

50

ГОДИНА МАНИФЕСТАЦИЈЕ
ЈЕФИМИЈИНИ ДАНИ 1971-2021
ТРСТЕНИК / ЉУБОСТИЊА

ъмри сего въсната се юснѣоног
и зреи въкроука въсъхъгопо
зате бѣостровъ а синъ зема е ого
на се съвъроу хенстнѣнамъж
зълеснѣмъ и съпоста єснѣчъвъя
хрѣтнѣи ѡстванъ а симътнъ я же и фен
къаго го сеста и овѣтъ съюсъ съонъ съ
смѣодухъ съи зъмъ леснѣ унѣчъ сълвъ
сѧнжеси и фенѣтъ въртѣвонѣ ебу го
убешъзълюбленъ жады мозъ скрѣжитѣ
ысі помошъ ости ждимсѧя скобиша въ
ѣръю сѫжеши пажасъ мозъ съгрѣжисѹ
рѣвъкъ боявъзъ тпосташи мѹспиши
акнрансши и бѣдомжнѹи нуси южерѣ

ЛУБОСТИНСКА
об'яло
ПРИНОШЕЊА

Јубиларни број
50 година од првих и 30 година
од обновљених „Јефимијиних дана“
(1971 / 1991 / 2021)

Уредник
Драгиша Батоћанин

Уређивачки одбор
Драгиша Батоћанин, Верољуб Вукашиновић,
Данило Вуковић, Иван Величковић,
Душан Јовић, Ивана Илић

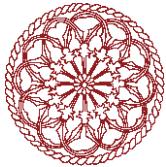
ISSN 2466-4553

Дизајн корице
Радомир Ђурић

ЉУБОСТИЊСКА ПРИНОШЕЊА

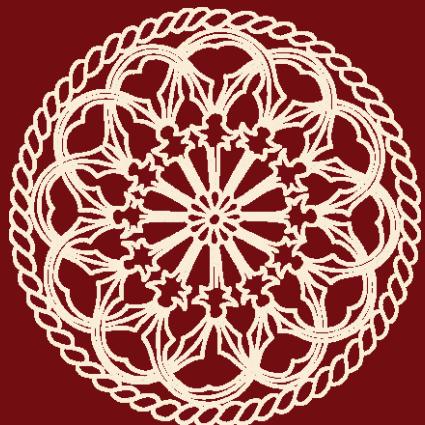
Годишњак

Јефимијиних дана, број 6

ТРСТЕНИК / ЉУБОСТИЊА
2021.

Кефимијини дани
1971 / 1991 / 2021.

„ЈЕФИМИЈИНИ ДАНИ“

50 ГОДИНА ОД ОСНИВАЊА, 30 ГОДИНА ОД ОБНАВЉАЊА

Књижевно-духовна манифестација „Јефимијини дани“, основана у славу наше прве песникиње, монахиње Јефимије, ове године је у знаку јубилеја – 50 година од оснивања и 30 година од обнављања.

Године оснивања и кратког трајања, прво „Јефимијиних дана“, а онда „Дана песникиња и везиља“, готово да смо и заборавили. Само по неко сећање заискри и нестане.

Године обнављања, овај пут, на срећу, само „Јефимијиних дана“, још трају, као и сећања, што се таложе, као и године прошле.

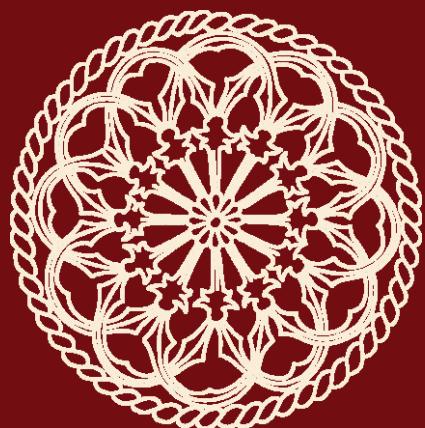
Овај шести број годишњака у целости је посвећен овим јубилејима, годинама оснивања, годинама обнављања и трајања.

Подсетићемо се почетака манифестације, људи који су обележили то време, програма саме манифестације, идеолошких ограничења. Подсетићемо се како се обновише дани, шта рекоше песници, филозофи, професори, шта појци испеваше, шта хорови изведоше, ко награде прими, ко беседу изрече, је л' киша падаше, је л' липе цветаше, је л' ноћи прохладне бејаху, у порти љубве месіца, Љубостиње намастира.

...Да се подсетимо и да се сетимо и оних којих више нема, са којима, само у сећањима својим још увек делимо сјај негдашњих времена, времена, у којима смо сви, некада били млади.

Да – Увек долази, једно боље, стилеће.

Кефимијини дани
1971-1974.

ОСНИВАЊЕ И ГАШЕЊЕ МАНИФЕСТАЦИЈЕ „ЈЕФИМИЈИНИ ДАНИ“

Манифестација културе под називом „Јефимијини дани“ основана је у Трстенику 1971. године, односно те године су у месецу јуну међ' липама љубостињским, на просторима града Трстеника, и у некада култном излетишту Трстеничана „Топољаку“, изведени садржаји и одржани први „Јефимијини дани“, а у чесћи и славу ѡерве сербске поетесникење, монахиње Јефимије.

Иницијатор и организатор манифестације била је Заједница културе општине Трстеник. Покретач свих дешавања и реализација био је Радослав Агатоновић Раке који је и радио на пословима културе. Но, требало је наћи некога ко је већ био у тим водама јер време за почетак манифестације се приближавало, а требало је све идеје довести до краја и спровести у дело. Искуства се није имало. Спас је пронађен у уставови културе у престоници, Радничком универзитету „Ђуро Салај“ из Београда. Тако да су те прве дане заједнички организовали и Трстеник и Београд. Милутин Дедић је тада испред „Ђуре Салаја“ био човек који је остварио неопходну сарадњу и најдиректније узео учешћа у осмишљавању и реализацији програма, те је ушао у одборе манифестације и постао саставни део ње.

И политичка подршка није изостала, али како су године одмичале, та подршка је слабила. У почетку су програми били на висини, али се касније све то урушило. Поменућемо овде и неке друге људе, који су прошли кроз све тешкоће и почетак организовања ове манифестације, поменућемо новинаре, Љубомира Војића и Станка Бзенића, професора Милутина Бинића, књижевника Милосава Ђалића, па пејснике који су од самих почетака присутни и као учесници и као сарадници, некада младе: Радомира Андрића, Бату Ђидића, Бошку Руђинчанина, па Трстеничане на „привременом“ раду у Крушевцу, Милоша Петровића и Момира Брадића, преблагу анђеоску Десанку Максимовић која је мајчински бринула да све добро буде, Божидара Шујицу који се радовао сваком доласку међу нас, па нашег мученика, са дрвеним крстом који усамљен лежи на брегу, Мирослава Егерића, и опет оног, који ка бреговима далеким тек ходи, Дедића Милутина...

Трајање је било кратко. После 1971. године долазе две године мучења и, коначно, 1974. године манифестација се гаси.

А пре тога, локалне новине „Трибина“ извештавају, а наслов члана је: „Дата оцена о протеклим манифестацијама“, наднаслов „из рада савеза комуниста“, а орган се зове „Комисија за развој и идејно деловање ОК СКС Трстеника“. Они кажу: *Сам назив и садржина манифестације „Јефимијини дани“ фаворизовали су дело и личност Јефимије... према што збој историјске драме „Оливера“ збој коришћења амбијента манастира Љубостиње... и збој присуствова православној свештенству на челу са епископом жичким Василијем Костићем, имала је призвук националистичкој у себи, а што значи да у штом делу није била ни идејно чиста.*

Па настављају: ...разматрајући другу манифестацију, учињене су мноје корекције у отклањању слабости... променjen је назив... и претрам ослобођен духа пропаганде. Међутим амбијент манастира Љубостиња поново је свесно искоришћен за извођење дела претрама... што се није смело поновити... у манифестацији нису смели бити учесници који су у скобу са политиком СКЈ (др Мирослав Егерић)... а нови претрам је добар, очишћен од свих слабости... амбијент манастира Љубостиња је поштуну избеђен.

...прихваћен је и закључак да се из предлога претрама одбаци „Зона Замфирова“ као алтернатива, уколико се не буде моћа давати предсава „Јелена Гејковић“ уместо ње треба давати њој адекватну.

Ето, тако је о оценама културних манифестација писао локални лист „Трибина“, у броју који изађе на Видовдан, те 1973. године.

Кривци су пронађени, примили су критике, отишли на нека друга радна места... и проћи ће десетак година док „Јефимијини дани“ не буду поново обновљени.

...За то време, и наши млади песници више неће бити млади и само ће остати сјај јужноафричке „богиње“ Импале са именом из племена Зулу, и афричко сунце, које ће остати вечито младо...

„ЈЕФИМИЈИНИ ДАНИ“ (1971-1974)

Локални лист „Трибина“ од 19. јуна 1971. године на првој страни објављује проглас Адама Стошића и програм манифестације.

Манифестацију организују Заједница за културу општине Трстеник и Центар за уметност и културу Радничког универзитета „Буро Салај“ из Београда. Ови други су ускочили јер су у свом делокругу рада

имали и „Театар поезије“ и искуство са организовањем културних програма, а времена је било мало. Практично све активности око програма и учесника без помоћи те установе не би биле на време реализоване.

У најави манифестације секретар Заједнице културе, Радослав Агатоновић Раке, рећи ће да је манифестација посвећена жени ствараоцу и вечном мотиву људског стваралаштва, те да ће на њој учествовати преко 200 уметника из целе Југославије и да ће то представљати подстрек за нова стваралаштва и приближавања културе „човеку-раднику“.

Да је манифестација наишла на добар одзив, говори и чињеница, ако је веровати новинама да је ...*било и јостију са стране, што се видело из породачака евиденције рејстрирације кола и аутобуса. Прве вечери, 19. јуна било је преко 7.000 људи, а евидентирано је и рејстрировано 2.000 возила!*

Од оних који се предлажу да се похвале су између осталих и Крушевачко позориште и Милош Петровић, а и СУП Трстеник који је изванредно организовао своју активност за безбедност јостију и учесника. Па новинар наводи како су публику чинили углавном људи са села, он каже „пољопривредници“ који бијако желели да су свечаности ове дужег трајања. А опет, неки политичар ће изјавити да је ...*манифестација савремена и да је окренута садашњости и будућности*.

Али новинар ће поставити питање, да постоји бојазан да се манифестација окрене променама која су то идејно преокућајији далеко иза нас.

Политичар ће одговорити – *права уметност не познаје границе ни просторне ни временске. Јефимијина уметничка оснивачења живе и данас. То је потврда мојим, и посвећујемо ја жени ствараоцу, ето због чеја мислим да нема бојазни никаквој.*

Други политичар ће изрећи поруку: ...*Трстеник дочекује отворена срца све, и учеснике и посетиоце. Добијамо манифестацију која ће бити и југословенска и трстеничка... и да Трстеник буде будуће симбол уметника и љубитеља уметности.*

Такорећи, пола листа је посвећено предстојећим данима, што Милици и Јефимији, што учесницима у програму, али објављују се и поједина мишљења са седнице Савета манифестације где се поново потенцира да је манифестација окренута садашњости и будућности и да је ...*неопходно да и оквир церемонијалног дела, његови декоративно-звукни и сценски ефекти одговарају тој идеји и да буде довољно широк као модел...*

У Савету су између осталих: Десанка Максимовић, Мира Александровић, Милош Јефтић, Воја Мирић, Милутин Дедић, Милош Петровић, Момир Брадић, председник је Милош Павловић, председник Скупштине заједнице културе Трстеник, секретар је Радослав Агатоновић, у програмској комисији су: Радослав Агатоновић, Милутин Дедић, Влада Радовановић, Миленко Мисаиловић и Милош Петровић, док Организациони одбор чине углавном истакнути друштвено и политички радници из општине Трстеник.

У броју од 30. јуна објављује се прилог о одржаним „Јефимијиним данима“: ...*Наш траг је тих дана био траг поезије, траг обожавања жене. Жене – жене. Жене мајке. Жене радника, жене борца... заживела је смотра јрва и јединствена у нашој земљи... под отвореним небом. На пратију лејта.* Прилог на две стране, фотографије учесника, препознају се некад млади песници и песникиње – Танасије, Ракитић, Адам, Аца Секулић, Ђидић, Андрић, Колунџија, Весна Парун, Шујица, Десанка, Флорика, Дара, читава репрезентација, јер, тако се некада ишло на светковине и манифестације. И са голманима и резервним играчима. А публика је тих дана била достојна такве репрезентације, новине кажу преко 3.000 слушалаца, а поред песника Трстеничани слушају и чувени Хор „66 девојака“ из Шапца, и савремену љубавну поезију, а новинар, и сам занесен поезијом, за крај нам открива место догађања, па каже: ...у „Тојолјаку“, у сенци стилолејних штобола.

По завршетку манифестације, Дара Секулић ће рећи: ...*дивни људи, амбијент очаравајући*, а Десанка: ...*Србија и наша домовина јрви шути доби јединствену манифестацију посвећену нама, ствараоцима и онима који ће инспирисани овим доћајем ствараши*, а Флорика Штефан ће у тадашњим „Недељним новостима“ објавити: ...*била сам на многим манифестацијама, али се ни једна не може упоредити са „Јефимијиним данима“.* Србија је била на ноћама и на аутомобилским шоковима од Београда до Ниша, све се сјајило јррема Трстенику и Љубосињи да виде и чују оно што до сада нико није успео да организује у јединственом амбијенту – манастирском... Наизглед, све је протекло беспрекорно, учесници су презадовољни гостопримством домаћина, публика одушевљена програмом, али...

Да се нешто „ваља иза брега“ може се наслутити из коментара новинара С. Б. (Станка Бзенића) у фабричком листу „Петолетка“ од 31. маја 1972. године, у ситуацији кад је назив манифестације већ промењен, он каже: ...*мага су „Јефимијини дани“ прихваћени као прворазредна културна манифестација од најшире круга стваралаца и од најшире публике, иако су у Трстенику, пре свега у политичким крујовима, присујна*

схватића да треба мењати назив ове манифестације. Изледа да је основни узрок несјоразуму име прве йознатије српске песникиње која је била монахиња и дојазан йојегинаца да због истицања Јефимије не почине да пројављава кроз пројект смеште православље и националистичко величање наше историје. После упорној инсистирања политичара манифестација је названа „Дани песникиња и везиља“.

У локалном гласилу „Трибина“ уводник пише Милош-Миша Петровић, а наслов је: „Слово о данима песникиња и везиља“. А на њима, излаже Бета Вукановић, долази Марија Црнбори, говори Мирослав Егерић (који је већ на „црној листи“), долази елита југословенских песникиња, за чије наступе, локални новинар бира речи, па каже: *Весна Крмиошић најсуштилнија, Ела Пероци најсимпатичнија...* па каже за остале, највиталнија, најнежнија, најтоплија, најведрија, најосећајнија, најмлађа и најубедљивија.

А тада млади Милош Петровић (мада сви су тада били млади) поводом изложбе Импале Радојичић, која ће занети и песнике и новинаре и публику, поетски заносно, на отварању изложбе ће рећи: *њено име на језику јужноафричкој ѡлемена Зулу, значи срна! ...постаје неукротиви ликовни јутник... и ето што јутника у Трстенику. Дошла је да боје афричкој сунци ѡоложи на обронке наших ѡланина да слаже боју афричке реке Наранце са зеленкастојлавом Моравом и кад помене њене омиљене боје, за њих ће рећи: ...јакеш у наранџастом, ѡокреј у јиркизно, ѡлаво и зелено. И отворити изложбу, а и њено срце које куца за Србију.*

Један други новинар у једним другим новинама записаће: *Имијала је иначе рођена у Јужноафричкој Унији, школовала се у Австралији, живела у Индији, пропуштала цео свет, а од 1968. године живи у Југославији.*

А и он ће објавити надахнуте речи, само сада младог песника, Радомира Андрића који ће на отварању Импалине изложбе рећи: ...својим ѡаписеријама она је примијакла моравским винојрадима зајаљене афричке обале доказујући још једном, да уметност нема граница, а и он неће пропустити прилику, да помене, као и сви други, оно: *а њено име, на језику Зулу ѡлемена, значи, Срна.*

Тако то беше тих година, када су сви песници били млади, кад смо и ми били млади.

Већ следеће године програм се прилагођава „тренутку времена“, па се одржавање из месеца јуна пребацује у јули, а и тематски блокови манифестације се обогађују изложбама: жена у револуцији, женат-градитељ слободе, жене ствараоци, а местима одржавања манифеста-

ције приододаје се Попинска река, место страдања партизана у нашем крају, те новинар Т. М. тим поводом даје коментар да је ове године *ова јединствена манифестација прилаођена прослави борачких разника*.

И поред тога, те године долази једна заиста импозантна изложба дела из фонда Музеја савремене уметности из Београда где су 24 сликарке изложиле своје радове. Поред осталих излажу: Вера Божичковић, Коса Бокшан, Оља Ивањицки, Олга Вујадиновић, Ксенија Дивјак, и друге.

У вечерњим сатима у трстеничком излетишту „Тополјак“ одржаће се поетско вече под називом „Радост ноћашњег осмеха“, али тог 4. јула, киша и велико невреме ће прекинути песнике, а и две познате драмске уметнице, Миру Бањац и Ружицу Сокић.

А сутрадан, пред многоbroјном публиком говорили су своје стихове трстенички песници, а „под звезданим небом“ 6. јула гостују врхунски српски песници. Старим знанцима, већ помињаним песницима, придружио се и Мирослав Максимовић.

Године 1974. пре него што ће угасити манифестацију програм коначно „убличују“ и он добија задовољавајућу форму и садржај. Дани се посвећују жени-ствараоцу, жени-борцу и жени-мајци, неки садржаји се измештају у околна села како пишу новине, у програм се убацује јубилеј посвећен Лењину, у најави програма се помињу: Мирослав Чанголовић, „Колегијум музикум“, Оља Ивањицки, па као гост Бранко Ђопић, па представа „Даринка из Раковца“... Но, само део тога ће бити и реализован. То само говори о конфузности у вези организације и, уопште, одржавања манифестације.

Углавном, вајар Миља Ђорђевић ће оставити своју скулптуру у простору, граду Трстенику, Десанка Керечки и Катица Чешљар ће израдити три слике на зиду у згради Општине Трстеник, посетиоци ће упознati значај Надежде Крупскаје у животу Лењина, а појавиће се и Љубомир Симовић, Миодраг Павловић, Милорад Павић и Љубица Милетић. И, то је то.

СЕЋАЊЕ НА ПОЧЕТКЕ

Ево, и овде у „Сећањима на почетке“ да читамо сећање једног песника, и два сећања: на једног трстеничког посленика културе, кога више нема, и једног београдског, кога одскора нема.

Радомир Андрић¹

ЉУБОСТИЊА НА РАМЕНУ РАДА НЕИМАРА

О ДАНИМА НАШЕ МЛАДОСТИ

У мојој биографији неколико места уз Западну Мораву имају изузетан значај. Превасходно, у њима препознајем завичај мог песничког језика и незаборавне слике, које још чувам испод очних капака и носим било где да сам и без којих ни овај садашњи *санојис* не би нудио благодатне речи.

У Крушевцу сам после доласка из Ужица учио гимназију и упознао многе пријатеље, који су углавном били песници, сликари и племените личности. И не само у граду Крушевцу, већ и у околини, где сам одлазио и повремено боравио. Између осталих Александровац, Блаце, Брус, па села која су по многим својим обележјима поседовала значења варошице – Велика Дренова, Коњух, Милутовац, Польна, Бела Вода, Здравиње, Почековина, Модрица, Медвеђа, Коњух, Богдање, Стопања. У Коњуху сам, захваљујући лекару Петру Савићу, боравио неколико месеци и писао стихове објављене у књизи *Вечерњи кријај*. Средиште тих подстицајних догађаја свакако да је припадало Књижевном клубу „Багдала“ и истоименом књижевном листу.

...Несумњиво велики значај у замаху културе и уметничког стваралаштва представљале су манифестације на Слободишту, Митинг поезије на Чајкином брду у Врњачкој Бањи, 6 векова Крушевца и „Јефи-

---

¹ Учесник првих „Јефимијиних дана“.

мијини дани“ у Трстенику, код манастира Љубостиње. У свему томе видну улогу је имао велики романсијер, Добрица Ђосић, који је међу првима нашој јавности указао на неповољан положај нашег народа на Косову и Метохији, а што је оцењено по схватањима тадашње југословенске власти и идеолошких комисија као ремећење основа самог братства и јединства. У том контексту, на Филолошком факултету у Београду помињано је и моје име после шездесетосмашких догађања под етикетом „Ђосићевац“, а то је подразумевало избацивање и забрану даљег студирања. Срећом, предлог идеолошких душебрижника није прихваћен, али сам поново нашао извесно уточиште у јату багдалском и једино ће Милош Петровић, угледни књижевни критичар и главни уредник „Багдале“, рећи у осврту на то време: *Зарај хуманистичких идеала, часојиси улазе и у изнущиције живоша. Збој тоја је, треба рећи, за пропеклих деџенија било судара са дневном политицијом. И часојис „Багала“ је имао негаће са политикањским проценама и етикеширањем и злочудним правоверним идеолошким комисијама.*

Манифестација „Јефимијини дани“, без обзира на окупљање уметника из шире југословенске заједнице, и то оних најугледнијих, била је место окупљања и оних који су тек стицали видније место, посебно у књижевности, међу њима био сам и ја. Тако су на прве сусрете у Љубостињи позване песникиње: Десанка Максимовић, Весна Парун, Мира Александровић, Флорика Штефан, Дара Секулић, Тања Крагујевић, и песници чије је песништво одвећ уважавано – Танасије Младеновић, Божидар Шујица, Бранислав Петровић, Матија Бећковић, Александар Секулић, Драган Колунџија, Адам Пуслојић... Ја сам био почаствован! Неколико учесника сам упознао раније на сличним светковинама, а неке сам први пут срео и слушао како казују своју поезију...

Нисам баш сигуран да ли су сви тада читали у порти манастира Љубостиње и шта су говорили. Уосталом, време је навукло своју завесу на та сва лица, на разговоре и појединачне доживљаје. Ни свог лика не могу најпотпуније да се сетим иако сам у Трстенику крајем шесте деџеније имао свој књижевни сусRET тамо. Заправо, била је то промоција моје прве књиге песама *Сунце у воденици*. Домаћин је био, колико се сећам, Милован Крстић, о књизи је говорио професор Милош Петровић (који од мојих гимназијских дана до данас бди над сваком мојом објављеном књигом и зналачки ме саветује да сачувам самородну поетику). Био сам и на оснивачком састанку манифестације „Јефимијини дани“. Ту су још били: глумац Момир Брадић, Милош Петровић, Раке Агатоновић, општински челници и неколико писаца из Трстеника, који

су истовремено припадали Књижевном клубу „Багдала“ и Књижевном клубу „Моравски токови“: Милосав Ђалић, Божа Бркић, Душан Ђурковић, Биљана Ђелекар, Миљко Польаковић, Петар Петровић, Живадин К. Митровић, и други. Кад се сетим, посебно ме озарују имена мојих школских другова из крушевачке гимназије, изузетно привржених књижевности: Милутина Бинића, Миодрага Радовића и Драгише Драшковића.

ТАЈНА, УМИЉЕНИЈА КАРПАТСКИХ

Нимало случајно, недалеко од Љубостиње, тог средњовековног стана љубави лебди ћувик Прозрака и надкриљује неисцрпна духовна појилишта. Ту је зачета моја мисао, намагнетисана поезијом румунских песника и песникиње Весне Парун, да одмах после „Јефимијиних дана“ отпутујемо заједно у тајнописне Карпате. О томе сведочи књига песама *Карпатско умиљеније*, које смо те године написали у две руке и објавили у издању „Багдале“. У запису уместо поговора моја песмотрворна сапутница каже: *Да би се збио на земљи неки дубоки звјездани су-срећи кроз небројене Карме цвјетова и чела ђреба да минемо ми и наши ћелудни ђамјаном ђора овијени ђреци; и мноштво великих ријека да се укоријени непоколебљиво у својим кориштима, да дођу из далеких крајева свијешта сунчеви неимари и на ћим великим ријекама ђодићну мостове виших лукова – модрије од дуће на небу и смиреније од поднева. Да би се дојодили истински сусрећи, ђреба да постоје сјрасни ђутњици: они који мало и ријеќко ђушују, али који су на ђушу и онда када само ђорко чезну, и онда када заборављају...*

Кад сам у јуну срела на ћрослави „Јефимијиних дана“ у Љубостињи Радомира Андрића, рекох му – не знам зашто: „Хајдемо у Румуњску!“, а џесник ми је, не знам зашто, без размишљања одговорио: „Идемо, гадбоме! И написаћемо књижицу песама. Твој гео ће се звати: „Трајом Мајде Исанос“ а мој гео „Трајом Николаја Лабиша“. Задрхаш, осећивши неодољиву моћ ћајној знака, који идући ћред живојом одређује начин наше поvezаности с другима и шајће нам наше скровите дужности спознаје. „Тко је Лабиш“ – јушиш ћишово нехјано – „и ћко је Мајда Исанос?“ И кренујмо.

На том путу стварном колико и фантазмагоричном песме су се препознавале у Темишвару, Араду, Букурешту, на Синају – у сусретима са знаменитим песницима Ангелом Думбравеаном, Петром Стојком, Никитом Станескуом, Марином Сорескуом и судбинским стиховима Маг-

де Исанос (коју је раније превела на српски језик Флорика Штефан), и Николаја Лабиша, кога је првео мој садруг Адам Пуслојић, без чијих путоказа не бисмо стигли до животодајних извора. После повратка из Румуније наше белешке и слике сачуване у душевним скривницама скучили смо под заједнички наслов на Гочу, у Врњачкој Бањи, уз писаћу машину благочаствивог песника, Божка Руђинчанина, и поново у Трстенику и Љубостињи.

Те године је Весна Парун постала чланица „Багдале“ и Удружења књижевника Србије. Те године сам у трстеничком стану мог врлог пријатеља и шумарског инжињера, Боре Чајетинца, писао стихове објављене у књизи *Шумска црква*, издање „Слова љубве“ из Београда.

УМИЉЕНИЈЕ, ЉУБОСТИЊСКО

Те године сам посетио манастир Велуће, у чијој је близини негована шума Бориним благодарним рукама. Те године ишао сам у Риђевшицу, родно село књижевника Мирослава Егерића, чију сам књигу записа *Молитве на Четру* помно ишчитавао. Те године јео сам трешње у насељу Чаири, код куће Живадина К. Митровића и купао се у Морави испод Старог моста, рушеног касније натовским бомбама.

Те године сам пио вино у Богдану, код чувеног винара Палића и код Ненада Михајловића у Мијајловцу. Ненад Михајловић је првих пеничких дана у част Јефимије и неколико година касније био са нама. Даривао нас је својим опојним вином, а ми смо му узвраћали поезијом. Био је велики поштовалац дела Ф. М. Достојевског и код њега су неретко долазили Добрица Ђосић, професори Никола Милошевић, Љубиша Јеремић, Драган Недељковић, Владета Јеротић...

Те године, испод љубостињских липа, гласовите глумице, Ксенија Јовановић и Љиљана Токовић, читале су одуховљену поезију Јефимијину, коју су нам са старословенског преводили Ђорђе С. П. Радојичић и мој професор, Ђорђе Трифуновић. Помињем имена ових чувених историчара књижевности, уз подсећање да су у песми Димитрија Кантакузина „Молитва са умиљенијем пресветој Владичици нашој Богородици Госпођи с малом похвалом“, оставили реч *умиљеније* непреводивом у односу на значења савременог српског језика и да је отуд задобила доминантно место у наслову моје и Веснине књиге... (Та реч подразумева *смерносӣ*, неку врсту душевног озарења у овој нашој књизи, на лицу Карпата и уопште румунског песништва.)

„СВИ ХОДЕ ТРАГОМ СОПСТВЕНЕ СЕНЕ“

Кад се вратим уназад, сећам се да се на другим данима није помињало Јефимијино име, већ су то били „Дани песнициња и везиља“. У „Топољаку“, где је ресторан, одржано је вече љубавне поезије, а пре тога у Дому културе изложба таписерија Импале Радојичић. Ту сам говорио о њеној ликовној уметности, а стихове је казивала Марија Црнобори. Знам да је све то било добро посечено. У публици је било доста сликара и уметника, не само из Трстеника, већ из свих околних градова. Био је ту Милан Ђокић, па вајар Драгиша Обрадовић, па сликар Милутин Дедић, глумци Мида Стевановић и Воја Мирић, Радош Бајић, композитор и хармоникаш Мића Стојановић, а и песници и песникиње из Књижевног клуба „Моравски токови“. Недалеко је била организована изложба народне радиности, колико се сећам међу излагачима су биле и плетиље из Сирогојна, које је довела Боса Росић, етнолог и у то време манекенка. Поезију испред ресторана „Топољак“ читали су: Слободан Марковић Либеро, Александар Секулић и ја. У то време није било хотелског смештаја у Трстенику, па смо спавали у хотелу „Железничар“ у Врњачкој Бањи. Сећам се и да смо тих дана потписали петицију да се врати првобитни назив песничкој светковини...

Делим уверења са многим учесницима и гостима ове духовне светковине да је време било суштински прави пресудитељ за очување аутентичних својстава „Јефимијиних дана“, који за 50 година неоспорно заузимају значајно место на културној мапи Србије. Отуд, себе самог, по много чему сабраном у емотивној меморији, сматрам више до маћином него гостом у Трстенику. Мој дугогодишњи пријатељ Слободан Ракитић је назвао једну своју песму „Сви ходе трагом сопствене сене“. На известан начин и ми који смо долазили у Љубостињу и ту упијали молитвене грчеве и шапате монахиње Јефимије у песми „Похвала светом кнезу Лазару“, идемо за својим сенкама, неки небом, а неки још по вијугавим овоземним путевима. За трен, понекад само, у светlostи јунског дана јаве се нечије очи, стисак нечије руке, капка опојног љубостињског вина, згласје вечерњих звона, кораци монахиње Јефимије и царице Милице.

За њима, неуморно на рамену, Раде Неимар носи љубостињски храм у народну поезију и свест верујућег православног народа. А сваке вечери из манастира рашских, косовско-метохијских и моравских, крену поворке монаха и подвижника у вез позлаћен Јефимијином сузом, молећи се за расвит тамо где се глава светога кнеза спаја са небоземним телом. Њиховим трагом рађају се песмотрорне речи на уснама

старих и нових песника и песникиња на путу до Љубостиње. Те речи, настају по неком свом затајном, а подстицајном удару кременом о са- мотворни душевни камен; када се радујемо или патимо, када се сећамо ко смо или сањамо другачији живот од постојећег, када смо заљубљени или разочарани у недосањано, када осетимо да морамо без остатка да саопштимо нешто Другом – ближњем или потпуно неком незнаном – уздахом или криком – свеједно...

ПРЕД СВЕТЛОСНИМ ПОГЛЕДОМ ХРИСТОВИМ – МОЛИМ СЕ

Поезија је, упрошћено речено, ако се уопште може објаснити: успостављање поверљивог и делатног саодноса између ЈА и ТИ – нека врста неодољивог позива Другом, да се препозна у суштаству духовном – у Оном што песму покреће из немости, омогућујући језику да испуни празнину речи ослобођених нечуја и непрозира. Песнички језик, у том чину, постаје њихов аутентични Родитељ и сувласник у истој, ако не и вишеј мери од онога шта оне у својој значењској стварности јесу... То је та нераскидива спона са Јефимијиним песничким говором и свим песмама написаним и читаним у љубостињској порти – пред светлосним погледом Христовим у којем се постепено сабирају. Награда „Јефимијин вез“ има за мене нешто истински драгоцену и представља ми потврду да нисам узалуд омогућио језику да открије у тмини и мразном времену одсјај и огрев неугасиве жишке – посебно у трену, када не буде ничега више на широком Сазданчевом длану...

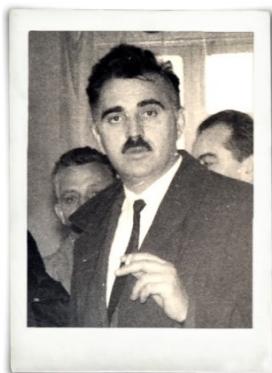
Данас, у време ове планетарне несреће, изазване смртоносним вирусима, када нам умиру најближи сродници и пријатељи, могао бих рећи, да је *најважнија награда, било која и било ција – надасве она што смо још живи...*

У сваком случају, почашћен сам био наградом, која у првом реду представља највиша значења душевне лепоте и личне поетске изражавајности. Та поезија, зачета на језику непролазне осећајности и брижности за род српски – заправо пред Оним који обасјан пламеном лутним од немила до недрага, колико јуче толико и данас, усрдно моли и понавља: *Господе Исусе Христе Оче наш помилуј ме трешној и све моје неизмирене земаљске дугоље на крају јућа измери праведним кантаром!*

У Београду, почетком маја, 2021. године

ПОМЕНИК

РАДОСЛАВ АГАТОНОВИЋ РАКЕ – РОДОНАЧЕЛНИК „ЈЕФИМИЈИНИХ ДАНА“

Овако је говорио, на његовом испраћају, Момир Брадић:

„10. маја 1935. године Милан и Мица, тежаци из Медвеђе, родили су дugo очекиваног првенца, па су му и од милоште име дали, назвали га Радослав, да славу и радост проноси. За њим је дошао брат Драгослав, па сестра Радојка, најмлађа Лела. Иако су дани били тешки, кућа је живела срећно. Радослав је предњачио у свему, и растом и умом, и још у детињству постао миљеник свих који су га знали. Можда је требало да добије име Сава, јер је рођен на дан када су спаљене мошти Св. Саве, и зато што је његова породица имала за заштитника, за кућну славу, Св. Саву. Тако је и вaspitavan u светосавском духу, па се због тога и определио за позив просветног радника. Завршио је Учитељску а потом Вишу школу и кренуо на велики пут – пут преображаја свога народа. Заједно са својом вољеном Горданом, коју је упознао у I разреду основне школе, а која ће му постати супруга, са једном торбом и нешто мало одеће отићи ће у забито копаоничко село под називом Стројинци, да у *шаму незнაња унесе свејлосиј разума*. Ту им се родио син Милан, али Морава и људи са њене обале били су му и на јави и у сну, и када му се пружила прилика, дошао је прво у Коњух, па у Страгаре, па у Велику Дренову, где се радио и син Бранислав. Био је примеран учитељ. Увек је оцењиван од просветне инспекције као *нарочићо се исташче*. Убрзо су дошли до изражавања његове организационе способности, огроман ентузијазам, самопреторни рад и способност да стекне пријатеље. Врло брзо млад и цењен стао је рано на чело просветних радника трстеничког краја. Саграђене су нове савремене школе у његовој родној Медвеђи, у Страгарима и Польни, у Почековини и Округлици, Гимназија у Трстенику, а поправљене су и обновљене многе друге школе.

Дошао је Радослав онда у Трстеник у време када је град био моћан по својој индустрији, али сиромашан на пољу културе. Чекао га је манастир Љубостиња, који је био сав орону. Мати Варвара, игуманија манастира Љубостиња, називала га је оцем, јер је постао други неимар. Чекала га је и запуштена биоскопска сала и посао око изградње новог Дома културе, у који ће довести уметнике са стране а и Трстеник приближити Београду. Својим угледом, радним резултатима могоао је да постигне завидну политичку каријеру. Није га то занимало. Хтео је увек и свуда да помогне човеку. Зато су га и трстенички металци на својим свечаностима звали увек да помогне. Касније бива изабран за председника Општинског синдиката, и тај посао је савесно обављао, али од њега су тражили још и више. Најпрече му је било да свуда и свима помогне. Ни породицу није запоставио, био је брижан отац и деда. Онда је дошла пензија, у којој је уживао и живео за тренутке проведене са унуцима, за тренутак када ће супруга Гордана да оздрави и стане на ноге, чекао је август да дочека сина Мићу из Америке, да у њиви крај Мораве заложи ватру, да из кошница извади мед. За све је имао знање и умеће, за све је куцало његово срце. Али није могло више. Препукло је и Раке је умро, у 7 часова на Видовдан 2002. године.

Испраћамо те на задњи пут. Идеш ка твојима. Радују ти се мајка и отац, и сви твоји што станују на гробљу, у сну непробудном. Знам да се игуманија, мати Варвара, у небеском винограду моли Господу да те прими у рајско насеље. Много те је волела. Тамо ћеш ти, Радославе. Тамо те чека и твој нераздвојни друг Слободан из Страгара. Њему знам шта ћеш рећи на виђењу: *Ниси веровао да ћу да оснујем „Јефимијине гане“, ојкладу с тобом ја добијам. „Јефимијини дани“ трају*. Радоваће се и твоја разредна, Станка, којој си био као син, и Десанка Максимовић, коју си доводио Јефимији на поклоњење.

Путуј спокојно, у нас си радост уносио и завичај славом проносио.

Не тугујте, и ми ћемо на Ракетов пут. Да се поново састанемо, и где више неће бити растајања. Свима нам је тешко, али останимо у срећи што смо били део живота овог великог човека.

Нека ти је лака земља, Радославе Агатоновићу.“

МИЛУТИН ДЕДИЋ – СВЕДОК И САУЧЕСНИК

Некако смо с јесени године 2020. почели да се договарамо о великом разговору у вези јубилеја „Јефимијиних дана“. Милутин је био пун сећања која је требало прибележити. Нажалост, увек је била „ситуација“ у питању, обоје смо се надали да ће доћи „боље време“, само да ово прође и ето мене до Београда и сећање је прибележено. Нажалост, живимо у времену кад умиру најближи пријатељи и рођаци и кад умиру и људи „ипостаси“, људи за „цели живот“.

Један од тих је био и Милутин Дедић. Он је тада, тих седамдесетих година, радио у Радничком универзитету „Ђуро Салај“ у Београду. Одиграо је кључну улогу у оснивању манифестације јер је био један од креатора програма и нарочито спровођења у дело замисли и идеја. Познавалац уметности и књижевности и врстан ерудита, уливао је тако потребну снагу и оптимизам да и немогуће, постане могуће. Нека врста старијег брата. Био је члан Одбора и члан Програмског савета тих првих „Јефимијиних дана“.

Уместо његових сећања о „Јефимијиним данима“, која су отишли са њим ка Господу 11. марта ове, 2021. године, ево речи које најбоље одсликавају ту „ренесансну“, богоугодну душу Милутина Дедића, речи епископа далматинског Никодима:

Академски сликар и историчар уметности Милутин Дедић преминуо је у 86. години у Београду од последица Корона вируса. Рођен је 1935. године у Шиденику у познатој Ђорђевици, млађи брат Арсеније био је чувени композитор и певач, а отац Јован активан члан Црквене општине Шиденик. У родном граду се школовао до 18. године. Први посао био му је учиољски у месецу Дубравица, а службовао је и у Примоштену. Доласком у Београд и по завршеном факултету 1962. године гради уметничку задужбину српској култури и духовностим својим јединственим сликарским

шупотисима. Академик Машија Бећковић подсећа да је Милутин Дедић добио име по српском краљу који је сарадио највише манастира, а да је Дедић целој живошта ходорадио овековечивши их својом уметношћу.

Говорио је да му је Шибеник у срицу, а Србија у души. И доиста, најчешћи мотиви на његовим сликама су морске йучине, воденице, манастири, смоненици крајућаши... лепоште Србије, родног Шибеника и Далмације. Море му је увек шаласало у даху, а чак и када је посташао признати београдски боем ћакулао је усред скадарлијских виолина и дуванској дима. Уредно је бележио и прашао заустављене ствари, ботомоље, ликове и пределе уверен да ће то некада и некоме бити потребно.

Милутин Дедић – сликар и писац, оставио је иза себе 40 књига и преко десет хиљада стручница испуњених са чешћири хиљаде портрета и три хиљаде цртежа. Његова оставаштина садржи и велики број сликарских радова великој формати.

Као епископ, предстојао је Православне цркве у Далмацији, али и као неизлечени Далматинац (Емир Имамовић Пирке), Задранин и сага Шибенчанин, желим да изразим сачешће поводом унокојења браћа нашеј Милутшина Дедића, који је у свему био један од последњих великих баштиника и чувара традиције и културе шибенских Срба.

Имао сам задовољство и радост у духу да у нашем манастиру Крка или на калама (улицама) заједничкој нам и вољеној Шибенику, проговорим са њим о истинама наше свете вере, о уметностима и естетици, о месним и личностима које је изненадило наше благородно поднебље, а који су обележили духовну и културну историју нашеј народу и тоја краја.

Најлепша сећања на те разговоре су ми везана управо за његова велика и требојајша сећања и сведочанства о нашој милој Далмацији (еј. Никодим Милаш) иако је он из ње давно отишашао и без ријечи оставио кућу и луку (Арсен Дедић, „Мој брат“).

Изражавам најдубљу шују збој љубитељка дивној, надахнутој сајворника и человека који ће већма оставити у нашим сећањима и молитвама као неко ко је своје превелико знање и искуство био увијек вољан да да све низашта (Арсен Дедић, „Мој брат“).

Истовремено желим да изразим и веру да ће се у Царству Небеском, шаја и сага не више у неком ребусу, наћи у љејади оних који су оставили и својим поштима и свом народу здрава и вечно семена на њиви Господњој и да ћемо се и тамо сусрећи и наставити разговоре о Самом Слову, Који је Живот Вечни.

ПРОГРАМ МАНИФЕСТАЦИЈЕ „ЈЕФИМИЈИНИ ДАНИ“ (1971-1974)

1971. година, 19. јун

ИЗЛОЖБА – „Савремена српска примењена уметност“ (керамика, графика, текстил, сценографија, костимографија, сувенири, вајарство)

Говори Стојан Ђелић

ПОЗОРИШНА ПРЕДСТАВА – „Оливера“ Петра С. Петровића Пеција, Крушевачко позориште

20. јун

ПРЕДАВАЊЕ: „Жена – велики мотив српског стваралаштва“

Говори Зоран Гавrilović

КЊИЖЕВНО ВЕЧЕ –

Десанка Максимовић, Мира Алечковић, Дара Секулић, Мирјана Матић-Хале, Ела Пероци, Флорика Штефан, Тања Крагујевић, Радмила Трифуновска, Вукосава Андрић, Нада Ивелић

21. јун

КОНЦЕРТ – Хор „66 девојака“, Шабац

22. јун

КЊИЖЕВНО ВЕЧЕ – „Савремена љубавна поезија“, увод Милош Петровић –

Ристо Тошовић, Танасије Младеновић, Божидар Тимотијевић, Драган Колунџија, Вито Марковић, Брана Петровић, Матија Бећковић, Божидар Шујица, Адам Пуслојић, Радомир Андрић, Љубиша Ђидић, Александар Секулић, Предраг Чудић, Слободан Ракитић

ДЕМОНСТРАЦИОНА ИЗЛОЖБА „ПЕСМА РУКУ“ (везиље, ткаље, плетиље, жељне сликарни)

1972. година, 22. јун

ИЗЛОЖБА НАРОДНЕ РАДИНОСТИ – Излажу жене трстеничког краја

Говори Верољуб Рисимић

ИЗЛОЖБА „ЖЕНА И БОЈА – ЖЕНЕ СЛИКАРИ“

Говори Миодраг Коларић

Бета Вукановић, Бранка Марић, Вера Божичковић, Оља Ивањицки, Невенка Теокаревић, Љубица Сокић, Иванка Живковић, Јелена Ђирковић, Деса Керечки, Даница Антић

ИЗЛОЖБА ТАПИСЕРИЈА – Импала Радојчић

Говоре Радомир Андрић и Милош Петровић

„ПЕСМА РУКУ“ – НАРОДНА РАДИНОСТ И ЖЕНЕ НАИВЦИ

Говори Милорад Милошевић Бревинац

ВЕЧЕ ЖЕНСКЕ ЛИРИКЕ „Радост ноћашњег осмеха“

Говори Милан Комненић

Габријела Фероци, Соња Манојловић, Светлана Христова, Насиха Капицић-Хашић, Весна Крм потић, Стојанка Давидовић, Марија Чудина, Милена Јововић, Татјана Осечки

ВЕЧЕ МУЗИКЕ – Балетска свита „Легенда о Јефимији“

Извођач Јованка Ђурђевић

23. јун

ПОЗОРИШНА ПРЕДСТАВА – „Прозивка за вечност“, Позориште „Јоаким Вујић“ Крагујевац

ПРЕДАВАЊЕ: „Лик Исидоре Секулић“ –

Светлана Велмар-Јанковић, Мирослав Егерић, Милан Комненић

24. јун

ВЕЧЕ ЉУБАВНЕ ПОЕЗИЈЕ –

Слободан Марковић Либеро, Радован Павловски, Тито Билопавловић, Мићо Јелић Грновић, Владимира Стојшин, Иван Растегорац, Живадин Лукић, Бошко Руђинчанин, Александар Секулић, Радомир Андрић

Гост Марија Црнобори

25. јун

РЕЦИТАЛ ЉУБАВНЕ ПОЕЗИЈЕ – Чланови Књижевног клуба „Моравски токови“

Говори Милутин Бинић

Гости: Слободан Марковић, Александар Секулић, Радомир Андрић –

Љубомир Минашевић, Тодор Петровић, Оливера Бабић, Милан Гочманац, Радошин Зајић, Милько Пљаковић, Слађана Кошанин, Љубомир Војић, Милосав Ђалић, Божидар Бркић, Станко Бзенић

ХОРСКА МУЗИКА – Академски камерни хор „Колегијум музикум“ Београд, диригент Даринка Матић-Маровић

ВЕЧЕ ФОЛКЛОРА – АКУД „Бранко Крсмановић“ Београд

1973. година, 4. јул

ИЗЛОЖБА – „Жена у револуцији“

Говори Љубинка Михић

НАРОДНА РАДИНОСТ – Излажу жене трстеничког краја

ПРЕДАВАЊЕ: „Жена – градитељ слободе“

Говори Милица Вуцек

ЖЕНЕ СТВАРАОЦИ

Говори Ђојан Радуловић

ИЗЛОЖБА „СКУЛПТУРА У ПРОСТОРУ“

Ангелина Гаталица, Венија Вучинић-Турински

Говори Драгиша Обрадовић

ПОЕТСКО ВЕЧЕ – „Радост ноћашњег осмеха“

Флорика Штефан, Јасна Мелвингер, Дара Трифуновска, Вукосава Андрић, Гордана Брајовић, Љубица Остојић, Гордана Тодоровић

Сценске уметнице – Мира Бањац, Ружица Сокић

5. јул

ПЕСНИЧКО ВЕЧЕ – „МОРАВСКИ ТОКОВИ“ – Вече трстеничких песника

Весна Јањић, Оливера Бабић, Зорица Бинић, Мирослав Ерић, Тодор Петровић, Божидар Бркић, Вукашин Радосављевић, Љуба Војић

6. јул

ПОЕТСКО ВЕЧЕ – „ПОД ЗВЕЗДАНИМ НЕБОМ“

Брана Петровић, Вито Марковић, Божидар Шујица, Адам Пуслојић, Мирослав Максимовић, Десанка Максимовић, Дара Секулић

7. јул

ПЕСМЕ И ИГРЕ НАРОДА ЈУГОСЛАВИЈЕ

КУД „Иво Лола Рибар“ Београд

ПРОСЛАВА 7. ЈУЛА – Полагање венаца на Попинској реци

СЦЕНСКО-МУЗИЧКИ РЕЦИТАЛ – „БЕСЕДЕ“, Народно позориште Крушевач

1974. година, 29. јун

ИЗЛОЖБА НАРОДНЕ РАДИНОСТИ „ПЕСМА РУКУ“ – Жене трстеничког краја
ВАЈАРИ И СЛИКАРИ – Рад у простору

Вајар, Миља Ђорђевић, сликари, Десанка Керечки, Катица Чешњар

ФИЛМСКА ПРОЈЕКЦИЈА – „Надежда Крупскаја у животу Лењина“

Говори Драгутин Лековић

РЕЧ ПЕСНИКА „ПОД ЗВЕЗДАНИМ НЕБОМ“

Гроздана Олујић, Гордана Брајовић, Љубица Милетић, Вукосава Андрић, Светлана Марковић, Радмила Лазић, Оливера Бабић, Љубомир Симовић, Миодраг Павловић, Милорад Павић, Добри Димитријевић, Раша Ливада, Милан Комненић

ОПЕРСКЕ АРИЈЕ – Олгица Милошевић, Владета Димитријевић

30. јун – Отказана представа „Даринка из Рајковца“ нишког позоришта

1. јул

ВЕЧЕ ФОЛКЛОРА – „Песмом и игром кроз Југославију“, КУД „Градимир“

Београд

ФОТО-ДОКУМЕНТАЦИЈА 1971-1974.

Програми првих „Јефимијиних дана“ из 1971, 1972. и 1973. године

Volim rezervirati
za preodržane.

Preporučujem
da se održi u
četvrtak 29. VI. u
čas 20.00 sati.

Beograd, 11. juna 74.
Socijalističkoj druži Agostonoviću,
obaveštavam Vas da prihvatom poziv
koji mi je upućen da učestvujem
na ovogodišnjim kulturnim manifestacijama
u vezi s Danom pesnikinja i vezilja
u Trsteniku. S drugarskim pozdravom

Milorad Pavlović
BK

Poziv
11. VI. 1974

Zahvaljujem
da mi je omogućeno
da učestvujem na ovogodišnjim
kulturnim manifestacijama
u Trsteniku, u organizaciji
koje je kavala. Objednati je
mi ovo posebno dozvoljili za
1. kolovoza 1974. godine u mreži
člana članova Županije koju
organizuju. Dan Pesnikinja i
vezilja.

Са захвалом и уважењем

Михаило Ђорђевић

đakam poziv za "Lane
prečišćenje i bezbednost".

Памоће ја!
Брана Пејаровић
Adam, Agam Čučević

72. 6. 16.

Драги Николаје, бјог број 44-
се ог обновата месец, када изјављујем
твоја дјелотва,

тозију!

и да ти поће... (меса
јуна, неки концерт, а неки
и други, па 24. 6. 1.)
и тако, па све 24...

...
и да ће се веће вести из
јос где! / спрове Годија
и то? Тимо је он био
који је уздржавао?
и вија во доносије,
који је уздржавао
ногдан

Според Милана

Преиска – Божидар Шузица, Милорад Павић, Миодрај Павловић и два боема,
Брана Пејаровић и Адам Пуслочић (на фотографији)

Trstenačka, 24.6.1972.

Zajednica kulture
TRSTENIĆ

Mi, učesnici manifestacije „STVI PESNIKINJA i VERIGA”, molimo da se ovoj manifestaciji vati mješavina prijatelja i naziv „JEFTINISI DAN”

Ne znam za gospode ime od „Jefinije” i prihvatljivim ne od ovog moga molbi

Marija Črnoborić,
Miroslav Granić,

Svetlana Ivanović
Milivoj Krunić
Mira Pećarević

Aleksandar Šešelj
Blaženka Čutura

Ivana Šanović Četković

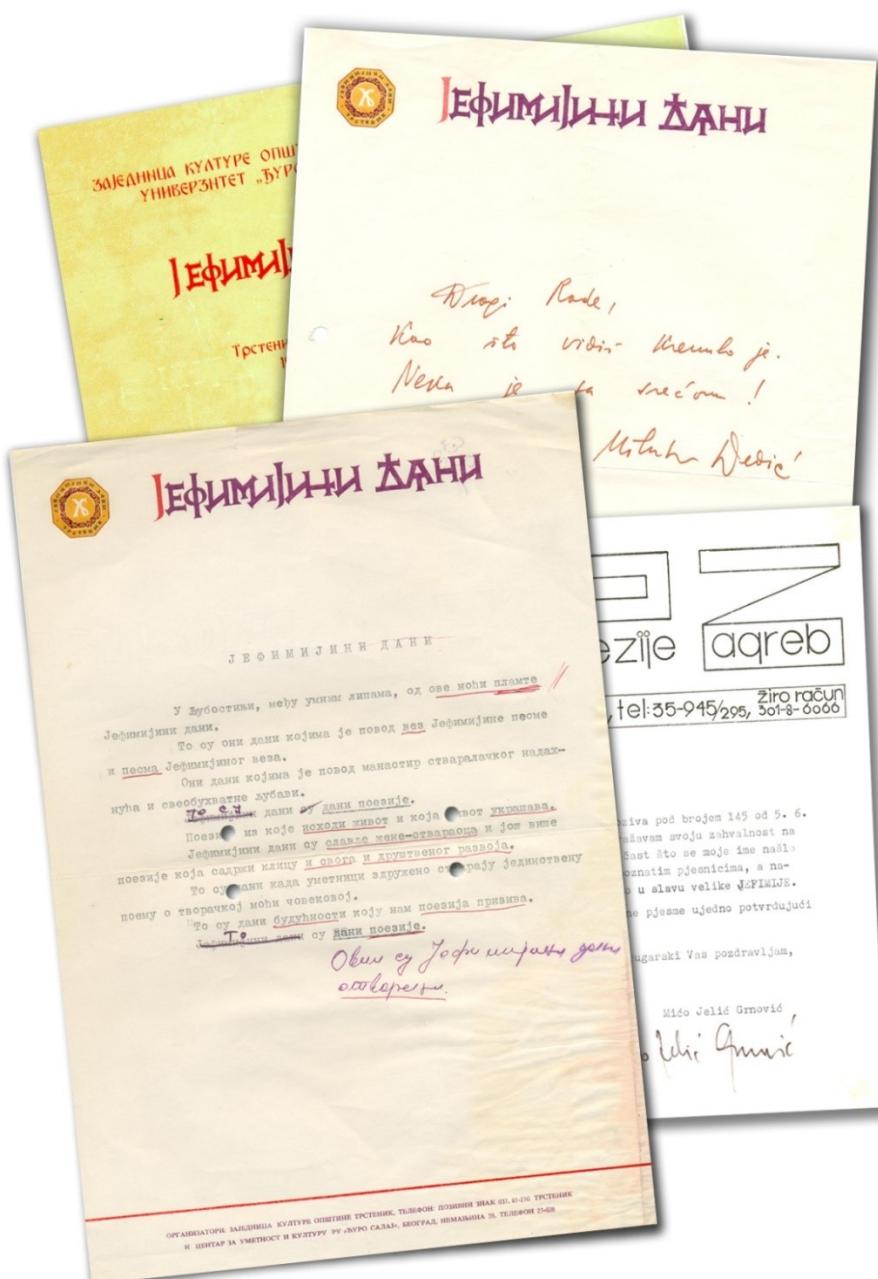
Miodrag Protić

T. R. Kraljević

Rockovan Bojković
Mojmir Čečirlić
Radoslav Anđrić

Radoslav Anđrić

Pejšijića iz 1972. godine, sve pesničke i ilumachke elitiše srpske, za враћање
stvarao i naziva mafifestacije, prvi poštansnik Marija Črnoborić, a poslednji
Radoslav Anđrić

Писмо охрабрења Ракетију Ајашоновићу од Милушина Дедића;
Мићо Јелић Грновић из Зајреба јошверђује долазак

Fog. 10. vi. 1977.

Zpava gryzolen,
25

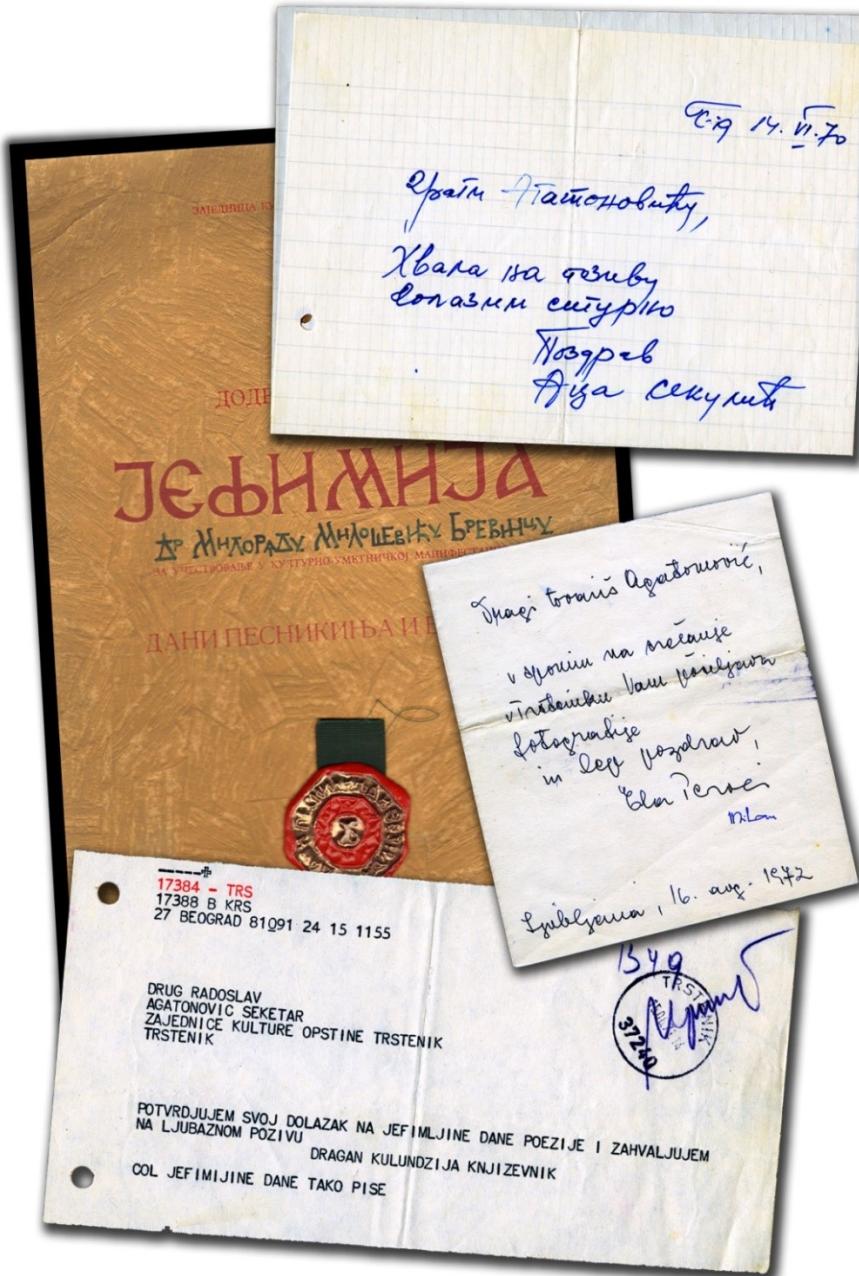
Зад огроце заса сасасаш и
ситака здравља не могу прену-
сеавашаши се дајући им
тозвиваче. Чвала вам за стара-
кој јесте ми чвазаш, али сре-
мим да га не мједа га бјурим у Ср-
бену пре тошаш у сејалишту је
радиши. Многодоба већ
бечаме макасаш

Poštovani OKRJE Amerikorvi,
Zadnjih vostenih vremena počivku
nisi poslal niti se ravnal srečevim.
Ovajči tista smo do poštovanja iz
Bukovca, Toma na SE, Mostar,
i mamo napisao tvojemu, mi
sigurno tu dobi u Trebinju.
Toma je danes pesme iz
svetih dvanajst novic "Atlantide".
TAŠTRIJE: PESME sr. 4 iz ciklusa
"MEDUSA" Knjiga Društva Atlantida -
NIHA. Tekst pesme poslat u
u poslannem pismu.

Rosa Livioghe

Specie
24. *L. tigris*

Прејиска – Десанка Максимовић, Раша Ливада и
завичајна јесникиња, Вукосава Андрић

Диплома „Јефимијиних дана“ за учешће Милораду Милошевићу Бревинцу и Џрејиска – Аца Секулић, Ела Пероци и Драган Колунција

Излетешиште „Тојолјак“, 1972. година – настуј југословеничких јесника, јосићи
Владимир Стојшин и Радомир Андрић

Југословенске јеснициње у јаројраму „Вече женске лирике“ из 1972. године

Вредне ћикаље, ћлешиље и везиље демонстрирају своје умеће

Изложба радова домаће радиности „под отвореним небом“
испред Старој конака у манастиру Љубосињи

Представа Крушевачкој позоришњи „Оливера“ у природном амбијенту,
међу липама љубосињским, 1971. године

Завршно вече – слева: Милош Павловић, председник Заједнице културе
Трстеник; трећи, Василије Костић, владика жички; четврти,
свещеник Здравко Вукчевић

„Скулптура у ћарсијору“ 1973. године – отварање изложбе у ћарку исјереđ зграђе Оштићине. Говори вајар Драгиша Обрадовић из Врњачке Бање

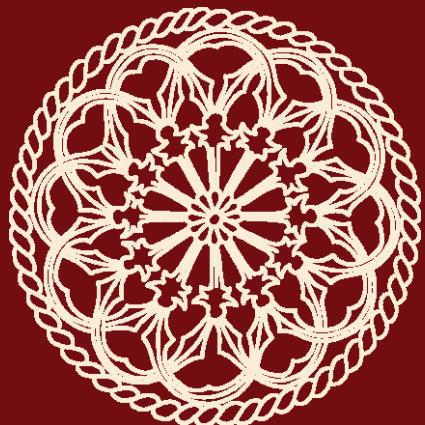
Публика на „Јефимијиним данима“ – први слева, Јанко Брашић,
бојајен наивних сликара из Ошарића

Изложени радови жена јаргичкој краја – испод слике Јосића Броза Тити,
Радослав Ајашоновић Раке, десно до њеа, наслеђана Ружица Сокић

Мишине поезије „Под звезданим небом“ у „Тојолјаку“ –
скроз лево, Десанка Максимовић

Кефимијини дани
1991–2020.

ОБНАВЉАЊЕ МАНИФЕСТАЦИЈЕ „ЈЕФИМИЈИНИ ДАНИ“

Књижевно-духовна манифестација „Јефимијини дани“ трајала је од оснивања 1971, па све до 1974. године, када је из идеолошких разлога угашена. Требало је да прође готово двадесетак година да дође до њеног обнављања. Манифестација је обновљена 1991. године. Главни покретач обнављања манифестације био је тадашњи председник општине Трстеник, Милан Маричић, који се од почетка здушно зала-гао да манифестација буде организована на највишем нивоу и да се врати њен „стари сјај“. На месту његовог најближег сарадника је био Радослав-Раке Агатоновић, онај исти човек, посленик културе, који је и најзаслужнији за оснивање ове манифестације 1971. године. У реализацији идеје укључују се посленици на пољу културе у општини Трстеник, заузимајући водећа места у организацији и реализацији програма ма-нифестације. То су Мирољуб Радосављевић, Верољуб Вукашиновић и Верољуб Рисимић. Касније се укључује и Радошин Зајић, а за њим и Божидар Петровић. Они и наредних година учествују у креирању и реа-лизацији програма, а неки од њих су остали и дан-данас на посулу орга-анизовања ове манифестације.

Свој садржај манифестација готово да није ни мењала. Осим до-давања неких нових садржаја или, пак, прекомпоновања неких садр-жаја. Тако је беседа која је изговарана у манастиру Љубостињи укинута увођењем награде за песничку збирку, али је зато исту говорио доби-тник награде „Јефимијин вез“, при додели исте.

Манифестација се по правилу одржавала и одржава у месецу цветања липа у Љубостињи, у јуну, али је само једном, 2011. године одржана у месецу септембру. Као сасвим нови садржај на манифеста-цији уведен је програм испред Споменика кнегиње Милице у центру Трстеника, под називом „Од рода светла и славна“ са беседом о кне-гињи Милици, са песничима и музичким програмом, као и гостовање песника из иностранства, из нама духовно блиских земаља, у програму названом „Љубостињско гостољубље“.

Од обнављања манифестације до данас кроз њу је прошао ве-лики број песника, сликара, хорова и група за духовно појање, одржани су бројни разговори и округли столови, а што је немерљиво благо, а на ползу нашега народа и што је остало забележено у публикацијама које су пратиле манифестацију свих ових година.

У наредним прилозима осврнућемо се на писање штампе о обнављању манифестације и на програм „Јефимијиних дана“ од обнављања до данас.

„ЈЕФИМИЈИНИ ДАНИ“ ПЕРИОД 1991-2020. – ПОЧЕЦИ, ПРЕГЛЕД

На тим првим обновљеним „Јефимијиним данима“, 1991. године, председник општине Трстеник, Милан Маричић, под липама љубостињским, овако ће поздравити госте, учеснике и публику: „Мати свих српских песникиња у част, вечерас смо овде под овим светим манастирским липама да опоменемо све нас да нам се ниједног тренутка више не догађају празнине у нашим памћењима и да никад више наше духовне и културне светиње не препуштамо забораву.“

А први беседник првих обновљених „Јефимијиних дана“ академик и тада председник Удружења књижевника Србије, Матија Бећковић, на почетку ће рећи: „Ниједан песник није своје верзе тако своје ручно исписао и обезбедио на тврђим и сигурнијим местима: икони хиландарској, ћивоту у Раваници и на царским дверима. Створено је то овде, у Србији, пре рођења Шекспира...“

Тако је писао локални лист „Трибина“ из Трстеника, извештавајући о поновном рођењу манифестације „Јефимијини дани“ насловљујући прилог овако: *Повратак „Јефимијиних дана“*. Такође сазнајемо да је тада на „Јефимијиним данима“ први пут представљена јавности, захваљујући декану Богословског факултета, Прибиславу Симићу, „Молитва Богородице за спас Србије од Турака“, а која је преко пет века почивала у забораву у Државном историјском музеју у Москви. На вечери поезије, посвећеној жени, проф. Милош Петровић у уводним речима рећи ће: „Сјајни француски песник, Рембо, бејаше мишљења да ће будућу поезију најбоље писати жена. На „Јефимијиним данима“ нисмо били веома удаљени од тога става. Првога дана песникиње, вечерас реч имају песници. Жена као песникиња и као надахнуће песника. А то што смо овде показује, да су духовна средишта, покретне тачке, да добро средиште није на једном него на свим местима.“ Најављујући песнике, нпр. за Радомира Андрића рећи ће: „Он је Ужичанин, Београђанин, Крагујевчанин, па и Трстеничанин.“ А Андрић ће узвратити песмом посвећеној жени, написаној пре десетак дана у Рашкој. Тако је казао. А говорио је тада и велики Бранислав-Брана Петровић.

Да, „Јефимијини дани“ су сведочили песничку елиту и млађе песнике и рађали и понеку нову песму, као плод сусретања надахнућа са песником.

И те године беху златно доба Певачког друштва „Бошко Југовић“ и Светлана Стевић је опет певала оно: „Синоћ паде тија магла“ и Павле Аксентијевић млад беше.

Следеће године у склопу програма биће представљено и репринт издање – рукописна књига песама Владике Николаја, писана његовом руком која се налазила у манастиру Љубостињи, а беседу под „липама госпођама“ говориће Ђоко Стојичић, тада министар културе Србије, који је, између остalog, казао: „...То нису дани, то су векови, то је симбол у који се може сместити наша прошлост и будућност... Срби су поезијом исписали све боли и заносе своје историје. Поезија је наша лозинка, да не залутамо у мраку. Са њом смо трајали и са њом ћемо надмудрити свако зло време..., а историја, наша, она је наша колевка, наша туга и опомена и наш кључ за сваку браву.“

Певачко друштво „Бошко Југовић“ поново „бриљира“, тако пишу новине, а речи песама Мире Алечковић, Добрице Ерића, Вукосаве Андрић разливају се кроз јун месец, те године. И киша не пада.

Године 1994. због болести изостало је учешће Тање Бошковић која је требало да говори „Похвалу светом кнезу Лазару“. Ево како су извештавале локалне новине „Трибина“:

„...Постојала је зебња да ли ће тај чин, изузетно значајан за централно вече манифестације, бити на висини. Глумица Весна Павловић све зебње је одагнала већ првом изговореном реченицом. Звуци музике Жичког хора стапали су се и разливали по љубостињским розетама, али су и небом светлеле муње. Када је почeo пљусак, само је четири песника под манастирским липама било изговорило своје стихове: Светлана Гаинов-Ного, Зоран Ђалић, Драган Хамовић и Радомир Уљаревић, али је ипак пре тога изречено „Слово о Јефимији“ Светлане Велмар-Јанковић, што остаје као трајна вредност „Јефимијиних дана“.

Тако је писала Драгица Павлов-Крстић те 1994. године, кад је падала киша и кад су севале муње.

Ето само мало сећања на тих неколико првих година обновљене манифестације „Јефимијини дани“, из угla новинара локалног листа „Трибина“ који су несебично извештавали о свему што се догађало у комуни трстеничкој.

Следеће године више нису имали прилике да извештавају ни о чему. Лист је престао да излази. Дошло је доба телевизије. И све ће се расути и прећи у заборав. Све, осим писане речи. Поезија ће живети вечно.

ПРОГРАМ МАНИФЕСТАЦИЈЕ „ЈЕФИМИЈИНИ ДАНИ“ 1991-2020.

1991. година, 21. јун

„ПОХВАЛА“ – говори Мирјана Вукојичић

БЕСЕДА – Матија Бећковић

КОНЦЕРТ – „Прво београдско певачко друштво“ Београд

ВЕЧЕ ПЕСНИКИЊА – ЈЕФИМИЈИ У ЧАСТ:

Весна Парун, Весна Крм потић, Драгиња Урошевић, Љубица Милетић, Даринка Јеврић, Тања Крагујевић, Јелена Ленголд, Ивана Миланков, Радмила Лазић, Флорика Штефан, Вера Мајска, Вукосава Андрић

22. јун

ЉУБОСТИЊСКИ РАЗГОВОРИ: „Уметност, књижевности и духовности у време Љубостиње“ – Предраг Палавестра, Војислав Ђурић, Мирослав Пантић, Милорад Павић, Љубомир Симовић, Миодраг Павловић, Прибислав Симић, Јанко Магловски

ИЗЛОЖБА СЛИКА – Легат галерије „Надежда Петровић“ – 11 сликарки

МУЗИЧКО-ПОЕТСКО ВЕЧЕ – Ирена Зарић, Драган Радивојевић, Јильана

Благојевић

ПОЗОРИШНА ПРЕДСТАВА – „Бановић Страхиња“, Српско народно позориште Нови Сад

23. јун

ОТВАРАЊЕ МУЗЕЈСКЕ ЗБИРКЕ (етнографска и археолошка) – Радомир Станић

ПОЈАЊЕ – Светлана Стевић, ХОР – „Бошко Југовић“ Трстеник

ВЕЧЕ ПОЕЗИЈЕ ПОСВЕЋЕНО ЖЕНИ –

Слободан Ракитић, Манојле Гавриловић, Бранко В. Радичевић, Слободан Па вићевић, Ненад Грујичић, Радомир Андрић, Милутин Петровић, Рајко Петров Ного, Душан Вукајловић, Александар Вукадиновић, Бошко Руђинчанин, Бранислав Петровић, Љубиша Ђидић, Милош Милишић, Радошин Зајић

ПОЈЕ – Павле Аксентијевић са малим хором

1992. година, 4. јун

ИЗЛОЖБА СЛИКА – Даница Баста

МОНОДРАМА – „Милица Стојадиновић Српкиња“, Снежана Ђећаревић

5. јун

ДОКУМЕНТАРНИ ФИЛМ – „Тиховање“ Мирјана Вукомановић

Говоре: Владика Иринеј Буловић, Влатко Гилић, Милутин Петровић, Мирјана Вукомановић

10. јун

СИМПОЗИЈУМ О ВЛАДИЦИ НИКОЛАЈУ –

Владика Атанасије, Владика Артемије, Радован Биговић, Милан Радуловић, Ђорђе Ј. Јанић, Предраг Протић, Павле Бубања

Делове из књиге *Молитве на језеру* говори Симонида Ђорђевић

11. јун

СУСРЕТ СА ДЕЧИЈИМ ПИСЦИМА –

Мошо Одаловић, Драган Радуловић, Крстивоје Илић

ПРЕДСТАВЉАЊЕ ПРВОГ БРОЈА ЧАСОПИСА „ЈЕФИМИЈА“

ПОЈЕ – Светлана Стевић

12. јун

ЈЕФИМИЈИ У ЧАСТ:

„ПОХВАЛА“ – говори Светлана Бојковић

БЕСЕДА – Љубомир Симовић

ХОРСКО ПЕВАЊЕ – „Иво Лола Рибар“ Београд

ПЕСНИЧКО ВЕЧЕ –

Десанка Максимовић, Даринка Јеврић, Душка Врховац, Татијана Дракулић, Весна Крмпотић, Злата Коцић, Босилька Пушић, Нена Смиљанић, Милосав Тешић, Слободан Ракитић, Стеван Раичковић

13. јун

ЕНТОГРАФСКА ИЗЛОЖБА – Експонати Западног Поморавља

КЊИЖЕВНИ ПОРТРЕТ – Светлана Велмар-Јанковић

Говоре: Чедомир Мирковић, Радивоје Микић, Марко Недић, Светлана Бојковић и аутор

ПОЕТСКО-МУЗИЧКО ВЕЧЕ –

Предраг Богдановић Ци, Алек Вукадиновић, Гојко Ђого, Јован Зивлак, Слободан Зубановић, Петар Пајић, Адам Пуслојић, Милосав Тешић, Крстивоје Илић, Слободан Ракитић, Звонимир Костић, Стеван Раичковић

МУЗИКА – Ансамбл „Ренесанс“

1993. година, 14. јун

ИЗЛОЖБА СЛИКА – Даница Масниковић

16. јун

ЕНТОГРАФСКА ИЗЛОЖБА – „Традиционални вез Западног Поморавља“

Говори – Станко Бзенић

17. јун

ПОЕТСКО ВЕЧЕ – Песникиње „Моравских токова“ Трстеник

18. јун

ЈЕФИМИЈИ У ЧАСТ:

„ПОХВАЛА“ – Снежана Бећаревић

БЕСЕДА – Ђоко Стојичић

КОНЦЕРТ – Хор „Бошко Југовић“ Трстеник

ПЕСНИЧКО ВЕЧЕ –

Мира Алечковић, Љиљана Ђурђић, Мирјана Божин, Мирјана Стефановић, Љиљана Дугалић, Вукосава Андрић, Дара Секулић, Добрица Ерић, Срба Митровић, Зоран Милић, Иван В. Лалић, Алек Вукадиновић

19. јун

ДЕСАНКИ – ИЗБОР ПО СРОДНОСТИ – „Писци бирају и читају“

Милош Петровић, Мирослав Егерић, Мира Алечковић, Иван В. Лалић, Зоран Милић, Мома Димић, Љиљана Ђурђић, Мирјана Стефановић, Мирјана Божин, Алек Вукадиновић, Љубиша Ђидић

1994. година, 13. јун

ПОЗОРИШНА ПРЕДСТАВА – „Српска драма“, по књизи Синише Ковачевића, Звездара театар, режија Небојша Брадић

Играју: Бранислав-Цига Јеринић, Данило Лазовић, Небојша Глоговац, Војин Ђетковић, Ненад Јездид, Сергеј Трифуновић

14. јун

ФИЛМ – „Доротеј“, према књизи Добрила Ненадића, режија Здравко Велимировић

15. јун

ЕТНОГРАФСКА ИЗЛОЖБА – „Завјаче трстеничког краја“

ПОЕТСКА РЕЧ – Песници „Моравских токова“ Трстеник

ВЕЧЕ БАЛЕТА И ФОЛКЛОРА – Балетска школа „Лујо Давичо“ Београд

16. јун

КЊИЖЕВНО ВЕЧЕ – „Момчило Настасијевић данас“ (поводом стогодишњице рођења)

Говори Чедомир Мирковић, стихове казују Момир Брадић и чланови Драмског студија Трстеник

КОНЦЕРТ – Музички ансамбл „Ренесанс“ Београд

17. јун

ИЗЛОЖБА СКУЛПТУРА – Милена Петровић

Говори Димитрије Гвозденовић

ПРОМОЦИЈА ЧАСОПИСА „ЈЕФИМИЈА“

ЈЕФИМИЈИ У ЧАСТ:

„ПОХВАЛА“ – Весна Павловић

БЕСЕДА – Светлана Велмар-Јанковић

КОНЦЕРТ – Мушки хор Епархије жичке

ПОЕТСКО ВЕЧЕ –

Марија Шимоковић, Злата Коцић, Светлана Гаинов-Ного, Олга Стевановић, Милена Јововић, Петар Цветковић, Драган Драгојловић, Вукман Оташевић, Петру Круду, Зоран Чалић, Момир Војводић, Владета Вуковић, Верољуб Вукашиновић, Душан Вукајловић, Радомир Уљаревић

1995. година, 15. јун

ПОЗОРИШНА ПРЕДСТАВА – „Карађорђе“, Народно позориште Ниш

16. јун

СМОТРА ИЗВОРНОГ СТВАРАЛАШТВА ОПШТИНЕ ТРСТЕНИК

19. јун

ВЕЧЕ ФОЛКЛОРА – КУД „Прва петолетка“ Трстеник

20. јун

ВЕЧЕ „БРАНКОВОГ КОЛА“ – „Враголије“, сценски комад, играју студенти ФДУ Нови Сад

Бранкове песме – Гитара Љиљана Петровић; Слово о Бранку – Ненад Грујичић

22. јун

ЈЕФИМИЈИ – ПЕСНИЦИ ЗАПАДНОГ ПОМОРАВЉА –

Вера Мајска, Бошко Руђинчанин, Јелена Протић-Петронијевић, Божидар Бркић, Срба Ђорђевић, Оливера Симоновић, Душан Стојић, Верослава Јовановић, Живорад Недељковић, Петар Петровић, Јелена Стојсављевић, Радошин Зајић

ВИТЕШКА ТРПЕЗА – Концерт старе српске музике, Ансамбл „Ренесанс“

23. јун

ИЗЛОЖБА СЛИКА – Светлана Павловић-Циндо

Говори – Мирослав Мушић

Музика: Анђелка Чуљић, клавир; Иван Перчевић, виолина

ЈЕФИМИЈИ У ЧАСТ:

„ПОХВАЛА“ – Ксенија Јовановић

СЛОВО О ЈЕФИМИЈИ – Епископ бачки Иринеј Буловић

КОНЦЕРТ ДУХОВНЕ МУЗИКЕ – Сестринство „Светог Јована Дамаскина“

Београд

ПЕСНИЧКО ВЕЧЕ –

Миодраг Павловић, Нада Шербан, Бранко В. Радичевић, Иван В. Лалић, Љубица Милетић, Слободан Ракитић, Алек Вукадиновић, Злата Коцић, Ранко Јововић, Здравко Крстановић, Ружица Комар, Верољуб Вукашиновић, Мирослав Максимовић, Саша Јеленковић, Драган Јовановић Данилов

24. јун

КЊИЖЕВНИ РАЗГОВОРИ – „Јефимијин дух у савременом српском песништву“

Јован Деретић, Александар Јовановић, Иван В. Лалић, Ђорђе Ј. Јанић, Алек Вукадиновић, Предраг Драгић Кијук, Злата Коцић, Милентије Ђорђевић, Душица Потић

ПОЗОРИШНА ПРЕДСТАВА – „Царица Милица“, Аматерско позориште Трстеник

1996. година, 17. јун

ПОЗОРИШНА ПРЕДСТАВА „Дервиш и смрт“ – Крушевачко позориште

18. јун

ИЗЛОЖБА СЛИКА – Љубица Mrкаљ

Говоре: Предраг Богдановић Ци, Срба Игњатовић

Музички програм: Иван Перчевић, виолина; Анђелка Чуљић, клавир

„СЛОВО ДЕСПОТА СТЕФАНА“ – Вече посвећено манифестацији „Дани српског духовног преображења“ Деспотовац – Манасија

19. јун

„СТРАЖИЛОВО ЉУБОСТИЊИ“ – Вече „Бранковог кола“ Сремски Карловци

Представљање збирке песама Јелене Стојсављевић

Говоре: Ненад Грујичић, Јелена Алексић, Верољуб Вукашиновић, гост Весна Чипчић

20. јун

ПРЕДСТАВЉАЊЕ ЧАСОПИСА „ЈЕФИМИЈА“ –

Љиљана Шоп, Ђорђе Ј. Јанић, Олга Стевановић, Радошин Зајић, Драгиша Баточанин, Душка Врховац

„ЗВУЦИ ЉУБОСТИЊСКОГ КРАЈА“ – Музичко-поетски програм

КУД „Прва петолетка“; КУД „Запис“; Песници Књижевног клуба „Моравски токови“

21. јун

ЈЕФИМИЈИ У ЧАСТ:

„ПОХВАЛА“ – Љиљана Драгутиновић

БЕСЕДА – Алек Вукадиновић

„СТАРО СРПСКО ПЕСНИШТВО“ –

Стихове говоре: Гојко Шантић, Александра Николић, Катарина Жутић, Вицо Дардић, Зоран Бабић

„СТАРО СРПСКО ПОЈАЊЕ“ – Павле Аксентијевић и појци

22. јун

ЉУБОСТИЊСКИ РАЗГОВОРИ – „Молитва у српском песништву“

Говоре: Зоран Глушчевић, Владета Јеротић, Владета Р. Кошутић, Ђорђе Ј.

Јанић

ПЕСНИЧКА ПРИНОШЕЊА –

Драгиња Урошевић, Бранко В. Радичевић, Танасије Младеновић, Алек Вукадиновић, Радомир Андрић, Драган Драгојловић, Адам Пуслојић, Ненад Грујичић, Миросав Тешић, Вук Крњевић, Владимир Јагличић, Гроздана Олујић, Ана Ристовић, Невена Витошевић, Мићо Јелић Грновић, Миросав-Буџа Мирковић, Оливера Симоновић

КОНЦЕРТ ДУХОВНЕ МУЗИКЕ – Хор „Бошко Југовић“

1997. година, 16. јун

ИЗЛОЖБА – Оливера Грбић

Говори Срето Бошњак

Музичке тачке – Хор „Бошко Југовић“ Трстеник

17. јун

ПОЗОРИШНА ПРЕДСТАВА – „Хасанагиница“, Крушевачко позориште

18. јун

„ЗВУЦИ ЉУБОСТИЊСКОГ КРАЈА“ – Избор из програма такмичење села

19. јун

ВЕЧЕ „БРАНКОВОГ КОЛА“ – 150 година од прве књиге Бранка Радичевића

Учесници: Ненад Грујичић, Слађана Миленковић, Душка Кукуљ

20. јун

ЈЕФИМИЈИ У ЧАСТ:

„ПОХВАЛА“ – Милена Дравић

БЕСЕДА – Бранко В. Радичевић

КОНЦЕРТ ДУХОВНЕ МУЗИКЕ – Хор „Свети Јован Дамаскин“ Београд

ПЕСНИЧКА ПРИНОШЕЊА –

Матија Бећковић, Слободан Ракитић, Милан Комненић, Љубица Милетић, Момир Војводић, Борислав Радовић, Ђорђо Сладоје, Злата Коцић, Петар Цветковић, Милорад Ђурић

21. јун

ЉУБОСТИЊСКИ РАЗГОВОРИ – „Света Гора у духовном животу и уметности Срба“

1998. година, 8. јун

ИЗЛОЖБА ИКОНА – Говори Ђакон Радош Младеновић

Духовно појање: Хор „Бошко Југовић“ Трстеник

9. јун

ПЕСНИЧКО ВЕЧЕ –

Бранислав Петровић, Вукман Оташевић, Драган Колунција, Даринка Јеврић, Вук Крњевић, Манојло Гавриловић, Предраг Богдановић, Благоје Баковић, Милош Мишић, Бошко Рубинчанин, Вера Мајска, Вукосава Андрић, Драган Коларевић
МУЗИЧКО ВЕЧЕ – Певачка група „Ојкача“ из Подозарја

10. јун

ПЕСНИКИЊЕ ЈЕФИМИЈИ НА ДАР – „Бранково коло“ – Вече поводом 100 година од рођења Десанке Максимовић –

Наташа Гламочанин, Драгана Буквић, Слађана Миленковић, Јелена Стојсављевић, Весна Матић, Драгана Литричин

Говори – Ненад Грујичић; Певају – Женска певачка група из Стопање

11. јун

ПРЕДСТАВЉАЊЕ ЧАСОПИСА „ЈЕФИМИЈА“ –

Љиљана Шоп, Сильвана Хаџи-Ђокић, Трифун Павловић, Радошин Зајић, Верослава Јовановић

12. јун

ПОЗОРИШНА ПРЕДСТАВА – „Цар и песникиња“ (Поводом 100 година од рођења поетесе Десанке Максимовић), играју Снежана Бећаревић и Иван Јагодић

Говори – Милосав Ђалић

13. јун

ЉУБОСТИЊСКИ РАЗГОВОРИ – „Моравска Србија и манастир Хиландар“ –

Милош Благојевић, Момчило Спремић, Предраг Пузовић, Томислав Јовановић, Владислав Ристић, Сретен Петковић

ЈЕФИМИЈИ У ЧАСТ:

„ПОХВАЛА“ – Ружица Сокић

БЕСЕДА – Слободан Ракитић

ПЕСНИЧКА ПРИНОШЕЊА –

Љубомир Симовић – „Десет обраћања Пресветој Богородици“

Стихове говоре – Данило Лазовић, Јасмина Ранковић

КОНЦЕРТ ДУХОВНИХ ПЕСАМА – Мушки хор Епархије жичке

1999. година, 23. јун

РЕЧ НАД МОСТОМ – Завичајни писци:

Милош Петровић, Милосав Ђалић, Милан Милетић, Милош Милошевић Шика, Веролуб Вукашиновић, Милосав-Буџа Мирковић, Томислав Расинац, Данијела Богдановић

24. јун

ПРЕДСТАВЉАЊЕ КЊИГЕ Чудо у Лазарици Јелене Протић-Петронијевић

Говоре: Љубивоје Радовић, Милош Петровић, Мирослав Егерић

Духовне песме певају – Софија и Катарина Вешковац

25. јун

ЈЕФИМИЈИ НА ДАР:

„ПОХВАЛА“ – Јованка Андрић

БЕСЕДА – Мирослав Егерић

ПЕСНИЧКА ПРИНОШЕЊА –

Вукосава Андрић, Вера Мајска, Љубица Петковић, Верослава Јовановић, Оливера Симоновић, Бошко Руђинчанин, Љубиша Ђидић, Милосав-Буџа Мирковић, Срба Ђорђевић, Милан Вучићевић, Вељко Стамболија, Радошин Зајић, Верољуб Вукашиновић, Петар Петровић

ДУХОВНЕ ПЕСМЕ – Хор „Свети кнез Лазар“ Крушевац

2000. година, 19. јун

ИЗЛОЖБА ИКОНА – Марија Бајић

Говори о иконописању отац Стефан из манастира Свете Петке Стубал

20. јун

ВЕК „БРАНКОВОГ КОЛА“

Говоре Ана М. Зечевић и Ненад Грујићић

Музичке тачке – Ансамбл Љиљане Петровић

21. јун

ПРЕДСТАВЉАЊЕ ЧАСОПИСА „ЈЕФИМИЈА“ –

Бабкен Симоњан, Љиљана Шоп, Силвана Хаци-Ђокић, Радошин Зајић, Драгиша Батоћанин

ПОЈЕ Светлана Стевић

22. јун

ПОЗОРИШНА ПРЕДСТАВА – „Свети Георгије убива ајдаху“, Аматерско позориште Трстеник

23. јун

ЉУБОСТИЊСКИ РАЗГОВОРИ – „Књижевност породице кнеза Лазара“ –

Јелка Рађен, Радмила Маринковић, Љиљана Јухас-Георгијевски, Милош Петровић

„ПОХВАЛА“ – Љиљана Благојевић

БЕСЕДА – Бранислав Петровић

ПЕСНИЧКА ПРИНОШЕЊА –

Злата Коцић, Светлана Гајинов-Ного, Верослава Јовановић, Љиљана Лазаревић, Матија Бећковић, Александар Вукадиновић, Бабкен Симоњан, Верољуб Вукашиновић
КОНЦЕРТ ДУХОВНЕ МУЗИКЕ – Универзитетски хор „Лицеум“ Крагујевац

2001. година, 11. јун

ИЗЛОЖБА ИКОНА и почетак рада ликовне колоније – Говори Ђакон Радош Младеновић

Учесници колоније: Матија Ефимија (Тополски), Јованка Владић, Вероника Ђукановић, Радмила Лукетић, Марија Гаровић

ПОЈЕ – Женски камерни хор „Српкиња“ Крушевац

12. јун

ПРЕДСТАВЉАЊЕ ЧАСОПИСА „ЈЕФИМИЈА“ –

Чланови редакције и песници „Драинчевих сусрета“: Слободан Стојадиновић Чуде, Мирослав-Цера Михајловић, Дане Стојиљковић, Срђан Живковић

13. јун

ПЕВАМ ПЕСНИКЕ – „Ao, данче, ала си ми бео...“ – Вече „Бранковог кола“

Певају Љиљана Петровић и Наташа Петровић

Уводно слово Ненад Грујићић

**14. јун
ВЕЧЕ МАТИЈЕ БЕЋКОВИЋА**

**15. јун
РАЗГОВОР О СЛОБОДАНУ ЈОВАНОВИЋУ –**

Владета Јеротић, Радош Љушић, Данило Баста, Мирослав Егерић, Милош Петровић, Владан Михајловић

ЈЕФИМИЈИ У ЧАСТ:

„ПОХВАЛА“ – Мира Ступица

БЕСЕДА – Радмила Маринковић

ПЕСНИЧКА ПРИНОШЕЊА –

Слободан Ракитић, Матија Бећковић, Драгомир Брајковић, Зоран Милић, Јубица Милетић, Тања Крагујевић, Драгиња Урошевић, Милица Краљ, Добрица Ерић, Александар Вукадиновић, Јелена Стојсављевић, Драгиша Батоћанин, Томислав Мијовић, Марија Шимоковић, Ђорђо Сладоје

КОНЦЕРТ ДУХОВНЕ МУЗИКЕ – Хор „Бошко Југовић“ Трстеник

2002. година, 10. јун

ИЗЛОЖБА СЛИКА И ПОЧЕТАК РАДА ЛИКОВНЕ КОЛОНИЈЕ

Слово о иконописању – Матија Ефимија (Тополски), игуманија манастира Градац Учесници колоније: Весна Биорац, Ана Величковић, Драгана Ђорђевић, Јадранка Мишић-Пејовић, Мирјана Поповић, Загорка Стевановић, Марија Бајић, Јованка Владић, Марија Гаровић, Вероника Лукановић, Радмила Лукетић

Гости ликовне колоније из Украјине: Прокопенко Николај Николајевич, Олга Котљарова Прокопенко, Прокопенко Татјана Николајевна, Елена Палашек Сторожук

Музика: Хор „Бошко Југовић“ Трстеник

11. јун

МОНОДРАМА – „Реч је човек – тако је говорио Николај“, драматизација Слободан Жикић

Говори Мирко Бабић

12. јун

„ЈЕФИМИЈИНИМ ТРАГОМ“ –

Ана Думовић, Верослава Јовановић, Гордана Боранијашевић, Драгана Буквић, Јелена Стојсављевић, Јубица Петковић, Марина Жинић-Илић, Оливера Вуксановић
ПОЈАЊЕ – Ержебет Стојић Јелисавета

13. јун

ПРЕДСТАВЉАЊЕ ЧАСОПИСА „ЈЕФИМИЈА“ –

Представљање књижевне манифестације „Милици у походе“:

Даница Вујков, Драгомир Поп Новаков, Љиљана Шоп, Радошин Зајић

ПОЈАЊЕ – Светлана Стевић

14. јун

ЉУБОСТИЊСКИ РАЗГОВОРИ – „Мајка у српској поезији“

Бојан Јовановић, Бранислав Бојић, Дара Вучинић, Никола Милошевић, Милош Петровић, Мирослав Егерић

ЈЕФИМИЈИ У ЧАСТ:

„ПОХВАЛА“ – Ивана Жигон

БЕСЕДА – Милосав Тешић

ПЕСНИЧКА ПРИНОШЕЊА –

Бошко Руђинчанин, Драган Јовановић Данилов, Душан Чоловић, Живота Недељковић, Зорица Арсић-Мандарић, Зоран Костић, Хаци-Драган Тодоровић, Марија Петричевић, Милан Комненић, Мирослав Максимовић, Радмила Лазић, Ранко Јововић, Слободан Зубановић

ДУХОВНО ПОЈАЊЕ – Хор „Јефимија“ Крушевац

НАГРАДА „ЈЕФИМИЈИН ВЕЗ“ – Драган Јовановић Данилов

2003. година, 9. јун

ИЗЛОЖБА „ТРАДИЦИЈА И САДАШЊОСТ“ – Удружење за очување и развој ручног ткања Београд

Говори Љубица Живковић

РАД ШКОЛЕ ТКАЊА – инструктори: Драгана Хонда, Видо Јевтић

ПОЈЕ: Светлана Стевић

13. јун

ПРЕДСТАВЉАЊЕ ЧАСОПИСА „ЈЕФИМИЈА“ – Радошин Зајић, Драган Јовановић Данилов, Бојана Стојановић-Пантовић, Верољуб Вукашиновић

Музички програм

14. јун

ЈЕФИМИЈИ У ЧАСТ:

„ПОХВАЛА“ – Љиљана Благојевић

БЕСЕДА – Рајко Петров Ного

ПЕСНИЧКА ПРИНОШЕЊА –

Злата Коцић, Гојко Ђоко, Мирослав Тодоровић, Бошко Руђинчанин, Радомир Андрић, Љубиша Ђидић, Весна Егерич, Мирослав-Цера Михајловић, Добрица Ерић, Милош Милишић, Зоран Милић

НАГРАДА „ЈЕФИМИЈИН ВЕЗ“ – Ивана Миланков

ДУХОВНО ПОЈАЊЕ – Павле Аксентијевић и група „Запис“

2004. година, 15. јун

ИЗЛОЖБА СЛИКА – Слободанка Ракић-Шефер

Говори – Васа Павковић

16. јун

ПРЕДСТАВЉАЊЕ РОМАНА *Иира анђела* – Љиљана Хабјановић-Ђуровић

Говоре: Милица Јефтимијевић-Лилић, Верољуб Вукашиновић и аутор

18. јун

ПРЕДСТАВЉАЊЕ ЧАСОПИСА „ЈЕФИМИЈА“ –

Бојана Стојановић-Пантовић, Никола Милошевић, Ивана Миланков, Ђорђе Николић, Радошин Зајић

19. јун

„ПОХВАЛА“ – Симонида Ђорђевић

БЕСЕДА – Љубица Милетић

ПЕСНИЧКА ПРИНОШЕЊА –

Матија Бећковић, Дара Вучинић, Ивана Миланков, Ружица Комар, Слободан Ракитић, Вукосава Андрић, Ристо Василевски, Зоран Милић, Милан Вучићевић

НАГРАДА „ЈЕФИМИЈИН ВЕЗ“ – Ђорђе Николић

Говори Мирослав Еерић

Музички програм – „Београдски мадригалисти“ Београд

2005. година, 20. јун

ИЗЛОЖБА СЛИКА – Мира Маодуш

Говори Љубица Миљковић

Музички програм: Музичка школа „Корнелије Станковић“ Трстеник

21. јун

ПРЕДСТАВЉАЊЕ КЊИГЕ – „Одабрани записи и преписка игуманије мати Ане Ацић“

Говори аутор Оливер Ђорђевић иprotoјереј Милосав Еерић

ПОЈЕ – Хор „Бошко Југовић“ Трстеник

23. јун

ПРЕДСТАВЉАЊЕ ЧАСОПИСА „ЈЕФИМИЈА“ –

Милош Петровић, Зорица Арсић-Мандарић, Верољуб Вукашиновић, Градимир Ј. Московљевић, Радошин Зајић

24. јун

„ПОХВАЛА“ – Катарина Радивојевић

БЕСЕДА – Радомир Андрић

НАГРАДА „ЈЕФИМИЈИН ВЕЗ“ – Верољуб Вукашиновић и Зорица Арсић-Мандарић

ПЕСНИЧКА ПРИНОШЕЊА –

Злата Коцић, Вукман Оташевић, Матија Бећковић, Кајоко Јамасаки, Милуника Митровић, Дарinka Јеврић, Ранко Радовић, Раша Перић, Манојле Гавriloviћ

КОНЦЕРТ – Хор „Бошко Југовић“ Трстеник, диригент Марина Лекић

2006. година, 12. јун

ИЗЛОЖБА СЛИКА – Тијана Фишић

Отвара Љубица Миљковић

Музички програм – Музичка школа „Корнелије Станковић“ Трстеник

13. јун

„БРАНКОВО КОЛО“ ЈЕФИМИЈИ –

Гордана Волаш, Лидија Ђого, Весна Еерић, Ненад Грујичић

Музички програм – Јована Миљуш

15. јун

ПРЕДСТАВЉАЊЕ ЧАСОПИСА „ЈЕФИМИЈА“ –

Милош Петровић, Вукман Оташевић, Ранко Р. Радовић, Радошин Зајић

Музички програм – Хор „Бошко Југовић“ Трстеник

16. јун

ЈЕФИМИЈИ У ЧАСТ:

„ПОХВАЛА“ – Мирјана Вукојичић

БЕСЕДА – Александар Јовановић

НАГРАДА „ЈЕФИМИЈИН ВЕЗ“ – Алек Вукадиновић

ПЕСНИЧКА ПРИНОШЕЊА –

Драган Колунџија, Весна Еерић, Љиљана Лазаревић, Гојко Ђого, Светлана Гајинов-Ного, Дејан Алексић, Драгиша Батоћанин, Дејана Николић
ДУХОВНО ПОЈАЊЕ – Ансамбл „Ренесанс“ Београд

2007. година, 18. јун
ИЗЛОЖБА РУЧНОГ ТКАЊА –
Говори – Љубица Живковић
Музика – Певачка група „Бисер“
ПОЗОРИШНА ПРЕДСТАВА – „Краљевић Марко“, Театар „Ленкарт“ Београд,
текст Борислав Михајловић Михиз, редитељ Југ Радивојевић

19. јун
ПРЕДСТАВЉАЊЕ КЊИГЕ *Српски ћркос и инај*
Говори др антропологије Бојан Јовановић

20. јун
ПИСЦИ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ –
Милан Михајловић, Милица Јефимијевић-Лилић, Новица Соврлић, Миомир
Јовановић, Живојин Ракочевић
Музички програм – Хор „Бошко Југовић“ Трстеник

21. јун
ПРЕДСТАВЉАЊЕ ЧАСОПИСА „ЈЕФИМИЈА“ –
Вукман Оташевић, Тодор Живаљевић Велички, Бојана Стојановић-Пантовић,
Милош Петровић, Радошин Зајић, Александар Вукадиновић

22. јун
ЈЕФИМИЈИ У ЧАСТ:
„ПОХВАЛА“ – Калина Ковачевић
БЕСЕДА – Петар Пајић
НАГРАДА „ЈЕФИМИЈИН ВЕЗ“ – Милосав Тешић
ПЕСНИЧКА ПРИНОШЕЊА –
Драгомир Брајковић, Братислав Милановић, Тодор Живаљевић, Иван Негри-
шорац, Вера Мајска, Дара Секулић, Светлана Гајинов-Ного, Будимир Дубак, Милан
Михајловић, Радошин Зајић
МУЗИЧКИ ПРОГРАМ – Ансамбл центра за рану музику „Ренесанс“ Београд

2008. година, 16. јун
ИЗЛОЖБА СА ЛИКОВНЕ КОЛОНИЈЕ ЖЕНА ИКОНОПИСАЦА –
Мирјана Поповић, Катија Чешљар, Слободанка Марјановић, Бранка Грчић-
Аћимовић, Душка Крупниковић
ПОЈЕ: Светлана Стевић

17. јун
ПРЕДАВАЊЕ: „Против кога смо“ – Владета Јеротић
19. јун
ПРЕДСТАВЉАЊЕ ЧАСОПИСА „ЈЕФИМИЈА“ –
Радошин Зајић, Милан Михајловић, Маријана Блечић, Милош Петровић, Ји-
љана Шоп
ПОЈЕ: Александра Јаковљевић

20. јун
ЈЕФИМИЈИ У ЧАСТ:
„ПОХВАЛА“ – Андријана Гавriloviћ
БЕСЕДА – Драгомир Брајковић

ПЕСНИЧКА ПРИНОШЕЊА –

Ефтим Клетников, Миомир Јовановић, Марија Шимоковић, Милица Краљ, Даница Додић, Ранко Рисојевић, Ана Пејовић, Вукман Оташевић, Слободан Ракитић

НАГРАДА „ЈЕФИМИИН ВЕЗ“ – Радмила Лазић

ПОЈЕ: Ансамбл центра за балканску музику „Извор“

2009. година, 8. јун

ИЗЛОЖБА „ЖЕНЕ ИКОНОПИСЦИ“ – ЛЕГАТ

Говори монахиња Теодора (Спасојевић)

9. јун

КЊИГОЉУБИВЕ ЖЕНЕ СРПСКОГ СРЕДЊЕГ ВЕКА

Светлана Томин, Љиљана Пешикан-Љуштановић, Радмила Гикић

ПОЈЕ: Милица Милисављевић-Дугалић

10. јун

ПРЕДСТАВЉАЊЕ КЊИГЕ ЕСЕЈА *Пошез скакачем* –

Милош Петровић, аутор, Мићо Цвијетић, Радошин Зајић

11. јун

ПРЕДСТАВЉАЊЕ ЧАСОПИСА „ЈЕФИМИЈА“ –

Милош Петровић, Верољуб Вукашиновић, Радошин Зајић

КОНЦЕРТ групе „Врело“

12. јун

ЈЕФИМИЈИ У ЧАСТ:

„МОЉЕЊЕ ГОСПОДУ ИСУСУ ХРИСТУ“ – Андријана Виденовић

БЕСЕДА – Милан Радуловић

ПЕСНИЧКА ПРИНОШЕЊА –

Славомир Гвозденовић, Драган Хамовић, Благоје Баковић, Вукман Оташевић, Милан Михајловић, Ивана Миланкова, Љубица Милетић, Милан Вучићевић, Иван Растворџац, Горан Ђорђевић

НАГРАДА „ЈЕФИМИЈИН ВЕЗ“ – Злата Коцић

ДУХОВНО ПОЈАЊЕ – Хор цркве Лазарице у Крушевцу

2010. година, 7. јун

ИЗЛОЖБА „БАТИК НА СВИЛИ“ – Радојка Самарџија

Говори Емина Ђурић

Хор „Бошко Југовић“ Трстеник

8. јун

ПРЕДСТАВЉАЊЕ ЧАСОПИСА „ЈЕФИМИЈА“ –

Милош Петровић, Владимира Вукомановић, Радошин Зајић, Срђан Ђурић

9. јун

КОНЦЕРТ ГИТАРА – Трио „Балканске жице“

10. јун

ПРЕДАВАЊЕ: „Господ и постмодерна“

11. јун

ЈЕФИМИЈИ У ЧАСТ:

„ПОХВАЛА“ – Љиљана Стјепановић

**БЕСЕДА – Мићо Џвијетић
ПЕСНИЧКА ПРИНОШЕЊА –**

Марија Шимоковић, Горан Ђорђевић, Мирјана Ковачевић, Мирослав Тодоровић, Верослав Стефановић, Радомир Андрић, Слободан Ракитић
НАГРАДА „ЈЕФИМИЈИН ВЕЗ“ – Живорад Недељковић
ДУХОВНО ПОЈАЊЕ – Хор „Бошко Југовић“ Трстеник

2011. година, 5. септембар

**ДОДЕЛА „ПОХВАЛЕ“ ОСНИВАЧИМА „ЈЕФИМИЈИНИХ ДАНА“
ИЗЛОЖБА „КАЛИГРАФИЈА СЛОБОДАНА ЛУКОВИЋА“**

Говори: Милош Милишић

ПОЈЕ: Хор „Бошко Југовић“ Трстеник

7. септембар

ДОКУМЕНТАРНА ИЗЛОЖБА „ЈЕФИМИЈИНИ ДАНИ“

Говори: Милош Петровић

ПРЕДСТАВЉАЊЕ ЧАСОПИСА „ЈЕФИМИЈА“ –

Никола Живановић, Милош Петровић, Радошин Зајић

Стихови: Момчило Радосављевић, Душан Јовић

КОНЦЕРТ БРАЋЕ ТЕОФИЛОВИЋ

9. септембар

ЈЕФИМИЈИ У ЧАСТ:

БЕСЕДА – Епископ крушевачки г. Давид (Перовић)

ПУТЕВИМА ЈЕФИМИЈЕ – избор из поезије:

Светлана Бојковић, Небојша Дугалић, Ненад Маричић

НАГРАДА „ЈЕФИМИЈИН ВЕЗ“ – Милован Марчетић

ПОЈЕ: Хор „Руковет“

10. септембар

ПЕСНИЧКА ПРИНОШЕЊА „НА ТРАГУ ЈЕФИМИЈЕ“ –

Злата Коцић, Љубица Милетић, Радомир Андрић, Иван Негришорац, Дејана Николић, Живојин Ракочевић, Срба Ђорђевић, Андреј Јелић Мариоков, Нико Графенauer, Сергеј Глављук

ДУХОВНО ПОЈАЊЕ – Ансамбл „Ренесанс“

КОНЦЕРТ – Милица Милисављевић-Дугалић

2012. година, 11. јун

ИЗЛОЖБА МОЗАИКА „ЖИТИЈЕ БЕЛЕ“ – Оливера Штрбац

Говори Виолета Цветковић-Оцоколић

ПОЈЕ: Хор „Бошко Југовић“ Трстеник

12. јун

РАДИОНИЦА МОЗАИКА – Оливера Штрбац и Радојка Самарција

ИЗЛОЖБА ИКОНА – Легат манифестације „Јефимијини дани“

15. јун

ПРЕДСТАВЉАЊЕ ЧАСОПИСА „ЈЕФИМИЈА“ –

Миле Медић, Милош Петровић, Радошин Зајић

ПОЈЕ: Светлана Стевић

16. јун

ЈЕФИМИЈИ У ЧАСТ:

„ПОХВАЛА“ – Горица Поповић

БЕСЕДА – Милован Витезовић

ПЕСНИЧКА ПРИНОШЕЊА –

Тања Крагујевић, Дејан Алексић, Милица Краљ, Драган Лакићевић, Милица Бакрач, Обрен Ристић, Бошко Руђинчанин, Адам Пуслојић

НАГРАДА „ЈЕФИМИЈИН ВЕЗ“ – Јелена Ленголд

ДУХОВНО ПОЈАЊЕ – Камерни хор „Српкиња“ Крушевац

2013. година, 13. јун

ПРЕДАВАЊЕ „Улога и значај жене у Србији“ – др Видоје Голубовић

Хор „Бошко Југовић“ Трстеник

Удружење „Јеринин град“ Грабовац

ПОЛЦИ – Браћа Теофиловић, предгрупа „Голубице“

14. јун

ИЗЛОЖБА СЛИКА – Олгица Стефановић „Моја Ћирилица“

Вече оперских арија – Јана Милишић, Петар Илић

15. јун

ЈЕФИМИЈИ У ЧАСТ:

„ПОХВАЛА“ – Ивана Жигон

БЕСЕДА – Драган Лакићевић

ПЕСНИЧКА ПРИНОШЕЊА –

Злата Коцић, Даница Вукићевић, Љубинка Станков-Перинац, Славомир Гвозденовић, Љубиша Ђидић, Тиодор Росић, Мильурко Вукадиновић, Владимира Јагличић, Милоје Дончић

НАГРАДА „ЈЕФИМИЈИН ВЕЗ“ – Радомир Андрић

ПОЈЕ: Хор „Божури Царева града“ Крушевац

2014. година, 11. јун

ШКОЛСКИ ЧАС – ЈУНАКИЊЕ ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА

Историјска секција Гимназије „Вук Караџић“ у Трстенику

ИЗЛОЖБА „МИЛУНКА САВИЋ – ХЕРОИНА ВЕЛИКОГ РАТА“

Говори Душица Бојић

ПОЈЕ: Хор „Бошко Југовић“ Трстеник

У уз洛зи Милунке – Весна Павловић, виолина Лука Миркоски

ПОЗОРИШНА ПРЕДСТАВА – „Небеске шајкаче“, Трстеничко позориште

12. јун

СИМПОЗИЈУМ – „Кнегиња Милица и њено доба“

Синиша Мишић, Дејан Јечменица, Драгиша Бојовић, Борис Стојковски, Ката-рина Митровић, Ђура Харди

ЉУБОСТИЊСКО ГОСТОЉУБЉЕ – Валериј Латињин (Русија)

Говоре и певају: Зоран Костић, Јелена Трепетова-Костић

13. јун

ПЕСНИЧКО ПОДНЕ – Матине са трстеничким песницима

ЈЕФИМИЈИ У ЧАСТ:

„ПОХВАЛА“ – Рада Ђуричин
ПЕСНИЧКА ПРИНОШЕЊА –

Ђорђо Сладоје, Злата Коцић, Небојша Лапчевић, Дејана Николић, Зоран Ко-
стић, Весна Егерић, Валериј Латињин

НАГРАДА „ЈЕФИМИЈИН ВЕЗ“ – Благоје Баковић

МУЗИЧКА ПРИНОШЕЊА – Хор Гимназије „Вук Караџић“, Музичка школа
„Корнелије Станковић“ и Женска група „Голубице“ Трстеник

2015. година, 16. јун

ИЗЛОЖБА СЛИКА – Невенка Рајковић

Говори Зоран Рајковић

КОНЦЕРТ – Дуо „Модерато“

17. јун

ЈЕРМЕНСКО-СРПСКО ВЕЧЕ – БАБКЕН СИМОЊАН

Говоре аутор и Верољуб Вукашиновић

18. јун

ПРЕДСТАВЉАЊЕ ЗБОРНИКА *Кнегиња Милица и њено доба* –

Андрејана Веселиновић, Синиша Мишић, Владета Петровић, Дејан Јечменица,
Јелена Вукчевић

ИЗЛОЖБА ЦРТЕЖА „ЛАЗАРЕВА ПОРОДИЦА“ – Мића Бајић

19. јун

АКАДЕМИЈА „ОД РОДА СВЕТЛА И СЛАВНА“ –

Говори Миодраг Радовић

Глумци Трстеничког позоришта (Весна Павловић)

ПОЈЕ: Хор „Бошко Југовић“ Трстеник

20. јун

ЈЕФИМИЈИ У ЧАСТ:

„ПОХВАЛА“ – Уна Ђелошевић

ПЕСНИЧКА ПРИНОШЕЊА –

Иван Негришорац, Селимир Радуловић, Милица Јефимијевић-Лилић, Миро-
слав-Цера Михајловић, Живорад Недељковић, Бабкен Симоњан

НАГРАДА „ЈЕФИМИЈИН ВЕЗ“ – Гојко Ђого

ДУХОВНО ПОЈАЊЕ – „Београдски мушки хор“, диригент Влада Руменић

2016. година, 21. јун

ИЗЛОЖБА СЛИКА – Љубица-Цуца Сокић

Говори Филип Брусић Ренауд, директор „Куће легата“ Београд

Музички програм – Музичка школа „Корнелије Станковић“ Трстеник

22. јун

„ОД РОДА СВЕТЛА И СЛАВНА“ – „БЕСЕДА О КНЕГИЊИ МИЛИЦИ“ – Ва-
лентина Питулић

Музички програм: Ансамбл „Венац“ Грачаница, гуслар Милан Анђелковић

ПЕСНИЦИ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ –

Ратко Поповић, Видосава Арсенијевић, Милан Михајловић, Миомир Јова-
новић

23. јун

ПРЕДСТАВЉАЊЕ ГОДИШЊАКА „ЉУБОСТИЊСКА ПРИНОШЕЊА“ БР. 1 –
Бабкен Симоњан, Марија Пргомеља и чланови редакције
Музички програм – Музичка школа „Корнелије Станковић“ Трстеник

24. јун

ЉУБОСТИЊСКО ГОСТОЉУБЉЕ – Елка Њаголова (Бугарска)
Ристо Василевски, Верољуб Вукашиновић и аутор
Хор „Бошко Југовић“ Трстеник

25. јун

ЈЕФИМИЈИ У ЧАСТ:

„ПОХВАЛА“ – Јелена-Мила Иванишевић

ПЕСНИЧКА ПРИНОШЕЊА –

Ристо Василевски, Манојле Гавриловић, Јованка Стојчиновић-Николић,
Елка Њаголова, Радомир Уљаревић, Лара Дорин, Мићо Цвијетић

НАГРАДА „ЈЕФИМИЈИН ВЕЗ“ – Петар Цветковић

Стихове говори Момчило Радосављевић

МУЗИЧКА ПРИНОШЕЊА – Композиција „Јефимија“ Светислава Божића
(премијерно)

Хор „Свети Стефан Дечански“ Нови Сад – Диригент Тамара Петијевић

2017. година, 5. јун

„ОД РОДА СВЕТЛА И СЛАВНА“ – „БЕСЕДА О КНЕГИЊИ МИЛИЦИ“ – Даница
Andrejević

Музички програм: Хор „Жива вода“ Ниш, Хор „Бошко Југовић“ Трстеник

6. јун

ИЗЛОЖБА СЛИКА – Монахиња Ефимија (Тополски)

Говори Веља Павловић

Музички програм Музичка школа „Корнелије Станковић“ Трстеник

ПРЕДСТАВЉАЊЕ ГОДИШЊАКА „ЉУБОСТИЊСКА ПРИНОШЕЊА“ –

Клеопатра Либери, Верољуб Вукашиновић, Драгиша Батоћанин

ЉУБОСТИЊСКО ГОСТОЉУБЉЕ – Клеопатра Либери (Грчка)

Етно и духовно појање

7. јун

ВЕК МАТИЈЕ БЕЋКОВИЋА – Поезија

8. јун

ОКРУГЛИ СТО „СВЕТА ПЕТКА И ЛАЗАРЕВИЋИ“ –

Епископ крушевачки Давид (Перовић), Владислав Пузовић, Јелена Ердељан,
Драгиша Бојовић, Милош Ивановић, Татјана Суботин-Голубовић

9. јун

ЈЕФИМИЈИ У ЧАСТ:

„ПОХВАЛА“ – Јелена Јовановић-Жигон

ПЕСНИЧКА ПРИНОШЕЊА –

Клеопатра Либери, Андрија Радуловић, Милица Баћрач, Иванка Радмановић,
Милан Вучићевић, Ненад Грујичић, Дејан Алексић, Зоран Радисављевић

**НАГРАДА „ЈЕФИМИЈИН ВЕЗ“ – Мирослав Максимовић
МУЗИЧКА ПРИНОШЕЊА – Трио „Алилуја“ Београд
КОНЦЕРТ – Мирољуб Аранђеловић Расински на стихове Верольуба Вукашино-
вића „Како је тихо Господе“**

2018. година, 12. јун
Хор „Бошко Југовић“ Трстеник
„ОД РОДА СВЕТЛА И СЛАВНА“ – „БЕСЕДА О КНЕГИЊИ МИЛИЦИ“ – Милица Краљ

Етно група „Руно“ Врњачка Бања
ИГРОКАЗ – „Кнез Лазар и кнегиња Милица“, Весна Станковић, Лепомир Ивковић

**12. јун
ИЗЛОЖБА СЛИКА „ЉУБОСТИЊСКИ ЗАПИС“ –**

Тијана Фишић, Слободанка Ракић-Шефер, мати Теодора (Спасојевић), Мерија Бакић, Јадранка Мишић-Пејовић, Зорка Стефановић, монахиња Арсенија, Ана Величковић, Миরјана Новковић

Слово о сликама Данило Вуковић

**13. јун
СУСРЕТ СА ПЕСНИЦИМА – Гост песник Ђорђе Нешић, Гимназија „Вук Ка-
раџић“ Трстеник**

ПРЕДСТАВЉАЊЕ ГОДИШЊАКА „ЉУБОСТИЊСКА ПРИНОШЕЊА“ –

ЉУБОСТИЊСКО ГОСТОЉУБЉЕ – Ана Мартинчик (Белорусија)

КУД „Традиција“ Трстеник, Музичка школа „Корнелије Станковић“ Трстеник,
Трстеничко позориште

14. јун

ОКРУГЛИ СТО: „Дозивања – средњовековно књижевно наслеђе у модерном
српском песништву“ –

Јана Алексић, Славица Гароња-Радованац, Слађана Илић, Недељка Перишић,
Драгана Тодоресков, Марко Радуловић

ЈЕФИМИЈИ У ЧАСТ:

„ПОХВАЛА“ – Вјера Мујовић

ПЕСНИЧКА ПРИНОШЕЊА –

Адам Пуслојић, Ана Мартинчик, Анђелко Анушић, Дана Додић, Новица Со-
врлић, Милица Краљ, Гордана Ђилас, Ђорђе Нешић, Мирослав-Цера Михајловић

НАГРАДА „ЈЕФИМИЈИН ВЕЗ“ – Сунчица Денић

Говори Александар Лаковић

МУЗИЧКА ПРИНОШЕЊА – Певачка дружина „Руковет“ Београд

Премијерно изведена композиција Драгана Млађеновића „Јефимијина туга за
младенцем Угљешом“

2019. година, 11. јун

Хор „Бошко Југовић“

„ОД РОДА СВЕТЛА И СЛАВНА“ – „БЕСЕДА О КНЕГИЊИ МИЛИЦИ“ – Бу-
димир Дубак

КОНЦЕРТ – Оливер Њего

ВЕНАЦ ПЕСНИКИЊА –

Љиљана Браловић, Весна Радовић, Виолета Алексић

ИЗЛОЖБА СЛИКА „ОД ЕВРОПЕ ДО РУСИЈЕ“ –

Екатерина Берјоскина-Милићевић

Говори Мирољуб Филиповић

12. јун

ПРЕДСТАВЉАЊЕ ГОДИШЊАКА „ЉУБОСТИЊСКА ПРИНОШЕЊА“ –

Музички програм – Јадранка Јагличић

12. јун

ОКРУГЛИ СТО: „Кћери кнеза Лазара у историји и традицији“ –

Синиша Мишић, Миливоје Р. Јовановић, Ема Мильковић-Бојанић, Драгиша Бојовић, Љубиша Ђидић, Борис Стојковски, Љубинко Милосављевић, Марко Шуица, Александра Фостиков, Катарина Митровић

13. јун

ЈЕФИМИЈИ У ЧАСТ:

Јана Алексић, Мирослав Алексић, Предраг Бјелошевић, Будимир Дубак, Душка Врховац, Милан Михајловић, Илеана Урсу

НАГРАДА „ЈЕФИМИЈИН ВЕЗ“ – Гордана Ђилас

Говори Јован Пејчић

МУЗИЧКО ПРИНОШЕЊЕ – „Србски православни појци“ Београд

2020. година

Те године, јуна месеца, био је предвиђен скраћени програм због познате ситуације са епидемијом изазваном корона вирусом, али је програм у последњи час потпуно редукован, а плакат из те године нас, ипак, подсећа на садржај који је био предвиђен и на учеснике манифестације. Уприличено је импровизовано отварање манифестације на Омладинском тргу, том приликом је изведен само краћи уметнички програм у којем су учествовали локални ствараоци.

Награду „Јефимијин вез“ за 2020. годину добио је песник Матија Бећковић, али из истих разлога она му је свечано уручена 1. јуна 2021. године у Великој сали Удружења књижевника Србије у Француској 7, у престоном граду Београду.

Скуп је у име домаћина поздравио Видак Масловарић, а уводне речи је изрекао Верољуб Вукашиновић, члан Одбора „Јефимијиних дана“. Потом је Данило Вуковић, председник Одбора манифестације, уручио награду добитнику. Матија Бећковић уз захвалност прочитao је пригодну беседу, а потом смо чули речи одлуке и ображења жирија, које је прочитao председник жирија, Јован Пејчић.

У наставку свечаности представљен је садржај овогодишње манифестације, садржај новог, шестог броја годишњака „Љубостињска приношења“, о својим сећањима на прве „Јефимијине дане“ говорио је песник Радомир Андрић, а све је то зачинио својим одабраним музичким тачкама Драган Млађеновић. Говорили су још и Иван Нешић, већник за културу Скупштине општине Трстеник, и Драгиша Батоћанин, главни уредник годишњака.

ФОТО-ДОКУМЕНТАЦИЈА 1991-2020.

Обновљени „Јефимијини дани“ 1991. године – Миодрај Павић, владика жички Стефан, отац Дамјан Лисинац, Милан Маричић, Матија Бећковић, Мирољуб Радосављевић, а на слици испод итуманија Љубосишиње, Варвара, и јублика

Учесници једних обновљених „Јефимијиних дана“ 1991. године: Љубиша Ђидић,
Флорика Штешан, Матија Бећковић, Милош Петровић, Рајко Петров Ноћо,
Ненад Грујићић, Тања Крајујевић

Сл. 1. Светлана Гајинов-Ноћо, Радомир Уљаревић, Зоран Ђалић, Драјан Хамовић;
сл. 2. Драјан Млађеновић и јруја „Ренесанс“; сл. 3. у публици, Иван В. Лалић,
Љубица Милешић, Златиша Коцић; сл. 4. Светлана Стевић у тарситеничкој цркви;
сл. 5. Јефимији у част у манастиру Љубосињу; сл. 6. Хор „Свети Јован
Дамаскин“; сл. 7. Павле Аксенчијевић

Плакаты и афиши из архива Народной университетеши Трстеник

Неке од изложби – Милена Пејковић „Скулптуре“ (1994), Олена Стевановић „Моја хирилица“ (2013), Миодраг-Мића Бајић „Лазарева њородица“ (2015)

Неки од мноје бројних учесника „Јефимијиних дана“ у прваклих 30 година:
Кајоко Јамасуки, Ивана Миланков, Бошко Руђинчанин, Вукосава Андрић, Вера
Мајска, Брана Пештровић, Радомир Андрић

*„Похвалу“ јовори Мира Стјујица, а њесме читашују
Милан Михајловић и Ђорђо Слагоје*

На ошварању изложбе етнолошке траје били су и учесници програма 1991. године. Слике доле: песници Пејтар Пајић и Момир Војводић

На додели најrage „Јефимијин вез“ 2014. године: Весна Еерић, Дејана Николић, Јлумица Рага Буричин, Злаша Коцић, Валериј Лайнијин из Русије, Звонимир Косишћ; сл. 2. Песници: Елка Њајолова из Бугарске, Бабкен Симоњан из Јерменије и Ристић Василевски из Македоније са члановима Певачкој друштва „Бошко Јујовић“ Трговиšник; сл. 3. Учесници „Љубостињских разговора“ 2014. године

Фолклорни ансамбл „Венац“ из Грачанице (2016); Дуо „Модерато“ из Београда, (2015); Изложба иршежа монахиње Ефимије, изложбу ошвара Данило Вуковић (десно), а о сликарки ћовори Веља Павловић – На ишвари свира Јана Ђокић

Љубостиња, „Похвалу“ јовори 2018. године Вјера Мујовић, а 2010. године Љиљана Стјепановић, а шакође настуја и Хор „Бошко Јујовић“ из Трстеника

Публика у юорши юрсшеничке цркве. У юрвом реду: Драјан Недељковић, Никола Јовановић, Добрица Ђосић, Момир Војводић, а на крају десно: Пеђар Пајић; сл. 2. Прейуна сала Дома културе Трстеник, вече Матије Бећковића; сл. 3. Завршна сцена юредставе Трстеничкој аматерској юозоришти „Небеске шајкаче“

The collage includes:

- A large central image of a traditional Serbian Orthodox icon depicting the Virgin Mary and Christ.
- An inset image of a man with a mustache, wearing a cap and vest, looking directly at the camera.
- A top-left image showing a program for the 31st Kulturo-Religious Manifestation "Feofimijin Dan" in 2018, featuring a monk and a saint.
- A top-right image showing a program for the 32nd Kulturo-Religious Manifestation "Feofimijin Dan" in 2020, featuring a monk and a saint.
- A bottom-left image showing a program for the 22nd Kulturo-Religious Manifestation "Feofimijin Dan" in 2010, featuring a saintly figure.

Top Left Program (31st Manifestation, 2018):

ЧЕДРАУ, 12. ЈУН / 19.00 ЧАСОВА
Богослужбен сабор у Дому културе Трстеник
Светог отаца новомученика ЈЕФИМИЈИЈИХ ДАНИ
Сабор манастирских свештеника и монахија из целе Србије
ОД ПОДА СВЕСТА И СВАДБА
Сабор манастирских свештеника и монахија из целе Србије
СВЕДЕЧАЊЕ ОД АРХИЈЕПИКОПА МИХАИЛА РИДЖИЋА Католичке цркве

ЧЕДРАУ, 13. ЈУН / 10.00 ЧАСОВА
Богослужбен сабор у Дому културе Трстеник
ИЗВОДА СЛУКА АУБОСТИЧКИХ ПРИНОШЕЊА
Сабор манастирских свештеника и монахија из целе Србије
ИЗВОДА МИХАИЛА РИДЖИЋА Католичке цркве
Сабор о свештеници
ДАНОВИ ВЛАДИКА

СРЕДА, 14. ЈУН / 11.00 ЧАСОВА
Богослужбен сабор у Дому културе Трстеник
СВЕДЕЧАЊЕ ОД БОГОСЛОВА ЂОРЂЕМОСКОВИЋА
Сабор манастирских свештеника и монахија из целе Србије

ЧЕДРАУ, 14. ЈУН / 20.00 ЧАСОВА
Богослужбен сабор у Дому културе Трстеник
ОДРЖАНО У СТО:
Литургија аустро-венечког мисионера
који је у подножју грчког бенчанијске
македонске обласне управе основао
Свештеничку школу у Трстенику,
МАРКО РАДОНОВИЋ

Top Right Program (32nd Manifestation, 2020):

ЧЕДРАУ, 2. ЈУН / 19.00 ЧАСОВА
Ликовни салон Дома културе Трстеник
„АУБОСТИЧКА ПРИНОШЕЊА“
Представљање пето броја годишњака „Јефимијиних дана“

ЧЕДРАУ, 2. ЈУН / 20.00 ЧАСОВА
Избор Савремене књиге Магистар у Трстенику
ДОДЕЛА НАГРАДЕ „ЈЕФИМИЈИН ВЕЗ“
АКАДЕМИЈСКОМ САДУ САВремене књиге
Сабор о роботима / ЈОВАН ПЕРЧИЋ
Поздрава реч / АЛЕКСАНДАР МИРИЋ
Беседа и поезија / МАТИЈА БЕЛКОВИЋ
Музичко програм
Хор „Боско Југовић“ - Трстеник
МШ „Хоријаде Стаковић“ - Трстеник
КУД „Света Јелена“ - Трстеник

Bottom Left Program (22nd Manifestation, 2010):

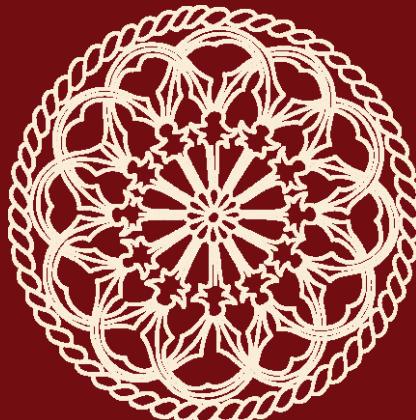
ЧЕДРАУ, 12. ЈУН / 19.00 ЧАСОВА
Дом културе Светог Петра и Павла у Трстенику
Светог отаца новомученика ЈЕФИМИЈИЈИХ ДАНИ
Сабор манастирских свештеника и монахија из целе Србије
ОД ПОДА СВЕСТА И СВАДБА
Сабор манастирских свештеника и монахија из целе Србије
СВЕДЕЧАЊЕ ОД АРХИЈЕПИКОПА МИХАИЛА РИДЖИЋА Католичке цркве
СВЕДЕЧАЊЕ ОД ГРОБЕ РИДЖИЋА
Екатерина врхоскиња мисионерије
Сабор манастирских свештеника и монахија из целе Србије
Сабор о свештеници
ДАНОВИ ВЛАДИКА

ЧЕДРАУ, 12. ЈУН / 20.00 ЧАСОВА
Дом културе Светог Петра и Павла у Трстенику
Светог отаца новомученика ЈЕФИМИЈИЈИХ ДАНИ
Сабор манастирских свештеника и монахија из целе Србије
СВЕДЕЧАЊЕ ОД БОГОСЛОВА ЂОРЂЕМОСКОВИЋА
Сабор манастирских свештеника и монахија из целе Србије
СВЕДЕЧАЊЕ ОД БОГОСЛОВА ЂОРЂЕМОСКОВИЋА
Сабор манастирских свештеника и монахија из целе Србије
СВЕДЕЧАЊЕ ОД БОГОСЛОВА ЂОРЂЕМОСКОВИЋА
Сабор манастирских свештеника и монахија из целе Србије

Bottom Right Program (22nd Manifestation, 2010):

ЧЕДРАУ, 12. ЈУН / 19.00 ЧАСОВА
Дом културе Светог Петра и Павла у Трстенику
Светог отаца новомученика ЈЕФИМИЈИЈИХ ДАНИ
Сабор манастирских свештеника и монахија из целе Србије
СВЕДЕЧАЊЕ ОД АРХИЈЕПИКОПА МИХАИЛА РИДЖИЋА Католичке цркве
СВЕДЕЧАЊЕ ОД ГРОБЕ РИДЖИЋА
Екатерина врхоскиња мисионерије
Сабор манастирских свештеника и монахија из целе Србије
Сабор о свештеници
ДАНОВИ ВЛАДИКА

Плакаћи „Јефимијиних дана“

КФИЛДИНИ ЂАНИ

ПУСЛИКАЦИЈЕ

ПУБЛИКАЦИЈЕ

„ЈЕФИМИЈА“

ЧАСОПИС ЗА КЊИЖЕВНОСТ, УМЕТНОСТ И ДУХОВНОСТ

Културно-духовну манифестацију „Јефимијини дани“, основану 1971. године па све до 1974. године када је манифестација угашена, није пратила никаква публикација, било у виду часописа или зборника, који би се бавио садржајем манифестације и пропагирао саму манифестацију, стваралаштво, духовност или неки други облик уметничког изражавања.

Тек обнављањем манифестације 1991. године, када „Јефимијини дани“ васкрсавају и улазе на велика врата у српску културу, рађа се идеја да се покрене часопис који би излазио повремено у сврху праћења манифестације и неговања духовности и писане речи.

На обновљеним данима беседу под називом „Обновљено памћење“ држи тада председник Удружења књижевника Србије, песник Матија Бећковић, долазе врсни песници и предавачи, материјала за објављивање има, тако да је само требало покренути изложење часописа. Од ентузијаста, новинара, писаца и сликара из Трстеника и уз помоћ значајних имена из области културе Србије, формира се језгро које ће и изнедрити нови часопис.

И као што је у уводу првог броја записано: ...окућљени око духовног поклона који је завештајала монахиња Јефимија, да у злим временима, кад нам се чини да је све прошло, треба оставити штрајове постојања кроз уметност и прибележити одјеке и домете васкрслих „Јефимијиних дана“ и даши дојринос демештройолиизацији културе, са тим писменима и тим намерама се и кренуло у реализацију идеје оснивања часописа.

Као продукт свега тога, 1992. године свечано излази први број новопокренутог часописа за књижевност, уметност и духовност под називом „Јефимија“.

Издавач је Народна библиотека Радничког универзитета у Трстенику. У уредничком савету су: Мирољуб Радосављевић (председник), Маја Олић, Милосав Егерић, Иван Величковић, Милош Петро-

вић, Љиљана Шоп, Милутин Петровић, Милан Милетић, Радошин Зајић, Милосав Ђалић и Љубиша Јеремић. Часопис ликовно и технички уређује Драган Пешић, а у редакцији седе: Верољуб Вукашиновић, Милосав Ђалић, Радошин Зајић, Олга Стевановић и Ђорђе Ј. Јанић. Оперативни уредник је Радошин Зајић, а главни и одговорни уредник је Милосав Ђалић.

У том првом броју на тему књижевност, уметност и духовност Љубостиње пишу: Ђорђе Трифуновић, Мирослав Пантић, Милорад Павић, Војислав Ј. Ђурић, Јанко Магловски и Прибислав Симић. У рубрици „Јефимији у част“ објављују се песме двадесет троје песника од којих помињемо нека имена: Брана Петровић, Рајко Петров Ного, Флорика Штефан, Тања Крагујевић, Радомир Андрић, Бошко Руђинчанин, Дарinka Јеврић и Бранко В. Радичевић.

У рубрици „Светилник“ објављују се прилози, тадашњег јеромонаха, а садашњег владике Игњатија (Мидића), затим Павела Евдокимова и Владете Јеротића и на крају два сведочанства са обновљених „Јефимијиних дана“, слово тадашњег председника СО Трстеник, Милана Марићића, и слово Радомира Станића на отварању музејске збирке Дома културе.

Часопис „Јефимија“ излазио је од 1992. године па све до 2012. године. За то време издата су 22 броја часописа, од чега су 4 двоброја, 2-3, 4-5, 6-7 и 8-9. Као издавач првог броја појављује се Народна библиотека у Трстенику, затим од двоброја 2-3, па до двоброја 6-7. као издавач појављује се графичко предузеће „Металограф“ из Трстеника, а почев од двоброја 8-9, па до 13 броја издавачи су Културно-просветна заједница Трстеник, а суздавач је Народна библиотека у Трстенику. Од 14 броја до последњег десет другог броја, као издавач потписује се само КПЗ Трстеник.

Техничко и ликовно уређење првог броја било је поверило Драгану Пешићу, двоброји 2-3. и 4-5. уређују се у оквиру предузећа „Металограф“ са напоменом да први двоброј није потписан, док двоброј 4-5 потписује Дејан Ковачевић. Почев од двоброја 6-7, па до 10 броја ликовни уредник је Љубомир Симоновић, а од 11 броја до 18 броја Иван Величковић. Од 19 броја, па до последњег, 22 броја, ликовни уредник није потписан и вероватно је ликовно уређење рађено у оквиру КПЗ.

Током година редакција је мењала свој почетни састав, па су тако у њу улазили и Милан Милетић, Драгиша Батоћанин, Верослава Јовановић, Милош Петровић и Љиљана Шоп.

На mestu главног уредника, Милосава Ђалића, од двоброја 2-3, па све до последњег броја био је Радошин Зајић.

У часопису „Јефимија“ објављено је преко шест стотина прилога, што из духовности, историје књижевности, сликарства, поезије и др. на преко 3.100 страна.

Почев од 1. броја и у наредних десетак бројева, углавном доминирају прилози из духовности и историје праћени поетским стваралаштвом. Надаље се акценат више баца на књижевне прилоге и прилоге посвећене добитницима награде, као и учесницима саме манифестације. Доминантни су, може се рећи, кроз све године излажења ипак прилози који третирају поетска остварења српских песника, како старије, тако и млађе генерације.

Објављен је и један тематски број (двојрој 2-3) који је у целости посвећен Св. Владику Николају (Велимировићу), а који се састоји од критичких прилога о делу, принципима и животу самог Св. Николаја (Велимировића) и избора из његових дела. Поред тога, још један двоброј заслужује пажњу, а то је број 4-5. у којем се објављује, поред остalog, и значајни прилог Оца Јустина (Поповића) о екуменизму. Пажњу заслужују и прилози са трибине назване „Љубостињски разговори“, прилози о монахињи Јефимији, о манастиру Хиландару, о делу и раду Слободана Јовановића итд. Такође је у 14 броју објављено 12 беседа изговорених на „Јефимијиним данима“ на завршној вечери у порти манастира Љубостиња. Свакако треба издвојити и 21 број издат 2011. године који поводом јубилеја 20 година од обновљења манифестације, садржи избор најинтересантнијих прилога из протеклих година излажења часописа.

То би укратко била историја изласка и прекида излажења часописа „Јефимија“.

„ЉУБОСТИЊСКА ПРИНОШЕЊА“ ГОДИШЊАК „ЈЕФИМИЈИНИХ ДАНА“

Године 2012. престаје са изласком часопис „Јефимија“. На иницијативу председника Одбора манифестације, Верољуба Вукашиновића, 2016. године покреће се нова публикација са намером да она прати дogaђања и учеснике на самој манифестацији. На Одбору је иницијатива прихваћена и формирана је редакција у коју улазе: Милан Милетић, Верослава Јовановић, Верољуб Вукашиновић, Јелена Вукчевић

вић, Иван Величковић, Душан Јовић и Драгиша Батоћанин као главни уредник. Намера је била да то буде годишњак у коме би се објављивао целокупни материјал са манифестације из претходне године. Први број излази те 2016. године и с обзиром на то да никаква публикација није излазила од гашења часописа „Јефимија“, садржај тог првог броја обухвата догађања на „Јефимијиним данима“ у периоду од 2013. до 2015. године. Рубрике су устаљене и нису се мењале током целог периода излажења: „Награда Јефимијин вез“ – добитник“, „Песничка приношења“, „Ликовна приношења“, „Љубостињско гостољубље“, „Округли сто“, „Од рода светла и славна“. У „Прилозима“ се објављује грађа углавном о историјским темама, а сваки број прати и фото-документација и биографије учесника манифестације и аутора прилога. До сада је изашло укупно пет бројева. Ликовни и технички уредник од првог броја, годишњака „Љубостињска приношења“ је Иван Величковић. У досадашњим бројевима прилог је имало преко стотинак аутора на преко хиљаду страна, забележена су и учешћа песника из нама духовно блиских земаља, као и еминентних историчара, књижевника, сликара, иконописца и књижевних критичара.

Годишњак је 2019. године добио награду „Расински цвет“, на мини-сајму књига у Крушевцу, као најбоља публикација те године у Расинском округу. Издавачи годишњака су Народна библиотека „Јефимија“ Трстеник и Народни универзитет Трстеник.

Овај шести број је посвећен јубилеју 50 година од оснивања и 30 година од обнављања манифестације, а уредио га је и реализовао Редакциони одбор у саставу: Драгиша Батоћанин, Верољуб Вукашиновић, Данило Вуковић, Иван Величковић, Ивана Илић и Душан Јовић.

Као прилог овом сегменту названом „Публикације“, у наставку објављујемо: уводнике, из првог броја часописа „Јефимија“ и годишњака „Љубостињска приношења“; присећање – избор песама које су протеклих година објављиване у обе публикације; даље, у оквиру „Љубостињских беседа“ прилог Светог Владике Николаја Жичког; и беседе Матије Бећковића са првих обновљених дана, и Будимира Дубака пред Спомеником кнегиње Милице, под називом „Од рода светла и славна“.

УЗ ПРВИ БРОЈ¹

У времену када смо, најзад, схватили:

Да за један народ није никаква необичност да нестане са историјске сцене;

Да је могуће да народ изгуби свест о себи губећи историјско памћење;

Да народ нестаје кад сопствена предања и легенде замени савременим бајкама;

Да му се затире траг када пуноћу свог исконског језика замени празнином и звеком новоговора;

Да ће залутати на беспуђу када му историјске путеве и циљеве одређује политичка свакодневица;

Да ће рушећи своје споменике, презирући своју књижевност, ниподаштавајући своје историјске успехе, да затре своје потомство;

Да ће народ који је презрео своје духовне и физичке претке изгубити право да има потомке;

Покрећемо овај часопис.

Зато је овај покушај да се у тренутку општег расапа народног бића постави један од могућих путоказа који води ка очувању народног идентитета. Али, не само очувању, но и даљем развијању. Окупљање око једног од извора српског националног бића, око духовног поклона који нам је завештала монахиња Јефимија а сачували житељи манастира Љубостиње, један је од покушаја да се саберемо и разаберемо у злом времену. У исто време, он ће бити покушај да оставимо спомен будућим нараштајима о томе како је успевао да се очува пламен српске просвете и културе, српске духовности и оптимизма. Часопис ће бити покушај да се докаже исправност Јефимијиног пута – да у злим временима, када нам се чини да је све пропало и да је све бесмислено, треба оставити трагове свог постојања кроз књижевност, сликарство, музику, доказ о свом добу и себи, за будућа, надамо се, боља времена. Јефимијин оптимизам, ослоњен на веру у Спаситеља, могао би да буде и наш оптимизам.

---

¹ Уводник првог броја часописа „Јефимија“ из 1992. године.

Храброст да часопис насловимо именом наше прве књижевнице, оправдавамо чињеницом да смо географски, а надамо се и духовно, близу манастира Љубостиње, последњег Јефимијиног уточишта. Јер као што је Љубостиња била уточиште Јефимији и многим знаним и незнаним у току векова, ми бисмо желели да овај часопис буде уточиште али и полазиште, јер у свом имену, програмски већ садржи и деспотство, и страдалништво, и монаштво, и подвигништво, и песничтво, и везильски труд.

Као и веру да се може и поред свега, истрајати у времену искушења.

Садржај првог броја утемељен је на одјечима и дometима оствареним на васкрслим „Јефимијиним данима“, који су се десили прошле године.

„Јефимијини дани“ су, пре дадесетак година, били замишљени као сабор посвећен стваралаштву жена и стваралаштву о жени. Оној жени која је симбол трпљења и стрпљивости, чекања и надања, вере и поверења, једноставности и надахнутости. Они су, нажалост, врло брзо доживели судбину свега оног што је аутентично оглашавање. Оног што је могло да изгледа као беочуг који повезује наше претке са нашим потомцима. Страх од „Јефимијиних дана“ био је наставак страха од могућности да наш народ стекне самопоуздање. То је био страх да ће се разгрнути магла над куполом Дечана, да ће залепршати белим крилима анђео из Милешева, да ће заблистати мошти Светог кнеза Лазара. Плашили су се патинираних розета љубостињских, постојаности беловодског пешчара манастира Каленића, лепоте Зографовог живописа. Песма појца и мир манастира реметили су њихову духовну тескобу. И тако су „Јефимијини дани“ замрли. Али прошле године, у месецу цвећања липа, васкрсли су у манастиру Љубостињи призивајући песничком речју, сликом и звуком, следбенике умне везиље. Плод тог прошлогодишњег сabora је број пред вама.

И на kraју да поменемо још један циљ часописа, који, чини нам се, и није беззначајан. Њиме желимо да дамо допринос деметрополизацији културе. Да он буде потврда да се може, упркос уљуљкујем миру паланке, оваплотити духовно и стваралачко искуство. Надамо се да ће се њиме показати да поток не само да повећава количину воде у реци већ и доприноси питкости воде у њој.

Драиша Бајоћанин

„СВЕТ, СВЕТ И ПРЕСВЕТ СИ, ГОСПОДЕ“²

*Посиђоје очи иза ових очију,
и посиђоје чујења, иза овој чујења*

(Свети Макарије Велики)

Сваки онај који је чуо ову стару византијску песму, може разумети шта јесте била Византија. Сваки онај који је чуо, макар делић те мелодичне, божићне песмице, може, крајичком својих мисли, схватити на који су начин Византинци живели и стварали нешто што се чинило узвишеним и што је била пројава замисли божије.

Топотом коња, светлошћу што су носили са собом, оном ауром небеском, осећањем да су душе њихове вазнесене у ходнике што воде ка поднебесју једино, снагу и магическу моћ преузела је у једном тренутку, на себе моћна Русија чији је женик ромејску принцезу на свету земљу довео и венчао је за њу. Трећи Рим је рођен.

Словени су они који су угаслу ватру Византије пренели у Москву, запалили Русију, и сами себе.

Свей, свей и пресвей си, Господе.

Тако ти и ми кличемо, тако те и ми поздрављамо, такође себе сматрајући наследницима другога Рима, јер и ми ти исто тако певамо. Самим крштењем, као народ и као јединке, ми носимо у себи не само део тог пракрштења, него и прах крштења и миропомазања те свете Византије, а орлом двоглавим, наследници смо и те неугасле ватре којој нема краја.

Све умире, осим једног јединог, творца небеског, који нам смрт ћу удахњује живот, који за свакога человека, за сваку твар, има то, нешто, што има свети задатак да наслеђује и наставља да живи вавјек.

Тако и ми настављамо да живимо у нади да смо преузели макар део оне небеске лепоте која је красила часопис „Јефимија“, који је излазио све до 2012. године.

---

² Уводник првог броја годишњака „Љубостињска приношења“ из 2015. године.

Новопокренути годишњак „Љубостињска приношења“ неће бити настављач часописа „Јефимија“, иако га омеђава готово исти тематски круг, већ је наша намера да будемо зачетници другачијег виђења онога што јесу „Јефимијини дани“, а истовремено да будемо и хроничари времена у коме живимо и поетска спона међу братским и нама блиским народима.

Годишњак ће објављивати сва дешавања, излагања, ликовне прилоге, говоре, беседе, лирске записи, путописе, песме и све остало, а што је садржај књижевне манифестације „Јефимијини дани“ у претходној години, као и необјављену песничку, путописну и научну грађу.

У посебном делу налазиће се прилози који се на било који начин дотичу кнегиње Милице и прве српске песникиње, Јефимије, као и манастира Љубостиње. Такође, објављиваћемо и прилоге који се односе на наш средњи век, а који завређују да буду објављени, прилоге који се тичу историје, обичаја, етно грађе, вере наше православне и живота нашега народа, а што од заборава ваља отргнути, као и преглед свих важнијих културних догађаја у Трстенику у периоду између две манифестације.

Али најважније у свему овоме јесте да останемо на том путу који води ка високим снежним врховима, на путу са кога нема повратка, и који једино води ка небу. И једино тај и такав пут, даје наду да ћемо моћи себе назвати „синовима сунца“, одолевајући непогодама, бити храбри и бити део вечности... и да ћемо сутрадан моћи свима да кажемо: „Да, признајем да сам живео.“

Поздрављамо браћу нашу у Македонији, што себи самима пе-сме творе, браћу у Мађарској, што су деца сећања на времена што су била и кад су били, нашу браћу у Хрватској што су слова и земљу сабљама писали, у Босни, у Херцеговини, из друге собе што нас гледају, у Гори Црној што тихо, тихо зборе, браћу нашу у загрљају кнеза Владимира, Скадар поздрављамо, Албанију православну, срце небеско што сјаји над нашом браћом у Румунији, и оне што још сањају српски зборећи у Русији, ону браћу што земље су имали у Новоросији, Галиполje расрబљено, браћу свуда, што расејани песме творе, приповедају и снују на језику српском.

Поздрављамо браћу нашу свуда, свуда где личи да „нашки“ го-воре, на Гори Светој, у далеким пределима Хипербореје, уснуле оне, што стоје пред катедралом духа и зову се именима светим. И помиње-мо Црњанског нашег, велико творческо дело Андрића, владику Симеона Кончаревића и све, све, чак и оне што знају да Срби јесу, а ћуте...

Сви они нека уђу у то чаробно огледало што испред свих настоји и чека да пођемо у авантуру, где изговора неће бити, *како нисмо знали*.

То чаробно, српско огледало, ето, то је наш годишњак „Љубостињска приношења“.

И као што монахиња Јефимија своја приношења, која славимо и која јесу торжествена и велика, назива малим, тако и ми скромно јављамо да се то на српскоме књижевноме небу појавио годишњак „Љубостињска приношења“.

И ништа се велико не би десило, да речи не поседују то нешто, нешто што се зове *моћ*. Моћ да препознају онога коме су намењене. Да се запамте, да завештане буду. Слова да буду, мисли да буду и сновићења од којих ћемо саградити наш небески Јерусалим.

Тако се, на чудесан начин пројавила једна моћна песма, та *стријашна* песма „Аја Софија“, која потврђује, да се у датим тренуцима, ненадано, божанска енергија, као каква путеводитељица, сели из песника у песника, чинећи се као сјајни трептажи удаљених галаксија, као прстен којим се венчавамо за вечност и као пут ка врху, одакле повратка нема.

...и сви смо, Богу хвала, записани у њено вечно небеско трајање и сабрани под њеном моћном куполом, испод које никада, никада, нећемо изаћи.

На мнојаја љећа!

„ЈЕФИМИИНИ ДАНИ“ – ПОЕЗИЈА – ПРИСЕЊАЊЕ

Флорика Штефан

ЗЕМАЉСКИ СТРАХОВИ

Страхови земаљски, дубљи од земље, повести,
колате човечанством несмањеном жестином
и у менгелама свакодневља држите нас скупа.
Свако се у свом обручу копрца у узлудној нади
да ће се ослободити стега и запевати гласно.
Колико се судбина под вашом паском гасне,
колико унезверених погледа заковрне,
колико гладних уста заувек занеми!

Десанка Максимовић

НЕ БОЈ СЕ

Не бој се, то је као да лист падне под грану,
као кад се ноћу изгуби последњи шум,
као кад се с врха горе погледа на другу страну,
као кад за благом мишљу одлута ум.

Не бој се, то је као кад се море наједном стиша
и покрије мутним сјајем до у недоглед.
Не бој се, биће лако, као што се лако спусти киша,
као што пред сунцем лако ишчезне месец блед.

Не бој се, биће то само као кад се у маглу тоне,
стазе и извори и свет се помрачи сав.
Ево ти моје руке, последње танке споне,
докле се у помрчину не буде отиснуо сплав.

Не бој се, биће благо као кад бела повесма
повеју са топола и легну тлом као цвет.
Биће као прелаз од једног до другог бола,
угледаћемо у језеру растужен сав око себе свет.

Не бој се, биће брзо као кад се намакне замка,
усковитлаће се само око нас простор плав.
Ево ти моје руке, она ће бити сламка
којом је преко реке пребродио из бајке мрав.

Некада си, као дете, корачао низ брвно,

Иван В. Лалић

МЕСТА КОЈА ВОЛИМО

Места која волимо постоје само по нама,
Разорен простор само је привид у сталном времену,
Места која волимо не можемо напустити,
Места која волимо заједно, заједно, заједно,
Па зар је ова соба соба или је загрљај,
И шта је под прозором; улица или године?
А прозор, то је само отисак прве кише
Коју смо разумели која се стално понавља,
И овај зид не међи собу, него можда ноћ
У којој син се покрену у крви твојој заспалој,
Син као лептири од пламена у соби твојих огледала,
Ноћ кад си била уплашена од своје светlostи,
И ова врата воде у било које поподне
Које их надживљује, заувек насељено
Обичним твојим кретњама, када си улазила,
Као ватра у бакар, у моје једино памћење;
Кад одеш, простор за тобом склапа се као вода,
Немој се освртати: ничег ван тебе нема,
Простор је само време на други начин видљиво,
Места која волимо не можемо напустити.

Алек Вукадиновић

БОЖЕ – У ШТА

Час је часа
Умрлога:

Небог Бога Бог Небога
Гони у круг часа
Злога

Души божјој
Нигде лога

Ватро Боже Крви јака
Сав се напих светског мрака

Мушт Немушта Немушт Мушта
У Заушћа света
Сушта

Гони у даль

Боже – у шта

Слободан Ракићић

PAC

Зар икоме је дано да стаса
врх Бога? Ту беше град. И кула.
И престо на ком сеђаше жупан. Сад – подне јула.
Ни сокола над брегом. Ни мириса. Ни гласа.

Где неимар је? Где здање? Сат се не види.
Ни оклопници. Ни камен на камену, сада.
Ту беше град – од сваког већи града.
Да ли ико памти име ове хриди?

Без дрвета – плод се у мраку њише,
невидљив неко над празном реком дише,
то мртав град се, у мени, буди.

Зар неста све то? У мени се стиче
свет из неке сасвим друге приче
и огањ троструке студи.

Верољуб Вукашиновић

ЈУНСКО ЈУТРО У ЉУБОСТИЊИ

Све што је светло са ове стране
Светли у порти Љубостиње
У липи мирише свети знамен
У псалму бруји племе пчелиње

Чује се тихо у дубини
Скривено длето неимара
И видан бива вез у тмини
Што још га везе везила стара

Све сабрано је да утажи
Неутаживу варку света
Врелину жалца молитва блажи
У крину осмех спасења цвета

Све је одјутрос у Љубостињи
Што светло је са ове стране
Док црква плови у тишини
И шири двери оностране

Светлана Гајинов-Нојо

О В ТОМ ЧУДУ...

О в том чуду: во љуби пријејехал чорни ворон!

С обала на златном ужету баченом на песак Одре
Ни проста слова, словца, крици, тек и шапутања. В лахком
лелујању
клати ногама са оближње марушке,
слатког и белог мириза
ела, смрт моја!

Верослава Јовановић

КЛЕЧЕЊИ

Засута мирисом липа
каменом зборим
шапћем травом
порте Љубостиње Свете
ка небу упирем поглед

иза Слугу Божјих
клечећи испред икона
пред дверима храма
изговарам
шапућем Спасењу

Драјан Јовановић Данилов

НЕСТАЛА ВОДА

*Нејо је њејова судбина
Пријајашеље љоново да види
(Огисеја, 5. певање, стих 10)*

Ја сам син капетана дуге пловидбе.
Минезенгер, могу ја да чекам нестала језера.
Види отмен и сентименталан призор у исто време:
три Данилова на сињем мору са Ледом, Лабудом
и Либидом. Данилове, са три срца на десној страни,
не реци ово никоме: број анђела је неизрециво
лудило. Жељено, или нежељено, шта претеже?
Од пешчаних обала и таласа отео сам толико
неизлечивих миловања Апсолута. У свим зглобовима
осећам један путен бол, што, могуће, долази од нечег
још недовршеног у себи. Бој се Србијо мене и саме себе.
Са мном су ишчупани зуби из вилице самоубиства
једног лабуда. Сва слава, то је уклетост ластавица
на жици. Живот постоји само тако како падају посечена
стабла у скаредност мојих апетита. У прозору, коса жене
дише за читав град. Девојчице ме прате са својим псима
да бих уживао пејотл њине пакленске нагости.
Ваистину, ентелехија руку је да нам милују свлак,
једном, кад будемо у свету. Можда се нешто сломило,
мој стари цар! Полет звоњаве у сваком веку дивље је
угрожен. Круне су најлепше без краљева, а руке без
ктитора. Што ме не позлаћују? Нек се сломи тело
сavrшene тмине! Нек лауте саздају свет у стварима
тек привидно читљивим. Ја сам син капетана дуге
пловидбе. Улазим у тело нестале воде и испуњавам га.

Зоран Милић

ОНО ШТО ЈЕ ОСВЕТЉЕНО

Црквица светог Трифуна
У манастирској башти
Црквица Благовештења
На манастирском гробљу

Чесма код манастирске пекаре
Чесма у зиду конака
Чесма архимандрита Василија
Чесма Хаци Tome

Аргатска кућа у маслињаку
Аргатска кућа код перионице
Сенара ковачница
Столарница сећање
Оно што је осветљено
Оно што није
Као да не постоји

Треба само имати речи
Хранити се јелом
Које се не квари

Дара Вучинић

ПЕЋКА ПАТРИЈАРШИЈА
(пожар у конаку)

Змије из громља грањају
бильур Бела Патријаршије

Јеген-Осман Руменлијски
с беговијске коња девет
твоје благо оробише

Да гу носиш
тешко
не се носи
да гу кршиш
тешко
не се крши

Из грма грме громови

двеста деведесет и три године
касније
теше пламен да те прождре

Подметнут потуљено
из tame
истих руку
које
светлост зеница
Симониде сетне
утулити хтеше

Кад земља изгуби небо
из пупољка врскају муње
бильур Бела Патријаршијо

Текла вода студена

Милош Милишић

ПОБУСАНИ ПОНДЕЉАК

У који дан ће доћи
Као некад излечи бљуке
Насели птице у ушне школјке

У који дан
Понедељак уторак среду
У чију кућу јазбину стан
Чекамо је убледели
Као жртвена јагњад у реду

Буди ме из плашљивог сна
Заспати не можеш
Ни у сред лета
А да те сунце не опече
Хлад се премешта
Као пуж пузи
Од дрвета до дрвета

Сунце сунце
Што ми живот кратиш
И квариш слик
У понедељник

Момир Војводић

ОНИ УСТАЈУ СТАСНИ ИЗ ГРОБОВА

Они устају стасни из гробова,
Чим чују трубе, грлице и вуге,
Пуни дубине и давних громова,
Па обилазе расаднике туге,

Рушна кућишта, отачке гробове,
Траже изворца, гасе жеђ дјетињства,
Остављајући по тврђи трагове
Сустопницима, боним без очинства;

У гробовима изгнаним не труну,
Живљи од живих, далеких од крста,
Пали за вјеру, државу и круну,
За плавет српског неба на три прста;

Они су вазда обувени, будни,
Пресити земље, тврђи од камена,
Срасли са глином, спремни за дан судњи,
Под своје небо подмећу рамена;

Кости им бљеште, жуће од јантара,
Када пролазе кроз воћњаке ноћу,
Па свих личе на скупљаче бехара,
Настањују се у зрелом воћу;

Земља је пјана од њихове крви,
Без очног вида, срца и дробова,
Исти пред небом - потоњи и први,
Они устају стасни из гробова

Љубица Милешић

ГАЛИПОЉСКИ ЗАПИС

Ова нисија питома . твојом вољом . се листа.
И царске плодове носи .

Ова маслина . прастара . с руба света.
Ваистину говори . ко си.

На твој дан . звоне . цветови крина .
Под зеленим плаштом . у башти .

И књига Дамаскинове . чисте. их.
По лишћу сипа .

Бистри су путеви стари .
Добра вода . са брега.

Цар и маг дана . са висине .
Свој запис нежно гледа .

То поље се наједном .
Троструким светлом . зари

Из тог се точи старина .
На данас . веле . Мармари .

Оливера Симоновић

СМАРАГД ЧЕЖЊУ ПРИГОВАРАМ

Ту где ти пишеш љубав
Другачије се ћути

Одана тишинама твојим
Сунцу препознатљива бивам

Пелуд звона ближи бескрају
О миле ли беседе блажени

Ситим се као земља
Красотама и ти чувару душе ми

Па ми се чини тамјан зборим
Смарагд чежњу приговарам

Искон тајим очи своје међ фрескама
Да надмудрим жељу капљопламну

Пчелозујно мајчино млеко уљуљкавам
Прибежишту твоме ближе да сам

Изнад себе стављајући надања твоја
Испуњавам заповест о љубави

Док постојан ћутиш
Покров ти љубав исписана.

Јелена Прошић-Петронијевић

ЧУДО У ЛАЗАРИЦИ

Те руке као посечене гране
Које још увек рађају

Тога се сећам
И мириса можда
Удаљеног
годинама

Наша престона
Дворска црква
Примила је свог цара
Ктитора и
Господара-Мученика

Укопана гледала сам
Те руке боје земље
Из којих истиче беличасто миро

Пред Лазарицом
Озарени свештеник
Објављивао је Чудо
Онима који су хтели да чују

Љиљана Лазаревић

(*)

Свети Стефане Дечански
пред твојим сам се апостолкама
први пут прекрстила
недовољно израсла да видим
твоје световно лице,
пред тобом први пут
свеђу у руци држала
невешто крстећи
чело, струк и рамена.
Не заборави да сам
у нови род пошла
али са тобом.
Кћи и мајка истовремено,
разумела сам твоје
синовске и очинске крстове.
Живе теразије тешко одmere
благост и љубав,
сурвост и стрепњу.
У нашим новембарским сретањима
тебе у лице погледам
и признајем, грешила сам.

Јелена Стојсављевић

ЈЕФИМИЈА ДОК БДИ НАД МАЛИМ РАСТИЊЕМ ЉУБОСТИЊЕ

Усних да нас Љубостиња промрзле збира
Под кров свој од пужевог кречњака
И да ће белина њеног свегласја
Распlestи паучину земног нашег боравка
Усних да поново пратимо војску
Да се у лепет голубљих крила
Претаче звекет мужаствених била
Под ногама им злати зрелост жита
Плева се за њима сама одабира
Ткаља их у златну потку тихотом уткива
Недољубљене, смерне, ненатруњеног ока
Усних мајко да нас опет уситњава
И дроби у жива иверја, ово време злости
Што се утројава
Ал' да ће потом, тешким клатном времена,
Медена светлост змије у гору да сатера
Чило ће ткаља покров за суво дебло да истка
Сребром ће искрити преплетено иње
Сагледах да земној једно ми је дато
Да бдим над малим растинjem Љубостиње

Бабкең Симоњан

КОСОВО

Косово је улаз у Србију,
Косово је храм где звона бију.

Косово је земља кнез-Лазара,
Косово је гроб за зулумћара.

Косово је пространство патничко,
Косово је гордо и ратничко.

Косово је рана, крик из грла,
Косово је чежња неумрла.

Косово је кроз мрак просветљење,
Косово је нада у спасење.

Косово је љубав, вера трајна,
Косово је и бајка бескрајна.

Косово је правда добродушна
Косово је храброст непресушна.

Косово је земља небу драга,
Косово је тврд орах за врага.

Косово све силе саломиће,
Косово је било, јесте, биће.

(Прећев Бранимир Живојиновић)

Љубиша Ђидић

САМРТНО ВЕНЧАЊЕ

Док су воћке по Србији цвале,
на Расини мост су устрелили,
гвозден јелен пропе се и паде,
моћном риком љубав реци даде.

Расина је одавно у тузи
јер он озго ликом у њој спава,
огледа се, пипнуо је није
а сад првим пољупцем венчава.

Она узе најлепшу хаљину,
седефасту, још златасто сија,
с дојкама од небеских вирова,
с венчаницом од цветних кајсија.

У уснама, док су јој брзаци
још дрхтали љубљеној у грло,
њено срце и њеног јелена,
пред нашим је очима умрло.

Сав тај призор, тај водени врт,
напустимо ми што не схватисмо,
шта је овде стварно вечна љубав,
шта је овде стварно вечна смрт.

15. април 1999.

Блајоје Баковић

МАЛА ЉУБОСТИЊСКА ПЕСМА

Јелени С.

Јун је и кроз Твој смех тихо мирише липа
Отапа руј драгости далеку грубост иња
У молитвену тишину. Мало ћутање сипа
Низ трепавице душе и светли Љубостиња

У шуми зрелих јагода дарове трефим и ја
Са длана где ми румен дубоко у очи грезла
Свила ми шушка по духу куд си ми везак везла
Док нас је очима биља гледала Јефимија

Подуне оном ливадом где откос пахне наго ли
Где руком показујеш ми новог цвркута капије
А око гледа у корак хода би да се напије
И уз прећутане именице мирују спремни глаголи

Гледам у лице мајке кроз којег створа си
Ушла у ову порту на своме родном мосту
И ону светлост у Подунавцима где се радујеш госту
И где под далеким звездама тихују мирни ораси

Јун је седимо на клупи у малој ведрини што се
У веку са травке сија у једној капи росе

Мирослав-Цера Михајловић

ГОСПОДЕ КОЈИ ЈЕСИ

Господе који јеси и који бдиш над пољем
над гором и над водом над сваким живим створом
Господе који можеш поведи Господе бољем
поспи Господе благост помилуј одговором

Господе које штитиш окрепи и оснажи
подај Господе вољу мудрости мало праха
одбрани Господе душу понешто бар уважи
црне одагнај мисли и ослободи страха

Господе који гледаш кроз свевидеће око
ослушни лелек звона ропац века по дану
отишло се далеко и дубоко
усели Господе спокој живу зацели рану

Весна Ејерић

СПАВАЧ ПОД ТРЕШЊОМ

Под трешњом расте зелена трава,
међ' влатима му тршава глава,
на гранама се трешње румене,
не будите га, пчеле, он спава.

Покрај њега, пчела зазуја,
све око њега расте и буја,
само он не припада зеленом тлу,
ко зна у ком је он сада сну.

Ветар му мрси власи косе,
на капцима му капи росе.
Како може да спава к'о камен?
Трава голица ноге му босе.

Да ли ће да се чуде људи
када се једном сневач пробуди?
сви смо ми сневач испод трешње
на земљи на којој све је тешње.

Драиша Бајоћанин

СВЕТЛА СТУДЕНИЦЕ

*То нису камен врати и нису очи светишиља
Кад из утробе поврати плач;
То нису лије седмолисћне и нису очајници
Плаветни умом заведени
Кад трну луниним сјајем столећима;
То нису штрајови бели, мермерно срце и нису стоје
Изгубљених у овом пакленом оку, кад дрхти као и
Стопљени звук поја што је кадар дрхтати;
То нису руке, нарицања нити бол*

И нису постелье, слама и ладни каменови, кад тама
Прекрије скрамом небество;

*То јесу дрво врати и јесу биће јрахно славјанско
Кад се пред Трновом звездама загаси;
То јесу стјвори земни што миришу лије
И јесу успавана о Волга и Весна и Перунова кћи
Кад се пред Карпатима уморе од ветрова сile;
То јесу круне владарске, бисерје на јућу идући даље
И јесу трагови бели и мермер небо модро
Кад падне ноћ хиландарска и кад се сама згради;
То јесу мириси јоларних ноћи сверуских
И јесу очињи сјај, од неба сликаног у крсту врх
Кад бескрајно дуге шуме сакрију трагове;
То јесте османак и јесте око
И јесте студен вода и јесте прах
И јесте круг и јесте
Нама.*

Casa Bojinović

ПУТОВАЊЕ

Мирисао је тамјан за Светог Николу,
а један воз је кретао шинама децембра.
Хлеб и вино су остали на столу,
док неизвесност увлачила се под ребра

оцу и сину. Зима је ледила дах,
а неке тамне слутње у купеу су седеле.
Само је ракија могла да успава страх
и мисли што су се грчиле кроз сиве пределе.

У очеве очи стрепња је сузећи стала,
у један вагон скучили се сви прошли и будући сати
над иконицом коју је мајка с молитвом дала
да јој Свети Путник сина из даљине врати...

Милица Јефимијијевић-Лилић

ЉУБОСТИЊА

Љубост тиња и пламиња
Сред понора, студи, иња
Тешки камен о врат носиш
ја свој скривам под велове.
Свет се стреса од чудеса.
На пут смо се запутили
Извора већ замутили
Љубостиња миром мири
Липа тиху чежњу шири,
Светилиште душе наше.
Ту гробница и добница:
Место Љубве и сад стоји
чипком tame љубост крије,
у ћивоту увек верна
Царица је Цару нада
с које ли ће стране стићи.
Деспотица неспокојна
дању-ноћу везак везе
оданости приношења
за времена опомиње тихим муком:
Љубост шта је – ком се даје.
Вером старом напојени
Из Храма се подижемо у висине
Напред – назад, ништа Ново
Из срушеног шта да никнє
На којој смо сада страни –
А баш смо се запутили сну далеком
Увек истом, што још мами,
Да нас Љубост од зла брани.

Гордана Боранијашевић

ГОСПОЛИНСКА УСПАВАНКА

Спавај у Госпојине сусретање
Преспавај у божјој милости
Благе дане што друкчије ране.
Спавај, моја Нежности, моје Надање...
Чувам Ти свети сан
Милујем главе лан
На коленима пред Твог страдања храм
Опрости срца и лица плам
Да волим и молим само знам!

Спавај у Госпојини мог детињства:
Мог преблага...
Дечја срца су пуста и сама
Осветљена молитвама

Спавај у преблаге Богородице дану
На мојој кострети, испосниче.
Подвижничке светогорски
Спи, мој Лану, на простирке длану

У колевци госпојинској: дана Сусретању.

27. августа 1997, Нова Варош

Зоран Косић

ПЕСНИКИЊА ДАРИНКА ЈЕВРИЋ ОСТАЈЕ НА КОСОВУ

Оно што никад радила нијеси
ти чиниш сада: погачу мијесиш,
лијући сузе у даровно брашно
којим Црвени Крст преруша Страшно

у нешто са чим и живјети може
неко ко неће из сопствене коже,
неко ко неће из сопственог слова,
из свога стиха, из пјесме Косово –

већ, против страха и туђинске воље,
погачу пече за причест па, Польем,
опходи оно преосталог живља

што чува (Христом) дух да не подивља
попут уљеза који га сад тлаче –
све отевши му, осим то погаче.

Мирољав Максимовић

ЛИПАРКА

Танко црвено вино.
Рези.
Прелетели смо трипут Дунав
и кружили изнад брда
шарен-рајем
до вечери.

Ујутру се пије као воћни сок.
Рези.
Мириси са осојних падина,
сочна трава, мирисаво лишће,
дим мириса
са неупаљене христове гранчице,
благ живот који освежава.

Ето, помоћу вина
цеђеног из покрајинске лозе,
стижемо до општежића.
Узнесени,
видимо далеко – разне државе.
И видимо да државе
настају из јутарње магле,
из дунавских испарења.

Државници су они који имају смисла
за повлачење измишљених црта.
Ми пијемо. Танко црвено вино.
Сељачко. Рези.
Дишемо у подне,
као да је ваздух ништа.
Птице, излепршале из властитих живота
у мајско небо.
Грађани пију друга вина.

Живорад Недељковић

У ПАРКУ

Као што изабираш реч да ојачао би
То светло поуздање којим дотичеш туђа,
Стварана у покретима шаке кад мрвила је
Голу ораницу, или кад је ледила балчак
На земљи туђој – тако издвој
Један од листова из шуштећег празника
Под стопалима, и око њега подигни бедем.
Славећи лист, славићеш и ону бескрајну мисао
Да све постоји због градње бедема,
Све ближи твом су телу насипи, утврде
И грудобрани од материјала приручног.
Понекад: прозрачна је, и поленска, та грађа,
Као нада истраживача, зашлих у повест,
Као снови путописца у живом блату,
Као путеви за наду и снове. Све ближи су
Бедеми, у преосталом простору
Нема места ни за покрете вилица, камоли
За шушкави нечији ход, што опоменуо би
Да дирљиве су и страшне твоје игре...

Ти све опомене знаш: због њих ћеш
И сачувати лист један, поуздање
У просторима где речи или прокрвљене нису,
Или шикља из њих; где тело
Сраста с било чим, не би ли удаљило пад.

Злаћа Коџић

О, ДИВНО ДИВНОЕ!

Слепе су данас наше очи
за чуда дивније – вајка се перо
на уском новинском обрубу.
А перодржала дрхтава, перла кишна,
куд нестаде, у трену дотуривши
окрајак видног поља, у коме записи
печате се муњом и дугом?
Чиме сведочење своје да испишу
који иза просева страшног
слику чудесну назреше?
Лазарица у прњама – прстом на води?
Божјак – штапом на песку?

Снивај-спавај, који мниш да чудо
нису само лестве над лазаретом, нишнуте,
минуле у неуловљеном трену.
(Тучане при дну; за ускорак најмањи
птичју достигни лакоћу.)
Који ликујеш: чудо је – славуј, сву ноћ,
склад јутарњи шумски, бокор и бобице
сочне, и јелење око.
Спокој, покој.

Који бдиш. Који усрдно клечао си
пред шестовековним Лазаром.
Који посинак си Одевене у сунце –
биберче, заоденуто зрацима.
Не обневиде, уђе у радост раваничку:
глава је ту, и миомиришу жиле
вратне, пререзане привремено, и гипке
постају мошти, да преоденеш им одору
царску, сем хаље доње, која светли.
Усред тмине, под покровом да откријеш
загубним знак пострадања и повратка.
Обретеније главе да спеваш изнова
као обретеније душе.

Ивана Миланков

ДОЗИВАЊЕ БИСЕРА ДОК ЈОШ СУ У АНЂЕЛИМА

Овде су вулкани изразито плави,
догађају се мирно
као постојање нечије у сутону дубоком, зимском.
Овде сам у стању венчног снега.
Овде су области забрањене.
Овде је све оно што се дотаћи не сме.
Овде је птица због које постоји небо.
Овде је обала злата,
домовина јесени,
крај,
на крају
чапља
- из њене протежности стиже ти ово писмо.
Пишем га ја, у палати,
на почетку бисера и дивова
истовремено.
О истини не питај,
у змајевима је јужним.

Радомир Андрић

ИЗ РАВАНИЧКОГ ЛЕТОПИСА

1. Када смо се срели у планини на улазу
у светилиште обрасло каменом тишином
ко је и како се зове није тачно знао
обасјан пламеном, који лута од немила
до недрага колико јуче толико данас
само је шапутаво понављао *Господе*
Исусе Христе Оче наш љомилуј ме трешној
све моје неизмирене земаљске дугове
на крају пута измери праведним кантаром
не остави ме жедног и неутешног испред
светог прага на домак извора благодатног
и љубави чисте у зеницама свевидним

.....

4. Усред шуме језне и врлетне мало даље
од јаруге и јазбине у којој се крије
самотни курјак увек приправан у окриљу
тмине да лови и коле зверке неопрезне
реши грешни Аврамије раванички даскал
и песник да сагради своју хижу убогу
од суве траве и витог грања за тихости
нарасле у нади сабраној у слову које
Јасновидну хижу љубављу храни и брани
Господе виши од свега земног песникове
молитве и ткања на вису даровном прими
и услиши ако до сад још примљена нису

Ђорђе Николић

СРПСКА ГЛАВА

И Вождова и кумова паде,
У Србији глави нема наде.
Вожда српски растргоше вуци,
А главу му однесоше Турци.

Кад је куму до кумове стало,
Да л' је ишта свето преостало?

Мучен, гажен, силно помераван,
Стално мерен, увек премераван,
Домераван коцем, мотком дугом,
И камцијом, многом мером другом.

Растакан је трновом батином,
Низ чаршију пред злобном светином.
Коњма вучен с конопцем за вратом,
Понижаван пред љубом и братом.

Ништено му свако поуздање,
Рушен понос, духовно саздање.
Грејало га помрачено сунце...
Увек на дну, никад у врхунце.

На дну личном и рода му судњег
Од посташа до дана им судњег.

Добрица Ерић

БАЛАДА О АРСЕНУ

На Балкан-планини, у селу Власи,
где вук самотњак често завија
где се славска свећа већ гаси
а с њом и коливо и панаџа
животари, усамљен ко црни јасен
стари домаћин Арсен.

Запарложени су брегови и долови
избледеле иконе и зарђала канџила
Николићи су постали Николови
Савићи – Савови, Никићи – Никови
Све остало само се туга подмладила.

Стари Арсен Савић, за чијим рукама плачу
последње старице, и воћке, и жишке у пепелу
Погрбљен ко да је упртио на грбачу
целу Балкан-планину и кућу невеселу

Понекад сиђе у подрум, уђе у празну бачву
па виче док не промукне за своју душу свелу
која још мирише на проју и погачу
Ја сам последњи Србин у селу
Ја сам последњи Србин у селу!

Зорица Арсић-Мандарић

ШАКЕ ОД ПЕРГАМЕНТА

Шаке од пергамента су књиге сељанке,
које сама пише као алманахе
мастилом живота из црнице земље
у коју умаче прсте и сеје своје пролеће,
и везе своју јесен оплевљеним цвећем.

Шаке од пергамента су писма свакодневице
исписана тврдим махунама грашка,
нагиздана златом узреле пшенице
и сваким зрном са венца Богородице.

Са длана јој сија сунце из пећнице,
исијава рељеф уграбаних слова,
а под трњем длана, колом женских рана
играју путићи куда неће стићи
даље од свог прага, више од свог крова,
од жигова дневља, ожилка с подова.

А под сваким жуљем, као Трећим оком,
шака њена мотри свој род, из Искона,
и нове садове, светлост Родослова:
да се стопе миле, што с длана одлазе,
дому увек врате, књигу не погазе.

Ранко Р. Радовић

СЛОВО

Свеблаги Спасе спаси
Сабери Србе Свети
Сједини скући скраси
Свемогућ славно слети

Силним Судом сабрани
Содома силе смети
Сколили сати срамни
Старе Словене срети

Сажали Словом Свети
Срца смо слаба смели
Сјајна Свјетлости свани

Својих се суза сјети
Скамени симбол смјели
Са жигом смрт сахрани

Вукман Ошашевић

У АГОНИЈИ

Да ли то блијеште мојих сновава сјене
Ил' се у ваздуху сјаје стопе њене

Можда се то пјесма у тајну облачи
Или у звјезду она закорачи

Да ли то умиру луди снови моји
Ил' се она с другом галаксијом споји

Не измиче ли то моје небо плаво
Ил' сам можда и ја мртав још одавно

Љубица Пејковић

СОЗЕРЦАЊЕ

Како да познам да јеси
у сваком па и у мени
увиду ме принеси
и ум мој преокрени

Око људско не види
разум човеков не зна
ухо да чује не уме
како да Тебе сазна.

У срцу мора да стоји
 неки сигурни знак
 нека искрица стоји
чека да осветли мрак

Само јој треба прићи
без примисли и знања
она ће сама изићи
Љубављу до познања

да постојеће чулно
све претвори у прах
и пројави надумно
земних савлада страх

Не треба ни ухо ни око
откриваш самим собом
да си негде дубоко
саобразан са Богом.

Манојле Гавриловић

СРПСКИ ВИНОГРАД

У Србији земљи, без ноћи, без лица,
садим црни виноград, криком црних птица.

Садим црну лозу, сузом црног зденца,
сплетем три Мораве у росу са венца.

На Видовдан сврати Југовића мати,
носи Бошков барјак да виноград злати.

Зором дође Косовка Девојка по роси,
да по винограду беле звезде коси.

Сестра Јанковића Стојана сред тмице,
тражи крило давно одлетеље птице.

На виноград зором паунница јато,
проспе црну кишу, проспе црно злато.

Ја им бацим светлост с три грома с три варке,
песму голубиће са Нојеве барке.

У виноград ноћу, сред црне плавети,
одсечена глава Црног Ђорђа слети.

На дан Светог Саве, слепи Вишњић сврати,
низ виноград звезде, проспе, па их врати.

Оливера Џвејшић

ПОМЕНИ

Свемогући Оче – ој!
Отвори небеске двери
За све рабе небројане
За Твоје синове и кћери

помози Причешћем Светим
у себи слабост да сломе
сети их се Свемогући
у трајном смирају своме

да се греха ослободе
уз Твоју крв и тело Твоје
делом и речју својом
у Теби нек се утроје

погледај све нишче своје
сети их се у Царству Своме
светлошћу Својом помози
у Твоме Храму да се удоме

Драгомир Брајковић

МОЛИТВА БЕЛОВОДСКОГ КЛЕСАРА

У камен
од свих нас
трајнији
уши нас
Господе!

Нека се
радост творења
у длетима нашим
осмехне!

Нека нас,
крајичком ока,
Сунце, у камене розете сведено,
вавек зазива.

Погледај нас,
Господе,
kad у розете
беловодске
Велика Сунца,
длановима нашим
положимо.

Миомир Јовановић

НЕСНИЈЕНИК

Ће ме водиш црни Арсеније
у урвине и долине црне
што ме витлаш тамо ће ме није
ђе бескућник не може да сврне

Што ти стоје очи на леђима
kad не виде ништа испред себе
када нема и оног што има
испод коре душу да загребе

Шта снијеваш о неснијениче
све газећи по густоме блату
сан најцрњи из најцрње приче
кога селиш реци мени брату

Од искона исти су ти пути
ниђе с миром да одмориш кости
имал ико може ли те чути
Арсеније сам себи опрости

Окрени се чарни предводниче
кога водиш са собом у ништа
и не збори од искона приче
да не скупљаш кости са бојишта

Поврати се окле си дошао
ође ништа не рађа нит ниче
колико си ничега прошао
поврати се о неснијениче

Славомир Гвозденовић

О БЕЛОЈ ТИ ВИЗАНТИЈИ ПРИЧАМ

Кажу:

цар је у својој хладноћи
за њу дохватио
њоме се поштапао,
у скривеном куту империје
сув, слабашан
тек трепет који
над праменом облака дрхти
и дан данас загледани
тачне наводе дају
и дан данас чека
белу Византију да му породи

Драјан Хамовић

САВА

И ошидов в страну шужду далече

Отидох туђим странама, далеко
У нематерње, брујне перивоје,
Са којих боље прозире се преко,
Кад замреш, срчан, за себе и своје.

Одбегав ближе оцу свих отаца
Пред легионом што грокће, у стопу,
Син сам, и нисам. У себе се бацам,
У јаук, шкрипу. А сунчан у склопу.

Прах сам и плачем, куљам сав од кала,
Из ког ме рука брижног старца склања.
Мом слабом оцу, као силном, хвала

Што дотура ми снаге, поуздања.
И хвала руци што нас, светле, мала
Једног уз другог, на зиду свог здања.

Тања Краљујевић

ПУТЕЉАК, ПУТ

*А небо тиге је
пита анђео мог сна.*

Спроводим га кроз свеже
зидине Азура.

*До ноћи пут је гућ
кажем. Јер избројах.*

На свакој секунди
врећицу песка. Ноктом
невидљивог распорену.

Анđрија Радуловић

МЛИНАЦ

Стамболија га шарао
и на Тарабошу је био знам
никад издао није

Обрћем ручицу већ два вијека
помаже ми прабаба Савица
и сви редом честити преци
да самељем Ономе
што нам је небо
у улици спаљивао
и плаву боју из очију
цокулама брисао

Ми Самарићани
попрсканих руку

Обрен Ристић

У ГОРАМА ЧУДО
Слободану Стјојадиновићу

Чудовит сонет мним али не зимски бели
У горама високим једино песми тесно није
Док дува кошава и петнаест испод нуле је
Овде снегом прекривена жеља у срце се сели

Вазда са планине вриште митски коњаници
И на огњишту предачком ватре распаљују
Ту згрејаће кости посланица древна коју
Од гласова и слова у језику носе у бројаници

Мудро у благости зборе сељаци у завичају
Чим се магла спусти са Старе планине
У глуво доба кад пси чувари ланце кидају

Душа у зубима низ кланце и клисурине
Е тек са првом зором виде се трагови и двери
У снегу и тору: Какве ли нас походише звери

Милица Бакрац

ЈЕФИМИЈИН СОНЕТ

Пре Маричке битке љубав беше!
Везена ко најлепша копрена!
Кад јој копља Угљешу узеше,
како само зарида Јелена!

Пре Маричке битке беше она,
која њега неизмерно воли!
Након битке – слушала је звона
Љубостиње, док под ризом боли

она тајна што је срцем зову!
Сав предео којим биће дише!
Љубав даде и везу и слову!

Ђутим! Јер се плашим новог боја!
Зато немој, док ти песме пишем,
да шапућеш: „Јефимијо моја...“

Миљурко Вукадиновић

ПУТ ДО ХРАМА

Ако су чрте и резе прве
кренуле за божјим речима
- попутнина попут
обновишељске кише –
зјап времена премошћен јест
храмом

Ако нам храм би ближи небу
са очима пуним неба
Уђосмо у тело даљине
из срца праотачке давнине и дивљине
са Крстом и Колачом
У себеглед у небоглед

Ако нам душа вијорна бди
ко плам воштанице
себе престигосмо – добро је
што довде приспесмо
од Бестрага до Прага

Небојша Лайчевић

ЛАЗАР ТРАЖИ ЛАЗАРА

Лазар тражи Лазара у освиту зоре,
гавран тражи гаврана, што облеће,
ко смрт. Над круном његове среће
допире му вид до ивице неба горе.

Црнина ко земља, лебди пљем ниско,
скиптар му црн и црн беше коњ,
низ копља и сабље цури горки воњ,
Лазар тражи Лазара гусларевим писком.

Оно што се сад чује, векова шест,
kad се све боли изједначе,
Косово тражи Косово, на част и чест,

За моју душу питам отимаче.
Лазар тражи Лазара, ко судбине прст,
Зора је. Овде Лазар. Ево носим крст.

Валериј Лашињин

НА ПЛАНИНИ БЈЕЛАСИЦИ

Са голог врха тишина царује
Свим поднебесјем, докле сеже око.
Само из дола блека се везује
Са белим стадом облака високо...

Од њих, мирисом вучен брављег руна,
Дух слази шуми па у зону нижу
На раштркане кровове катуна,
Из њих ка небу димови се дижу

Између којих лета брза јата
А према врелу цупка врано ждребе.
Ти ту осетиш – искон те захвата
И одвајаш се од учмалог себе.

Бескрају ближи сваким удисајем
Млека вечнога и првороднога:
Душом овлада осећај да стаје
На prag престола Свевишњега Бога.

Радомир Уљаревић

СВЕ ЂУ ВАС КАЗАТИ КОД БОГА

Трогодишњи дечак из Сирије
Чије име
Репортери нису записали
(Можда се звао Исус)
Израњаван и изнемогао
Изговорио је последње речи
У лице својим убицама

Све ђу вас казаши код Бога

Ако је трогодишњи Сведок
Већ изашао пред лице Правде
Свршено је са овим светом
Казна не може мимоићи
Ни невине којих нема
Ни кривце међу којима су
И невини

А кад млади Исус воскресне
За освету и опроштај
Неће имати ко
Ни сузе да му обрише
Јер све нас је казао
Код Бога

Елка Њајолова

ПРИЧЕСТ

У црквој порти, где до сутона
ваљасмо длановима детињство,
где нам дудови нешто шапутаху
и знали смо где су тајни знаци;
где увече седесмо окупљени
и страшне приче шапутасмо у мраку,
где узнемирени мрави звездане стопе
почињаху да уче пре сна...

У црквој порти, после детињства,
још ме чекају некакви гласници.
У души им – празнина, до неприкладности.
(А управо један живот пресекоше!...)
И чујем их: шапатом страшну сторију
поново притајеним дахом причају...
Пролазим том стазом поново –
за њих сам невидљива (или кажњена?)...

А они, у похабаној одећи,
с плавим језицима – од дудиња.
И опет је трава цврчцима пренасељена.
И опет под стрехом ћути једна птица!
Пернати исихаст. Крсти ћутке
стрехе, траву, слатке дудиње...
и детињство, што се утучено враћа
назад с душом православном...

Машија Бећковић

ПРАХУ ОЦА ПОЕЗИЈЕ – одабир

Кад Срби почеше ником поницати
И предаде се сваки свакијати
Језик се не шће у ланце везати
Него се горских венаца дохвати
И окатуни се у каменом скиту
Преобучен у искру извиту
Идући за својом звездом преодницом
Опамећеноме свету за границом
У наднебеску утече пустину
И пустинјака нађе на Цетињу
И заневести га студеним каменом
Невестом верном вечном ванвременом
Да, свагда ми драги нежениче
Небесима осијан песниче

И језик се поче света одрицати
Подвизавати се и заветовати
Да ће за живот вечни живот дати
Да ће пре умрети него се предати
И јоту од својих права одустати
Ни преобрратити ни преименовати
Нити ће га ико икад наморати
На чин којим ће име изглибати
А издајом себе своју главу спасти
Само је језику било испод части
А да је језик чоека створио
Нико није први то изговорио
Да, свагда ми драги језичниче
Небесима осијан песниче

Клеопатра Либери

РЕЧ СВЕВИШЊИ

Од смртоносног слова с реч Свевишњи; јуче ми је шапнуо да
ми нешто жели рећи, жели да проговори да одговори
да постави ствар на своје место – толико тумачења
а толико пустоши (јер од с је смрт, а бесмртност
слова с понављање).

Имам потребу за било каквим речима да ти кажем – друкчијих
од оних испружених на диванима песниковим.
Нек настане вулкан: Небески? Облаконосни?
Смртоносни? Текући? Онај што противче? Лелујајуће једро?
Светлост на дну тела? Мансарда?
У ризници побожности да те нађем?
(реч побожност данас је више шала)

Која реч? Вино или грожђе? За усне? За срце?
Лек за аритмију? Где те убрајају
сви други? У појам „постојим“ у појам
„не постојим“? Рећи ћу ти, у биће тајанствености?

Или постојиш или не постојиш
тај осећај, осећај језика који за нечим чезне
светиљка, управо запаљена и већ гори
(попут савршене песме која осветљава ум песников
попут обећаног крила).

Адам Пуслојић

АДУК ВЕЉКОВ КОНАК

Питоми крају с јединим намастиром
И једним јединим верним грешником,
Опраштам ти ране које ми у теби
Зададоше Турци, Серби и љубе им.

Опраштам ти и опраштам им.

Ја, сербски вitez на турском ату,
У намастир носим своју душу –
Да је оставим на земљи, међу вама,
Да вам се нађе у дане пламена.

Жута јеменлика, леле, жута изцавтела.

А тело своје са собом ћу понети,
Да млади Серби ране моје не носе,
Ни убаве невесте моје јатагане,
Нит питоми људи моје љуте очи.

Хоћас ћу се рано вратити кући, Господе.

Новица Соврлић

ВИТЕШКО ПИСМО

Пишем ти из далеке tame,
око мене беласају се кости,
немам више ни пића ни хране,
ако се не вратим – ти, опрости.

Престао сам да сабирај дане,
жеђ ме мори, а тело ми пости,
ране моје бојне нису извидане,
ако се не вратим – ти, опрости.

Дан векујем без људскога збора,
тргају ме вуци, а змије ми гости,
далеко је под Звечаном гора,
ако се не вратим – ти, опрости.

Душа лети небу с јатом птица,
Бог је велик у својој милости,
бој изгуби вино – крвава Марица,
ако се не вратим – ти, опрости.

Кунем ти се са небеског мора,
у мојој си вечитој радости,
далека је под Звечаном гора,
ако се не вратим – ти, опрости.

Милица Краљ

ОД СКРИВЕНИХ СУЗА ЈЕФИМИЈИН ЗАПИС

Поћерка смерна густе помрчине
Поцрнела рука посестриме језе
Прелетни часака сузама размине
Срмени покров за Јединца везе

Пурпур медних слова зрнима бисера
Преукрашава ране које тиште
У срми јекте потка и основа
А жица златна црта губилиште

Збијајући ридање у небесни оквир
Целећи душу и блажећи тело
Везиво Похвале кроз самртни збир
Утврди појање – љубостињско бело

Даница-Дана Додић

ЗЛАТНО ПЕВАЊЕ

Пролећна игра долином
Сунце маглу разбија
И јутро росно,
Модрина оде низ Мораву
Преко зелених стаза
Манастира Љубостиње,
Затечена близкост
На извору уточиштва.

Трстеник у таласе заронио
Над обалом се уздигао,
Из библиотеке ничу записи
На полици књига отворена
Уходи ме неспокој.

Тражим благослов
У златном везу
Јефимијиног певања
У оскудном часу
Заметнутих под теретом,
Са зида прате ме преци
Исконски се дотакосмо
Кроз таму мучне тишине
Пред свецима руке одвезујемо
Молитвом, опет се враћамо.

Ана Маршиничик

ОМЕТАЊЕ МОЛИТВЕ

Молитву ми омета гладна птица...
Удара о прозор кљуном сивим.
Дајем јој зрневље... Нека кљуца.
Данас јој треба. А ја живим.

Молитву ми омета на лицу туга
У оку пролазника, туга у гласу,
Саосећам са патњом друга,
Његова страдања и моја су.

Молитву ми омета много нити:
Како даље? Где боље је? Ка ком иђи столу?
Шта прошло је? И шта ће бити?
И шта речено је у гневу и болу?

Све недоречено је! Слане трепавице...
Шкрипи патос! То молитви ми смета!...
Није тренутак... Не гледати судбини у лице!...
А у грудима нечујни одговор цвета.

Radošin Zađiḥ

ВЕЧЕ ПРЕД СЕОБУ / ОДЛАЗАК

1.

Лако бих из овог кошмара
из пакла
овако ружан
од зала саткан
левку препуштен
овако рањен–недоклан

2.

без туге бих лако
оставио видик
траг дуге у завеси кишној
окаснелу птицу над овим пољем
лако бих да је стварно – да је лако
да није блата у ком газим
да није слова што ме прати
да није стрмине што ће на почетак да ме врати

3.

лако бих жену
мал и децу
све у завежљај:
простирике
ормане
слике
алатке
пра-приче
лако бих све на други крај света
на почетак злокоб-приче
кроз прозор или на врата
да није страха: и тамо и овде
свака реч има лице овог истог пакла

Ђорђо Сладоје

РОЖДЕСТВО

И пада прво претпразничко вече
На долину која сва у сузи сјакти
Пастири уз ватру певајући клече
У јаслама тихо јечи Богомати

С истока за звездом благовесник ходи
За њим целати у злокобном касу
грану на гори засија на води
злато и тамјан смирна свуд се расу

А има ли иког налик Спасиоцу
ко мрзне у души и по свету мете
Да згреје у Гаџку утеши у Стоцу –
Ако се и тамо гласне неко дете

Вукосава Андрић

СЕОБЕ

Године сведоче
Наше постојање
А ми нестаемо без трага
Међ' грешнима смо
Безгрешни спомен времена

Ни један опроштај
За прах белине
Ни једна клетва богова
За црне дане
За болне ране истине

Замутисмо реку жубора
Покосисмо класје разговора
На згаришту зеница
Дом и росна јутра
Јутра без грлица

Звезда несаница
У шипражју пут комета
Крило неврата
У гнездо соколова
У покоју живота живота

Исусовали разапети дани
У одбрани у болу
У безглавом кораку народа
Сунце заобиће путањом
У бездану данују наши дани

Дара Секулић

ПОГНУТИ НАД ЗАЛОГАЈЕМ

Ослободи нас боже ослободилаца,
ма од кога нас ослобађали,
никада нас ослободити неће, колаца
којима ће нас и ови колацати –
и прошли су се нама догађали.

Ослободи нас, молимо се боже,
жалости и неспокоја које нам доносе
у сваки залогај, кад погнути
гутамо га у тами усамљени –
никад сами у својој осами.

Ослободи нас свемогући, ти знаш
да нико од нас беспомоћних
толико није зао, да се
дому своме, првом твоме рају –
вратити не би знао!

Танасије Младеновић

ЛОВ

Виђење са фреске или десетојска времена

Смрзнути анђео лебди над равнином:
Испружена рука неког тајног бога,
Тамјан зоре капље под мутном планином,
Одјекују звуци неког тамног пога.

Господа, у лову, крећу кроз орашја
У милост зелену, у милосно време.
Свитнуше копита, и ловна ограшја
Свануше гласима што у пропањ стреме.

Сазрева лагано распаднуто сунце;
Ко наранче кора ломи се кроз маглу.
Кретоше хајкачи. Прекривши врхунце,
Брзоноги хрти кољу зверад смаглу.

Са грана, са лисја нежни пурпур лије;
Плануше у ватри и крила анђелска.
Писнуше соколи, а поврх Србије
Сукну пламен, и сјај прели поља селска.

Одбеже анђео. Јер, страх над равнином
Прекри саму руку тајновитог бога.
Господа пристижу. Под мртвом планином
Одјекују звуци невидљивог пога.

Драјан Колунција

БИО САМ...

Ако си некада био на улазу у рај
који се може сагледати малим оком птице,
могао си ме видети –
био сам сунце склопљено капцима очију.

Ако си некада био облак
који се у двадесет часова преобрази у человека,
могао си ме видети –
био сам гуштер који се често завлачи у месо стене.

Ако си некада био риба
која се купа у грлу воде,
могао си ме видети –
био сам звезда приљубљена уз два неба.

Уз небо које нестаје одјеком ваздуха
И уз небо које се топи под плочом воде.

Божидар Шујица

ИЗ ПОЕМЕ ИЗЛАЗ (36)

На заједничку кућу увек мислим чежњиво
Зидова неопипљивих и невидљивих без катанца
Да пева скупа са мном све што је живо

Ненавикнут пристанку сагињању јаслама
Никад сапет на поравнаним тасовима
Неизваган ситошћу никад међу ситима
Устима у увом помешан међу сатовима

Што гоне трновите звезде у очи астролога
О бити спреман на муке одважника то да је
Важније од живота научих и више од тога
Да пузавац баш радо пас постаје

Моје мора да буде копано дубоко у ћутњи
Песме моје не цензуришите себе! Говорим себи
Ни једна слика није иста у сновима и слутњи
Будите ко бразде на океану а не по бари огреби

Бацимо на таване химне као да су
Поломљени кишобрани можда ће за тек рођене
Бити нешто више него за нас у овом часу
Знам нечије ће усталасане руке у лук свођене

Понети и моје речи и у њима нерђајући челик
И изградиће пространије за узлет подлоге
И уздигнути ум ка вештинама за најрт велик
И неће пунити прошлост ускличницима ко боцама излоге

Животу сву бригу! Кроз кишу бесрамну и голишаву
Нек исцури небо зелене цеви су јемство
Кретање и тренутак! Ухватимо га! Ухватимо јаву
Кад семе за сетву очекује своје синовљевство

Александар Секулић

ТЕЛО ЈЕ МАЛО

За душу тело је мало
чак је речник оскудан
али она иште твоје речи
речи, речи
она тражи свој облик
јер у неизмерном
не може да се смири
ни у непознатом да ћути

Врати се речима
речи ће ти избрисати
зној смрти
ништавило конкретног
и ништавило незамисливог
путкице у твојој глави
отвориће капију
луднице за изабране
и тамо где се дизао страх
са бодежима на тврђави
газићеш комаде огледала

Врати се речима
речи ће знати да разлуче
кrv од катрана
чорбу ћавола
од божјег благослова

Будимир Дубак

АРАНЂЕЛОВДАН

Дође ми она која ме родила
да сваку трпезу распреми

Мрвице од колача
с тањира скупља у шаку
као трошну нафору

Кољиво из кристалног путира
који је у мираз донијела
виљушком грабуља
да се сва зрна зберу
у ломљивом амбару
и не пропадне ни једна умрла клица
која узалуд жетву сања

Да не умре зрно умрло
брине умрла мати
односећи остатке трпезе
горњим свечарима

Архангелу налик
славу славе
бестјелесни

ЉУБОСТИЊСКИ РАЗГОВОРИ – ИЗБОР

Владика Николај (Велимировић)

АЛФАВИТ НАРОДНЕ ОДБРАНЕ

А. Ако истински желиш прићи народу, то можеш само кроз Бога који је Творац и Господар народа. Ако ли не уђеш кроз ову Капију, онда ћеш прескочити ограду и доћи народу као вук а не као пастир, по речи Христовој. Јер је народ Божји Божја њива, Божја својина. То народ зна, с тим сазнањем живи и кроз то сазнање цени пријатеља и не-пријатеља.

Б. Бранити народ може само онај ко воли народ највећма до Бога. Ко народ воли, тај га и жали. Жао ми о овога народа, јер су као стадо без пастира, рекао је Највећи пријатељ народа. Страх од Бога и љубав према народу одувек је одлика истинских бранитеља народа.

В. Воља је народна проста и њен је садржај овај: поштовати Бога и држати закон Божји, па сходно томе делати и дејствовати на свим пољима активности. Ово је вечити народни програм, у коме се садржи и морал и политика и економија и родољубље. На програме супротне овом народна се воља може навући само грубим конопцем силе или за вести свиленим концем обмане.

Г. Грешно је варати народ, као што га чине неки. Јер ко вара народ врећа Бога и ангеле што стоје иза народа. Народ се може лако преварити једанпут, теже двапут, трипут никада. Овако је мислио и председник Линколн, највећи амерички народољубац. И касапин може намамити стадо на солило исто као и пастир. Но пастир га може намамити хиљаде пута, касапин једанпут.

Д. Дубина народне душе долази од два општења: са Богом, и са природом као творевином Божијом. Најгори су они вођи народа, који немају ни једно од тих општења. Народној одбрани је задатак бранити народ од таквих вођа. Јер су као имела која се храни соковима храста а не личи на храст.

Ђ. Ђедови наши имали су малу државу, али су они били врло велики. Ми имамо велику државу, али смо у опасности да будемо мањи и од ђедова и од отаца наших. Народна одбрана мора бранити садашње поколење од ове срамоте учећи га језиком Судбе: Кome је више дано, од тога ће се више тражити.

Е. Екавштина и ијекавштина два су дијалекта истог језика, у суштини једног. Већина политичких програма наших дана представљају само дијалекте једног и истог програма. Народна одбрана мора стајати изнад ситних политичких дијалеката и њихових дијалектичара.

Ж. Жртва и љубав нераздвојни су и стоје у правој сразмери, то јест што већа љубав то већа и жртва. Жртва је израз љубави. И жртва је веома лака кад иза ње стоји љубав, као што је реч лака кад иза ње стоји љубав, као што је реч лака кад иза ње стоји готова мисао. Од ове љубави нема веће него да неко положи живот свој за ближње своје, рекао ја Христос. Народна одбрана треба да се састоји из људи који жртву за народ сматрају почашћу а не дужношћу.

З. Заиста је почаст а не дужност жртвовати се за народ. Толики се и толики жртвују без ропота за далеко ситније јединице од народа, и за незахвалније послове. Кад помислим да ми на крају крајева морамо пасти као жртва било себе, или породице, или својих страсти, онда нам постаје јасно, да је жртва за један народ висока почаст, која пада у део не многима. Больје је учити омладину љубави према народу него дужности. Јер љубав гони человека на дужност својом благом али неодољивом руком, док сама дужност, без љубави, клеца и ропће.

И. Имати и бити – ово двоје води борбу сваки дан и на сваком месту. Је ли боље имати ствари, власт и почаст, или бити човек; Бити човек јесте путеводна звезда наше историје. Та звезда зауставља се тамо где је Христос, то јест над оним нашим људима којима је било важније од имати. Над осталим је та звезда скривала свој сјај, као некад над Иродом и фарисејима јерусалимским. Бити човек – то народна одбрана мора сматрати као основ васпитања и смисао школовања.

Ј. Јуда је продао Христа за паре, потом се обесио. Много је данас оних који цене паре већма од живота човечјег, или ма шта на човеку од самог човека. То је заблуда коју сатана награђује очајањем и конопцем као што је Јуду. И народ има своје Јуде. То нису само они који га издају странцима, него и они који га краду, пљачкају, понижавају.

вају и презиру ради своје угодности. По неумитном моралном закону њих ће снаћи судба Јудина, и даће им се награда сатанина. Али Народна одбрана мора бранити народ од свих Јуда.

К. Краљ је глава Народне одбране. Он представља основни тон у хармонији која се зове народ. Он влада по милости Божјој и по вољи народној, те мора и бити у милости Божјој и у вољи народној. Он ће то лако бити, ако изнад свих програма буде ставио вечити народни програм: поштовати Бога и држати закон Божји. И с Божјом помоћи лако ће одбранити народ од свих душмана, ако одбрани себе од оних који му заграђују пут ка Богу и народу.

Л. Лазар је погинуо на Косову а васкрсао у души народној. Он је погинуо телесно за крст и слободу, то јест за народни програм. Он је одбранио себе од безбожне властеле, која му је заграђивала пут ка народу и народном програму. Зато је народна љубав одбранила њега од смрти. И Бог се сагласио Својом љубављу са народном љубављу па је посветио Лазареву душу на небу и Лазарево тело на земљи. Ено га у Раванице, чудотворно. Нико не награђује тако као Бог и народ. Народна одбрана треба ту истину да упечати у срце омладине народне.

Љ. Љубав према народу је нешто најлакше на свету. За оне који под правилним углом гледају народ то је нешто најлакше на свету. Јер који правилно гледају народ, виде га не као аморфну масу нити као рој скакаваца него као збор деце Божје на земљи, као родбину вечнога Божанства. Отуда радост, отуда љубав, па отуда и труд и жртва за народ код истинских народољубаца. Народна одбрана треба да проповеда љубав према народу у светлости божанској као радост а не као муку и дуг.

М. Марко Краљевић је за своје време био глава народне одбране. Он је бранио свој народ са три оружја: Богом, саветом и топузом. Колико се и колико пута понавља у песмама о Марку:

*Поранио Краљевићу Марко,
Умио се и Боју молио...
Па он иша осићарјелу мајку...
Па узима шешку шойузину...*

Прво Бог, па мајка, па тек онда топуз. Или: прво молитва, па савет, па тек онда сила. И код Марка је дакле топуз долазио на последње место. Ако би Народна одбрана узела физичку као прво и последње, као једино оружје у одбрани народа, унаказила би себе, и личила би на безумника који отвара топузином и она врата која се могу отворити лепом речју.

Н. Народ не чини само једно поколење него многа поколења, прошла и будућа заједно са садашњим. Садашње поколење служи везом прошлих и будућих поколења. Материјалист то не разуме и не види. Он види само садашњост. Зато материјалист не сме бити у редовима Народне одбране а још мање вођ народа. Јер Народна одбрана има и тај задатак, да брани народ од материјалистичког мрака, и да спашава и саме материјалисте од њихове кратковидости и себичности.

О. Орање је адамско занимање људско. Орање је главно занимање нашег народа. Орач брани војника од глади; војник брани орача од отмичара. То је узајамна народна одбрана. Свештеник благосиља народну одбрану, јер је народ Божији, а Бог хоће да народ живи и ради у миру и слози.

П. Примати а не давати јесте нарушавање морала међу људима и реда у васцелој вasioни. Јер је сав живот заснован на примању и давању. А кад се глобације намноже, природа устегне своје давање те бива неродица и гусеница и поплава и глад. Народна одбрана има за задатак да брани народ од глобација, који руше морални закон и изазивају бунт природе, природних стихија, против људи. Тако Народна одбрана има веома високу дужност: да брани морал међу људима, и кроз то вasioчки поредак, што је обадвоје од Бога Створитеља.

Р. Радити, Богу се молећи, говори наш народ, и помагати немоћног. Ово треће означава милосрђе. Дакле троје: рад, молитва и милост. Запад је остао при двојству: *laborare et orare*. Но и рад и молитва могу бити себични. Зато је Исток додао *милосрђе* и заменио двојство тројством. Једино милост искључује себичност из рада и из молитве. Рад и молитву народ сматра као хлеб и со а милосрђе као радост; на обична увеселења он гледа као на пролазни начин живота. „Хлеб и забава“ – то је гесло неких народа у болесном стању. Гесло пак здравих јесте: рад, молитва и милост. Народна одбрана мора бранити ово начело народно као основ физичког и духовног здравља.

С. Свето Писмо и савест треба да управљају целим животом человека и народа. Ако све вере у држави не држе цело Свето Писмо, држе га бар делимично све. Ниједна вера у држави не постоји која не признаје, на пример десет Божијих заповести. А то је минимум, и то довољан минимум за државни ред и поредак. Кад би Народна одбрана успела само да спроведе потпуно у животу свих грађана државе овај минимум, то јест десет Божијих заповести, стотине других закона могли би се укинути, са стотине судова и хиљаде чувара закона, а милиони милиона народнога блага уштедети.

Т. Традиција не представља даску прошлости са које се ступило на даску садашњости, него ткиво уткано у садашњост. Јучешњи дан није одсечен од данашњег. Моје јучешње тело ушло је у данашњи дан с мајушним променама. Тако је и с душом и целим садржајем њеним. Тако и с народом и његовим ходом кроз историју. Што неосетније и постепеније промене то здравији организам. Народна одбрана стара се о одржању традиције као битног састава народног живота и здравља. Јуче, данас и сутра морају бити у хармонији и у најтешњем додиру. Растављања и сечења у том погледу увек су опасна, често кобна.

Ћ. Ћутање је злато, говор је сребро, а брђање је плева. То јест: мисао је злато, а мисао у промету је сребро. Добро је да народна одбрана ћути, ако њено ћутање значи мисао и бригу за народ. Али она нити може нити сме увек ћутати, него кад види да је плева преплавила пијацу живота мора пустити своје сребро да звечи.

У. Убиство је зло, самоубиство још горе. Убица има времена у овоме свету за кајање и испаштање свога греха, самоубица пресеца себи ту могућност за увек. Народ зна, да се самоубиством врећају небеса и изазивају поремећаји у природи (глад, поплаве, олуја). А народна одбрана зна; да се ово зло не може умањити ни зауставити на други начин него утврђењем вере и надежде у Бога и, следствено, променом духа очајања на дух радости.

Ф. Физичко васпитање је Једна заблуда нашег времена. Док је природни физички рад заузимао место физичког васпитања, дотле су поколења била здрава и снажна. Откако је заведено вештачко физичко васпитање, то Јест бескорисни спорт, здравље и снага су у наглом опадању. Народна одбрана мора знати претежни значај духа чак и у погледу телесног здравља, и тражити појединачно стварање радосног и снажног духа у народу и уз то физички користан рад. Јер кад се да првенство телу у васпитању, онда се духовно губи а телесно не добија.

Х. Хартија све трпи као и ваздух. Новине, у великој већини, постале су „дописном школом“ злочина, страсти и порока. Народна одбрана има дужност да одбрани душу и карактер народни од мутних бујица штетне штампе, штетних филмова и представа. Све модерне проналаске може народна одбрана употребити на добро народа, ако сузбије злоупотребе истих. Овај посао не трпи одлагања, иначе ће мутне бујице преплавити све бистре изворе и потоке народног живота.

Ц. Царство небеско је у крајњој линији вечни Цар Бог. У појединостима царство небесно је скуп свих највиших, непролазних и вечних вредности. То царство је Христос открио, и томе царству Лазар се приволео. Тим царством осољава се свако царство земаљско и свака вредност земаљска. Без њега, све прелази у квареж и трулеж као риба без соли. То је јеванђељски назив највиших вредности – царство небесно – које људи уситњавају и проносе под разним именима као: идеал, истина, правда, морал, хуманост итд. Народна одбрана мора сама имати очи отворене, да би знала куда друге води, и чувати народ од слепаца који му се за вође намећу.

Ч. Чувати Југославију, то јест чувати државу, аманет је, кажу, Краља Александра. На новцу Краљевине Србије било је урезано: Бог чува Србију. У псалмима стоји написано: Ако Господ не сачува град узалуд стражар стражи. Не могу сачувати државу ни праведници без Божје помоћи а још мање безбожници и бездушници. Најбоље чува државу онај ко чува душу своју. Народ је изрекао ову највишу државничку мудрост; Правда држи земљу и градове. Што желиш да чине теби други, чини и ти другима, Христова је реч. Народна одбрана треба да брани народ од оних који сеју по њему безбоштво и бездушност. Тако ће Народна одбрана моћи очувати и народ и народну државу.

Ц. Циновске напоре и жртве учинио је наш народ за отаџбину своју, за земљу отаца својих. Но не само за земљу. Отаџбину не чини само земља отаца, него и идеали и врлине и херојство и светитељство и обичаји и светиње и олтари и умотворине и рукотворине и ћивоти и гробови отаца. Тако схваћена отаџбина може одушевити људе да се за њу жртвују. Сама пак земља тешко може икога одушевити на жртвовање живота.

Ш. Штедња не спада у велике врлине. Сувишном виком о штедњи може се карактер народни покварити, како видимо на примеру неких европских народа. Благословеније је давати него узимати, пише у Светом Писму. Штедња брзо прелази у тврдичлук а тврдице су велико друштвено и државно зло. Из страха за сутрашњицу тврдице закључавају огроман новац у сандуке и тиме проузбукују кризу у новцу. Народна одбрана треба да зна да сама природа човекова довољно учи штедњи, и ту науку није потребно пооштравати. Народна одбрана мора храбрите грађане да буду великородни и милосрдни.

Шовинизам и интернационализам представљају два супротна обронка пута. Здрав јеванђелски национализам прави је пут.

ЉУБОСТИЊСКЕ БЕСЕДЕ – ИЗБОР

(Беседа на обновљеним „Јефимијиним данима“ 21. јуна 1991. године)

Машија Бећковић

ОБНОВЉЕНО ПАМЋЕЊЕ

Преосвећени Владико, Мати игуманијо, часни оци, сестре монахиње, уважене песникиње, поштовани домаћини!

Незаслужено сте ме уважили и пречестили када сте ме издвојили да у навечерје песничких сусрета „Јефимијини дани“ прословим коју реч са ове стопе која је одавно смештена у легенду и историју. Већ сутра ћемо овде слушати упућеније и достојније, а од мојих речи једино је важно место и повод којим су изговорене.

Деспотица Јелена, у монашком образу Јефимија, извезла је три песме на два покрова и једној завеси и њено песничко тродело надживело је сву силу царства и тронова за протеклих шест векова. Прва српска песникиња била је деспотица, али ништа не би остало ни од њеног властелинства ни од деспотства да није исплела три молитве високе отмености, побожности и господства. Кћи ћесара, супруга деспотова, царева братучеда остала би заједно с њима под прашином векова да нису за њом остала бесмртна стиходела.

Ниједан песник није своје верзе тако својеручно исписао и обезбедио на тврђим и сигурнијим местима: икони хиландарској, ћивоту у Раваници, на царским дверима. Створено је то овде, у Србији, пре рођења Шекспирова. Не наводим то овде да се поносимо и заносимо већ да се постидимо и замислимо.

Њен пример не учи само да је култура морално непобедива, него и сведочи да ниједна шибица не гори брже од политичке славе, а свака политика је бесмислена ако судбину једног народа не везује за судбину његове духовности и културе.

Идеолошко просташтво најпре је насрнуло на духовништво и монаштво, па није чудо што није поштећена ни Јефимија, ни „Шест векова Крушевца“, ни песнички сусрети „Јефимијини дани“. Било је то

време које се није грозило мириса крви, већ мириса тамњана. Време слично оном кад је „српска раја“ била „свуд турско подножје“ а „манастири турске поспрдице“. Ниједан европски народ није у последњем рату срушио толико храмова нити му је отето толико векова, ни почишћено толико успомена. Ниједан народ није узалуд стопио толико своје историје и историјских заслуга као што су то учинили Срби за последњих пола века.

Али све што је гушено није нестајало него је силазило доле или се пело горе и постајало светлије и веће.

И данас „у мучне дане народнога слома“, „кад светlostи нема на видику целом“, како каже Милан Ракић у песми „Јефимија“, ми се враћамо њеном примеру и подвигу не видећи изван стваралаштва и истина духа ни друге наде ни спасења.

Деспотица Јелена је после Маричке битке у двадесет и другој години постала удовица. Склонила се у Крушевац код своје рођаке царице Милице, да обе буду удове и монахиње после Косова. И Лазарева деца су постала два знаменита српска писца, деспот Стефан Лазаревић и Јелена Балшић. И како тврде зналци никде се није боље писало, даље видело, лепше сликало, оригиналније зидало, више читало, као у Лазаревој Моравској Србији. Та истина обавезује и данас.

Цару Лазару кога је Јефимија познавала, у чији двор је похитала, обраћала се за помоћ и после погибије молитвом која је остала иза нас: „извести Ђорђа, покрени Димитрија, убеди Теодора, узми Меркурија и Прокопија и четрдесет мученика не остави, дођи на помоћ нашу где да си...“

Данас обнављамо памћење, тражимо отето корење, и право на сећање, не зато што више очекујемо од прошлости него од будућности, него зато што онај ко не памти недовољно постоји, ко недовољно постоји нема разлога за самопоштовање, а ко себе не поштује и не уважава, не може то очекивати ни од других. Треба признати: прво смо себе напустили а тек су за нама кренули да нас напуштају и други. Зато се прво морамо вратити себи, јер тешко народу до чије је слободе, правде и истине више стало другима него њему самоме.

Средњевековна Србија, како каже Милан Кашанин, више је личила на Тоскану него на Турску. Ни за модерну Србију овај узор не застарева. Враћајући се себи, ових дана, српски народ враћа своја вековна национална знамења: химну, грб и заставу. Хералдика је наука, па је сувишно гласати о хералдици исто колико и о математици. То је пре свега културно и стручно, а не политичко питање. Не треба нам химна од које смо старији, нити застава која се мења од сезоне до сезоне.

Наши преци су нас лишили бриге да измишљамо национална знамења, а оставили су нам у аманет да их сачувамо. Онај ко је спреман да промени химну и заставу спреман је да промени и име једнога народа. А национална знамења су старија од нас и могу нестати заједно са народом. Свако у њима има свој део, а под њим своје место. Они венчавају све векове, сва колена и поколења. За опстанак наш је неопходно најстарије корење, најстарије тапије и знамења, најдубље духовне споне.

Ако то не можемо разумети, нећемо разумети ништа. Ако се о томе не бисмо сагласили и договорили, не бисмо могли бити сагласни ни о чему.

У том случају би било најпаметније да сачекамо поколење које буде оздравило и достојно нашег имена.

Хвала вам на стрпљењу којим сте ме саслушали.

„ОД РОДА СВЕТЛА И СЛАВНА“

(Беседа пред Спомеником кнегиње Милице – избор)

Будимир Дубак

ЛАЗАРЕВ ПЛЕСНИЧКИ РОД

Свети великомученик кнез Лазар Хребељановић није само жртва и творац косовског подвига и завјета, већ и стожер, око којег је сабрана велика српска поезија, од краја XIV вијека, до данас.

Светопочивши кнез Лазар потиче из Грбља, са српског приморја. Био је пехарник на двору цара Душана. После његове смрти уздигао се до кнеза Моравске Србије. Године 1353. цар Душан је благословио Лазарев брак с Милицом, од рода Немањића.

Кнез Лазар је једини српски обласни господар који је имао легитимитет од стране Српске православне цркве. Захваљујући том благослову постао је *Самодржац све Српске земље*. Био је велики добротвор и ктитор. Богато је даривао манастир Хиландар и подигао знамените задужбине: Лазарицу у Крушевцу, манастир Ждрело (касније назван Горњак) у долини Млаве и манастир Раваницу у којој почивају његове свете мошти. Дао је печат духовном и културном животу Моравске Србије (Рашке), пруживши уточиште великим броју исихаста, синајских и светогорских монаха. Тиме је наставио континуитет духовне мисије Светога Саве, који је утемељио најдубље везе са Синајском и Светом Гором.

Лазарев двор у Крушевцу пружао је гостопримство најобразованijим људима тог доба – богословима, филозофима, књижевницима и неимарима. У свему је имао подршку и помоћ своје мудре супруге Милице, која је у том духу одгајала њихове кћери, Јелену, Мару, Драгану, Теодору и Оливеру и синове, Стефана и Вука.

На Лазаревом двору је живјела и рођака Јелена, после трагичне Маричке битке 1371. године, иначе супруга деспота Угљеше Mrњавчевића, који је с братом Вукашином владао јужним областима српскога царства. Ова изузетно образована и надарена жена учествовала је у вaspitaњу Лазареве и Миличине дјеце, која су је доживљавала као своју

другу мајку. Нарочито је њен утицај био пресудан у формирању Јелене и Стефана, који су постали просвећени и изванредни владари и богона-дахнути пјесници.

Све то је била припрема кнеза Лазара за неупоредиви подвиг у српској историји – избор Царства небеског, што је друго име вјечности.

У пјесми „Пропаст царства српскога“, „соко тица сива“, у кога се преобратио светитељ Илија, доноси књигу кнезу Лазару, која сама бесједи:

*Коме ћеш се приволеши царству?
Или волиш царству небескоме,
Или волиш царству земаљскоме?*

Цар Лазар одговара:

*Ако ћу се приволеши царству,
Приволеши царству земаљскоме,
Земаљско је за малена царство,
А небеско увек и до века.*

Избором Царства небеског, на Косову пољу 1389. је утврђен светосавски пут, којим српски народ ходи тмушама историје до дана дањега.

Усековањем главе Лазареве обезглављена је немањићка Србија. Свједочи нам о томе поезија, која настаје после косовског полома, што „нађе искру у камену“. Мијешају се и смјењују плач и похвале великомученику Лазару.

Јефимија пише „Молитву светом кнезу Лазару“. Захваљује му на даровима „у пропадљивом и маловечном“, а још више на „непролазном и великому, / што си примио од Бога“.

Патријарх Данило у „Слову косовских бораца“, слиједећи Лазарево опредељење, каже: „Умримо да свагда живи будемо“. У пјесми „Исповест мртвог кнеза Лазара“, кроз кнежева уста поручује: „Боља ми би похвална смрт / неголи са поругом живот“. И монах из Раванице, после Косовског боја, у „Плачу за кнезом Лазаром“, вели како „у крв претвори се вода“. А непознати из Раванице пише и похвалу, и плач и молитву кнезу Лазару.

Међутим, о великомученику Лазару најдубље је пропјевала његова супруга Милица. У пјесми „Удовству мојему женик“ први стих гласи: „Ко је овај?“

Зна Милица ко је великомученик, што има слободу пред Господом да буде небески заштитник земаљским страдалницима, гоњеним од безаконих варвара. Позива га: „Прими оружје и устани и не закасни!“ Лазара, који се својом жртвом и подвигом приброяо табору небеских ратника, пореди с оком „које никада не спава“ и који „сијањем све звезде надсијава“.

Али, кнегиња Милица, за коју Свети владика Николај каже: „Мајка наша, царица Милица, / најславнија српска удовица“, постаје прва српска владарка, која „мушком ревношћу“ (Константин Филозоф) наставља мудро, одлучно, дипломатски и жртвено, дјело заштитника свог, своје дјеце и народа, косовског великомученика Лазара.

Милица позива Рада Неимара, који је сазидао Раваницу, да гради манастир Љубостињу, где се удомило триста удовица српских витезова, који су остали с Лазарем на жртвеном пољу Косову. Међу њима је и маричка удовица, Јелена Мрњавчевић, у монаштву Јефимија. О том коротном сестринству бринула је монахиња Евгенија, која негда бијаше Милица.

Љубостиња је постала српски сузарник, у који су се слили потоци суда за Косовом.

Међутим, Лазарев најрођенији пјеснички род су његова и Миличина дјеца, Јелена и Стефан.

Јелена се 1385. године удаје за Ђурађа Другог Балшића, господара Зете и приморских земаља. И, као што је Милица пренијела власт на сина Стефана, након његовог стицања пунолетства, тако је Јелена поступила према свом јединцу, Балши Трећем. Но, тај одважни и храбри господар и ратник био је кратког вијека. Унук Великомученика Косовског Лазара, Зету је сматрао дијелом раздробљеног српског царства. Владао је у сагласју са Деспотовином свог ујака Стефана Лазаревића, који је столовао у Београду. То је запечатио и посљедњим чином, кад тешко болестан долази код Стефана, да би на његовом двору издахнуо 28. априла 1421. године. Сахрањен је у Београду, уз највише почасти. Будући да је „унапред предвидео своју смрт“, како каже Константин Филозоф, млади Балша је свом ујаку Стефану предао на управу Зету. Тако се српска држава опет простирала од Дунава до Јадрана.

Српска књижевност XV вијека и свих вјекова, не може да се замисли без велике поезије Лазареве породице.

Видјели смо у каквом су духу, у родитељском дому, узрастали ови будући државници и велики пјесници. Удајом, Јелена је дошла у Зету, древну постојбину Немањића. У њој су, као и у Рашкој, нашли уточиште многи монаси – исихасти, где су у молитвеном тиховању

стварили богословске списе, бавили се преписивањем, превођењем и редакцијом текстова. Језгро тог дјеловања налазило се у манастирима Зетске Свете горе, на Скадарском језеру.

Ту је Јелена Балшић срела свог духовника, Никона Јерусалимца. У знаменитом *Горичком зборнику* налазе се Јеленине посланице овом великому теологу, духовнику и пјеснику, игуману манастира Врањића, који је, по благослову Светога Саве, основан 1223. године.

Круну Јелениног животног и духовног опита представља њена посланица – пјесма „*Отписаније Богольубно*“. Пишући Никону Јерусалимцу, жали што „замало и за кратко би нам виђење, / да би ко рекао како у зрцу лик угледасмо / или у неки сан лаки да бејах снесена“. Она исповиједа своју муку: „*Јер жељење богатства и сујетна слава, / а уједно и сласти, не остављају нас, / који се колебамо у мору овог сујетног живота, / да узникнемо ка светlostи часнога и бестелеснога пре-бивања. / Јер помрачише се очи муком и метежом / који је у свету*“.

Четири године прије упокојења, Јелена на острву Бешка подиже своју гробну цркву Благовештења Пресвете Богородице, у којој је 1453. године сахрањена. У близини почива и њена сестра Оливера, чији је гроб недавно откривен.

О Видовдану 2006. године, дио Јелениних моштију спуштен је крај ћивота Великомученика Косовског Лазара, у цркви Лазарица. Тако су се поново срели и загрлили отац и кћер, који се у Крушевцу расташе 1385. године. Чудесно и сиволично сретење оних који се у Господу и историји никад нису ни раставили.

Тако су у вјечности загрљени Светопочивши кнез Лазар и његов богонадахнути син Стеван Високи, чији стихови су уклесани на Косовском стубу, свједочећи о жртви мученика Христовог Лазара, који:

*Свејлеменијих и славних
као какав добар йасмир и зашишник,
мудро приводи духовне јајањце
га у Христу добро скончају
и приме мучења венац
и вишње славе учесници буду.*

Или, како у „*Слову љубве*“ каже, позивајући отпалог брата Вука да се врати: „*Јер Бог је љубав*“, да би „*љубављу се опет сјединили / у самом Христу Богу нашем, / Коме слава са Оцем / и са Светим Духом / у бескрајне векове, / Амин*“.

Пред Спомеником кнегиње Милице осјећамо како смо и ми, недостојни, са Лазаревим тјелесним и духовним родом заувијек и нераздјелно сједињени.

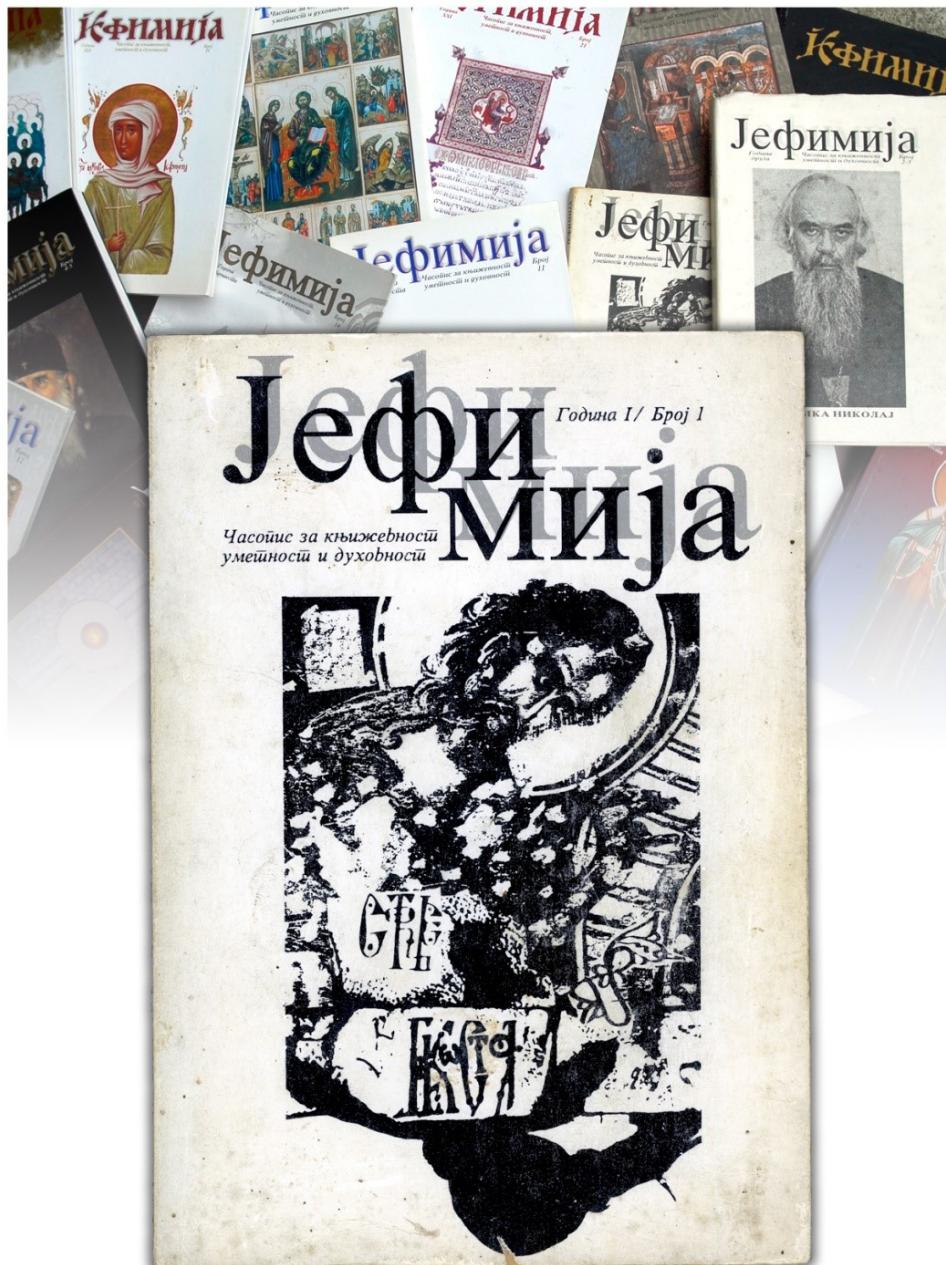
Благодарим, господо хришћанска.

ФОТО-ДОКУМЕНТАЦИЈА – ПУБЛИКАЦИЈЕ

Матија Бећковић беседом ошвара прве обновљене дане, јун 1991. године; Будимир Дубак, „Јефимијини дани“ 2019. године; Владика Николај, узор свим беседницима

Часојис „Јефимија“, у јрвом јлану јрви број часојиса из 1992. јодине

Годишњаци „Љубостињска приношења“, у првом плану први број (шроброј) из 2016. године

СРЕКОМ

Поред белог хлеба
посеји и црни
а црни је бој
Када струји
нема

Радомир Андрић

КОЈЕКУДЕ

Нико
боуздано
не зна да ли је
Ирина Ђорђе или Гуцка
штобовског са Иванковића
Казао јихо или гласно
Којекуде и сличак пошом
штогодно харизашу браво
У чију кајом је зекорач
У првој пречко реке Мораве
У Непокорну
У Србију

Радомир Андрић

ДИРДА ИРИНОЈА

ІЗПУРНУСАДОЗИЦ ЧУЧУПЛУ
штоје љонинички и витијуми
ије привиднички тврдници бројнитеји
јој је чуји љубаш ајрји, љубашници,
љубашници, љубаш, љубашници ћи љубашници,
јој је љубаш љубаш, њој је љубаш љубашници,
јој је љубаш љубашници љубашници.

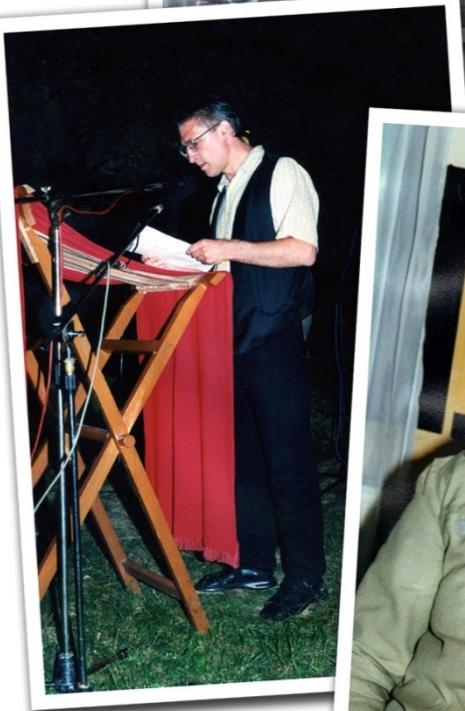
Дијукуда је љубаш је љубаш љубашници
Пр љубашници је љубаш љубашници љубашници
Дијукуда је љубаш љубашници љубашници љубашници
Пр љубашници је љубаш љубашници љубашници.

Роју је љубаш љубаш је љубаш љубашници
Дијукуда је љубаш љубашници љубашници љубашници
Дијукуда је љубаш љубашници љубашници љубашници
Дијукуда је љубаш љубашници љубашници љубашници.

Избогоди је љубаш љубашници љубашници
Пр љубашници је љубаш љубашници љубашници
Дијукуда је љубаш љубашници љубашници љубашници
Дијукуда је љубаш љубашници љубашници љубашници.

2015.

Песме јисане руком аутора – Бадкена Симоњана из Јерменије и Радомира
Андрића – којекуде, из Србије, срећом!

На данима югословских слова – као югослав наш Добрица Ђосић, као беседници Бранко В. Радичевић и Владешић Јерошић, и лауреат Драјан Јовановић Данилов

Беседе „Ог рода свећла и славна“ – Миодраг Радовић, Валентина Пишиулић
и Даница Андрејевић

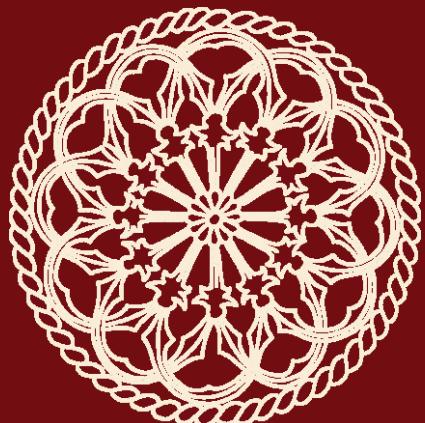
Горе: Представљање првој броја јодишњака, Лука Миркоски,
Верољуб Вукашиновић, Марија Промеља, Бабкен Симоњан и

Драшиша Баћоћанин, уредник;

Средина: Са представљања манифесације и јодишњака у Француској 7,
Драшиша Баћоћанин, Верољуб Вукашиновић, Душан Јовић, Мирослав

Максимовић и водитељ трибине, Миљурко Вукадиновић;

Доле: Сваку промоцију јодишњака пратио је и пробрани музички програм –
сесије Пауновић из Доње Рибника

Книги
Фрагменти

ДЕСЕТ ЉУБОСТИЊСКИХ БЕСЕДА

Или „Слово о монахињи Јефимији“

Књижевно-духовна манифестација „Јефимијини дани“ од свог почетка као саставни и неизоставни део програма уврстила је и беседе еминентних стваралаца на пољу културе и духовности, а које су све изговорене у порти манастира Љубостиње на завршној вечери и које су насловљене као „Слово о монахињи Јефимији“, а, касније, понегде назване и „Љубостињске беседе“.

У часопису за књижевност, уметност и духовност „Јефимија“, који је излазио у Трстенику од 1992. године и на неки начин пратио и саму манифестацију, у 14 броју за годину 2004. објављено је првих дванаест беседа насловљених као „Дванаест љубостињских беседа“.

У овом пригодном броју, поводом јубилеја 50 година од оснивања и 30 година од обнављања манифестације, објављујемо свих преосталих десет изговорених беседа, од којих су првих осам објављене у часопису „Јефимија“, а преостале две у новопокренутом годишњаку „Љубостињска приношења“, а насловили смо их „Десет љубостињских беседа“.

Љубица Милешић

БОГОСАДНИ ИЗДАНАК СТАРЕ ЛОЗЕ

(Порта манастира Љубостиње, 14. јун 7212. године)

Јелена, кћи Душановог „властелина суродника царства“, братујчеда и кесара Војихне, рођена је између 6854. и 6855. године у време када је агарјанска звер крочила на Галиполе и у Тракију. Над хиљадугодишње православно Византијско царство надвила се тама. Григорије Палама и његови исихасти, а потом и зилоти, покушали су да сачувају православни завет од латинске уније и селџучке tame.

Јеленин отац, Војихна, господар Драме и заштитник вере, дао је јединицу Јелену Угљеши Мрњавчевићу, некадашњем Душановом намеснику Требиња, а тада великому војводи који је столовао у Серу. „Велики и дивни град“, како пише Јован Кантаџузин, красила је Саборна црква Светих Теодора, Тирона и Стратилата.

Вољом Господњом, световни живот госпође Јелене био је богат и кратак. Имала је само деветнаест година када је постала деспотица, у двадесетој години губи оца, нешто касније јединца младенца Угљешу, а 1371. године 26. септембра, у својој двадесет петој години, остала је удова после Угљешине мученичке смрти у Маричкој бици.

Васпитана од детињства у православном духу, а подучена примерима Христових ученика и страдалника за веру, Јелена се одрекла световног живота и, примивши монашки постриг, ваздигла необичном снагом до великог подвига као монахиња Јефимија. На њену одлуку вероватно је утицао и митрополит Серски Теодосије, као и можда дела ранијег митрополита Јакова, која је Јефимија морала познавати.

Рођена на врхунцу славе Душановог царства, у доба турског успона под Селџуцима, али и у годинама опадања византијске моћи, када се њен лични живот преплео са трагичним догађајима који су потом следили, млада и прозорљива, а Богом обдарена лепом душом, Јефимија је достојно прихватила завет да служи Господу и свом хришћанском народу. У томе су јој помогли Свети ратници Георгије, Димитрије, Теодор Стратилат, Теодор Тирон, Меркурије, Прокопије и Свети кнез Лазар.

Можемо претпоставити да је породично предање царске немањићке лозе чувало успомену и на византијског цара Романа IV Диогена, пореклом из наших крајева, који се 19. августа 1071. године код јерменске вароши МенцикERTA, близу језера Ван, први супротставио Селџуцима баш као што је то триста година касније учинио Свети кнез Лазар. Отуда Јефимија у „Похвали светом кнезу Лазару“, свом заштитнику, кога такође губи, зазива Свете ратнике да очувају бедеме пра-вославља.

Три Јефимијина записа векови су претворили у три духовна стуба који не могу бити срушени. Они су и данас три источника живе вере и утеша колебљивима.

Најстарији запис је на двема маленим иконама које је митрополит Теодосије даривао младом Угљеши као заштиту од болести. „Малије икони, и велик дар, имушти и пресвети образ Владичњи и пречистије Богоматере, ихже велик и свет муж дарова младенцу Угљеши Деспотовићу...“ Запис је тиха и смерна Јефимијина молитва за оправдати Владици Христу, јер „жалост непрестано горит ва срци мојем, обичајем матерњим побеждајем“. Иконице је Јефимија украсила сребром, бисером и плавим и црвеним полуцрног камењем, а на позлаћене корице је уписала за вечношт свој бол за јединцем. Иконице је однео Хиландару сам деспот, како пише у повељи том манастиру из 1371. године, када је походио гроб „господина... и родитеља светопочившега кесара (Војихне), и сина... по плати Угљеше“.

Тридесет година касније, после Косовске битке, пада Србије под Турке, љубостињска монахиња дарује Саборној цркви у Хиландару „Завесу за царске двери“ којом се заклања олтар за време литургије када се припремају часни дарови за причест верника. Насликавши златним треперавим нитима на атласној свили Свете Оце православне Нићејске цркве, Св. Василија Великог и Св. Јована Златоустог и посред њих Исуса.

Христа као првосвештеника, Јефимија је потврдила своје нићејско опредељење. У време похода јереси и безверја, она се опет ваздигла и поновила подвиг, одабравши небеско царство божије. „Мољење Господу Исусу Христу“ извезено при дну завесе, код ногу Господњих, и данас нам говори о духовној моћи и снази вере Јефимије монахиње, „негда деспотице“.

Трећи источник живе вере, тада великосхимнице Јевпраксије, је „Похвала светом кнезу Лазару“. Везена је на покрову за мошти Светога кнеза 1402. године када су Стефан и Вук Лазаревић учествовали у бици код Ангоре као вазали, на страни Турака. Ту битку је Јефимија дожи-

вела као „љуту буру“. Синови часнога кнеза који је одабрао небеско царство у борби против Турака, ратовали су као турски поданици. Ка-кав је лом у души отмене а мудре монахиње то изазвало види се из текста „Похвале“: „Изашао си на змију и непријатеље божаствених цр-кава расудивши да је неистрпљиво за срце твоје да гледаш хришћане отачства ти овладане Измаилјанима...“ А затим следи преокрет. Иако су турски вазали, иако на страни Турака, Јефимија прозорљивим умом додаде: „Моли победитеља Бога да победу подари вољеним ти чедима, кнезу Стефану и Вуку...“

Стасала у трагичном времену, лишена оба цара, оца, сина, го-сподара, и заступника честитога кнеза, Јефимија се уподобила лицу Свете Великомученице чије је име добила. Када је истребљено идолопоклонство и кад је хришћанска вера завладала Ромејским царством, подигнут је у Халкидону храм у част ове светитељке. Оци IV Васељенског сабора, не могавши се сложити у тумачењу символа вере, написали су своја исповедања на два свитка и оба ставили у кивот на руке Св. Јефимије. Када су четвртог дана отворили кивот, нашли су један свитак под њеним ногама, а други у њеним рукама. Свитак нађен у рукама садржавао је православно исповедање вере. Тада је црква сла-ви као чудо Свете Великомученице Јефимије.

Три записа која је за потомство оставила монахиња Јефимија, великосхимница Јевпраксија, негда деспотица, хиљаду година после IV Васељенског сабора, и још шест и по века касније, сведоче да је сила божија вечна, а љубав Господња изнад времена. Памтећи слово монахиње Јефимије „Од оскурњених усана, од мрскога срца, од нечистог језика, од оскурњене душе прими молење, о Христе мој, и не одрини ме-не, рабу твоју, нити ме јарошћу твојом, Владико, обличи у час доласка мојега...“, вальа нам мнити да смо мали пред Господом и пролазни, и да само изданци богосадни који положе душу своју за божију истину до-стојни славе јесу.

Пред моштима Светице наше, пречисте Јефимије, заступнице православља, која под Турцима поврати мошти Св. Петке у Србију, по-молимо се Господу да нам да снаге да одолимо свим искушењима и не поклекнемо пред змијом и да се овенчамо малим подвизима не би ли заслужили царство небеско. Теби, Јефимија, вјечнаја памјат и моли за нас Господа да не пострадамо слаби и немоћни јер ево се, опет, латин-ска јерес и селџучка тама надвијају над твој христољубиви народ.

Радомир Андрић

СВЕТЛОЗАРНО ЈЕФИМИЈИНО СЛОВО

(Порта манастира Љубостиње, 24. јун 2005. године)

Почашћен сам улогом беседника о монахињи Јефимији, нашој првој песникињи, чија поезија непролазном лепотом наткриљује векове и својим вишезначним, надасве умним и осећајним чинодејствовањем, у читаоцу непрестано увећава своју језичку загонетку и сваки пут изнова тражи другачије читање и одгонетање. Уосталом, на тај начин се суштство поезије обнављало и надрастало освојени поетички простор. У Јефимијином књижевном делу, невеликом по обиму, али значајном по уметничкој остварености, за једно овакво тврђење, имамо доста доказа; песме: „Туга за младенцем Угљешом“, „Мољење Господу Исусу Христу“ и „Похвала светом кнезу Лазару“ дају нам за право да кажемо и истакнемо, како је и колико је, кћи ћесара Војихне, удова деспота Угљеше, донекле потиснула сакралност из канонизованог књижевног текста у други план, међу првима, ако не и прва – више него други, дотадашњи песмотвори, уткала у стихове лични израз. Отуда је повремено испод религиозног, реминисцентног, слоја допуштала интими да се појави несуздржано и да свој самобитни песнички именик испуни потресним сведочењем и душевним тајанством. Сличан поступак у осликању Лазарице, Љубостиње и Раванице, касније Каленића и Манасије, примењивали су зографи и фрескописци. Историчари уметности, ту постичку преображајност, уочавају у слободнијој ликовној изражаяности и бојама својственим „моравској школи“.

Јефимијине песме су личне, дубоко проживљене, али су одавно део и наших обраћања Богоматери и Господу, да препознајемо непрестано и усвајамо људскост и свеколику љубав, као највредније имање и уздизање у вери светих Отаца и благочастивих предака. Тада песнички тролист зрачи племенитим сјајем, стишава неспокоје и мелемним својствима окрепљује невољнике и страдалнике, чија „православна вера хришћанска стоји у отчаству“ како онда, у свом првотном листању, недалеко од жертвеног косовског поља тако и данас када поново знамо да нам је истинска и највећа помоћ од Бога. Могло би се рећи, да су ове

три песме превасходно израз несмирајног бриговања, личног и колективног, и нека врста духовног штита над свесрпским родом, опколењим „видљивим и невидљивим“ злочинитељима и дехуманизованим силницима. У првој „жалост непрестано гори у срцу“ мајке, која је „природом матерњом побеђивана“, у другој је мольење „од оскрвићене душе“, у трећој похвала и „благодарење“ да Кнез – сјединитељ „са војничима небеског цара“ не преда „забораву“ своја чеда и свој напаћени народ. Јер, „свима нам је потребна помоћ...“

Поред Јефимијиних лирских „приношенија“, творених у тишини и самоћи, у српској средњевековној поезији, налазе се и други не-пресушиви источници душевности и духовности. Непорецива је истина, да би српски народ на свом покосовском удесном путу, у тренуцима великих искушења и унесрећења, без песничке речи плођене на уснама: Светог Саве, Доментијана, Теодосија, Силуана, архиепископа Данила, Стефана Лазаревића, Димитрија Кантакузина, Јелене Балшић и непознатих монаха и даскала у Раваници и Смедереву, теже и неизвесније зацельивао ране, проналазио изворе утехе и блажио жеђи за миром и слободом свога рашкоморавског отачства. Та светлозарна слова исписана у молитвеном тону, призывају Свештињег да окрепи бездомне сеобнике, да осветли својим виделом спасоносна уточишта и затајна станишта, без обзира на свеколике тмине и зле худе беспутности.

Монахиња Јефимија, песникиња „бала и туге“, како својевремено рече Милан Ракић и њено благочаство уточиште, храм посвећен Богоматери – Љубостиња, чије се име може читати и као стан љубави, реално су у српском песништву стекли посветне одзивнике и песмотрварно исходиште. О овом храму су писали и многи ововремени песници и њихове песме, углавном, траже и налазе у Јефимијиној патњи и скрушености своје захвално хранилиште – неку врсту обоженог праузора. Заправо, појава Јефимије, која је по речима Светлане Велмар-Јанковић, после погибљење битке на Марици „изгубила сва преимућства свог световног живота“, постала је симбол трпљења испуњен спознајом „дубоког бола“ који светли и амалгамише молитвеним зазивима у својој поезији „снагу којом ће одолети искушењима телесног трајања“. Јефимијине очи су у љубостињским розетама и озарују богоугоднике на црквеном прагу, клесаном руком Рада Боровића, познатијег у нашој народној поезији под именом Раде Неимар... Она, како каже у песми Александар Ристовић „стоји уз окно које ће прснути у комадиће када га дотакне руком“, у нади да се однекуд може појавити честити Кнез „на

саунама“ за којима „трче дечаци од сребра“. А песма „Јефимијина ноћ“, Момира Војводића је антиципација визије саздане у оку загледаном пре-ко безвремља у душевне дубине песникиње и везиље, која „очајног јој срце, блиједа ко зора пчињска, везе покров Лазару златом несанице удовичких бора“. Све је у овој песми прожето оностраним шапатом, неутехом и молитвом, у којој час јеца а час бруји „тамно звоно ноћи“. У сагласју са Јефимијиним молитвеним словом је песма „Јефимијино вече у Љубостињи“ Драгиње Урошевић, која је својеврсна обредна до-живница кише неопходне да залије „у башти грашак и гробове мужева попадалих на Косову“. Ова песникиња, себе види у реду скрушених удова, везиља и млекарица, које „Моле Висину, моле оца и сина, моле Велику Мајку да на виногорје падне кишица без града, да сутра обилна светлост обасја вез и помеша се у ведрицама са млеком“. Главе моли-тељки су тамне, песникињи се чине да су „гавран – главе“, али не са-свим скрхане и обезнађене, већ одане и узвишене у свом завештању пред господом, да ће му служити до последњег даха у љубави чистој и безмерној. Такође, Бошко Руђинчанин, у песми „Траг“, вез љубостињ-ске монахиње и песникиње, на свом језику, у тихости моравској, откри-ва и боји осамним шапатом. То је недовршила „кнезотуга“ и пут којим иду митски синци „Југбогданци“ у слово незаборавно.

На неки начин у „Малим приношењима“, како сама Јефимија назива скромно своје душевне дарове, присутан је заједнички имени-тель свих песника и песништва уопште осећање греха, оног закључаног у жуд, у мисао која потире високу међу између стварности и метафи-зичких недогледних засада под којима Сазданац столује и не допушта огrehovљеним очима да сагледају космичке бескраје. Та људска немоћ да се уздигне изнад усудног омеђеног простора изазива бол и запита-ност која је у непрестаном преплету Јефимијиног веза и песника који долазе овде. Такво је, између осталих сабеседничких рефлексија, пита-ње Алека Вукадиновића: „Где си набрала толико болног и миришљавог цвећа за свој прекогробни венац? Где си набрала толико златних нити – за своју бесконачну туту, за најсветији вез, владичице Јефимијо?“ У сли-чном тону песникиња Злата Коцић гради своје слово о белини у којој се плоди „хильаду сунчица“ и претвара у голубицу опчињену плесом на оностроју грани, сеченој, непосечену – коначно, преобраћеној маги-чним записом „у златне усклике“.

И овогодишњи добитници награде, „Јефимијин вез“, придржу-ју се молитвеном гласу прве српске песникиње: Зорица Арсић-Манда-рић је клекла „склопљених руку, утројених прстију постављених сви-

лом срца монахиња, снаша и удовица, опточених сузом – нашим дре-вним везом“, а Верольуб Вукашиновић за тежушти пуне тихости и пчелињег бруја у својим лирским медаљонима, нађеним у порти Љубостиње, где „чују се само молитвени умни шапат везиље“. Свакако, многи песници, знаменити и они који тек замећу прве песмотворне плодове, написали су бисерне песме-посветнице, успостављајући трајно савезништво са Љубостињом и Јефимијом, која је како записа Матија Бећковић „била деспотица, али ништа не би остало ни од њеног властелинства ни од деспотства да није исплела три молитве високе отмености, побожности и господства“.

Ово све изговорих вечерас, опијен мелемним мирисом љубо-стињских липа, свестан да је говор о Јефимијином слову недовршив и да призива песнике и друге умственике да овде пристижу у благочашћу и духовну читанку шире по мери своје љубави и спремности друге да чују и у другом зачињу нове и захвалније светлозарне притоке. Благодарим Вам на почасти, поверењу и стрпљењу.

Александар Јовановић

ПЕСНИКИЊА И ПЕСНИЦИ

(Порта манастира Љубостиње, 16. јун 2006. године)

Удоспоји, Владико Христије, и Ти, пречисла Богородице, мене јадну га свајда бријујем о одласку душе моје, што уледах на родитељима ми и на рођеном од мене младенцу, за ким жалост нейресано јори у срицу моме, природом матерњом и обећивана – певала је монахиња Јефимија у свом најдирљивијем запису „Туга за младенцем Угљешом“, уgraviranom на двострукој иконици поклоњеној Саборној цркви манастира Хиландар. Она је стварала у време предодређено за мале књижевне форме; већ је било прошло време обимних дела, пре свега, хагиографија писаних не само са књижевних него и из државних разлога. А као да је и сам Јефимијин живот био погодан за мале форме, зато што није имала дуже периоде мира и спокојства неопходне за систематичан и упоран рад у књижевности. Сви записи ове умне жене, а када је писала наведене стихове изузетно младе жене, саставни су део материјалних предмета, што је вероватно помогло да буду лакше сачувани, али још важније, ограничени простор којим је располагала присилио је песникињу да мери и штеди речи, да се не расплине и не изгуби ујакој емоцији.

Склад и унутарњи напон можда се понажише осећа у њеном најранијем раду. У кратком и сажетом запису, Јефимија је само у две реченице испричала најсложенију причу о односу вере и личне несреће. У првом делу, осим општих података које овакав текст подразумева (а који су, као и у другим њеним записима сведени на најмању меру), Јефимија активира једну за хришћанство битну опозицију: ону између непропадљиве душе и пропадљивог тела (*Њетову неоскврњену млађаноси преставиши у вечне обиље, а тело у преба се*). Први део се завршава класичним мотивом повезивања телесности и првог (Адамовог) греха.

Други део, друга синтаксичка целина, води овај запис ка лирском и молитвеном врхунцу. Обраћајући се Христу и Богородици, Јефимија наглашава своју бригу (а то је и основна хришћанска брига) о одласку са овога света и преласку из променљивог у непроменљиво

време које нас чека са друге стране живота. Брига је наглашена и тиме што ју је сенка тог сусрета већ додирнула губитком родитеља и сина. Али ту долази до преокрета. Певајући о оностраним, божанским просторима у којима се човек ослобађа свега телесног, и у којима ће се срести са онима које је претходно изгубио, Јефимија не може, а биће да и не жели, да потисне бол пред највећим губитком који људско биће може да задеси. Пред божанским просторима као да ју је још јаче заболела земаљска несрећа: брига о одласку сопствене душе и хришћанско уверење да је чиста детиња душа благонаклона примљена од Христа и Богоматере побеђени су њеном материјом природом. Вера није могла да ублажи бол и песникиња је то снажно нагласила на самом крају записа.

Јефимија је добро знала да оно што је најличније у човеку истовремено уздиже и разара и тело и душу и све време је, од „Туге за младенцем Угљешом“ до „Похвале светом кнезу Лазару“, певала о томе. Додуше, у „Похвали“ је њен тон мирнији и стегнутији (и сама песникиња била је старија за три деценије), са доста стилских средстава (гласовних фигура, паралелизама, полисиндетона), али и овде на самом крају (*ће сага ће молим обоје: да ме исхраниш и да ушишаши буру љуту душу и ћела мојеја*) препознајемо онај исти упад телесног бола у мирно и предано Богу старање о души.

Чисто књижевно гледано, овај њен пораз постао је за српску књижевност изузетно важна победа лирског тона у нашој средњовековној поезији. По први пут у српској књижевности мистична љубав према божanstvu устукнула је пред мајчиним болом и осујећеним материнством.

Овде, на истом месту где је пре шест векова живела и стварала монахиња Јефимија, питамо се о присуству њеног духа у савременој српској култури и ослушкујемо њен глас у стиховима наших песника. Трудимо се да разаберемо шта од тог гласа стиже до нас у непосредном виду, а шта преобликовано другим песничким гласовима разасутим у времену.

Али данас се зна – и из песничких исказа и из књижевно-научних текстова – да песнички процеси нису једносмерни него су, најмање, двосмерни: садашњост исто тако мења прошлост, колико и прошлост управља садашњошћу. То је стваралачко преоравање дубинских слојева времена: поезија изводи из дубина и чини видљивим оно што је било запретано и скривено. Сваки нови значајан песник бира сопствену традицију и обнавља је у свом певању, у своме индивидуалном гласу.

Свако ново певање је процењивање, али и продужавање гласова претходника. „Не само најбољи већ и најиндивидуалнији делови песничког текста – писао је Елиот – јесу они у којима су преци потврдили своју бесмртност.“ Јефимија је потврдила своју бесмртност у низу изузетних књижевних и културних текстова потоњих српских писаца. И то оних у којима се брисала граница између сопствене патње и страховања за свој народ, између личне и колективне емоције.

Прва и најпознатија у томе низу сигурно је „Јефимија“ Милана Ракића. Јесте да је наш песник, полазећи од слике Пави де Шавана у париском Пантеону, у Јефимији видео српску Свету Женевјеву која бди над својим народом (*И осећам шага да, ко некад, сама, / Наг несрћном коби што стеже све јаче, / наг тлеменом које обухваша шама, / Стара Црна Госја затијева и тлаче...*), али песме свакако не би било да у њу није уgraђено и његово непосредно искуство боравка међу својим жалосним племеном на окупираним Косову. Станислав Винавер у антологијском тексту од цигло једне странице „Нова Јефимија“ (1953), указујући на француски подстицај, активира један други аспект ове, за њега нешто артистички хладне песме, садржан превасходно у другој строфи: *По-крај ње се крве народи и туше, / Протађају царства, свети васколик цвили, / Она, вечно сама, у злату и свили, / Везе сирашиће боли оштмене јој душе.* Слика је то културе која мора да ствара саму себе независно од нена-клоњених јој околности. А активира га да би уздигао тада младог песника Васка Попу и његову песму „Манасија“: *Зоїрафе, шта видиш на дну ноћи / Златно и ћаво / Последња звезда у души! / Последњи бескрај у оку.* Јефимија је запомагала, вели Винавер, а Зограф види на дну ноћи последњи одблесак лепоте дана, и хоће да га, док се све око њега урушава, заувек сачува. Можда Ракићева Јефимија и јесте запомагала; она која је ходала овде где ми вечерас стојимо, свакако није и умногоме је иста Попином Зографу.

Низ се наставља: Попино златно и ћаво стваралачки је одјекнуло у истоименом циклусу од пет антологијских песама *Златно Плаво* („Хиландарски типик“) нашег данашњег добитника, Алекса Вукадиновића, у збирци *Божји ћеометар*. Али, и у његовој песми „Слово Григорија Дијака“: *Боже, зло је! / Златну искру душе своје / Утиках овде – / Ешто је.* Ко говори ове стихове: грешни преписивач *Мирослављевој јеванђеља*, монахиња Јефимија, Попин Зограф, савремени песник. Питање је, свакако сувишно, јер су се ови гласови, радом наше културе, заувек стопили у један.

Вратимо се, сада, још једанпут оном унутарњем напону Јефимијиних стихова, непрестаном трвењу небеских и земаљских сила у њима које се увек осећа у свакој великој поезији. На делу су и у једној од највећих песама српскога језика, у „Шапату Јована Дамаскина“ Ивана В. Лалића. У њој препознајемо, већ од назлова али и по основној песничкој ситуацији, предачке гласове Јована Дамаскина (заједно са њим и предање о Богородици Тројеручици) и Лазе Костића, који из дубина памћења снаже и потпомажу глас савременог песника. За ову прилику биће указано тек на један њен моменат.

Прва реч насловне синтагме, *шайтай*, а затим и успорени ритам песме упућују нас ка жанру молитве: отуда молбени али, истовремено, и страстевено узбуђени тон, у оба случаја градацијски дан, са тежњом ка разрешењу у завршним стиховима. На свим стиховно-синтаксичким границама, већ од почетка, читамо по једно песниково „Опрости“: *Ојрости, мајко светша, ојрости / што скрушену се обраћам у бдењу;* *Ојрости, мајко, што приземну беду / Доводим трешно у присмотру* *швоју;* *Ојрости ми то шајтање у шмини, / У созерцању шаштине, што* *иште;* *Ојрости, али боли ова шака / У злобу пререзана, ови прстии /* *Којим дробим хлеб, којима се крстим, / Ојрости ми што кварам из* *мрака.*

У завршној строфи, налазимо га још три пута: *Ојрости ми, и* *учини да срасће;* *Ојрости пресчуј моје пролазности;* *Ојрости мојој* *кости,* *мојој злости.* Умно сагледавање таштине / празнине и чежња ка суштости, ка ономе што човек јесте, истоветна је путу из tame ка светлости – и то је пут за којим чезне онај који шапће молитву у песми. На томе путу песнички субјект би требало да се што више ослобађа своје телесности и да прелази у чисту духовност. Међутим, не бива тако. Упоредо са учсталошћу молбе за опроштај, све бројнији су стихови о телесном болу.

Приближавајући се Богородици, Апсолуту, Суштини (са мало слободе, ове речи можемо узети као синономе), песнички субјект не може да се одвоји од онога што јесте и од сопствене ограничености. На путу ка Есенцији, он све време осећа своју Егзистенцију као преступ (*Ојрости пресчуј моје пролазности*), али не пристаје на њено превићање. *Шайтай* је страсна и очајна одбрана сопственог бића пред физичким болом, али и бесмислом који му прети, певање немогућности да се телесно одвоји од духовног, овострано од оностраних. Сличност овог песничког становишта са другим делом Јефимијине „Туге за младенцем Угљешом“ више је него очигледна.

Јер Јефимијина брића о одласку душе /.../ природом матерњом и обеђивана и није ништа друго до престуј моје пролазности, захтев телесног бола и патње да се укључи у крајњи људски и божански збир. Без те немогућности одвајања телесног и духовног, али и болне тежње да се она превазиђе, нема поезије. Тек када се захвате најдубљи моменти човековог опстанка, када се пропева из дубине културе, али и из дубине сопственог бића, јавља се велика поезија. То јест, нема аутентичне поезије која не произилази из егзистенцијалног грча / немира свога творца и на коју читалац неће одговорити свим својим бићем.

Јефимијини стихови не само да стоје на почетку наше лирске књижевности, него су они највиша мера која нас уздиже и снажи ево већ дуже од шест векова.

Пешар Пајић

МОНАХИЊА ЈЕФИМИЈА

(Љубостиња, 2007)

После Косовске битке, сјај Душановог царства брзо трне и гаси се као жишак бачена у воду.

Без обзира што држава пропада, српски властелини настављају и даље да се глаже и отимају сада већ о вазалну власт, па ће тако код турског султана Бајазита оптужити деспота Стефана Лазаревића, да са Угрима припрема заверу против Турака.

Сваки од тих српских властелина нудио је Бајазиту своју верност за мало поданичке власти.

Да би одбранила деспота, код Бајазита је пошла Стефанова мајка, кнегиња Милица, а са собом је повела и своју рођаку, монахињу Јефимију (о томе пишу Григорије Цамблак и Константин Филозоф).

За Јефимију Константин Филозоф каже да је у *мноћим сїварима и речима била најмудрија и да ју је Милица увек смаћрала као неки ступ и помоћ а нарочито у шаквој сївари која се дојодила...* О храбrosti ове жене, наставља у следећој реченици: *Милица је била у часу како ће видети цара, а Јефимија јој рече: „Одбаци сваки сїтрах када нас удостојише да тоја видимо.“ И оне разумно шага свршише све своје послове помоћу Ботомашере на коју и положише своју наду.*

Прошло је више од шест стотина година од овог догађаја, а ми се сећамо ове монахиње не само због тога што је средњевековни биографи помињу као најмудрију, нити због њене поменуте дипломатске активности, већ пре свега због њеног уметничког дела. Она је прва српска песникиња чији су песнички записи увек актуелни и имају трајну вредност.

Сам живот монахиње Јефимије симболизује судбину српске државе и целог српског народа. У световном животу звала се Јелена и била је ћерка Душановог рођака, ћесара Војихне, господара северне Грчке; била је удата за деспота Угљешу Мрњавчевића, па је тако и по реклом и удајом упамтила моћ и раскош Душановог царства, да би, затим, осетила сву тегобу и трагичност његовог распадања. Већ у двадесет другој години остаје удовица кад јој муж гине у Маричкој бици; сели се у Крушевац код своје рођаке кнегиње Милице и замонашује се.

Неће проћи дugo времена када ће у Косовској бици погинути и кнез Лазар, а Милица ће после кратког управљања државну власт предати своме сину деспоту Стефану Лазаревићу, а она ће, са још три стотине српских удовица, отићи у манастир и постати монахиња Јевгенија.

Извесни француски путописац који је неколико деценија после Косовске битке прошао Србијом, бележи да је просто невероватно како од оне царске раскоши није остало скоро ништа. Народ је побегао из насеља и живи у шумама, скоро је подивљао, зарастао у косе и браде. Док је све тонуло у густи мрак, једино светло још је светлило у манастирима. Црква је једина осталла чувар националног бића, па се тако не гаси жижак памћења на српску славу и величину.

Свест о узвишености, господству и величини кроз све ове векове сачувала се захваљујући и песничким записима деспотице Јелене, односно монахиње Јефимије.

Док су нестајали народи и пропадала царства, она је у манастирској самоћи на свили и злату везла страшне боли отмене јој душе (Милан Ракић).

Сви њени записи урађени су на материјалу па имају двоструку вредност: као примењена уметност и као поезија.

Први запис настao је између 1368. и 1371. значи пре Маричке битке. Урађен је на двострукој иконици малих размера, у облику књиге од сребра. На унутрашњим странама по којима је посuto драго камење, израђени су ликови Христа и Богородице, а на спољашњим странама, значи на чистим површинама сребра, урезан је на обе стране текст „Туге за младенцем Угљешом“. То су, у ствари, један епитаф и једна молитва које је ожалошћена мајка Јелена написала за рано преминулог сина јединца, Угљешу Деспотовића. Ову иконицу наменила је манастиру Хиландару, где јој је првенац сахрањен поред деде Војихне. Постоје подаци да је иконицу у Хиландар донео сам деспот Угљеша Mrњавчевић, који је манастир посетио пред Маричку битку. Она се и данас тамо налази.

Већ у овом првом кратком запису деспотице Јелене показују се све одлике стила и начина размишљања што ће добити свој пуни израз у каснијим песничким записима љубостињске монахиње Јефимије, а то су снага да се савлада бол, разумност, достојанство, одсуство самосажаљевања.

У ризници манастира Хиландара чува се и „Завеса за царске двери“ на којој је монахиња Јефимија извезла своје „Мољење Господу Исусу Христу“. На средњем делу завесе извезла је у пуној величини фигуре Исуса Христа са чије леве и десне стране су свети Василије Велики и

свети Јован Златоусти. Сам текст молитве дат је на два ступца. Рађен на црвеном атласу, златним и сребрним концем, многобојном буктавом свилом, сам овај вез представља ремек-дело српске средњовековне везильске уметности. Испод текста забележена је и година настанка: 6907. од настанка света, што ће рећи 1389. од Христовог рођења. Молитва, иако писана под утицајем раније записаних предлических молитви, фасцинира снагом самосвести и покажања: *јер ћре суда твојеа, Господе, осуђена сам савешћу мојом, ниједна надежда није у мени за спасење моје, ако милосрђе твоје не победи множину безакоња мојих.*

Најзначајније песничко дело које нам је оставила монахиња Јефимија јесте „Похвала светом кнезу Лазару“ извезена позлаћеним жицама на покрову од црвеног атласа, за ћивот са моштима светог кнеза Лазара у манастиру Раванице. „Похвала“ је написана 1402. године, док се водила битка код Ангоре у којој су учествовали деспот Стефан Лазаревић и брат му Вук. Ова „Похвала“ први пут је штампана 1880. године, у преводу Стојана Новаковића. То је, ја бих рекао и „Похвала“ и „Молитва“ и „Беседа“. По лепоти казивања то је чиста поезија. Оно што заједничко је у овом песничком исказу јесте чврста, јасна и просветљена мисао, која као стуб држи цео текст. Јефимија је борац који се не предаје. Она истовремено и моли и захтева.

Кнезу Лазару се обраћа не погнуте већ дигнуте главе, као ономе који се придружио војницима цара небескога и који као мученик смештост има у Господу. Кад говори о томе да су хришћани на мукама, Јефимија не очекује сажаљење, већ тражи да кнез позове свете ратнике, *извести Ђорђа, покрени Димитрија, убеди Теодора, узми Меркурија и Прокопија* и да се сви моле ...*ојиштем юсилодару*. Овим песничким текстом пуним драматике, Јефимија тражи спас за цео српски род, за православну веру, за Стефана и Вука, за себе. *Дођи на љомоћ нашу ма ђе да си*, каже она, а потом завршава: *А сага двосијруко молим: да ме исхраниши и да ушишаши љуђу буру душу и тела мојеа*. Јефимија усрдно приноси ово тајни, Свети.

Рекох да је прошло више од 600 година откако је деспотица Јелена, монахиња Јефимија, записивала своју тужбалицу, молитву и похвалу. Оно што је српски народ доживљавао у то давно време, доживљавао је много пута и касније, доживљава то и данас. Због тога мудрост, снага и лепота, садржани у речима прве српске песникиње, зраче истим сјајем и потребни су нам и сада као пре толико векова. Онако је како је у песми „Јефимија“ записао Милан Ракић, чијим стиховима и завршавам ову беседу: *Векови су прошли, и заборав щада, / А још народ овај као некад ћица, / А мени се чини да су наша срца / У ћудима твојим куцала још щада*.

Драјомир Брајковић

ЈЕФИМИЈИНО НЕГДА

(Љубостиња, 20. јун 2008)

Преосвећени владико, мати игуманијо, господо председници, часни оци, сестре монахиње, драге песникиње, колеге песници, даме и господо:

Сабрала нас је и ове године монахиња Јефимија да малодарни и слабомоћни учинимо бар малено уздарје њеном многодарју. А обдаривала је јер је Господ беше обдарио да даје и приноси.

Сјединивши својом судбом а удомивши делом красоте и тегобе овога света деспина Јелена (у монаштву Јефимија) победила је пролазност непропадивим духом. И њена поезија, аутентични глас времена и непоткупљиво сведочанство, победа је над заборавом. Шта бисмо о Јефимији и њеном добу знали без њене поезије, али и поезије о њој?

Поезија је до нашег нараштја сачувала не само њено име, увећано и оплемењено, већ и слику досуђеног јој доба, по њу и народ из кога је потекла а коме је била одана кћи, драматичног и трагичног. Њена рукотворена поезија (ретка и изузетна и са те стране) и песме о њој настајале касније говоре сугестивније и прецизније од језика историје.

Шта оне казују о Јефимији? У основном подударне са шкrtим историјским памћењем испомажу се предањем па сежу и дубље и обухватније. Казују нам да је, пре него што је настала монахиња и песникиња, била ћесарова кћи, да је стасавала и васпитавала се за моћи, у слави и сјају српскога царства, да се удала за Угљешу Мрњавчевића, те да је, изгубивши сина јединца, рано и болно уцвељена, душевним патњама обхрвана и обележена. По Маричкој бици је, већ у двадесет другој години живота, остала удовица. Убежала је у дом Хребељановића, затим, по косовском полому, тело обукла у монашку ризу а душу, просветљену вером, чишћену молитвама а просејану ѡадом, преточила у песме. То су лестве којима се пела и узnelа у вечност и бескрајно царство поезије.

Сведочећи убедљивије и трајније од свега што је до нас донела плаховита и хировита река историје (увек кривудавог и непредвидивог тока), Јефимијине песме су топле божије светильке које, шантићевски речено, падају на сва срца bona.

Поезија монахије Јефимије, иако саобразјена на обрасцима средњевековног појања, нетипична је. Сачувана су три ручна рада монахије Јефимије: „Запис“ утравиран на двема сребреним иконицама, „Похвала светом кнезу Лазару“, и „Запис“ на хиландарској завеси. Многострука је њихова вредност и значај.

Задивљују њени радови и данас уметничким лепотама и привлачношћу књижевног стила, надахнућем, ликовношћу и аутентичношћу. Из њих не обасјава само изванредно рукотворство и књижевно умеће већ визија, предосећај трагедије, танана и изнијансирана осећајност...

Већ свикла на жалост и губитке, *са јадом сроћена као с другом* ова отмена *јосија с калуђерским велом* постаје, и за друге је молитвеник пред Господом. Осуђена савешћу својом Јефимија моли Господа јер „ниједне наде спасења нема у мени ако милосрђе твоје не победи мноштво безакоња мојих“. Не моли она за себе у обраћању кнезу Лазару кад каже ...*свима нам је поштрећна и помоћ твоја*. Кнез Лазар није само народни предводитељ у царству земаљском већ заштитник који је; жртвујући се, стекао милост у Господа, па може да моли и за друге.

Певајући о постигнућу да се напусти *прошадива висоћа земаљској јосиодсјива* како би се страдањем и крвљу својом остварило сједињење са *војницима небеској цара*, Јефимија два царства (земаљско и небеско), види скоро нераздвојне. Увиђа да је земаљско за малена, а небеско увек и довека. Путујући кроз долину плача ка том *увек и довека* за свога је земаљског века доживела Голготу и уздигла се на Крсту спознавши велику хришћанску истину да *бесмртвију кроз троб води стаза*. Властиту је и колективну патњу преточила у стихове непролазне лепоте.

Победа смрти смрћу тријумф је наде човекове, па Јефимија, и кад пева патњу, призива наду и узда се у милост. Она се у „Похвали светом кнезу Лазару“ *усрдно моли*, а смерно, и скрушено иште милост Господњу. Све то саопштава на посебан личан и драматичан, али отмен и господствен начин. Лазар, који је *од Бога мученички венац примио* постаје жива веза земаљског и небеског. Колико Господа моли, толико на земљи штити. Тон Јефимијиних обраћања је на почетку молитвен или се интонација мења пратећи драматичан ток догађаја. Призывајући глас и подсећајуће обраћање великомученику Лазару постепено се развија у вапијуће зазивање да би се, на крају, све слило у беспоговорни императив. Песничко умеће монахије Јефимије одјекује у слуху и срцima читалца драматичношћу и трагичношћу које је доживела са својим сродницима и сународницима. Утврђени образац средњевековног певања обложен је личним а обогаћен и надограђен изнијансираним градацијама.

Своја обраћања Јефимија назива малим приношењима. Одиста, од мало су речи, али скупо плаћених. У њима је сажета и драма времена и печал појединца. Иако је у ова мала приношења уткан и навезен вапај уцвељене мајке, младе удовице, разбаштињене и разгосподарене деспотице он није преовлађујући јер је родно место ових стихова уверење да љубав свему превасходи. Свака реч патњом плаћена и позлаћена, не само да је у овом рукотворству нашла своје природно место већ је мала иконица и неугасива светиљка супротстављена забораву. Пробија се кроз време глас аскезе посвећене монахиње која љушу буру душе и тела стишава и савладава. На kraју „Записа на хиландарској завеси“, поред осталих, рекло би се протоколарних набрајања, Јефимија бележи да је била *нејда деспошица*.

Тако и ја принесох ово, недостојна раба твоја, о Владичици, Јефимија, кћи Јосифодина ми кесара Војихне, који овде почива, нејда деспошица. То негда је и жал, и тврђња, и усуд, и помиреност са стањем ствари али и одважност у трпљењу.

Сјај ових речи пада на време у коме је српско царство досезало до Халкидика, а српско племство подизало задужбине. У порти једне од њих смо се сабрали па је природно запитати се да ли ми данас градимо или разграђујемо? Која су и каква наша приношења? Умемо ли бар очувати оно што је одолевало зубу времена? У Јефимијино негда стало је све њено овоземаљско, овоземаљско једне жене, једне ојађене мајке, уцвељене удовице, разорене породице и поробљеног народа. То сазнање Јефимија саопштава наоко неутралном временском и статусном одредницом „негда деспотица“. Отмена и господствена у патњи, остављајући и на свили душе свој траг, Јефимија нам својим примером може бити прекор и подстицај.

Скоро да нема по подацима сведенијег, а по садржају драматичнијег сведочења, од оног које је необимним делом оставила монахиња Јефимија. Време, мајсторско решето, на себи је својствен начин просејало податке, разбистрило и утврдило чињенице а поезија их увезала и сачувала. Песничко памћење напоредо уводи историју и мит да би новим нараштајима осветлило прошлост. Зар уводна строфа Ракићеве песме о Јефимији не казује целу једну историју? Та строфа, подсетимо се, саопштава да је Јефимија кћерка господара Драме, да је у миру жена деспота Угљеше и, најзад оно најважније, указује на њену преданост поезији и способност да „далеко од света, пуна верске tame, свилен покров везе за дар манастиру“.

Две њене службе обједињене истим делом (служба Богу и преданост уметности) издвојиле су је из света у коме се „крве народи и гуше“, у коме „пропадају царства“ и „свет васколик цвили“. Ту привилегију и спасење од свеопштег хаоса Јефимија је платила скромом ценом – *страдашном боли оимене јој душе*.

У сазнајни хоризонт Ракић не уводи само социјални и друштвени статус Јефимијин, већ и слику њене душе. Обдарени не само умећем да кажу, већ и способношћу да виде дубље и даље песници гледају и унутарњим видом. Не казује ли се гласовима монахиње Јефимије и Милана Ракића и оно што нам се данас догађа; Шта нам још у свеопштем муку и неотменој ћутњи наших савременика саопштавају ови гласови?

Јефимија говори Кнезу мученику и свецу и ово: ...*јер од кад си
ши у небеском весељу вечном, мноје брије и страдања обузеше вољена ти
чега и у мнојим мукама живој троводе, пошто су овладани Измаиља-
ним. И свима нам је поштребна помоћ твоја, те молимо моли се заје-
дничком Владуки за вољена ти чега и за све којим са љубављу и вером
служиште. Обраћајући се Јефимији не обраћа ли се Ракић и нама?*

*Векови су трошили и заборав тага
А још овај народ као некад траја,
И мени се чини да су наша срца
У трудима твојим куцала и тага,

И у мучне часе народноја слома,
Кад светлости нема на видику целом,
Ја се сећам тебе, и твојеја дома,
Деспојище српска с калуђерским велом!*

Чега се ми, у свеопштем раздешавању, сећамо, коме се обраћамо, од кога милост молимо? Где је наш дом? Коју наду гајимо? Чујемо ли ове гласове, смемо ли се о њихове поруке оглушити већ оуглали на многа непочинства? За оне које ова питања муче има неке наде. Јефимија моли милост за све оне који љубављу и вером служише, а љубав и веру служише, Ракић пева о забораву и угашеној светлости на *видику целом*. Докле досеже наш видик?

Ипак, има наде јер поезија није само сигурно окриље и духовна окрепа већ и морална потпора, отмено приношење прилично онима које јечинила Јефимија, *деспојица српска с калуђерским велом*. Певају ли они ову стварност и оним што су негда спевали? Не постаје ли негда свагда?

О томе како је изгледала Србија после Маричке битке није остало много изворних докумената па, ипак, на основу њих, исписане су библиотеке књига. О томе како је било у души човековој потресно и поуздано сведочи поезијом монахиња Јефимија, негда деспотица. Деспотска отменост и господственост, усправност у патњи и смрност у молитви, певају из њених радова и нас тешећи. Све је за времена, у милости и власти божјој.

Верујемо да се, стекавши својим подвигом слободу пред Господом, Јефимија и у *вечној обишељи* усрдно моли за све који љубављу и у љубави служе остављајући нам да се на чистом зденцу њене поезије духовно окрепимо и надахнемо. Њена поезија поручује да се не предамо жалости већ да се и у муци, ма колика она била, усправимо и уздингнемо. Да свој крст примимо.

Кад ћемо ако не сад, а где ако не овде?!

Јефимијин пример показује да онај који има љубав и веру има све, да поезија не признаје несазнајне истине и да јој највеће висине нису недостижне.

Милан Радуловић

МОЛИТВЕНА ПРИНОШЕНИЈА МОНАХИЊЕ ЈЕФИМИЈЕ

(Љубостиња, 12. јун 2009)

Преосвећени владико, мати игуманијо, часни оци, сестре монахиње, браћо и сестре у Христу –

Сабрали смо се вечерас на овом светом месту да у себи чујемо молитве које је овде, на земљи, узносила монахиња Јефимија и да се собом придружимо њеним молитвама које у Царству Небесном приноси за наше спасење. „Тешко свакој мојој мисли која се не извије у молитву“, стоји у једном интимном запису Преподобног оца Јустина Поповића. А ова једноставна и дубока истина може да стоји као мото и као опомена над свиме што човек својим умом твори на земљи. Све умне творевине, па тако и песништво, кад су истините, стреме да се сажму у молитву јер човек молитвом најдубље разуме и овај и онај свет, и самог себе, и живот и смрт, и пролазна времена и вечност. Молитва је највећа моћ човековог ума и срца, крајња висина на коју се жив човек може успети на земљи, највећи дар од Бога, драгоцен као сам живот. О томе нам сведочи и то нам казује монахиња Јефимија. О том њеном сведочењу покушавам да са вами вечерас зборим. Покушаћу, дакле, да вам представим Јефимију не као оригиналну песникињу или уметницу, но као типичан изданак и зрео плод српске монашке традиције.

Молитвена монашка култура је рођена и негована у нашим мастирима.

Учена и мудра кћи кесара Војихне, жена деспота Угљеше, несрећна и болом рањена мати рано преминулог младенца Угљеше, деспотица Јелена се замонашила одмах по погибији мужа у Маричкој бици 1371. године. Примила је, дакле, анђеоски образ, постала анђео земаљски, човек небески, како се у црквеној књижевности поетски заносно а духовно истинито описује животни циљ, биће и душа сваког монаха. У времену у којем је живела монашење удовица је био обичај, али то је био и завет који су прихватили и носили сви деспоти, војводе краљеви и цареви српски у светосавској Србији. Њихове удовице се

нису преудавале него монашиле. У манастиру су се као Јефимија молиле: „Удостоји, Владико Христе, и ти, пречиста Богомати, мене јадну да свагда бригујем о одласку душе моје“. Али и као монахиње нису брижиле само о спасењу душе него и о Цркви, народу и држави. Чак су и управљале државом. Сетимо се и опоменимо, жена цара Душана, монахиња Јелисавета управљала је једно време после мужевљеве смрти великим царством; монахиња Јевгенија, пређе кнегиња Милица, преузела је бригу о народу и држави у најтежем времену, после Косовске битке. Не знам да у историји има још неки народ чијом су државом управљале монахиње у тренуцима кад није било дорасле мушки главе која би села на заљуљани, расклимани или разорени престо.

Али нису се монашиле само удовице царева, краљева и деспота.

Од Светог Саве и Светог Симеона, Стефана Немање, сваки српски владар је примио завет да се за живота одрекне престола и да се замонаши. А док управља државом и штити народ, док је у снази и моћи, у власти и слави, сваки је био дужан да буде земаљски анђео, небески човек, да буде онакав какав је био творац државе Стефан Немања, о коме Свети Сава из срца синовског и духа монашког сведочи: „Прво на себи благоверност показа потом друге научи, цркве освети, манастире сазда, светитеље у сласт слушајући, јереје штујући, а према монасима гајећи велику смерност и љубав, безнадежнима нада, убогим заступник, ништима хранитељ, наге у свој дом уводећи одеваше их, сирочад нахрани, удовице оправда, слепим и хромим и немоћним и глухим и немим вајстину мати постаде.“ Савин је, dakле, завет свим српским владарима: док у овогемаљском животу вољом божјом бринете о миру, о народу и држави, ходите стопама Христовим, на Њега се угледајте. То је први и основни став Устава српске хришћанске државе. То је суштина Савиног типика за српске владаре и сву господу хришћанску.

А кад се Христос усели у ум владарев, онда је дошло време када он, као Стефан Немања, по речима Савиним, „сву славу и част овога света сматраше као ништа, и красота овога света изгледаше му као и дим“. Тако преображен српски владар одлази у манастир. Тада се одриче царства земаљског, сваке славе и свеколике моћи, и почиње, као Немања, да жуди „да виде очи моје спасење“.

Дакле, не само Свети кнез Лазар, но и сви српски владари пре њега били су се заветовали да ће се одрећи престола, славе и моћи, и отићи у манастир. Јер пут из пропадљивог света и маловечног живота у светло, непролазно и вечно, пут из царства земаљског ка Царству Небесном водио је и води преко манастира, кроз Цркву, dakле.

У оваквој духовној и културној атмосфери расла је кћи кесара Војихне и жена деспота Угљеше. И њен отац и њен муж следили су завет Светог Саве и Светог Симеона: подизали су цркве, даривали манастире, поштовали јереј, према монаштву гајили љубав и смерност. Између владарског двора и манастира није било зида: у манастиру се монах молио за владаре, за спасење рода и државе, а не само за спасење своје душе; на двору се владар бринуо о монаху, материјално подржавао оно што он ствара: писање књига и икона, сабирање и ширење знања, уметничку израду богослужбених предмета. И сам чезнуо да му се у молитви придружи. Очекивано је онда било да се деспотица Јелена, кћи кесарова, после мужевљеве погибије пресели у манастир и замонаши, као што је било природно да се после коначне пропasti обlastи у којој је некад била деспотица настани као монахиња на двор кнеза Лазара у Крушевцу. А после погибије Кнежеве, „у многим речима и стварима будући најмудрија“, била је, како нам у „Житију деспота Стефана Лазаревића каже Константин Филозоф, „кула и помоћ“ монахињи Јевгенији у спасавању државе и народа.

Али не памти српска православна монашка заједница Јефимију по томе што је била деспотица па потом монахиња, јер то, видели смо, није била реткост и изузетак него правило и завет молитвене светосавске културе у којој је узгајана; не памти је ни по томе што је „у многим речима и стварима била најмудрија“. Монашка заједница памти монахињу Јефимију зато што живо осећа ритам њеног молитвеног срца.

А то срце куца и данас у њена три дара манастирима, приношенија како се некад говорило: у украшеној двострукој иконици коју је даривала Саборној цркви манастира Хиландара, где су почивали њен отац и син јединац; у „Завеси за царске двери“ у истом манастиру и у везеном покрову за ћивот са моштима Светог кнеза Лазара у Раваници. На све три ове освећене ствари Јефимија је својом руком уписала и извела срчане молитве: на иконици молитву за своју душу и душу сина јединца, на „Завеси за царске двери“ молитву Христу, на покрову молитву кнезу Лазару.

Данас се та три кратка текста читају и тумаче као три велике песме српске књижевности. Не спорим, Јефимијина приношенија могу и ваља и тако да се читају. Но, будимо искрени да не саблазнимо њену монашку смерност: то што нам је оставила није најлепше што је написано српскословенским језиком, нити су то најскупоченији дарови које је српска властела приложила манастирима. А јесу велики дарови, јесу јединствена приношенија српској култури и српској историји.

Шта је то велико и јединствено у Јефимијиним приношенијима, запитајмо се.

Велико је молитвено срце из којег су ти дарови настали. Јефимијине речи су велика поезија зато што су искрена молитва, а не по томе што су вешто сложене и у скupoцен материјал филигрански уткање. Није трајна и непропадљива сама пелеменита материја у коју је уткана молитва, него је бесмртна душа која је оставила свој отисак у људским речима. А бесмртна душа Јефимијина овако моли, тужи и преклиње:

Удоспоји, Владико Христе, и ши, пречиста Богомати, мене јадну га свајда бријујем о одласку душе моје...

О Христе мој, не одјурни мене, рабу Твоју, ниши ме јарошћу Твојом, Владико, обличи у час доласка мојета, ниши ме јневом Твојим казни у дан доласка Твојеја, јер пређе суда Твојеја, Господе, осуђена сам савешћују мном, ниједне наде спасења нема у мени ако милосрђе Твоје не њубеди мноштво безакоња мојих.

Бесмртна је Јефимијина душа јер је осећала и знала да је Свети кнез Лазар вечно жив пошто је оставил „пропадљиву висоту земаљског господства“, са „војницима небеског цара“ се сјединио, „мучења венац“ од Бога примио. Па му се зато смерна монахиња овако обраћа, као да је ту поред ње, на престолу и у двору у којем му се вероватно и раније слободно обраћала за милост и помоћ:

„Но ако си и прешао из живоја овоја, брије и страдања чеда својих знаш и као мученик слободу имаш прег Господом.

Преклони колена прег Владиком који те венчао, моли да мноштвени у добру живој волјена ши чеда проводе бојотодно, моли да православна вера хришћанска неоскудно стоји у отачасију ши... гођи, дакле, у юомоћ нашу ма тје да си...“

Није монахиња Јефимија извила у молитву само сваку своју мисао, за чим је чезнуо Преподобни отац Јустин Ђелијски, него је извиле у молитву човечну бол и љуту тугу, личну и народну. И показала нам како се најдубља бол и најцрња туга побеђују – вером и молитвом, оном вером и молитвом у којима се сједињују живот и смрт, царство земаљско и Царство Небесно. Јер је у овом „маловечном и пропадљивом“ свету вечна и бесмртна једино душа која, као Јефимија, „свагда бригује“ о свом одласку одавде. А брига о души је алфа и омега монашке духовне културе. Енергије те културе узнеле су тегобни овозе-

маљски живот деспотице Јелене у молитву. Ово узношење личног живота у молитву, живљење молитвом, уткано је у Јефимијине дарове ма-настирима. Искрена молитва је њено највеће приношеније, и право-славној монашкој заједници, и Богу и роду, и нашој молитвеној култури. Из те културе створена је једном овоземаљска светосавска Србија, која се у самом свом постању определила за Царство Небеско. На тој култури саздана је и Небеска Србија, у којој данас и вечно живи монахиња Јефимија, са оцем, мужем, сином и Светим кнезом Лазаром, и са нама овде који је се вечерас сећамо.

Мићо Цвијетић

МАЛО ПРИНОШЕЊЕ

(У порти манастира Љубостиње, 11. јун 2010)

Ваше преосвештенство, мати Христина, сестре монахиње и часни оци, поштоване песникиње и песници, уважени домаћини –

Указана ми је несвакидашња част да у порти Љубостиње, задужбини кнегиње Милице, у духовно узвишену прилици изговорим слово у славу прве српске песникиње Јефимије. Поново нас је сабрала вечерас у порту древног и велелепног манастира, где свуда, унаоколо у дубокој тишини поје вечни хор анђела и молитвени шапат Господу. На ово парче свете српске земље које су свевремено узвисиле две средњовековне српске племкиње и монахиње; овде где прошлост није прошла, већ као жива луча светли.

Сабрали смо се овде где су две умне и храбре монахиње чинодејствовале, ослоњена једна на другу, завршавале и многе друге важне духовне и световне послове. Кнегиња Милица и деспотица Јелена, потоње монахиње Јевгенија и Јефимија, уживале су све части оновременог господства српског, али су доживеле и сву горчину несрећа и пораза, личних и националних; испиле ону досуђену чашу жучи¹. Мудро и смерно, носиле су тешко бреме историје и зле судбине.

Две узорне средњовековне Српкиње о којима се у она времена и у потомству с поштовањем говорило, писало и певало. По времену блиски им биограф и хроничар, Григорије Цамблак, написа да „испосништвом украшene, надмашаху многе и делањем и врлинама, у премудрости и оштроумнију“. Други средњовековни хроничар, Константин Филозоф, за кнегињу Милицу вели да је „достојна славе и веома мудра мати, са свим људским врлинама и мудра владарка у невољи“ а за монахињу Јефимију да је „у многим речима и стварима најмудрија“.

Далеки потомак две пречасне жене, врстан зналац српске средњовековне историје, књижевности и уметности, Милан Кашанин, каже за кнегињу Милицу да је зрачила племенитошћу и племенитости учила и своју децу, подстицала њихово образовање и упућивала их у свет уметности, посебно Стефана и Јелену. А у овим наумима, десна рука

јој беше монахиња Јефимија, кћерка ћесара Војихне, господара Драме, која након српског пораза на Марици, где изгуби мужа Угљешу, широкогрудо би примљена на кнежевском двору у Крушевцу. За монахињу Јефимију Кашанин написа да је била „подједнако обдарена за творевине лепог веза и казивања лепих речи“.

Након косовског „Грдног судилишта“, кнегиња Милица стрпљиво и мудро усмерава српски државни брод, чинећи готово немогуће; кормилари по крвавој и узбурканој пучини до пунолетства сина јој Стефана. Након тога повући ће се у своју задужбину, манастир Љубостињу, у коме ће са Јефимијом остатак живота провести у бдењу и молитви, у бризи и стрепњу за српску лепо писала, не само државне дописе и повеље већ и лирске записи пуне трептала њене напаћене душе.

Монахиња Јефимија уметник је по вокацији. Њен духовни и књижевни профил оформљен је на источницима византијске писмености, чији су носиоци била црквена и световна лица. Ове плодове је баштинила прва српска књижевница, али и надграђивала својим уметничким даром. Надахњивала се, сигурно, и биографијама средњовековних српских светитеља и духовним појањем, раскошним градитељством и фрескописањем. Није без основаног разлога енглески историчар, Херберт Рид, у књизи *Историја свећа* написао ове речи: „Ону празнину, коју осећа европска уметност XIII века, попунила је српска фреска“.

Монахиња Јефимија је оставила свега три лирска прозна записа, али уметнички триод који је надживео векове. У својој беседи, изгвореној пре више година, управо у овој порти и у славу Јефимије, умни и луцидни Матија Бећковић је рекао: „Ни један песник није своје верзе тако својеручно исписао и обезбедио на тврђим и сигурнијим местима: икони хиландарској, ћивоту у Раваници, на царским дверима. Створено је то овде, у Србији, пре рођења Шекспировог“.

Јефимијин песнички триптих гласи: „Туга за младенцем Угљешом“, „Мољење Господу Исусу Христу“ и „Похвала светом кнезу Лазару“. Јефимија је и песник и везиља; у сваком од записа исказује вештину везиље и снагу списатељског ума.

Први запис настао је између 1368. и 1371. године, у поетичком смислу је најједноставнији. На унутрашњој страни иконице, коју њен младенац доби на крштењу на дар, везом и речима исказала је дубоку материнску тугу за изгубљеним јединчетом; „за којим жалост непрестано гори у срцу моме“, исповеда се Јефимија. Али, и туга за родитељима, „онима који су ме родили“. Двоструко је, dakле интониран бол и доживљај смрти ближњих.

Након српског пораза на Марици, Јефимија остаје сама и самотна, у 22. години. Замонашила се и уточиште нашла у Крушевцу на двору кнеза Лазара и кнегиње Милице, код рода својега, којег је, вальда, једино имала. У то време, у дубоком духовном тиховању, настало је „Мољење Господу Исусу Христу“, уметнички рад сложеније структуре. Запис и узвишени ликови Светитеља и Спаситеља, којима се у својој молитви скрушеног обраћа. Дело које је извезла на „Завеси за царске двери“ у Богородичној цркви у Хиландару, златним и сребрним нитима, проткано свилом. Дакле, други дар Хиландару, где почиваху њени најближи. Преплет уметничког веза и литерарног записа, визуелног и поетског, ликовне визије и књижевни текст. Јефимија исповеда властите грехе и упућује мољење Христу, са пуном свешћу да их је починила. Верује у милосрђе Спаситеље и Богоматере да неће одбацити „ово мало приношење“. У завршном делу овог поетско-ликовног дара Богородици хиландарској уписује пун идентитет, световни и духовни, оне која дар приноси „Јефимија монахиња, кћи господина ми ћесара Војихне, који овде почива, негда деспотица“. Јефимија моли за душе својих, али и „за исход душе моје“.

Треће Јефимијино уметничко дело најсложеније је композиције и драматургије, а настало је управо овде, у манастиру Љубостињи, 1402. године. Тридесетак година након претходних, извезено златним и крупним словима на покрову за ћивот кнезу Лазару у манастиру Раваница. То је време у коме се већ духовно и уметнички обликује светачки култ „честитога кнеза“, онога који се определи за непролазно и вечно. Онога који своме потомству, по српском народном певачу, остави универзалну поруку: *Земаљско је за малено царство, / а небеско увек и довека.*

Историчари књижевности и тумачи „Похвалу“, с правом, оцењују најбољим Јефимијиним делом. Оно је плод вишеструко кристалисаног духовног, и стваралачког искуства. За суптилнију анализу његових слојева, требало би нам знатно више времена. Зато, у најкраћем.

„Похала“ је запис препун лепих и вишезначних поетских речи и веза духом узвишених ликова, са кнезом и мучеником у првом плану. У њега нас Јефимија уводи следећом реченицом: *У красотама овој света васишао си се од младости своје.* Следи набрајање овоземаљских врлина и заслуга кнеза Лазара за хришћане, за свој род и отачество, због којих га пригрли крејка рука Господња, придружи га војницима царства небеског.

Средишњи део актуелизован је стварним историјским догађајем битком код Ангоре (1402), у којој синови кнеза Лазара, Стефан и Вукан, које је „сироте оставио“ ратују као вазали на турској страни. Упућује му вапај да се моли *ојашем Владици*, али не само за своја чеда, већ и за свој хришћански православни род. Позива га да сабере сабеседнике, свете мученике и војнике, да се заједно помоле Господу, да услиши молитву и буде на помоћи онима у цијем *Мучеништву војују ћега твоја вазљубљена, Стефан и Вукан*. И апострофира: *Дођи, какле, у њомоћ нашу, ма ђе да си.*

Изводни део записа, са наглашеним емоционалним и психолошким набојем, посебне је интонације. Са општег прелази на лични план. Моли српског мученика и светитеља да погледа на њена *мала приношења* и да их сматра за велика. Свесна да је то премало уздарје за све оно што је за њу учинио, заштитио је и преобилно исхранио. Кулминацијону тачку личног и молитвеног обраћања, оне унутрашње интимније исповести и драме бића, представљају Јефимијине речи: *и да утишиши буру луђу душу и тела мојеа.*

Јефимијини лирски прозни записи, исказани у првом лицу, узвишене су духовне молитве, дубоке исповести њене душе и после толико векова, доживљавају се са великим усхићењем и узбуђењем. Суптилним везом и песничким говором исказана је љубав према Господу, близњима, српској земљи и роду своме. Љубав, пре свега, а љубав *све превасходи*, како гласи песнички завет њеног миљеника деспота Степана, и његова поента: *јер љубав је Бој.*

Песникиња Јефимија „представља читав један мит српске књижевности“, подсећа савремени књижевни историчар (Јован Деретић). Славу Јој проносе потомци, пре свега песници. Један од највећих, Милан Ракић, пева: *Она, вечно сама, на злату и свили, / везе старишне боле ојмене јој душе.*

У свој уметнички вез Јефимија је уградила вештину својих руку, сабраност ума и топлину душе, којом нас и данас, неретко прозебле, издашно греје. И озарује, као звезда на љубостињском небу, побуђује неку чудесну духовну чежњу и ублажава притајену тугу. Песникиња Јефимија која је својим књижевним делом и молитвом стремила вишој духовној и метафизичкој комуникацији, ванвременским садржајима и суштинама.

Хвала вам, још једанпут, на благодарно указаној части и пажњи са којом сте саслушали и ово моје скромно „мало приношење“, у славу Јефимије и српске поезије.

Ейской крушевачки Давид (Перовић)

ЦАРА ЛАЗАРА СВЕТЛО ЦАРСТВО

Архијерайской черниловском Филареи

Лазарево царство, царство светло
аз јоште не знају твојијех красотах наистек
ни твојега земнога раја цели клас
и под тобом свих лековитих вода бистротек.

Аз не узревам сву твоју пучину
небо што се бистро из облака вальа
какве су у теби све двери сликовите
како си нам ти дарак издалечног дара.

Ја зјело још не сагледавам колико си светло царство ти
ни твојијех стрминах и незнаних скалах брем
осим што је красна твоја пучина
у којој благолучна скрама сагорева за трен.

Сликовствовати тебје ја не смјеју, нех
од твојијех пречуднијех красотах
упјесмити пјесањ аз не знају штедро, а хтех
ипак на њега млидијах, и к њему аз полетех.

Али једно, само једно аз вјерно о тебје знају
о ти царство чудесах светога даха
да си сво таинствено, безмјернолучно
и неодалечено од небесах, што нам се случи благополучно.

Сада, ко влада с тобоју аз знају
и коме се обрече ти, откриваће се тек нама
да лековитијех си ти светаца
и царство да си лековитијех нам светака.

Тебје да чува, тебје да блажи
цара-царице живи кладенац молитве
наших светлих Милице и Лазара
ниње молитве царства господара, ниње у молитви живих цара.

И красник, Деспот Стефан Високи син
што словом ко харфом милоструном једаред заталаса електрину
те љубави тихе цват векова духоносних никад не умину
ниње нами он већма наслушан је див.

Нами ниње наслушна јест дива и царица ко благоразумна
па мати преподобија ко и благородија
што Христовим ногам подобно Марији из Витаније притече сва
еда би чедима отачаства на корист обрела се она сва.

Црној мона – Јефимији добротивој
за лепотољубија похвалу опет куца час
да наше слово не оклева о једином на ползу
а полза нами слово јест о Слову оваплоћену.

Нашега словесија срма од које нам изаткано беше све
изаткива се и днес ко пређе
те је ласно нами душу блажит
и небескога Царства нами тражит.

А осталога потом нами, додаје се баш све
новога бића и љубвеобилнога жића
и огњенообразне Духа росе баш утажне
што душу утажује и срце озрачује и ум отрежњује.

И то је та љубвеобилност
честитога Кнеза и оца и честите царице и матере
ко и Деспота Високога Стефана и Црне мона – Јефимије
што међ' нами траје, што трајаће, и са њоме што трајаћемо ми.

У Порти манастира Љубосићиња, 2011.

Милован Вићезовић

ЦАР ИВАН IV, ЊЕГОВ МОНУМЕНТАЛНИ ЛЕТОПИС СВЕТА И КУЛТ СВЕТОГ САВЕ СРПСКОГ У РУСИЈИ¹

...Одлука о стварању Руског царства била је споразум о симфонији – сагласности световне и духовне власти. Москва (Руско царство – Русија) као Трећи Рим заснива се на оној сагласности на којој је Константинопољ (Ромејско царство – Византија) као Васељенско царство трајало један миленијум. Одлуку о стварању Руског царства и крунисању Ивана IV за првог цара, донео је државни врх Велике московске кнежевине у коме је, поред великог кнеза, водећу реч имала кнегиња Ана Глинска (српског рода у девојаштву Јакшић, кћи Стефана Јакшића) и Архијерејски синод Руске православне цркве са московским митрополитом Макаријем као првим међу једнакима. Тако је донета одлука да Иван IV постане први Помазаник Божји на руском престолу.

Историчари ове епохе указују на више верзија описа церемоније самог Ивановог крунисања које се забило 16. јануара 1547. године у Москви. У свим верзијама истиче се да је извршена црквена Тајна Миропомазања, да је тиме цар уведен у „Самодржавије духа“ и да је он тиме постао наследник византијских царева, а Москва – Трећи Рим престоница велике хришћанске правоверне империје. После миропомазања он је крунисан круном Мономаха. Ту круну је, према легенди, византијски цар из XI века Константин IX (војсковођа који је постао цар, оженивши се царицом Зојом, синовицом Василија Великог „Бугароубице“) даровао своме унуку великому кијевском кнезу Владимиру Мономаху (сину кнеза Всеволода и царске кћери Анастасије, прве византијске принцезе уdate за паганина). Постоји и апокрифна легенда, која

¹ Изговорено 2012. године. У годишњаку „Јефимијиних дана“, „Љубостињска приношења“ број 1. из 2016. године, у оквиру „Прилога“ у сегменту „Свеске словенске“ објављен је интегрални текст прилога – беседе под горњим насловом, који броји око двадесетак страна. Због обимности текста, овде објављујемо један мањи део тог текста, сматрајући га беседом аутора.

се сачувала и међу Србима и међу Русима, а која нема историјске основе, како је из тајне дечанске ризнице, опет тајно, у Русију ношена Душанова царска круна да би се њоме крунисао Иван и да је она потом враћена у дечанску ризницу.

Као и цар Душан, први цар пред својом династијом издвојен народским именом цар Душан Силни, и цар Иван IV је пред својом издвојен са Иван Грозни (Страшни, Силни, Величанствени).

Нема цара у царском достојанству без царице и дворана. Уз са-ми чин крунисања Иван IV је, између хиљаду кћери из племенских по-родица свога кнежевства, изабрао царицу која ће бирати дворане. Изабрао је Анастасију, кћерку племића Романа. Овим избором, учинивши Романа тастом царства, скренуо је историјску пажњу царства на ову племићку породицу, да ће из ње, после династије Рјуриковича, којој је он врх – круна, израсти нова династија Романова.

Остваривши крунисањем природне (природом власти) и веков-не тежње велике кнежевске династије Рјуриковича, које су највише иска-зивали и за шта су током својих владавина највише чинили његов дед и отац, цар Иван IV је у државном уређењу настављао развијајући оно што је започела и намеравала његова мајка, кнегиња Јелена Васиљевна.

Као веома образован владар, одлучан и побожан, иако премлад, са тешким кнежевским искуством, желео је да моћно царство, кори-стећи благодети симфоније, заснује на законима (то је био једини начин да донекле обузда и обавеже бољаре и да кметове веже за земљу), на стајаћој војсци (којом ће бранити и одржати западне и североза-падне границе, којом ће ширити и чувати царство, којом ће победити и запосести Казански и Астрахански канат и припојити Сибир царству), на вери као државној идеологији (на заветним уговорима са Госпо-дњим предстојницима којима ће дати власти и којима ће своју власт учинити богомданом) и на култури (која ће просветити земљу којом ће успоставити везе са светом довођењем првих градитеља и уметника и куповином прве штампарије, и која ће створити сведочанства за веко-ве, какав је и уникатни *Летописни лицевој свог*).

И скоро све што је радио, чинио је у то име и у томе смислу, нарочито у такозваном златном добу своје владавине проширења и уте-мљења царевине на првој штампаној *Кормчаја книћи*, улажући се у подухвате сав, док је смиривао свој необуздан и често плаховит карак-тер, који је сав посвећен Русији показивао у стварању и одбрани само-државља, о коме је, како неки сматрају, и добио пратеће и претеће име – Грозни (Страшни, Силни, Величанствени).

Створио је царски сабор, у коме су били представљени сви делови царства, са законодавним овлашћењима, што се данашњим аналогијама може назвати парламентом, што се онда звало думом и радом и царски савет, којим је пристао на саветодавну деобу власти.

Ера Ивана IV била је епоха стварања и учвршћивања царства које ће после њега трајати скоро пола миленијума. У својој јасној визији он је видео и таквом је стварао као ново правоверно прво хришћанско царство света, али не мимо света. Бринуо је о стању хришћанског правоверја, помагао је православне манастире у поробљеним српским земљама, у Бугарској, у Грчкој и на Светој Гори. Због тешког стања у монашкој држави Свете Горе по сазнању од хиландараца, писао је и турском султану Сулејману Величанственом. Желео је да успостави ближе везе са енглеским краљевством, слутећи империју у настајању. Та тежња је била обострана да су Енглези 1554. године открили северни поморски пут и у Лондону основали Московску компанију.

Отклањањем бољарске тежње за државом самосталних кнежевина, Русија је постала у свему целовита империја. У сукобима са бољарима Иван IV је показао царски карактер, јаку вољу и чврсту руку. Бољари су у сукобу са њим били склони свим врстама борби, јавних и тајних. Склони свим средствима којима се може стићи до било каквог циља, од јавних побуна, од углавном тајних савеза са непријатељима царства, од јавних издаја до тајних завера, тровања најближих чланова царске породице (мајке, жене, сина), до великих интрига и клевета које су оглашавали за историјске чињенице и старали се да то постану и до порицања историјских успеха. Док се сав посветио подизању царства, Иван IV је у личном саможртвовању био трагична личност и није слутио да ће постати велика жртва историја после њега (бољарске историје представљаће његово време мрачним и погубним, што ће одговарати историјама нове династије Романов, чији ће цареви желети да све почиње од њих).

Највећи светски опонент царству Ивана IV, уз сталну претњу од Турске Сулејмана Величанственог, био је папоцаризам.

Света Столица је била и против Константинопоља као Другог Рима, против кога је била немоћна до стварања Латинског царства, које опет није успела да одржи. Тек се Света Столица после пада Константинопоља под Турке жестоко супротставила уздизању Москве у Трећи Рим, односно настанку Руског царства Ивана IV, поготово што је уз руске границе имала моћне католичке краљевине Пољску и Шведску и на Балтику Ливонију, државу тевтонских вitezова. (У разним тумачењима

како је Иван IV назван Грозни јавља се и претпоставка о немачком пореклу овог надевка. По њој су цару Ивану као великому противнику тевтонски витезови приодали своје немачко *Gross* што се русизацијом претворило у Грозни).

Одмах, по крунисању, Иван IV је наставио градњу царског Кремља, устављену у време бољарског „царства“, сада са посебном царском бригом и пажњом да Кремљ буде лице царства. Тако је започео живописања Арханђелског сабора као сабора предака у име којих влада, као сабора руске државне и историјске величине – као тапију на царство. За то су у наосу овог храма представљени сви цареви предшественици, све сами дотадашњи руски владари, у сјају и одеждама.

Ипак, по његовој вољи и старању у наосу нису били баш сами руски владари. Још са улаза, тако да сваком ко улази у сабор прво падне у очи, на носећем северном стубу пажњу привлачи фреска која није у владарском сјају већ у монашким одеждама. На фресци су представљени светогорски монаси, Свети Сава и Свети Симеон, србски чудотворци. Нешто даље, на разним, али почасним местима, могу се запазити фреске још два владара који нису руски владари. То су фреске ромејског (византијског) цара Михаила VIII Палеолога (оног цара који је 1261. године ослободио Цариград и, укинувши Латинско царство, вратио Константинопољу стару славу у правоверни сјај...

Драјан Лакићевић

ПОХВАЛА ЈЕФИМИЈИНОМ ВЕЗУ

(Манастир Љубостиња, 2013. године)

И у мучне часе народноја слома, / кад светлостији нема на видику целом..., како би и данас рекао Милан Ракић – о чему да беседимо ако не о поезији, овде над темељима наше вере и судбине.

Слово, реч, текст, песма – све има свој облик и боју, материјалну и духовну димензију.

Јефимијина поезија јесте њена религија. Данас је читамо на хартији која је чиста налик снегу или небу.

Јефимијини списи, међутим, имају рељеф, слику, вез.

Вез на свили и вез на души.

Страшне боле отишене јој душе (Милан Ракић) ова српска деспотица, а потом монахиња, с језика тужбалице и молитве, преводила је на језик златне жице по црвеном атласу. Бол је у њеним рукама постајао злато, а биће, човек, народ – крвави косовски атлас по којем се, од њеног доба, па све до данас, везе наше постојање.

Тaj наш вез започела је Јефимија.

Тaj косовски, светолазаревски вез и могла је да започне само она која је изгубила све: младенца Угљешу сина, деспота Mrњавчевића мушкарца, кнеза Лазара – добротвора и господара. Тај господар је објединио земљу и веру, коју је монахиња разумевала чулима те вере и те земље...

Живећи у сјају вере и поднебља које је обасјало и реч Јакова Серског, док је певао о сијају Синаја и неизгоривости живота – Јефимија је имала дар да препозна светлост.

Њена поезија је њена служба: књижевне речи и мисли – на икони, завеси, покрову.

Велики дар на малим иконама принела је деспотица Јелена Саборној цркви светога Хиландара. Био је то божји дар. Он обухвата све друге дарове, па и оне људске, мајчинске дарове-инстинкте, осећања сина и Бога у истом... Иконицу је младенцу Угљеши од Бога проследио серски митрополит Теодосије, а мати Јелена дала је да се на њој угравира повеља – молитва и тужбалица у истим словима. Песникиња-мајка „свагда бригује“ (тако стоји у тексту) о одласку душе – по узору на

своје родитеље и свога сина. Лична емотивност и апсолутна вера овде се не могу раздвојити. Песму на унутрашњим странама иконице интонирала је *жалоси* (која) *нейрестано љори у сриу* (вели деспотица) *природом мајерњом побеђивана – побеждајема*. Отуд су речи и осећања упечатљиви од бисера и драгог камења у сребрном и позлаћеном раму ове двоструке иконице.

На иконици преовлађује тужбалица, а на „Завеси за царске двери“ – молитва.

„На злату и свили“ настало је књижевно дело – похвала и молитва – Богу и роду, а Бог и род за деспотицу-монахију, Јелену, Јефимију – беше једно. Један вез-рукопис, сликом и музиком исписао је њено „Мољење Господу Исусу Христу“ на „Завеси за царске двери“ и „Похвалу светом кнезу Лазару“ – на покрову за ћивот њеног заштитника у манастиру Раваници.

Деспотица је постала монахиња – у духу Стефана Немање и у духу саме земље Србије која је, после Маричке и Косовске битке, од царства постала епархија. После подвига кнеза Лазара, и Србија се за-калућерила.

На „Завеси за царске двери“ доминирају ликови Исуса Христа, Јована Златоустог и Василија Великог. Између њихових фигура Јефимија везе своје осећање, дух, ум, које подразумевају свети ликови на светим дверима. „Осуђена својом савешћу“, жена-песник шаље своје *приношеније* бескрајно и вечној светлости небеског Владике.

Године 1402, у време битке код Ангоре, у којој војују Лазареви синови – Вук и Јефимијин „вазљубљени“ Стефан, настаје „Похвала светом кнезу Лазару“. Лазарев култ светитеља већ се довршавао. Монахиња са његовог двора том култу додаје једну своју боју, тумачећи га из дубине вере и срца.

Јефимија се светом кнезу обраћа у другом лицу једнине: Ти. Као да је она део њега – она кнежев подвиг тумачи из њега, из подвига: она слуги да је и сама део тог подвига. То ће доцније слутити цео Лазарев народ и за то осећање гинуће више од шест столећа.

„Похвала светом кнезу Лазару“ има поетске димензије житија. То житије више је ликовно него наративно – у сликама, звучним и визуелним. Слике житија аналогне су фрескама и иконама. Као да живопише *крейку* руку Господњу која *међу* свом земаљском *јосподом* *крейкој* и *славној* *показа* – њега, српског кнеза. Бог га је одабрао и да господствује земљом отачаства и да *изађе* на змију – *нейријашеља* *божасливих* *пркава*. Тако се, у борби и подвигу и страдању, *оставља* *прошадљива* *височта* земаљској *јосподсјава* и *сједињује* са *војницима* *небеског* *цара*.

Није ли Јефимија овим ставовима антиципирала највећег песничког косовског завета, који ће више од четири века доцније написати *Славно мриште кад мријеши мораше*, или *На небу им душе царовале / Ка им име на земљи царује...* И он је био монах, и он је био Господар... Пустинjak цетињски, рођен пре 200 година, зограф песничке иконе Милоша Обилића.

С војницима небеског цара сјединили су се и остали Лазареви ратници – налик онима са зидова стarih намастира.

„Похвалу“ смењује молитва: Лазарева чеда – сведочи Ракићева „црна госпа“ – овладана су Измаилћанима. Обузеле су их многе бриге и страдања. Потребна им је његова помоћ. Његова молитва „заједничком Владики“ потребна је и данас – да нас спасе од *невидљивих и видљивих непријатеља* – не од оскудице земаљске хране, него у снази и истини небеске хране.

Јефимија моли кнеза Лазара да, као некад своје вitezове, сабере *свете мученике*, исто ратнике – као узоре-заштитнике врлине, вере и слободе... Наде и љубави.

На крају налазимо Јефимијин реторски, аутопоетички запис – о сопственим „приношењима“ – у складу са сопственим разумом. У тај аутопоетички исказ спада и молба да јој, као некад телесну храну, свети кнез сад пошаље духовну храну – *га ме ис храниши* (вели) и *га ушишиаш буру љушту душе и шела мојеја*.

Та бура душе и тела покреће речи и мисли, слике и замахе Јефимијиног веза. Отуд је овај споменик – песма са много својих компонената.

Једна од компонената јесте и уникат: Јефимија је писала у једном примерку. Њен вез, та књига на једној страници, сада се налази у Музеју Српске православне цркве у Београду. Али похвала још траје – увећава се. Она моли, тужи, пева, бруји. У њој су и тужбалица и служба.

У времену које прети књигама са екрана, виртуелним речима и реченицама, постоји у српској књижевности и духовности једно дело „на злату и свили“ – са „страшним болима отмене јој душе“ – деспотице и калуђерице, удовице, наставнице и песника-темељца – српске светитељке Јефимије.

НАГРАДА „ЈЕФИМИЈИН ВЕЗ“

Награда „Јефимијин вез“ која се додељује за најбољу збирку песама у претходној години, а поводом културно-духовне манифестације „Јефимијини дани“ у Трстенику, први пут је установљена и додељена 2002. године. Нешто касније, уместо „Беседе о Јефимији“ која се казивала увек на завршној вечери у манастиру Љубостињи, доделом ове награде, установљава се да добитник награде том приликом изговори и пригодне речи, у виду беседе.

У овом сегменту „Љубостињских приношења“, а поводом јубилеја саме манифестације, објављујемо имена свих добитника до 2020. године, њихове беседе које су сачуване, по неколико песама њихових и још понешто.

Најоригиналнију беседу у виду песме, произвео је Драган Јовановић Данилов коме је припадала част да буде и први носилац награде „Јефимијин вез“, док крај овог „венца српске поезије“ краси увек млади, Матија Бећковић.

Машински вез, реплика Јефимијине „Похвале светом кнезу Лазару“ као део најrade „Јефимијин вез“

/Награда „Јефимијин вез“ 2002. године за књигу *Концерти за никој*,
„КОВ“, Вршац/

Драјан Јовановић Данилов

ОКЕАН СРЦЕ (Беседа)

Уместо писара часних и безгрешних
нека о вери мог срца говоре моје усне.

И нека нема ничег сем оно што ми
дајеш из дана у дан Ти што си ове улице
начинио простијком; Ти знаш шта ми се
у срцу налази, јер си жарач што у нас,
људску дивљач, утискује свој жиг.

Али, ти ниси само бескрајно велик,
већ си мајушан; и у овом зрнцу прашине
скрива се Твоја творачка душа што чини да се
дубоко унутра рашире најзеленије шуме.

Како у капи росе, у Теби блистaju толики снови
што чине да неосветљен не остане ни један
кутак моје душе; ни један угао ледене шпилje
од времена заборављене.

Моћно је беседништво Твојих таласа
а нама је мало времена суђено –
истину говорећи, онолике наде сад су
лепе авети и једино ме дојка нека
планинска греје у ноћи као месец.

У овом нишавилу које нас дави као мачићe,
подари мир нама што смо дошли из мудrosti
и неумерености као невидљиве ваге,
мени, незнатној ноти у партитури непознатој,
врелој фусноти свемира што недостојна је
и име да Ти помене.

Тек на Твом лицу видео сам своју посрамљеност.

Јер, Ти ме знаш као што река познаје своје
корито; и дајеш ми онолико савршенства
колико могу да примим; водостај си мојој жеђи,
а моје сузе једини доказ да постојиш.
Ти, Жељени, што мој немир осећаш на другом
крају света, Ти бистро језеро чије дно
светли, хоћеш ли задрхтати пре него што
моје срце једном стане и сети се невиног
рођења над заборављеном земљом.

ПРОВЕРА РАВНОТЕЖЕ

И ова година се завршила.
Омладинска улица број један,
мој мали, уклети град, страх од нечег
што нема лик, време што свирепо кажњава.
А затим, Бог-Београд велики као хлеб,
тишина као једино славље и тела људска
у празном свету изгубљена.
И ова година се, кажем, окончала.
Написао сам песме „Охрид“ и „Мачке из предграђа“.
Приснији ми бејаху гласови него лица.
Премореност, жестоко лупање срца,
умор у иконографији, у стилу, у форми,
да ли је све то превладано?
Тело моје, ти си усамљена животиња
што изблизу познаје мој немир.
Не постоји град у коме сам се родио;
постоје само моје неизговорене речи
на пропланку између агоније и коме.
Али, речи увек испразне оно о чему говоре.
Знам да све је ту ко кратак живот цвета.
Спустио сам се до дубине коју срце једва
да може издржати; неки дивљи мир свио је
скровиште у мени, као ласта гнездо под стрехом.
Морам бити јак како бих поднео терет написаног.
Испловљава срце на свом једрењаку,
вода за њим подрхтава.
Више није могуће говорити.

ВИШЕ ОД БИОГРАФИЈЕ

Оно што је битно за једног писца јесте приврженост поезији, сопственом тексту, а све остало је од другоразредног значаја. Мој поетски текст је за мене једино мерило моја живљења. Песник-просветеник је онај ко увек мисли на своје текстове онако како други људи увек гишу.

Најбитније је колико дубоко поонирено у нешто. Јер песма, слика, уметничко дело долази из несвесних дубина, из царства мајки. У песми оно што отвара и пролази кроз зид јесте инспиратор, мој непознатој. До песме се долази инспиративно. Поезија настаје из мојих, скривених сила које су смештене у несвесним дубинама бића. Велика песма настани из непредвидљивог расуђивања и сајледавања када ствари измакну контроли. Они који све ово прегиве, сучиће се, несумњиво са почетком спровицине економске кризе која ће уследити. Али ће поезија прегивети. Превиђам поезији велику будућност. Зашто? Защо је поезија спор мадај. А све што је споро, то је и дуговечно. Поезија је борба за спасење душе.

Мој идеал јесте поетски текст који ће бити жив као куцање људског срца. Никада нећу престанати да мислим о тексту животом као куцање људског срца.

/Награда „Јефимијин vez“ 2003. године за књигу *Исповеси муња*,
„Просвета“, Београд/

Ивана Миланков

УТКИВАЊЕ СОПСТВЕНЕ ДУШЕ

Било је овде историје и историјских драма, али ово је, пре свега, и увек и вечно један непрегледан духовни предео уобличен Јефимијним манастирским тиховањем из кога је никло молитвено биље, преплете биље виђено једном у најлепшим вртовима душе.

Зато, када кажем Јефимија, мислим Молитва и нежни покрет руке који се лагано, по свили, везом пење ка Светlostи. Ту руку и то уткивање сопствене душе у велику пређу Творца није до сада могла узнемирити ниједна бура, а не може јој ништа ни вртоглава брзина овог века. Нема песника који у надахнућу није доживео тај лагани покрет и ту руку толико чисту да се њоме могу удевати једино бисери.

Кад кажем песник, опет мислим на молитву јер молитвени дом је свугде и свако место је свето, а песник је брзи путник и добро је да је тако, јер његов дух брзих вода не би могао поднети умилну топлоту мочвара, бара, везивања, навика. Песник мора даље – светови су пред њим. Сваку ствар додирне само онолико колико му је потребно да је овковечи и наставља даље пут.

Песник је зналац вирова, дубина, али и граница које га чувају од пролазног. Толико је Сцили и Хариби било на њеним путевима, биће их још и то небројано много, али за њега то више неће бити немани јер истине више неће болети. Догодиће се један предео без сенки, предео вечног Истока, предео молитве у коме више нема бола. Сваки песник везе своју судбину јер живи у дубинама, на висинама, и понекад и на све четири стране света истовремено.

Зато немојте остати равнодушни пред сновима песника, ослушкујте их. Чућете их у нежним латицама априлског бехара или у првим кристалима зиме. Ослушајте и своје срце, спремите га за молитву. Не будите равнодушни ни према самима себи. Уобличите се за светлост да бисмо се по њој препознавали.

САН РУЖЕ

У палати ноћас
ишчекујем госта.
Вечера је спремна.
Позвала сам ватру.
Јешћемо бисере и снег.
У високе, кристалне чаше
стављам глечере и северна мора,
да наздравимо,
да се означимо,
јер данас у подне
Ватри сам дала свој последњи облик
и све што иде уз то –
име, лице, хаљине са бојама трга, школјке из
подбеља ми драгих, гордост и покрете њене.
И неколико детаља још из далеких мириза сандаловине.

Одала сам јој тајну орхиђеје.
Вулканима њеним пренела дубину љубичице.
У пламену јој срж уткала нити ружиног склада.
Она мени заузврат просторе лабуда.

Мислила сам како већ уведена бејах у прозрачне сфере
где све Месецу и клизању је склоно и да тако изгледа
иза краја, али крај не беше, јер Ватра није могла
ни испод, ни изнад мене – до вртова Фиоренце,
до ирског вреса, до трске индијске – где још постојим
у облицима унутарњим.
У нару грчком дишем, смех ми по снеговима московским одзывања.

А тек снови.
Само због тих сновова, у палати живим,
трезоре им зидам.

А Ватра, гошћа моја вечерња, због рубинског сјаја
природу моју не виде –
од снова грађу.

Можда са природом том Ватра ни умела није
тамо све беше чисто, јер снови су облици прастари,
а лица су им многа, у бисерје нанизана,
и ја их носим свето
као што носи се туђа ствар
ил хаљина за обред намењена.
Зато и није могла Ватра,
јер у сновима својине нема,
снови су само изливање божанско.

А из сна се мог, ноћас, једна ружа искрада.
Напољу је већ.
Виђају је по трговима афричким.
У подневу једном и она ће облик свој да да,
и по њу ће доћи Ватра –
али, ружа из сна излазећи мириш је свој
у сну мом оставила,
по њему ће се препознати
и видеће колико је лепа,
и колико се још у мени догађа.

ВИШЕ ОД БИОГРАФИЈЕ

*Чезнем да завирим у неке друге димензије.
Желим да додирнем оноситране свешове, да видим
нейознате облике, ако их уоишће има, да осетим
шту енергију изван постојећих ствари. Поезија је
што ипље другости којим ходам и оно је, ипуш
слика и музике, само ип себи трансцендентално.*

*...Врло често ипокушавам да замислим постојање ван тела: ипоку-
шавам да замислим шту исконску енергију. Ту исконску енергију можете
ионекад осетити у свом расположењу, а у тренуцима енфаније та сен-
зација је сјајна; ипоказује да човек може и тако да живи. У енфанији је
све јасно и лако, а ви се осећате слободно.*

*...Душа је она сићушна, невидљива ствар скривена на хиљаду ме-
стца. Без те мале, мале невидљиве ствари, нисмо довршени. Нисмо леји.*

/Награда „Јефимијин вез“ 2004. године за књигу песама *У трајању за Еуридиком*, „Матица српска“, Нови Сад/

Ђорђе Николић

БЕСРЕБРЕННИК

Ни сребро, ни злато, ни сва блага,
Ни дворци, пашњаци, ни ергеле,
Ни свите, ни слуге, ни мам трона,
Ни витештво, лукови, ни стреле.

Ни царство земаљско утврђено,
Ни речи љубави прословљене,
Ни младе племкиње виторуке,
Ни пород лозе благословене.

Ни велможе, војске оклопника,
Ни барјаци, копља, ни победе,
Све земне почести, поклоњења;

Подвижника ништа не задржа –
Растка Господња рука поведе,
У судњу светлост преображења.

ВИШЕ ОД БИОГРАФИЈЕ

Људи који живе у расејању могу да се расеју и удаље од живој бића српства. А људи који живе у еизилу, какав је мој случај „наравно, то се односи и на све осимале, а посебно словенске ствараоце, који су искусили току стварности еизила као шаквој“ они су се само ћеографски удаљили од оштацине и своја народа. Они, дакле, осимају у присној вези са свим здивањима „верским, културолошким, историјским и политичким“ у њиховој родној земљи. По моме мишљењу, сваки стваралац, а посебно књижевни стваралац, има свешту обавезу да помно прати шта се дођаја у његовој земљи, и да свим својим моћима покушава да поштомаже нејовање добра и истине, једном рецију, чојствва, а својим јунаштвом сузбија свако зло и на тај начин брани народ из која је поштакао.

Тако се затвара морално обавезујући круј свакој национално свештој ствараоци, јер се он збој својих ставова и самоизнао у еизил, али у еизилу није задоравио дужност одбране своја народа. Мој лични појед је, вероватно, специфичнији од велике групе људи, и у мом виђењу оштацине је јако најлашен кризнички став. Попут се и сам осећам инспиралним делом српској рода, све моје кризике упућене српском народу су упућене и мени лично.

Проучавајући свештску историју, научио сам више о Србији него о свешту. Ја сам, затправо, схватао оно што свешт, нажалост, бар у нашем случају, није схватао. А то је следеће: свешт сматра да Србија без њега не може, али ниши схвата, ниши признаје да ни свешт не може без Србије.

/Награда „Јефимијин вез“ 2005. године за књигу песама *Цвећна недеља*, „Народна књига“, Београд/

Верољуб Вукашиновић

ПРЕД КРИНОВИМА ЉУБОСТИЊЕ

Благословене и смерне песничке липе које су стасале крај љубостињског храма, из којег светли све оно „божанственоме чим наше пријања биће“, како је записано у „Слову љубави“ деспота Стефана Лазаревића, обавезују ме да своју реч уваженим члановима жирија и дародавцима награде „Јефимијин вез“ упутим са осећањем дубоке захвалности, свестан да је много песничких приношења у нашој савременој поезији достојнијих ове награде.

Манастир Љубостиња је, за мене, завичајни али и универзални духовни светионик и непрестани горионик вере, упаљен још у време Косова молитвама славне кнегиње Милице, потоње Мати Евгеније, од чијег се упокојења ове године навршава шест векова, и „умне везиље“, монахиње Јефимије, која је, можда баш овде, својом руком, извезла болнозлатну „Похвалу светом кнезу Лазару“.

Љубостиња коју у песми Светог Владике Николаја Неимар Раде „мушки зида женски укращује“ сва је у криновима, симболима светог материнства, невиности и чистоте, а тога је све мање у нашем раслађеном времену.

Зато ми дозволите да своје песничко уздарје поводом ове драгоцене награде упутим том светом женству које зрачи из кринова Љубостиње и светли у словном везу српских песникиња.

БРДСКА СТАЗА

Изнад је небо, висина, вис
Испод је земља, дубина, зјап
Између неба и земље спис
Аутор списка још непознат

У спису пише да овај дан
Трепери као на ветру лист
И да ће доћи и онај дан
Кад утрунуће сунчани блист

Тада ћу морати и ја, знам
Одавде некуд кроз неки прх
Зато све чешће корачам сам
Уз брдску стазу, уз иглен врх

НЕДЕЉОМ У БРДИМА

Одлажем градско рухо
Облачим змијски свлак
Дозивам птичје ухо
Постајем прозрачан, лак

Пењем се ка висини
Где други ваздух дишем
Кроз биље што мирише
Предачке примам чини

Распевавам се, певам
Обнављам прастари пев
Под храстом пландујем млад

Над потоком изгревам
Светлим кроз муњин сев

А онда назад у град

ВИШЕ ОД БИОГРАФИЈЕ

...Та ћрлица је, здраво, ћујушка, чији ме је сећни и звонки пев, у неким пролећним плавештима, узносио у небеса и дуго и дубоко одјекивао у одјама душе. Гујушку никада нисам моћао да видим, само је њена песма, ришмишно, ближећи се и удаљавајући се, дуго још шрајала у мени... Касније сам схваћао да је тај ћујушкин рефрен, којим се она захваљивала Творцу, или је, можда, оглашавала свој љубавни зов, а који је увек исти и увек различит, у мом сећању био, здраво, онај мелодијски нуклеус из којег су настала и моје песме.

„Гу-ју-шка. Гу-ју“ мало оштећено, као звук шусала, предачки пев, и „шка“ као фино исједење и шкање јошаке из језичкој повесма.

То би, у најсажетијем виду, био мој аутојоетични став, којем бих моћао пријећи и покоји теоријски ослонац, уз мноштво јошакских јошака, па би ту били и џелињак и словенски вриш, стара кућа и пречи, Љубостиња и манастири, завичај и Морава, јутровања и предели, песници и монаси, спрости и кајања, молитва и вино.

/Награда „Јефимијин вез“ 2005. године за књигу песама *Женски почетак вечностии*, „Апостроф“, Београд/

Зорица Арсић-Мандарић

СУШТИНА ВЕЧНОСТИ

Иако данас живим и радим у Београду, по књижевном пореклу и сваком словољубљу ја сам из Крушевца, из оног истог кнежевског града у коме је деспотица Јелена нашла уточиште и заштиту кнеза Лазара и целе породице Хребељановић. Њен моћни дух оставио је печат књигољубља и, ево, надживео толике векове, те није случајно ово слављење поетске речи у нашем, у њеном, моравском крају, Трстенику, Љубостињи, Краљеву, Крушевцу, Врњачкој Бањи, јер он је јефимијевска света умиваоница свих који записују оно о чему сањају и певају.

Кад сам недрила песме за књигу *Женски почетак вечностии* водило ме је Јефимијино животно гесло „одбаци сваки страх“, изречено у подршку кнегињи Милици, а као оличење божанске мудрости и мушке храбрости неочекиване од једне монахиње у испосничкој усрдности.

Али, примерено је њеној духовности као и пожртвованости сваке умне срpsке жене која је љубављу подупирала породицу и нараштаје, подржавала кнежевства и царства, из попришта подизала светове.

Писала сам о таковј срpsкој жени, обичној, скрушенуј и тужној, забринутој и теретној, скромној и оданој што препушта своме мушком да је води и, пратећи га корак иза, показује му најбоље путе визијом два корака напред. О истој тој необичној жени, надареној ијакој, страсној и промишљеној, осрећеној туђим радовањем, трпљивој и стрпљивој, скромној а визионарској, осмелила сам се да певам као о вечној срpsкој жени из свих времена, због жене за сва времена и када нису за певање.

У *Женском почетку вечностии* нисам имала намеру да стихујем иконице. Ако се понегде тако и чини, то је због све наше деце изгубљене у ратовима и још више због оних нерођених, због оног што су нам учинили и због свега што учинисмо једни другима. Никоме нисам извездла застор ни завесу од молитви за женске светове у сенци мушких. Ако су песме бивале похвале, оне су здравице животу изнад

свега. Имала сам жељу да окупим стихове похвалне женској духовности као суштини вечне женствености за допринос смислу постојања. Ако је и један стих допринео племенитости људског трајања, ако је у женској души изазвао задовољство што је рођена као жена, а у мушким срцу уздах љубави и поштовања женског достојанства, бићу срећна да сам и заслужила Јефимијину награду као далеки одсјај песникињиног духовног веза.

Песме никад нисам писала и њих сам рађала испод белог мантила где проживљавам туђе животе али и многа умирања, патње, борбу и неме молитве, захвалност и радовања због излечења. Иза тих завеса где гледамо у болести и у смрт, моје песме виде живот. Зато што оне нису само моје, оне су нечије молбе и молитвице, похвале и побуне, појања и тужбалице над изгубљеним и нерођеним душама али и напитнице новорођењима којих је данас, нажалост, све мање.

Кад отворите корице ове књиге, помислите да је она мало приношење сваком човековом почетку што једино ако је лишен сваког страха од изрицања истине може бити светлодоносан вечности. У свачијем па и женском страдалништву којим обилује историја српских простора, једино вером у небеску правду и људску правичност лирска патетика мучеништва постаје пословична епика за спокој лишен страха од смрти и бојазни од живота.

Због таквог живљења песник постоји пореклом даровитости у служби је божјој, а по земаљској мисији у служби свог народа. Ја Бога тражим у људима, Богородицу у жени, зато ми је песничка мисија да отварам људска срца и опоменем да увек постоје нека врата, ма како пут био суров, ограђиван и забрањиван, а излаз се чинио далеким и недохватним.

Ако је моја песничка реч додала лек, ма и једној души, моја мисија је испуњена, али не и завршена. А хоће ли песник за живота добити понеки венац, осим сопственог трновог, важно је као потврда да му је певање добро и да није било узалудно. Овај венац везен руком Јефимије и признањем часног жирија, примам захвално и са задовољством настављања тешке песничке мисије: везом наде и охрабрења везујем све крајеве са неким почетком, па и са *Женским почетком вечностии*.

ВРТЕШКА

Вртешко наших заљубљених пролећа,
не застај, не успоравај, крени!
Доле нас чекају сва спора столећа
у круговима нељубавних јесени.

На дохват свему што се некад смело
свенуће тела, опашће додири.
Када време клекне у наше коленце,
закрцкаће душа и пашће вртешке.

Још вози, не стењи, заносна вртешко!
Нек мисао цвета иако не блиста!
После вртложења ходати је тешко
и све бисмо дали да корак олиста.

Љубав се покреће на Ковитлац звезда
И с лакоћом врти све наше вртешке.
Кругови кад стану, можемо ли сићи,
стићи своју зиму управни и пешке?

ВИШЕ ОД БИОГРАФИЈЕ

Већ дуго живимо у скученом, јомало хаотичном и насиљном окружењу, у временском и моралном синиску и свакојаком сијољном притиску на духовни интегритет нашег народа. Највише трпе култура, школство, уметност, а што је национална бића! Нема политичких оправдања за очиједно пропадање културних добара!

Прослављамо Дане Ђирила и Мешодија, а мирно гледамо како латинични нацијиси тушају лице Београда, и млади се скоро искључиво служе латиничним писмом. Европски народи чувају и штите свој живи језик, сви српани филмови су им синхронизовани, на малим и великим екранима, а наш се американизује, чак у свакодневној комуникацији своје најлепшие изворне речи замењујемо штучним, енглеским.

Није случајно што сам тако дубоко претрагна свemu што је прошlost мој народа и што сам уметнички и лично посвећена очувању неприменим духовној блаја које имамо, нарочито последње две деценије, кад нашој баштини перфидно претре са свих страна, лажирањем историје, деградацијом културе, подривањем школства.

Мој деда јој оцу, носилац је Карађорђеве звезде, Албанске споменице и Ордена белог орла, баба јој мајци је „мајка храброст Срема“, ... отушуд жилавост мој духа у не тако моћном шелу... па како друѓачије да одјекујем, нећо њиховим ехом наде и вере у Србство?

/Награда „Јефимијин вез“ 2006. године за књигу песама *Песнички ашеље*, „Рад“, Београд/

Алек Вукадиновић

У СЛАВУ СВЕТИЊЕ

Крстом историје и историјске судбине наши средњовековни дворови и манастири били су прва светишта и светилишта српске културне и националне историје. На дворовима и у манастирима писале су се српске књиге, исписивала житија, златописала јеванђеља, заживљавала златна и у вечност уписана слова српског културног и историјског памћења. Све што је мрак једне негативне историје хтео да однесе у своју таму и нигдину, сачувало се чудом и лепотом промисли у овим светим задужбинама српског народа, на вечни живот и трајање.

И, ево, вечерас смо се окупили пред једном таквом задужбином, светилиштем српске историје и културе, светом Љубостињом. Под сводовима ове светиње заживели су неки од најлепших рукописа српске молитвене књижевности.

Опет по некој традицији, чији су кључеви на небу, српска поезија као да је „из тмине појање“. У једном времену таме и историјске пошасти, веома сличном овом чију голготу живимо, изнедрила су се два најлепша лирска излива, два лирска пева и поја нашег песничког средњовековља. Та два лирска Слова озарајају прве уранке нашег лирског песништва, српске уметничке лирике. Једно је „Слово љубаве“ деспота Стефана Лазаревића, а друго „Похвала светом кнезу Лазару“, које се само назвало „Јефимијин вез“. Ова јединствена плетисанка, саткана од најтананијих и најзлатнијих нити једне уцвељене а отмене душе, истовремено је и чедно молитвено приношење једном олтару љубави, олтару Кнеза мученика, као и дивотно песничко слово, које својим другим делом, неупоредивом лепотом казивања, досеже златне врхунце српске песничке уметности.

Поводом већ једне части која ми је овде указана, говорио сам о „владичици најсветијег веза“, песники и монахији Јефимији. Хтео бих овом приликом да се задржим на једној аналогији. Своју књигу *Песнички ашеље*, за коју сам почаствован овим знамењем, завршио сам

циклусом „Свето поље“, који је у целини посвећен јеванђеоским просторима нашег културног и историјског бића. У њему познати симбол моје поезије, златописац Григорије Дијак, затечен збивањима у којима се сви налазимо, оплакује судбину српских јеванђеља, српске културе и историје. Жалбени и молитвени тон овог циклуса, али истовремено и дубока вера у духовну вертикалу, која се увек изнова као штит истура „пред свим налетима tame“, веома се поклапа са тоновима и духовним видом песникиње и монахиње, у чију смо се част вечерас окупили, па ми, самим тим, и ово знамење тим дубље приања и истински ме осијава.

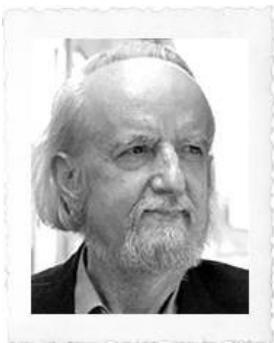

У ПОРТИ ЉУБОСТИЊЕ, 2006.

Венац: хум за хумом божја чуда красе
(Са дна вечног слапа удахнусмо и ми)
Заблистao грб је: цео врт спрема се
Да божју благодат у наручје прими

Трепти горо чарна свих небеса цвеће!
Ти звуци од жада: звуци мрака-свана:
Данак-божји санак ил вечно пролеће
Тај умилни појти сред уснулих рана –

Чудом се свих боја дивин-звуци гласе
(Појте појци бајни Трепти Горо света!)
Засијали мраци Вечерњи врт сја се
Дажди вишњим сјајем небеска палета

ВИШЕ ОД БИОГРАФИЈЕ

Без родної, матерњеї и предацкої не може се стићи ни на један светиски хоризонт. Сваки народ је дужан да на олтар светискої и универзалної принесе дарове и доказе сопственої идентитета. То је божја промисао. Ако тих доказа нема, нема ни тој народ; светиски дух ћа је заобишао.

Са друге стране, како неко може бити космополита иа волети Флориду или Гвинеју ако не воли своје ближње, свој род и своју земљу?

...Косово је национално светилиште, светиња над светињама српској народа. Оно је до те мере јуно звезда и знамења српске земаљске историје, га ћа никаква труда сила не може прећворити у фикцију. Ојеш кажем, Косово и Метохија – то је освећени простор српској народа, Српска црква, и то би свако морао да зна.

Људско биће треба да зна да је његов циљ непрекидно „обожење“, непрекидно усавршавање своје природе, исповедање и испољавање љубави према Богу и према ближњима, и непрекидан отпор сваком злу. Дужносћ човека је да у великој драми борбе добра и зла посмогне Богу. Бог је дао велики дар човеку – слободу воље – и сваки човек, у тој слободи, треба да својим личним примером и прећнућем придонесе Богу и божјем свету, позитивној енергији постоења.

...Време интернета и комуникација је време технократске бездуховља. То значи да је човек постао машина. Нешто најгоре што му се мало долази. А поезија и уметност помажу човеку да остане и остане у близини Бога. Поезија је божје семе на земљи, „врх природе“, како је рекао Башлар. Тако је било, и тако ће и бити.

/Награда „Јефимијин вез“ 2007. године за књигу песама *Дар и кођ*, „Чигоја штампа“, Београд/

Милосав Тешић

СОНЕТ ЧУВАРКУЋЕ

Унакрст крста разгранат је дом:
Под позном сенком старог сунца рес,
са драгуль-змијом и чуваркућом.
О прибежиште, снужден ли је врес

пејзажа – битак испарен у дим!
Док подоблачјем тка ли разор-ткач,
са исток-баште зарђали лим
зазори рђом кроз божанствен свлач.

Као да нако врти судњи жреб
и надноси се, занет сном у култ,
над живу јamu и празнинин жлеб.

Са Спомен-руже тек зашкрипи плут:
у бразди Бог је, Сунчев олтар, пулт –
а уз ведрину с ланца пуштен југ!

ВИШЕ ОД БИОГРАФИЈЕ

Бићно је одржавање и настављање веза између прошlostи и садашњости и њихово пројектовање у будуће доба, али стваралачки надограђено. Ако се између прошлоти и садашњети времена отвори провалија, нашићи ће са на то бездно и у будућности. То значи да временско првојсвјето прошlostи-садашњости-будућности вала да буде пронесено и обједињено јединственим и континуираним спротујањем. Оригиналност једноти писца или најбољих представника једне књижевне генерације ослеђа се и у начину баштињења сопствене традиције, а никако у њеном обдаивању.

Ниједан савремени српски писац, који је заиста писац (а не само-прокламована, лажна величина), не занемарује националну књижевну традицију и културу.

Чишави радни штимови ушркују се у оцрњивању сопственој народи, што је изледа један од оберуичке прихваћених услова за учлањење у Европску унију. Они то чине у поштуној медијској комоцији и комфору, уз равнодушност према пропагању националних добара или чак уз подстизање тој пропагања; page то уз омаловажавање и најрђивање националних културних вредности и уз прећутковање неправди које нам се често наносе.

...Трајам за преосталим примерима шаквоти односа, односа „човека и неба“, живим и постојаним у пределима иза овосветске мрачној застора, шамо где здружене шуме подземне и небеске воде, где се чују језици безазлених, невиних и честитих, шамо где постанција и бејчашће још нису стишли да закораче.

/Награда „Јефимијин вез“ 2008. године за књигу песама *Ин ви-
во*, „Народна књига“ – „Алфа“, Београд/

Радмила Лазић

НЕПОЗНАНИЦЕ

То је мој ормар,
Ко га је овде донео?
Ово су моје ствари,
Када су овде пренете?
Постеља на којој лежим
Моја је.
Ово је наш лустер, наше фотеље...
И сто и столице наши су,
Откуда они овде?
Ово су тапете које смо ми лепили,
Ови зидови...
Ко је нашу кућу донео овамо?
Кћери моја – сине.

ВИШЕ ОД БИОГРАФИЈЕ

Профит. Материјализација свих људских, па и културних ресурса у профит. Профит је глобална идеолођија. Он је све, нафта, људско тело, мозак, уметничко дело. Збој профита се разбује, скидају и постављају други режими, убијају цивили, прорују чистави народи... Збој профита се из књижарских излоћа склањају дела високе уметничке вредности, као што је то, рецимо, поезија, а постављају назови беселери привијалне књижевности. Циљ је заједништво, дехуманизација, деестетизација, ионишашти сваки систем вредности.

Живим у урбаном миљу, иако често чезнем за руралним пределима, тако да је то неминовно. Сусрећ са стварносним сликама међаписа нуди обиље материјала, појава, ситуација, тренутака... за чиме ћеште посетити, шта одабрати, одређује наш унутрашњи слух који може бити емпатичан, тврд, критичан, иронијски настројен итд. Проза тражи дозу „високе пробуђености“ за стварност, што ког писања поезије није нужно. Поезија више живи од интарсиије, а проза од перцепције.

/Награда „Јефимијин вез“ 2009. године за књигу песама *Мелод на води*, „Завод за уџбенике“, Београд/

Злаћа Коцић

ПОХВАЛА ЈЕФИМИЈИНОЈ ИГЛЕНИЦИ И ЂЕРЂЕФУ

Откривати смишо, наслућивати високу сврху живљења на земљи, па о концу и полагања тела у саму земљу – није задатак само пешника и везиље. Задатак је то свакога човека и благо свакоме ко се о тај задатак не оглушује. А оглушује се, данас, мног.

Поглед везиље усмерен је *наниже*: она изнова и изнова тражи ону следећу тачку која треба да се покаже као најбоља, па и једина из које линија може још да тече, из које може да *оживи* слика. Од сваке тачке зависи шта ће, и коликом снагом, слика објавити. Благо слици која ћутке изговори макар и капљицу неизречивог, не знајући за празнословље. А празнословља су, данас, многа.

Рука везиље, провлачећи конац, спушта се, потом одиже увис – куда се одиже и њена мисао. И откуда Мисао силази к њој. Благо концу у који је упредена та нит: мисао: жица бесконачја. Мисао везиље мисао је песника. Сама се удене, сама пронађе спремно срце – игленицу. Ко сне га се. Не само да бисмо везли срцем, већ да своје срце припремамо да дубље убоде истрпи. А убода је данас, све ближих убоду копљем у Распето Ребро и све мање тога свесних – много.

Чије је срце начичкано копљима, ако не твоје, Јефимијо? Али сваком копљу ти си пробола ушице, свако преобратила у иглу, сваким изврзла знак. Храмовно слово пуно бола, смисла и похвале.

А слова таквих данас – није много.

Хвала ти за наук трпљења, у љубави. За тачку убода коју душа пуни смислом и која пуни душу. За слово извезено на земљи (хумусу, хумци) – зраком. Зраци су и данас ту, али наше душе?

Наше уши? Ушице?

Хвала ти за литургијски трен у Љубостињи: видех како твој светли круг око главе склизну, и твоје руке прихватише га као ђерђеф. Даје ти се да дајеш – рече слика. А ђерђеф нам је тај данас – један једини.

(МЕЛОД ПРЕД ЖИЧКИМ РАСПЕЋЕМ)

Згубих Те, јер сам земља. Лице од катрана црње.
Лажни целов, ланци. Троимено стабло срубих.
Ударци, бичеви, трње, поруге, четири клина,
копље. Копље у срце. А Ти ме љубиш.

Љубиш ме, јер сам земља. Семенку згрлим, букну
првосаздане вреже. Вију се уз дугину арку.
Заплоде. Циновски род преплави соком потопним.
Уроним распето дрво – изроним живу барку.

Плови срце, Нојево-Твојево. Мојего спаса чун.
Сандала за ход по пучини. Ковчег-сандолина.
Пљувано, плови по плавети: Оче, не знају шта чине.
Љувено, плови по завету: Мајко, ево ти сина.

Спаси ни, Сине Божиј – ридају невесте, кћери,
браћа, чеда. Сенке: ни принети ангелском хору.
Али, принеси. Не искрај. Бол васељенски излиј
у четири реке, у гајде певача на стакленом мору.

Опрости мелоду жалост. Унакрст раздрах поља,
мора, облаке, груди. Пред Распећем, без прста
Томиног и без кључа, само сузом, одшкринух
двер из плача у песму. Не: двер у срцу крста

Ти распахну, као Капију. Сиђе, даде знак
земник да збаци крцат кош, алас из муља баласт.
И узнесе се, упртив и раскршће с мојих плећа.
Пуно срце за Тобом прхну на светлосни талас.

(ЖИТЕЈСКОЕ)

Шта је све прогутао Слаткopoјац, начитани.
Напаћени Сирин. Шта отекло низ воде
кајне. И не питај где је море стаклено.
Ако тако умилно, ноћ и дан, проносе
скривеног Дамаскина понад вода неначетих,
свратиће жељени птичји хорови
и до Саве. И по Павла. Зна славуј
под чији ће шал. Чијим грлом
огласиће се живи жубор, ма и успаван
испод кристалне коре
мора житејскога.
Где завали Јона: Оптекоше ме воде
до душе! Петар: Рави, давим се, избави!
И отпоздравља голуб: Ваистину се јави!

ВИШЕ ОД БИОГРАФИЈЕ

Поезија је као нека префињена мембрана, хиперсензibilна и према унутрашињем и према синоњашњем, Јорозна колико треба, прозрачна колико може, способна да отромну зајремину једном заувек скучи у минијатуру и поштом пулсира у оба смера, зрачи у мноштво смерова.

...Сачувани душу је императив сваког времена, дана, секунде, а ова садашња плодална невоља заштита је и тај конац најопаснијим хроном. Човек јесте подложен „квару“, али му је урођена и моћност преорода. Живот и видим као низ преорода.

Преображење – као принцип својствен свему око нас. Вајарство – као највећу небеску тајну и најлепшу, најсмислену земаљску уметност и наду.

...На тај смер, на тај Прелазак, појединачни и општи, нам указује шеолотија, али брију о души с њом дели и поезија. Која је сва од дешавања чистоти, сва од иситинијоти, ошуд и њена тежња ка аисолуцији. Какву чувају и „Песма најтесмама“, и остали дрвни стихови уз које се у храмовима недељом, то чему недељу и зовемо малим вакарењем, то сећање обнавља.

...Сваком је дата слобода да се о тој ослушки, и ослушује се већ дуго и увек. Али у сваком је утраћена она казалька људскости, и он осећа как је прекардашио. Чак ако и у похлепној јомили већ сасвим појуби све комаде, остаће тај сигнал у њему као што је човек који изгуби руку и даље осећа бол у њој.

...Остала је у њетовој близини неко добар, постизајући добар. Што појубнија људска бајатоси, то спрашија ономена, као ово нама, да се пртнемо као никад досад. Вакарењу преходи спрадање, знамо, давно нам је показано.

...Не можемо знаћи у којој мери, али је на нама да схваћимо да то и ог нас зависи. Ог сваког ог нас. Чувајмо душу.

/Награда „Јефимијин вез“ 2010. године за књигу поезије *Овај свет*, „Архипелаг“, Београд/

Живорад Недељковић

ЗЕМЉА И НЕБО

Налик су оловкама
Уздигнутим на радном столу
Висока, зашиљена стабла
У шумици наслоњеној
На фабричку ограду и мир.

Њихови су врхови отежали
Од гнезда гладних птица.
Осим покојег лета,
Као да се и румено мастило
Излива из најдужих грана,
И снег као да је
Отуда разливен:
Тако су моћна та стабла.

Од њих настану тела оловака,
Њиховом је топлином
Заштићено и само срце.
Усудио би се да опишеш
Или да нацрташ ту моћ.

Али знаш да моћ имају
Само земља и небо.
И ти, док их спајаш.

ВИШЕ ОД БИОГРАФИЈЕ

Сијуран сам да поезија дојриноси доброшти, да је и ствара, само јој треба да ги прилику да оилемени наше унущирање светове. Савремени човек као да бежи од тих прилика и моћностите, као да се боји поезије, дубље зајледаности у себе, доброште. Свуда има поезије, она нас, једнако као и укуина духовност, брани и штити. И није нужно да знамо нешто више о томе.

Ког нас се песници ословљавају именом, иако није поезија мноје чиштана. Када кажемо Лаза, одмах знамо да је рец о Лази Костићу. Ког прозних писаца то није тако. Једини изузетак је Меша Селимовић.

Замислимо само како би било да духовност заиста нема, да ли би уопште било времена, да ли би овај век, од која је човечанство очекивало да буде прекрећница и да донесе сијурност и мир, уопште успео да покрене своје казаљке.

Поезија је у својој бити чиста непатвореност. Ако се за иштица бори, поезија се залаже за елементарност, за темељна начела и одговорност према лепотама и сушиини свешта. За људскост и наивност, за увек вишталну осећајност.

Осећање стига и моћност и потреба да се стидимо неприличних својих посушућака и дела су нешто најдраточеније што поседујемо. Само ако наш стиг и преиспитивања која он носи трајно сирече да чинимо иштица лоше, само онда имамо право да говоримо о неприличностима у понашању других. Имамо право, али је поштање да ли ћа можемо и смемо искористити, ако знамо каква је и колика моћ бесстыдности. Остала још да верујемо да бесстыдност неће увек бити уздизана и пропуштана за врлину, као што се сада приљежено чини.

/Награда „Јефимијин вез“ 2011. године за књигу песама *Иза затворених очију*, „Повеља“, Краљево/

Милован Марчетић

ЗАУСТАВЉЕНО ВРЕМЕ

стално пада снег
врана на огради стално стоји
пас на њу без престанка лаје

путем коњ црни
стално саонице вуче
цика деце стално се чује
годинама неки човек
снежним пољем пролази
до дана данашњег
кроз ледени ваздух
одјекује глас
оног који га дозива

у свим годишњим добима
увек исте дужине
кровних леденица

стално оближњи луг без лишћа
ох, због тога је
тако болно провидан

лице твоје
стално уоквирено
оквиром прозора
види се
и с ове и с оне стране.

ВИШЕ ОД БИОГРАФИЈЕ

Човек нашеј времена подложен је манипулатацији, лако постаје оруђе или жртва моћи која ради за неки свој интерес. У сваком случају, он не одлучује о својој судбини, а ни у шакозваној интелектуалној елиши и идејама ше елише не види неки морални узор и поуздано вођство. Те елише су пошкуђене или од стране каштала или од стране државне власти. Данашњи човек је раздражен и агресиван, или так лешаричан, што је у новије време карактеристично за нашу средину, ујраво збој тубљења почење у системе којима је окружен. Он је свештан да се креће у појршином смеру, али не зна како би се поме суројеставио. У шаквом амбијенту и међуљудски односи, и у мањим и у већим заједницама, чесио су поши.

...Записи на снегу које ће завејати нови снег или ће нестарати када се снег истопи, могу да постану записи у времену ако смо их запамтили и ако нам нешто и у будућности буду значили, а записи у камену можемо прочитати и заборавити... мене и данас сваки први снег враћа у то време. У дешавањство.

/Награда „Јефимијин вез“ 2012. године за књигу песама *Бунар
шешких речи*, „Архипелаг“, Београд/

Јелена Ленiolg

ТОЛИКО ДУГО

Толико дуго нисам писала поезију
да сам заборавила шта све могу казати о теби
а да нико не посумња да си убица.
Толико дуго нисам писала поезију
да се гађење учинило као легитимна појава
и скоро да сам планирала да ту у гађењу и скончам.
Толико дуго нисам писала поезију
да је раскрсница на којој се од света кријеш
почела да личи на обичну прашњаву улицу.
Толико дуго нисам писала поезију
да морам много пута да кажем исту ствар
не верујући ни сама у оно што ми уши објављују.
Толико дуго нисам писала поезију
да сам те изгубила, волећи те глупо, прозно, ситничаво,
заборављајући, све ове године, да песници од оног бола живе.

ВИШЕ ОД БИОГРАФИЈЕ

*Ја сам, чини ми се, била мноћо више је-
сник кад сам била млађа. То, бићи јесник, чинило
ме је веома рањивом, и мислим да сам йонајвише
збој твоја побеђела из твој стања свести или стања
душе. Побеђела сам у шакозвану фикцију, у изми-
шљене ћариче и измишљене јунаке, уносила сам у
њих онолико себе колико је било неопходно, али не толико да би за мене
било разорно. А јоезија би се јојављивала јонекад, као цунами, порушила
би све траг собом, и онда би се јовукла јоново на јучину, оставивши за
собом хаос.*

Признајем, није се то увек дешавало само од себе, изван мене, зна-
ла сам то и сама да изазовем, кроз неке људе или јосићуке, али иако сам
то сама призвала, увек бих подједнако страдавала у том таласу. И зато
ми сада између две књите јоезије троје то десет година. Јер живећи као
јесник за мене више није пријатно. Сваки пут кад завршим књиту ја то-
мислим: то је то, више нећу писати јесме, тојшто је... Видећемо.

У овим временима, кад остављени смо сами себи, јонашамо се она-
ко како се сви невољници јонашају. Кад се једном будемо јоново срели, ни-
ко од нас више неће бити исти човек. Упознаваћемо се изнова и схваћи-
ћемо да неке људе више немамо, да то нису исти људи, а неке друге ћемо
јронићи, на сопствено изненађење.

/Награда „Јефимијин вез“ 2013. године за књигу песама У Палати јравде – Само јрамен, „Просвета“, Београд/

Радомир Андрић

ПОХВАЛА ЈЕФИМИЈИНОМ СВЕТЛОЗАРНОМ СЛОВУ

Мажко игуманијо, домаћини, учесници и гости ове свечане књижевне вечери,

Почашћен сам наградом која носи име монахиње Јефимије, наше прве песникиње, чија поезија, непролазном лепотом, наткриљује векове и својим вишезначним, надасве умним и осећајним чинодејствовањем у читаоцу своју језичку загонетку и сваки пут изнова тражи другачије читање и одговарање. Већ је утврђено да у њеном песничком делу, невеликом по обиму, али значајном по уметничкој остварености, донекле потиснута сакралност из канонизованог књижевног текста у други план. Заправо је међу првима, ако не и прва, унела у стихове лични израз. Отуда је повремено испод религиозног и духовно-ременисцентног слоја допуштала интими да се појави несуздржано и да свој самобитни песнички именик испуни потресним сведочењем и душевним тајанством. Њене су песме личне, дубоко проживљене, али су одавно део и наших обраћања Богоматери и Господу, да захвално препознајемо непрестано и усвајамо људскост и свеколику љубав, као највередније имање и уздизање у вери светих отаца и благочаstивих предака. Тај песнички тролист зрачи племенитим сјајем, стишава неспокоје и мелемним својствима окрепљује невољнике и страдалнике колико у прошлим, толико и у садашњим временима.

Могло би се рећи да су њене песме превасходно израз несмирајног бриговања, личног колективног и нека врста духовног штита над свесрпским родом. Монахиња Јефимија, песникиња „бала и туге“ како својевремено рече Милан Ракић и њено благочаstиво уточиште, храм посвећен Богоматери – Љубостиња, чије се име може читати и као стан љубави, одавно су у српском песништву стекли бројне посветнике и песмотворно исходиште. О овом храму су писали и многи ововремени песници и њихове песме углавном траже у Јефимијиној тишини и скру-

шености своје лирско хранилиште – неку врсту обоженог праузора. На неки начин, у „малим приношењима“, како сама Јефимија назива скромно своје душевне дарове, присутан је заједнички именитељ свих песника уопште – осећање греха, оног закључаног у жуд, у мисао која потире високу међу између стварности и метафизичких недогледних засада под којима Сазданац столује и не допушта ограховљеним очима да сагледају космичке бескраје. Та људска немоћ да се уздигне изнад усудног омеђеног простора изазива.

Ово све изговарам вечерас опијен мелемним мирисом љубостињских липа, свестан да је говор о Јефимијином слову недовршив и да призыва песнике и друге умственике да овде пристижу у благочашћу и да духовну читанку шире по мери своје љубави и спремности друге да чују и у другом зацињу друге и захвалније светлозарне притоке. Благодарим жирију на оцени моје поезије и почести добијене захваљујући књизи песама објављеној недавно у издавачкој кући „Просвета“. Захваљујем и свима вама на присуству и благодатој пажњи. Састајали се у добру и лепим поводима!

НА ДРУГОЈ СТРАНИ

Коначно сам само поседник
речи сачуваних под језиком
детета одавно смрзнутог

на корак од ватре незгасле
још на другој страни неба
у прсима родитеља испред

којих све дуже седим онемео
и очију скlopљених на камену
безвременом чији сам неодвојив

део постао на дну кланца
испуњеног крицима безимених
трагача за срећом недокучном

коначно сам само поседник
запитан часу име живих
часу име мртвих сродника

зашто једно мислим а друго
непојамно именујем на више
различитих начина посебно

када покушавам у вировима
реке фантазмагорне и шире
од свих мојих раних успомена

упорно да дишем на танану
трску нађену напослетку
у руци дављеника незнаног

ВИШЕ ОД БИОГРАФИЈЕ

Сваки ћесник ствара свој свет и открива нешто до тада неођлођено ћесничким језиком. Уосталом, зnamо да ћоезија, посебно модерна, не пристаје на лојичне мапарице и превише коришћене метафоре. Песник мора да се бори за аутентичну ћесничку рец, самим тим се бори за слободу, која је сушићастивеност ћесничкој језику. Мислим да млади савремени ћесници имају веће могућности за афирмацију. Многима су данас доступније књије ћесама значајних светских ћесника него раније, захваљујући креативним преводилачким и издавачким радионицама, интернету и глобалним средствима комуникације. Истина, у мноштву објављених књига није се лако снаћи, али ћрава, аутентична ћоезија увек пронађе захвалног читаоца.

Свако време, одвајкада до данас, изложено је разним искушењима и трајичним изнуђицама. Ово време, нажалости, све више се исказује као време отранине хуманизма. Сведоци смо колико нас заљускују ирне вести из света изложеног бројним конјроверзама: било да је реч о новим сукобима, ратним жараштима, сеобним негаћама или смртоносним болестима. А књижевност и уопште уметност, немају друге одбране осим самобитне љубави и неисуријој видела за чување прновљене лепоте, која нејорециво тражи блаогајо ушочишиће у људским заштјним очима. Ту је неће и мој поједанаматисан надом.

/Награда „Јефимијин вез“ 2014. године за књигу песама *Vajar става међу камењем*, „Каирос“, Сремски Карловци/

Блајоје Баковић

ВАЗДУХ ОКУПАН МОЛИТВАМА

Дошли смо, ево, вечерас овде окупљени и окупани светлошћу Јефимијиног веза који је растеривао тмуше са пропадљивих и пролазношћу осуђених земаљских дана и векова. Окупио нас је сјај злата замонашених српских рана које су од, рекло би се, обичног, укопног платна направиле лист библијске свеске, који сија тамјаноликим молитвеним гласом и чија светлост обасјава оба света на све четири стране. О Јефимији све већ знамо што је могуће знати на основу недовољних сведочења оног времена које и сада, нарочито по косовској трагедији, нажалост траје.

Уз сву захвалност Григорију Цамблаку и Константину Филозофу и осталим записима и сведоцима оног доба, о Јефимији нам остаје да сазнајемо више из сопствене маште и читалачке интуиције на основу три њена дела за које знамо, и на основу њих можемо да замишљамо дела које није извела и за која не знамо, али можемо да их слутимо. Од тих од њеног духа рукотворених, ал' њеном руком невезених дела српској култури и духовности, српској књижевности на дар Јефимија је принела и разбуктала у њима дарове, два од Бога дата жива веза. А то су деспот Стефан Лазаревић и Јелена Балшић чији су књижевни дарови и магнети буђени богоvezитељком Јефимијом. Они и њихова дела су, на један посебан и особен начин, и њена дела и њене задужбине јер су они имали ту срећу у свим несрећама онога времена да расту у близини и под духовним плаштом једне од најпаметнијих и најдаровитијих, богонадахнутих жена њиховог доба. А све те њене врлине достигле су врхунац у смирењу до ког се вазнела у болу због личне и колективне трагедије која је, попут неизрецивог лома, потресала њену душу.

Захваљујући свим вољама и невољама, а највише вољи Господњој Срби су добили првог књижевника Растворим замонашењем у Светог Саву, а прву песникињу Јелениним замонашењем у монахињу

Јефимију. Њихове световне, па светачке душе успеле су да, од наших мука и земаљских прилика, направе небеске дарове на оба света. Као да је сваки убод који отвара ране на души и телу српскога рода, и који везе бол и тугу, помагао Јефимији да му узврати убодом везиље која ће златним нитима отмене јој душе и богоträжитељским, молитвеним, тамјаноликим гласом направити vez по коме ће наше ране и несреће постати златне и миломе Богу приступачне.

*Дођи на йомоћ нашу, тде га си.
На моја мала приношења йојледај
И у мнојој уброј ово*

Где га си, каква потврда бесмертија. У много да уброји мала приношења. Не да их сматра великим. Ни многим. Него да их у много уброји. Као да тражи слив за своје сузе. Да иду у потоке суза, потоци у реке, а реке у мора и океане који јесу много и у много убројени. Јер та мала приношења нису мања од приношења пчела у пчелињацима ни мрава у мравињацима. Па ипак је Господ у велико убројао и умним сјеменом насијао свако то мало приношење са којим Јефимија у својој монашкој скрушености изравнава своје постојанство и своје мало приношење у њему. Као да постоји веће постојанство и као да постоји веће приношење од приношења које и јесте приношење, само ако је у много убројано. А све што је у много убројано није никде и никада заборављено, па и магла која спава око камења, колико год изгледала ненамерна у том сну и нежна у том постојању, јесте, у ствари, будући слап Нијагаре који ће га обликовати снагом оног вајара која је исто у много убројана.

С истим осећањем искрено исповедам да ако ишта ваља у ономе што ја записујем, то није моје, а све оно што не ваља, смем обе рuke у ватру да наложим, да је то само моје и ничије више.

Хвала Богу на дару који ми је дао уз осећање да нису ни моја приношења у велико неубројана. И хвала што нам је дао Јефимију. И хвала на сјају злата у које је вазнела наше и своје ране. И хвала жирију што је уризикао да и моје служење језику српскоме осветли сјајем Јефимијиног веза. И хвала миру овог ваздуха љубостињског окупаног молитвама и свима вама који сте дошли да га вечерас заједно и једнодушно дишемо.

ОНАЈ КОЈИ ЧЕКА

Онај који чека када га то снађе
Само се у једно уверава тврдо
Чека не да дође него да изађе
Изнутра који никуд није мрдо

Из меса из тела у коме је душа
Оног кога чека да однекуд бане
А његов облик зове га и куша
Па гледа и жуди са које ће стране

Да дође који никуд не одлази
И увек је оног који чека део
Јер да није тако не би га на стази
Некој тамо чекао да постане цео

Јер расту глади жеље и потребе
Да неког чекаш кад изгубиш себе
Па тражећи путеве утеше и лека
Чекајући неког свако себе чека

ВИШЕ ОД БИОГРАФИЈЕ

Исћој Ловћена је вакрсло светио и расијејо Косово. Страх ме је да и у најидеалнијим условима у Србији нема процентуално штолико Срба. Не зашто их нема на броју. Нето Срба у Србији нема у Србима. У нама самима нема нас. Волео бих, наравно, не знам шта бих дао да ме чињенице демантијују.

Десила се, ипак, једна веома важна ствар, у овом новијем добу, дођаја се ових дана – а што је одлука да се у Србији ученици из Српског језика и књижевности, Историје и Географије штампају у издању „Завода за ученике“. То су први знаци последњег распада последње Јуославије која се зове Србија, а није Србија. То су први знаци да се Србија враћа себи и својој свести.

Тaj заборав који нећујемо према нашим светим жртвама и херојима..., што слављење оних који нас о нашем прашку презирају, што је наше и ничије друго отимање свећа нашећа... Није ни чудо што под таквим самопрезиром дубровачко-далматинска књижевност није више наша и што Хрвати крећу да заштите ћирилицу, што ајвар није више наш производ. А за што нам нико други није крив. Ко је Србима у Србији забрањио српско писмо, изучавање српске историје?

Има доспа оних који пошто-пото хоће у траковану Европу и да укину Вука и Вуков језик, и Вуков народ, Филића Вишњића и Тешана Погрдјанића, Слећу Јецу и Слећу Живану, Старца Рашка и Старца Милију... у доба када се врше разноразни јуриши на народни гамар, на традицију и све племениће вредности, на наш језик, нашу веру и културу, на наше суштинство. Све што је ратовима најадијено а несломљено, мора да се дочери и докусури у мировима и резолуцијама, законима и транзицијама. Тешко да можемо говорити о кризи морала јер морал јошово да и не постоји. А и ако постоји, изгубио је цену, постао је најјефтинија роба на тржишту харшија од невредности и наше кукавне ништавности.

/Награда „Јефимијин вез“ 2015. године за књигу песама *Грана
ог облака*, „Орфеус“, Нови Сад/

Гојко Ђојо

ЈЕФИМИЈИНА СУЗНА БИСТРИНА

Наше средњовековно духовно песништво, иако има превасходно сакралну функцију, има и високу књижевноуметничку вредност; то је наша стара песничка баштина, ми друге писане поезије, у оно време, готово да нисмо ни имали, или она није сачувана.

Јефимијин вез позлаћеном сребрном жицом на црвеној свили покрова за ћивот са моштима светог кнеза Лазара, као и њено „Мољење Господу Исусу Христу“, извезено на завеси за хиландарске царске двери, или њена мајчинска „Туга за младенцем Угљешом“, написана на сребрној иконици Богородице са Христом, у којима Црна Госпа „плаче певајући“, златне су странице велике песмарице која започиње Сави-ном *Службом светом Симеону*, и коју више од осам векова дописују српски песници.

Црквена поезија обилује библијским и литургијским позајмица-ма и алузијама, историјским подацима и личним исповестима, упо-редо, и залудан би био сваки покушај расплитања тог садржајног „пле-тенија“. Читајући те службе и хвалоспеве, ми им, у својој глави, хтели-не хтели, дописујемо подтекст и проширујемо њихово семантичко по-ље. Тако оно што је историјско постаје симболичко, па се и нека сасвим реалистичка места могу двојако ишчитавати. Развијена симболика је, иначе, основно обележје средњовековне литературе. (З. Вишић)

И Јефимијине „песме“, поред одуховљене форме и молитвене ауре, садрже и један документарни, сасвим реалистички слој који обогађује њихово значење и додатно оверава трагику њене судбине и њену „сузну бистрину“ разумевања наше покосовске драме. То је време кад се још један повесни национални јунак, као хришћански мученик, пре-ма староставној византијској матрици, са бојног поља уздиже на небо и посвећује, кад српски кнез постаје митолошки, епски цар, на чијем се култу утемељује наш видовдански мит и наше косовско светилиште. Тај мит и култ је вековима дограђиван и надграђиван у песми и моли-

тви и можда није претерано рећи да је управо та духовна вертикала највише допринела да не преклонимо колена, да се не преверимо и асимилијемо у тмини нашег продуженог, дуговеког средњовековља.

Али, та хотимична и „нехотична историчност“, као и снажан израз личних емоција у Јефимијином присном обраћању Господу и светитељу заштитнику, у првом лицу једнине, потпуно су усклађени са монашким поимањем света и православном духовном традицијом.

Свака песма, кад се први пут појави, чита се у контексту друштвеног, историјског и временског тренутка, чак и једног јединог дана или часа њене објаве. Као што и само место где је објављена додаје њеној поруци посебан смисао. Након тог првог естетског учинка, она улази у игру са културом, књижевном традицијом и будућношћу (М. Павловић).

Ми можемо само претпоставити како су читана Јефимијина везана и рукописана „приношенија“, молитве, похвале и плачеви, ако их је било још, поред ових што су као артефакти доприли до нас? Судећи према доследном поштовању жанровских и реторичких правила, мелодији и ритму казивања, могло би се веровати да ово нису биле једине њене умотворине и рукотворине. Изванредно познавање занатске вештине веза, зацело, није био најскупљи дар ове Самотнице. Чињеница да је њена „Похвала светом кнезу Лазару“, како је утврдио Лазар Мирковић, писана тринаест година после Косовске битке, и унета у Службу кнезу Лазару, чији се култ врло брзо ширио у народу и цркви, сугерише да је Јефимија, већ у то време, могла бити песникиња на гласу. Такву песничку привилегију у култури која је већ имала блиставу двовековну традицију у овој врсти духовног стваралаштва, требало је заслужити.

Томе иде у прилог и поуздан податак да је још пре тридесетак година написала „Тугу за младенцем Угљешом“ и, посебно, да је три године пре „Похвале“ извезла „Мољење Господу Исусу Христу“ на олтарској завеси храма Богородице хиландарске – где су јој сахрањени отац и син јединац – које је сама „потписала“ и датирала. И тај чин би вљало разумети као велику песничку награду првој српској песникињи, пре него само повластицу уцвељеној деспотици, образованој и мудрој дружбеници и саветници кнегиње Милице, монахињи од господског рода и дома.

И поред наглашених индивидуалних обележја, Јефимија свакако није могла имати никаквих ауторских примисли у данашњем смислу. Оригиналност у средњем веку, и кад је постојала, није уважавана. Уместо ауторског, поштовано је „начело жанра“. При уградњивању њене

„Похвале“ у Службу кнезу Лазару изостављено је чак и њено име, а додат увод и крај којих нема на Лазаревом покрову (Овде се, дашто, са поуздањем ослањам на истраживања Ђорђа Трифуновића.).

Оно песничко, естетско пуњење Јефимијиним словима прибавља лепота исказа њене душевне патње, личне и колективне трагике, као и унутарњи сјај њеног монашког завештања Богу и своме роду. И, поврх свега, златна паучина векова и наше свеколико културно памћење.

А „потпис“ на њеном „приношенију“ имао је, можда, исто значење као и изговарање имена непосредно пре узимања причешћа. Наше име метнуто под крст је јавка по којој нас Господ препознаје. Јефимијин дослух са идејама свог времена не разликује се од ослушкивања модерних песника. Овај поетички упут следи и писмено и усмено песништво откако постоји.

Јеванђељско претпостављање небеског царства „пропадљивој висоти земаљског господства“ које је, као топос, од монашке и дворске књижевности преузела наша епска и лирска поезија, до данас је, поред свих поетичких новина, остало њено постојано духовно упориште. И неки други мотиви савремених српских песника готово су подударни са Јефимијиним и мотивима покосовских песника црноризација. Баш као што је положај Срба данас умногоме сличан ономе из времена Високог Стефана. Између стarih и нових Агарјана нема никакве разлике.

Па, ако смо већ дошли дотле да можемо упоређивати ове две Сербије, изгледа да песницима ништа друго и не преостаје него да се, као наша сестра у монаштву, овде у Љубостињи, и вечерас помолимо светим прецима, нашим заступницима пред Господом, да моле милост за нас. Можда ће Господ њихове молбе услишити, наш плач као да не чује.

АЈА СОФИЈА

Било је то давно, прадавно,
kad је цар над царевима
у граду над градовима
зидао цркву над црkvама.

Сјатили се мајстори и аргати
из целога царства
и дарове донели моћни и немоћни,
свак је доприносио колико је могао и знао
а ни цар није штедео труда ни блага.

У вечности се огледао велики ктитор
гледајући како лавра из земље израста
и како се царство око крста сабија.
Узвисила се светина и понизила властела
испод комадића небеског свода
наслоњена на стубове храма.

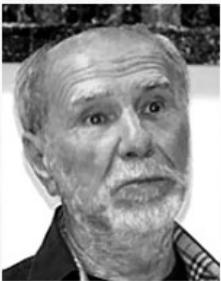
Само цар није могао да једе ни да спава.
Његова је задужбина била безимена
а он није знао какво име да јој да.
Залуд су се молили часни оци,
муџали песници и мудраци,
ниједно име није било достојно
Константинопоља ни васељенског трона.
И једнога дана
– као што се све једном деси –
док је господар прерушен у мајстора
обилазио градњу и град,
угледа једну девојку
како на голим леђима
из удаљеног каменолома
вуче велики камен,
па је, зачућен, упита:
Зашто толики терет носи
и да ли је неко тера то да ради?

Девојка није препознала цара,
нити је знала ко је и зашто пита
за њено бреме,
али смерно рече да је сирота
и да не може ничим другим допринети
зиданју небеског двора,
па приноси овај камен,
у нади да ће јој Господ опростити
што не може даровати ништа више.
Озарен снагом вере,
цар је упита како се зове?
– Софија, тихо одговори она.
А из цркве одјекну ехо:
– Софија! Софија! Софија!

Цар трипут изговори њено име
и трипут се одазва исти глас
испод озвезнане куполе.
Био је то господњи знак
да се овај мали дар прима као највећи.

Надахнут Духом Светим, велики господар
узе камен са девојачких леђа
на своје раме
и поведе је у храм
да га заједно уграде у олтар.
И да патријарх крсти
Свету Софију.

ВИШЕ ОД БИОГРАФИЈЕ

Постоји нешто у човеку што се може изразити само песмом и молитвом. А ту битне разлике и нема. Све су песме молитве за добро, само се све не јевају као молитве. Наша најдубља осећања, као љубав, вера, слушња, симпатија, не дају се рационално исказати. Такво је и осећање припадносћи свом народу. Не може се поуздано разјаснити каква то социјална и духовна веза саја појединца и племе. Немојте се зачудити ако неки Србин из Темишвара усјеври како у ведрој лепљој ноћи види осветљен крст на Храму Светог Саве на Врачару. Човек понекад види оно што жели да види, а тамо оно што не може да заборави.

Где тог да су, Срби не заборављају своје косовско ојниште. Оно се не дја упртиши на рамена и пренети у нови завичај, али његов жар вечно пламиња у нашим недрима и треје нас изнуђира. Кад нам ћа шуђини ојму, ми ћа у песмама и молитвама уздижемо на небеса, тако посстаје видљивје и лепше. Они ћа разарају и прекопавају, а ми ћа обнављамо и позлаћујемо у нашим срцима. Наше тране и отранци повили су се по Балкану и по целом свету, али сви зnamо где је наше стабло укорењено и нико ћа ишчујати не може.

Нама Србима пријоварају да смо преојшерећени својим повесним и мистичким наслеђем, да, појућ хришћанских светишишља, малшене, уживамо у мукама чекајући воскрсење. Не кажу они што да нам помојну, да нас са крећема скину, него зато што не воле оне што су свики да усјеваво сијоје, макар и на крећу.

Ја верујем у исконску снагу симбола и, ујркос историјском нихилизму, очекујем дане српској преображења. И верујем да ће Косово остати српски Јерусалим, како на небу, тако и на земљи.

/Награда „Јефимијин вез“ 2016. године за књигу песама *Појлег с јрема, „Танеси“*, Београд/

Петар Цветковић

БЕСЕДА

Захваљујем на награди која носи име прве српске песникиње, лирске и рефлексивне песникиње, младе жене племенитог рода, чији је песнички рад никao из патње и бола, а растао на пепелу српског царства. Јефимија је симбол многих Српкиња онога времена, којима је уништен земаљски живот, али и многих Српкиња после тога, којима се у изненадним пошастима рушио овоземаљски живот. У Серу су током две и по деценије српске владавине, да цитирам професора Ђорђа Трифуновића, почели да се „стварају повољни услови за византијско-српску духовну, уметничку и књижевну сарадњу“. Део тог духовног уздингњућа могла је да осети и Јелена. Падом Сера у турске руке прекинут је процес „стваралачког неговања византијског наслеђа на српскословенским основама“. Богата деспотица Сера, пуна очекивања и надања, постала је сиротица. Круна несрћа и страдања је, после сина, мужа и оца, погибија њеног заштитника: кнеза Лазара.

Али наша монахиња није стала. Удахнувши снагу својим песничким записима, приклонила се занату који је и дотле оплемењивао дворове српских владара, овладала тајнама бода и веза, половином и целим иглом, претварајући земаљско у духовно, проденула стих позлаћеном сребрном жицом и пренела га на завесу за хиландарске царске двери и за ћивот са моштима светог кнеза као молитву за спас кнезу напаћеног српског народа.

Настали из најдубљег људског осећања: из бола, патње и молитве, њени записи су постали узвишени дар наше старе књижевности. Знамо да њен вез није обичан; нити је жица уденута у иглу она којом се везу пешкири, завесе и столњаци. Вез који је продевала њена рука исцељује и очи и душу. Јер њена је жица многострука, уплетена од љубави, мајчинских и родбинских, племићких и родољубивих нити, а оплемењена патњом и златом. Зато је њено осећање грешности живо, а њена приношења Господу Христу узвишена. И зато трају до данашњих дана.

Ако нас и понекад и гледа са својих молитвених записа, записа и покрова, озбиљно и сигурно, будимо уверени да нас подсећа да је патња темељ људског спасења. Захвалимо јој стога још једном на њеном искреном подвижништву и мисијама за које се жртвовала.

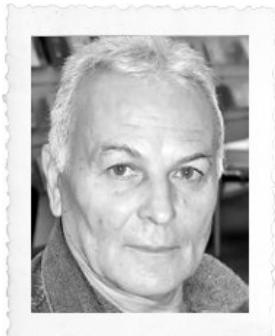
БОЖИЋ

Први ове године пали снег на прозору
сети ме јутрос како су једном давно
осванули заједно, Божић и опанчар,
нападали снег, од шаке тањи,
тек колико да се чита траг.

Пут где су пре нешто више од четврт века
два дечака, од којих један носи исто име,
по снегу закуцавала, од куће до штале,
коцкасте хартијице с поруком „Живео краљ Петар!“
На том папиру, свеске из рачуна, „Живео краљ!“
на вратима где су јасле са мирисом сламе и сена,
балеге и паре од крупне стоке.

„То нисам писао ја!“ бранио се невешти глас.
Помало дрхтав, подсећао је на мој.
А стриц је упорно, сикђући, шапатом који се гушио
и покушавао да скрије глас, попут копца, сипао салве-питања.
Мислите да су то шале! За такве ствари,
лете главе! Мало је рећи: не вама, него укућанима!

Мада, мислим, нисмо знали шта да кажемо, какву изустити одбрану.
Успут, од куће до штале, где су цедуље биле,
шапе и ноге, као цртежи веродостојни поред њих,
веверице и детлића, с мрљама крви.

ВИШЕ ОД БИОГРАФИЈЕ

Поред биљака човек се осећа леђо, боље дишне, а прија му њихов мирис. Стола, без обзира на који начин им се обраћа и шта ћа води да се суочи, приближи или изједначи с њима, оне постапају оквир у којем се језик боље и искреније осећа, будући да су оне његова најближа жива непатворена околина. На тај начин биљке су постала поштовања човековој постојању, његове концепције, па и воље. Да би све то осетио, човек не мора да буде ботаничар. У сваком случају, оне су врста предмета, традиционалне теме без које ћесници не могу. Као да се нешто важно кондензује у њеној стабљици, блиску сваком од нас, преко које човек лакше прими оно што се дођа око њега, боље прати свешт, па на крају, и седе самот.

Човек се свакако осећа боље исход неке конкретној и истинитој, као што је дрво, штатог туђијо, његове плодове или само заштишу од сунчеве врелине.

/Награда „Јефимијин вез“ 2017. године за књигу песама *Бол,*
„Чигоја штампа“, Београд/

Мирољуб Максимовић

ПЕСНИЧКИ ВЕЗ

Да ли неко случајно, стицајем околности, постане песник? Или се као такав, са тим талентом, роди и самим тим је песник, без обзира на околности живота?

Јелена, кћи кесара Војихне, родила се на двору цара Душана, па је у раном детињству осетила сјај и моћ царства. У очевој кући, младост је провела у благостању и добила добро образовање. Удајом за деспота Угљешу Мрњавчевића, отворена јој је светла животна перспектива. Живот је изгледао лепо.

А онда се све преокренуло. У кратком року, остала је без породице, прво је умро четврогодишњи син, затим погину муж, па умро отац. Остале је не само без двора, него и без дома. Уништена је држава у којој је била супруга владара, земља је похарана и поробљена. Постала је избеглица, најављујући тако судбину многих Срба у наредним вековима, све до данас. Привремено уточиште нашла је на двору кнеза Лазара, али је затим остала и без тог заштитника.

У то време, обудовеле жене феудалаци често су напуштале световни живот и одлазиле у манастир, али и да није било тог обичаја, живот је просто окренуо поглед Јелене Мрњавчевић ка манастиру. И ка писању. Добила је и монашко и песничко име – Јефимија. Прва српска избеглица постала је прва српска песникиња.

Да ли би Јефимија, да је читав живот провела у мирној и срећној породичној свакодневици и удобности двора, ишта написала? Да ли би, да није морала да улицама Сера корача као убога монахиња (истим оним улицама којима је некада пролазила са свитом, као деспотица), идући ка свом некадашњем двору, да се поклони владару оних који су јој убили мужа, а потом и заштитника, да ли би, дакле, без тако срушеног живота, Јефимија стигла до горких речи које су је увеле у историју српске књижевности?

Знамо да лагодан и безбрижан живот ретко води до поезије. Забави није потребан смисао. Патња, али она која не уништи него просветли, рађа у човеку песника. Наравно, ако има шта да роди.

Међутим, песничка реч није пук последица живота. (Иначе би сви који тешко живе били песници.) Она је однос са животом. Песничка реч диже над животне околности, отвара видике које тмуша живота нема. И кад је изазвана животом, песничка реч спасава живот смислом, омогућава нови, пунији и слободнији живот онима који су у њој – било као творци-аутори, било као творци-читаоци.

Јефимија је пример како животна патња одведе у поезију, а затим поезија да смисао и патњи и животу. То је и зато што су у речима похрањени сви слојеви живота – оног који није само биолошки процес – песници те слојеве откривају. Њима речи нису само алат, него и живи додир са светом. Јефимија је своје речи и буквально, везильском иглом, прометала кроз прсте, опипавала њихове облине, оштре углове, удубине и избочине. То јој је предност пред данашњим песницима, који своје речи напипавају посредније, оловком, а налазе се пред опасношћу да компјутерска конфекција све речи поравна и утањи, у складу са потребама глобалне комуникације и тржишта.

Још један моменат важан је у Јефимијином примеру. Молећи кнеза Лазара да утиша „буру љуту душе и тела“ њеног, она је мислила и на буру у којој се налазио читав српски народ. Њен песнички израз спојио је личну судбину са судбином народа. Тако је најавила присутност и дејство поезије у наредним вековима ропства. У поезији је, анонимним радом мноштва појединача, везена колективна нит опстанка и чувана клица слободе. Та је поезија, сабијена у дубини живота, одједном грунула, у Првом српском устанку, и преко Вука избила на јавну сцену.

Да ли је наш песнички вез, у том смислу, настављање „Јефимијиног веза“, у времену чија је бура исто тако љута?

БОЛ

Сви су окупљени, сабор, у јами,
а сви остављени, немоћни, сами.
Ту је ко је рођен, зато је и крив.
Да ли ће умрети ко је мртав жив

Боли у мишици, јер ту је рана,
а боли заправо почетак дана.
Куда сад кренути!? Бол, секунда, бол.
Јамског ли времена бити апостол?

Сваке секунде, секунда будућа
постаје прошлост, наша пуста кућа.
Рана зараста, а бива још љуђа.

Да ли смо цели, или само пола,
па половине седну око стола,
ручају вечност, бежање од бола.

ВИШЕ ОД БИОГРАФИЈЕ

Кафана више юштово да нема, надиру кафићи, специјализовани ресторани, затворени клубови. Нема местића где би се људи мојли зближити. У Београду – чија се историја не може написати без прича о кафанама и боемији – нема ни једног другог. Умиру последње преостале кафане, юдинама је Јаша Гробаров више био симбол боемије него активни боем.

Све што је лако уочљиви симболом правца куда, као род, идемо (транзиција је само термин одабран за један сегмент што креће). Формално, слободе су све веће, а у сутиини тошалишаризам је све јачи. Појединац је успешан ако је у функцији невидљивој дошао тржишта, а ако није – онда је љубашник, без икакве могућности за боемску побуну.

Нема боемије. Нема кафана. Остала је, у првом простору, поезија. Принцији боемије је – живеши. У животу какав је. А принцији транзиције је – превивеши. Јуриши за животом. Са надом да ће се једног дана неизгубити. У међувремену се не живи. Тржиште, шакоће, жели првним човека, да би, шакав, био способан да безрезервно прихваташи чари поштрошење. У што оиштој првнини ишчезавају песници. Што су свеснији себе, што им се више чини да су непотребни. А да ли је тако?

У историји људској рода смењивале су се епохе претвораца и епохе песника – оба појма не употребљавам у буквальном, већ у метафоричном и најопштијем значењу. Песници оправарају кайије смисла, да би их претворци украсавали ђинђувама и користили за своје послове. Сада је у штојеу епоха претвораца.

/Награда „Јефимијин вез“ 2018. године за књигу песама *Матија*-*џа*, „Завод за културу Војводине“, Нови Сад/

Сунчица Денић

ДЕЛО ИZNAD РЕАЛНОСТИ

Поштована Мати игуманијо, поштовано сестринство, поштован грађани ове регије, уважени организатори „Јефимијиних дана“, драги пријатељи –

Ових се дана, од сазнања за награду „Јефимијин вез“, налазим у особитој радости, али и борби од гордости, јер се, по природи ствари, идентификујемо са наградом чије она име носи, молећи Бога да ме то име вазда краси оним сјајем којим се не заслепљује вид, већ којим се расветљавају путеви!

Поштовани пријатељи, годинама се овде приносе песме и молитве, говоре беседе, бирају се лепе и умне речи и мисли како би се потврдило да имамо родоначелницу, првосвештеницу, имамо песникињу чија *шута* и *похвала* обликују наш национални код. У том коду је наша традиција, наша вера и наш идентитет.

Јефимијино не тако обимно дело, универзално је дело. Оно је изнад простора и времена. Иако је у суштини то велика тужбалица, она наговештава, чак и ако је у сред српске духовне географије и у сред култних догађаја које су мера нашег постојања, мисли се најпре на Косовску битку, али и на оне битке које су претходиле овом колективном гробљу и плачу, dakле, оно наговештава значајне вредности и поруке. Те вредности и поруке садржане су у мольењу да се преброди туга, у мольењу да се обнављамо и у захвалности за учињено добро дело, за очинско и пријатељско доброочинитељство. Јефимијино дело узноси се изнад реалности о којима тугује, те сама она лебди изнад племена које „обухвата тама“. Тако она до данашњег дана и опстаје! Тако светитељски светли ова Њена руковет, ово Њено путовање и ово Њено велико трајање!

Овај ће вез красити моју косовску и врањанску обitelj, чије домове и душе испуњава молитвена љубав оца нашег Јустина, Светог Јустина Ђелијског и врањског кога данас славимо!

Захвальјујем се домаћинима и уваженим члановима жирија на награди!

Хвала Вам што сте ми, овако нејакој, дозволили да и себе упишем у гарду Јефимијиних синова и кћери!

КОСОВСКА НОТА

Добра ти је прича у Летопису, кажем му
Има косовску ноту
Волим кад се пише о завичају
Кад се пева

Пусти, каже он
Измислио сам све

Још је боље ако је тако, кажем
док он са лица у око враћа капи
као да га је само небо полило

РАСТИ, РАСТИ

Ја никад не могу да певам о томе
О магли на равном Косову
Никад

Нити могу да слушам ту песму

Певање о магли чини ме препознатљивим

Обојила ме она сивилом
Затамнела ми дане
Опрнила сунце

Не могу да певам ни ону коју волим да слушам
Боље ми је ипак да шапућем
Док год траје мокро ми је лице

*Rasīi, rasīi, moj zeleni bore
Rasīi, rasīi, moj zeleni bore*

ВИШЕ ОД БИОГРАФИЈЕ

*...Дала бих сву књижевну срећу и радосћ
данашњу... да не живимо поред пустих кућа и
имања, празних насеља и отеше земље...*

*...Ваљало би да рец, за коју се даје глава,
буде истинитица. Ако није, била би то замка коју
сами себи постављамо.*

*...Неизмерна количина шуте на некоја делује тако да занеми. А
куд ће човек ако не до кућног праћа? До тајне, до љубави? Куд ће ако не
шамо где је забрана, где је немоће? Као да је тај археологија тајне и про-
тиона осиварен у јунацима тонасособ. А када се човек нађе на страшнијем
месецу но што је до тада, и где, мита да преизна или прочишћа, шта се
шребда ли веровати у рец.*

*...Најпре, све се враћа и мери Косовом, кућом и човечијом душом.
А ког сва три светица је, можда, највећа сличност одсућноста Бога.*

*...Три светица су као три прибежишта у простиру и времену; или,
као три светица наше лица и налија: видљивој, невидљивој и мотућеј.
Тријага је број целине. Стара изрека каже: „У тријама нас има.“.*

/Награда „Јефимијин вез“ 2019. године за књигу песама *Сваки-гашњи хлеб*, „Дијак“, Прибој/

Гордана Ђилас

ЈЕФИМИЈА, НАЈМИЛИЈА

Од када знам за поезију, привлачила ме је монахиња Јефимија необичном снагом своје „Похвале светом кнезу Лазару“. Преписивала сам је у свеске у којима сам уносила утиске о прочитаним књигама, песмама, есејима. Увек на првом месту. Без разумевања које за њену поезију имам данас, али с уверењем да смо повезане невидљивим нитима. Њена судбина, од кћерке властелина Војихне, до деспотице, супруге Угљеше Мрњавчевића, до монахиње, будила је стотине домаштаних призора. Поредила сам је са другим песникињама, враћала се њеним стиховима, имала веру да могу и сама да се опробам у писању, ма колико покушавала да овај порив сузбијем.

Понекад су речи које записујемо једини начин да се изразимо, једина могућност, посебно када осећамо да нема никог ко би нас могао чути или разумети. Извесно је да се, док пишемо, трудимо да их бирамо на начин који доводи до разрешења, а од снаге њихове лепоте зависи и уметнички дomet. А када те речи, слово по слово, нижемо сребрном позлаћеном жицом на црвеном атласу, онда њихово значење по прима другу, вишу димензију. Управо то сазнање, старо више од шест векова, учвршћује нас у вери да нам је та виша димензија понекад и једина нит у коју се можемо поуздати.

Јефимија речи своје „Похвале светом кнезу Лазару“ не пише, већ их везе, после Косовске битке. „Похвала“ је сачувана до данас. Садржи 26 редова везених свечаним словима, са по 37 знакова.

Живимо у оскудним временима, када се и број слова смањује, а замењују их рачунарски симболи и апликације, када су највеће људске вредности постале неважне – замењене су јефтиним сензацијама. Јефимија нас подсећа да је *протагљива височина земаљског посилства*, да чинећи дела у којима је садржана потреба и виших, духовних разлога, учимо да слушамо своја срца, и да, као кнез Лазар, реагујемо и пре но

што она постану неисмириљива. Тиме се осваја слобода пред Господом, а она је своју слободу освојила правом да се обрати светом кнезу Лазару за помоћ, њему као посреднику између ње и света који је оставио за собом и оних за које се моли, па и за себе. А кнез Лазар је као мученик имао смелостији времена Господу, стекао је право да му се обрати.

Да ли је одговора било, да ли је добила било какав знак или га је ослушкивала у шумовима ветра у крошњама које су испуњавале манастирски конак, у крилима птица које су слободно летеле изван бедема којима је манастир био окружен – сигурно су оне знале све тајне путеве, као и намере вечитих освајача. Учила се да распознаје њихов језик и да га тумачи. Али, одговора није било, као што се чини да одговора нема ни данас. У „Мољењу Господу Исусу Христу“ за приношење завесе за царске двери Главне манастирске цркве посвећене Ваведењу Пресвете Богородице, завесе од тешког црвеног свиленог атласа с извезеним ликом Исуса Христа, стоји: „јер пре суда твог, Господе, осуђена сам савешћу мојом“. Наша савест је наш одговор. Једини одговор њене савести је трајање у везу, у поезији, у забораву на ноћи проведене уз срећу, утрнуле прсте, на сузе које су ту, али се суше да не би оштетиле драгоцену тканину. Она тај одговор тада није могла знати, али га знамо ми, потоњи, јер нам осветљава постојање и дарује духовност.

Или је затворила своје световне очи и световни вид, како би духовним бићем пронашла одговор на неизвесност садашњег тренутка, у минулим херојима и мученичким делима кнеза Лазара, за које је знала да су залог за будућност и за одговорност пред Богом. Мера са којом спаја духовна и телесна искушења и данас има исту снагу коју је имала док ју је везла. Снагу да свом изразу да потребну меру самосвести, не само људске, женске и књижевне, и да задржи уметнички израз који се као понорница протеже у вековима који су следили.

Да ли је Јефимија знала да ће својим везом, којим је уткала неке од најлепших стихова српске књижевности, постати, као свећа у тамној ноћи, наша водиља, доказ нашег континуитета, уточиште, извор са чистом и непомућеном водом?

Јесте, чим је поsegла за речима; сигурно јесте, кад те речи везе на тканини, остављајући запис у нашем колективном памћењу, налазећи начине да се вером и надом, уобличенима у песнички израз, досегне тачка у којој њена, а самим тим и наша молитва, прелази на другу страну, која више није и не може бити наша, постajuћи неизрецива и свемогућа божја промисао.

Знам да се сваки мој покушај да објасним како и зашто ми је сусрет са њеном „Похвалом светом кнезу Лазару“, а потом и њеном судбином, толико значио. И колико значи данас. Слично је осећању да сте прегорели у превеликој жељи за нечим.

Јефимија остаје заувек загонетна и измакнута и недокучива. И заувек присутна. Остаје и као једна од *најнежнијих, најобожњијих и најмилијих личности из историје српског народа*.

ТРЕШЊИН ЦВЕТ

У оствареној удобности доброг живота
Испуњених циљева за које ни не знају
Колико су коштали, радили су други за њих
Теби припада само трешњин цвет
И даљина која се са осунчане стране
Припрема за револуцију зеленог
Бришеш будући зној са топлих дана
Склањаш се да што пре прође онај који жури
Не да би га пропустио већ да те не повреди
Јер они те ни не виде, па што се тиче њих
Не можеш ни бити повређен
Ти си чедо парадокса
Трудиш се да мера твога постојања
Буде саобразна звезданој путањи
Седефом посугот неба и без превише речи
Склањаш се у забран невидљивог
Покушаваш да удахнеш део ваздуха
Као нешто што ти је неко
У наступу очаравајуће доброте даривао
Тихо је, као на небу

БЕЛИ БОЖУР

Окупан сунчевим сјајем после
Прошавше кише
Успињао је полегле латице, отежале од воде
У положај у ком је затечен
Тренутак пристанка личи на предају
Када би се могло певати о пристанцима и предаји

Стресам са њега капљице воде, нежно
Док ме туга и усхићење пред савршеном лепотом
Заузима у складу тренутка за који знам
Како ће трајати заувек

Кад год га позовем, биће ту

ВИШЕ ОД БИОГРАФИЈЕ

Генерације које ће доћи имаће нешто друго, што ми нећемо знаћи да разумемо. Код поезије је увек присућна потреба да се усаврши комуникација са оним ко је чита. Јер чему поезија ако је нико не чита? Радосћ је да читалац у њој може препознати емоције, слике, звукове који

су и мене водили.

Живимо у времену када су снажне, целовите личности које би могле да инспиршу основне носиоце матрице у којој се свако сналази како зна и уме, врло реалке. Отуда шако налашено мноштво најразличијих поетика, сусрећа, креативности. Све је присућно и све је досуђено да нам одвуче пажњу са макројланом на микројлан и сви смо заокућени на микројлановима, урођени дубоко у њих, шако, да, ако би се шаква личности и појавила, већина нас је не би ни препознала. Посетили смо појединачници без потребе и свести да нам је потребна заједничка оса око које бисмо могли да се залажемо и настојимо да одржимо основне људске вредности које нас чине досуђним Творца. Данас је свако космос за себе, али то није доволјно, конструисано је. Да ли ће се шаква личност у будућностима појавити, не знам. Да ли бих волела? Бих. За мене лично, она би, као човек и као јесник морала бити инспирисана.

Живимо у оскудним временима у сваком смислу, временима поремећених и уздрманих вредности које је донео либерални капитализам. Свесно се иде на њиховом разбијању јер је са дезоријентисаним човеком најлакше манипулисати. Држимо ли се наше духовне матрице, свако како зна и уме, тружа нам се моћност да се одбрамимо. Посебно месец у одбрани света од дезинспирације припада поезији. Поезија нам дарује просторе који су недогирљиви и недоступни трудом материјалном свету. Али нам и помаже да време њему пријемимо кристички однос, и да балансирамо са вером да нам она у томе помаже онако како најбоље зна и уме. Јер, увек је прво била реч. Потом све остало.

/Награда „Јефимијин вез“ 2020. године за књигу песама *Mojih 80 – йоршреши*, „Новости“, Београд/

ОДЛУКА ЖИРИЈА

На завршној седници, одржаној 8. јуна 2020. године, жири – који је радио у саставу: Јован Пејчић (председник), Милош Петровић (члан) и Никола Маринковић (члан) – једногласно је одлучио да добитник награде „Јефимијин вез“ за годину 2020. буде песник:

МАТИЈА БЕЋКОВИЋ
за збирку песама *Mojih 80 – йоршреши*, издавач „Новости“,
Београд, 2019.

Осим одликовање, у најужем избору за награду биле су песничке књиге: *Ешић за мир* Јевросиме Ристовић (Народна библиотека „Стефан Првовенчани“, Ваљево, 2019), *Занатски дом Ђорђа Сладоја* („Православна реч“, Нови Сад, 2019), *Календар* Дејане Николић („Чигоја штампа“, Београд, 2019) и 22 Николе Живановића (Народна библиотека „Стефан Првовенчани“, Ваљево, 2019).

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ ЖИРИЈА

Мојих 80 – йорићреши друга је велика грана изданка почетог збирком *100 мојих йорићреши*, четвртог лица поезије Матије Бећковића. Најпре лиричар наглашене урбане реторичности којом владају нежност и љубав, онда стваралац приклоњен епском облику исказивања, форми дијалекатске поеме у којој се власништво вековечни идентитет националног бића, па песник-филозоф снажне молитвено-религиозне, православљем осењене културне самосвести, Бећковић се у најновије доба предаје певању отвореном за неочекиване, недозване, нерастумачиве етичке и симболичке размене „овоземних“ очитости живота и „оновидних“ тајанстава непролазног света.

У књизи *Мојих 80 – йорићреши* објективишу се естетски и језички основи једног постојања у којем непротивречно, на узвишен начин трају савремено и старо, историја и легенда, живи и мртви, песници и умници српског човечанства у времену и простору. Актуализују се – једанпут као егзистенцијални детаљ, други пут као морални чин – доживљаји и догађаји који метафизички, архетипским средствима исказују стварну животну и ауторску судбину Матије Бећковића.

Грађене техником кондензованог мозаичко-мемоарског казивања, његове „документарне“ песме оваплоћују, дакле, и то у великому стилу, песникову стваралачку свест као националну самосвест, а лирски портрет другога као лични аутопортрет. С уметношћу је, уосталом, увек тако: створени портрети задобијају одлике општих духовних вредности само онда када се осведочују и као аутопортрети својих твораца. А управо је то случај с најновијом књигом Матије Бећковића.

Матија Бећковић

ЈЕФИМИЈИН ВЕЗ²

Кад је пушка имала само један метак – побоље се мало нишанило. А кад се везло на платну и клесало у камену, више су се штеделе речи и боље писало. Кад су куће зидане од камена мање се и боље зидало и није се свашта градило. Кад су камен замениле цигле, лесонит, плесинглас и бетонски елементи градило се све лакше, више и горе. Док је било мање папира и мастила није се писало без невоље. Сад кад има папира као плеве и мастила, као 'ладне воде не штеди се ни папир ни речи, па се све више умножавају речи и рађају мртва слова на папиру. У време кад се чини да је време књиге прошло, а књигу заменили други медији Јефимијин вез не може заменити нико ничим.

За цара Лазара историја казује да је био кнез, а за царицу Милицу нико не пориче да је царица била и остала.

И у народној песми *њој товори српски кнез Лазаре / Госпо моја Царице Милице*. Мало је царева и царица запамћено, ако их није зацарила поезија. Мало је земаља у којима је поезија у животу народа имала тако пресудну улогу као у Лазаревој земљи Морави и моравској школи. А Лазар је имао одговарајуће име и за поезију и за историју. Историја једва зна за Милицу, а поезија зна и ко су јој родитељи и браћа, како су се звали, како су били одевени и где су погинули. Кажу да песници више нису оно што су били, али о томе наш гавран зна више него CNN. Врапци цвркућу да је време поезије прошло, али Јефимијин вез то демантује. Јефимија је одговорила на питање чему песници после Косова и чему песници у оскудном времену и има ли смисла певати после Аушвица и Јасеновца.

„Ах дивна поезија, искра таинствена“, каже Ловћенски Тајновидац. „Кад се човјек попне више од себе самог види биједност људску, а кад је поета може рећи да је жрец олтара свесветија. Поет је глас вапијућег у пустињи, он сања о бесмртију.“

² Реч Матије Бећковића у Француској 7, 1. јуна 2021. године приликом уручења награде „Јефимијин вез“.

Јесте Јефимија била и деспотица и монахиња, али без триптиха изvezеног на два покрова и једној завеси не би се знало ни за њено монаштво ни за њено деспотство. И Лазарева деца била би заборављена да Стефан није написао „Слово љубве“ и постао „весник новине у српској поезији“ и „ведра раскрсница српске културе“. И Јелену би време избрисало из памћења да није писала неизбрисиве стихове *ошака у до-стоејих се с Ботом познаши се / йорадовах се весељем духовним*. А то значи да су обоје знали да се не може рећи ништа истинито ако се не воли и да не можемо ништа ни о коме рећи ако мрзимо. Као да је судбина Србије одувек била неодвојива од судбине поезије. Поезија је поразила историју и доказала да је српски народ способан да поверије у нешто велико и важније од њега сама.

У ранијим и славнијим временима Косово није имало никакву конкуренцију. Сада му конкуришу: „Луј Витон“, „Диор“, „Бос“, „Гучи“, „Черути“, „Армани“... Живимо у времену кад је сваки говор превазиђен, а онај ко се служи речима, само показује слабост карактера. Само онај ко нема мобилни верује у папир и оловку.

Кад се поруши и обезвреди све што треба, кренућемо испочетка и наставити тамо где смо стали. Победници више не пишу само историју него је у њиховим рукама и сва уметност.

Вез прве српске песникиње којим сте ме заогрнули изvezен је пре Шекспировог рођења – напоменуо сам још пре тридесет година кад сам био удостојен да отворим „Јефимијине дане“ у манастиру Љубостињи.

Понављајући данас те речи у Француској 7 у славу монахиње која је своју везитку обесмртила, заједно с њом обраћамо се и ми цару Лазару њеним речима: *Дођи у йомоћ нашу ђиге си га си!*

ГЕТЕ И ХАНДКЕ

Гете

Највећи међу Немцима

Написао је да никаде

У светском песништву

Осим у српској поезији

Није нашао да звезде разговарају

И да народ који има такву поезију
Заслужује бољу историјску судбину

Кад је два века касније

Исфињени син немачког језика

Петер Хандке

Поновио то исто

Само тише

Узели су му Гетеову награду

И каменовали га

У Немачкој

И по целом свету

Чак и у Србији

Јер беше зашло

Сунце духа и поезије

ИВО АНДРИЋ (3)

За његова живота
Иzlазио је фељтон
У наставцима
Са факсимилима
Из црквених и матичних књига
У којима су навођени
Различита места
Године и датуми
Његовог рођења

Упитах га
У Просветиној књижари
На Теразијама
Што не телефонира
Редакцији тог недељника
Где је и кад рођен
Да више не нагађају

А што
Рече узгред
Нека неко на томе докторира

ДОБРИЦА ЂОСИЋ *Амфилохију и Атанасију*

Мени Бог није дао дар вере
Али и невера је вера
Верујем у људе који верују

Не верујем да мораш да верујеш
Да би му се обраћао
И да он помаже само верницима

И волео бих
И са своје стране
Учинићу све
Да он испуни ваше молитве

ДЕСАНКА МАКСИМОВИЋ (3)

Чим је објављено
Да ће јој за живота
Подићи споменик
Почела су да стижу писма
Од неке познанице
Која ју је оптуживала
Што је допустила
Да јој подижу споменик
А она нема од чега да живи

Идући ка Ваљеву
Песникиња ми се поверила
Ако та жена буде у сали
Ја ћу ти је показати
А ти нађи неког крупног человека
Да седне испред ње

Ја не могу издржати њен поглед

ВИШЕ ОД БИОГРАФИЈЕ

Да ли сам причио причу о кокошкама? У детињству, у оној сиротини, ујутро се прроверавало „има ли ћа у кокошке“. То се утврђује на једноставан начин. А кад се види „да ћа има“, чекали смо и да ћа снесе. Знали смо тада је гнездо и одмах узимали јаја. Кокошима сметаја шта приносом ће.

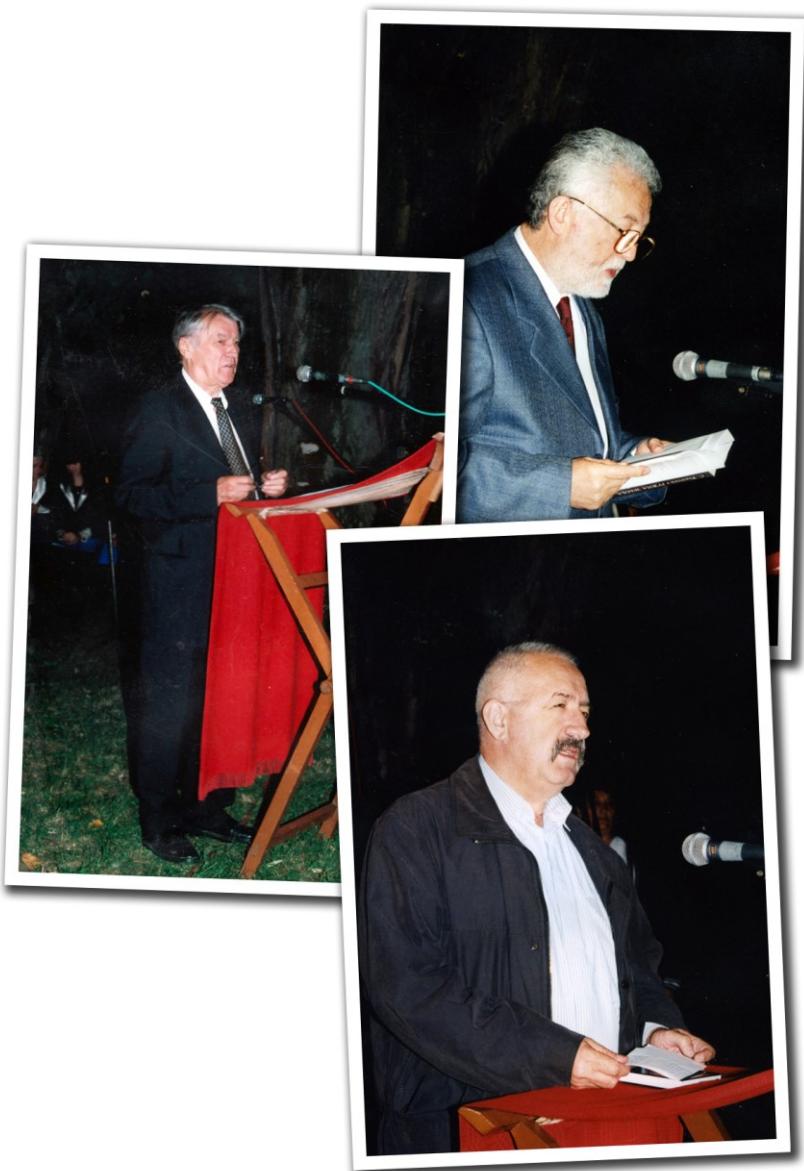
Жао им је да се јаје носи пре него што се охлади. Чини ми се да се осећају као сликар коме галериста однесе мокру слику, пре него што се осушила и пре него што су се разжелели једно другота. Зато ћа „заносе“, крију гнездо. Али, у том свету немотуће је нешто сакриши, ни сачуваш неку тајну. Нико нема отвореније очи ни веће уши. Гледао сам како се кокошка мучи, покушавајући да се неизде склони испред моћилаца. Јаје је у њој, али јој ипак треба неизде мало мира да би ћа снела. А у том свету мира вам не давају – сви ходе да све знају и виде. Дешавало се да кокошка више не може да издржи поштрају и јоштова демонстративно снесе јаје насрет куће и остави ћа не окрећући се за њим. То би била прича о стварању и нашим стваралачким условима.

Запамтио сам, а што дејте запамти, што треба однесе, како смо, као деца, брали крушке. Нисмо их брали, већ јађали камењем. Друге бербе није било. Отпадале су једино ако би биле поћођене и падале заједно са каменом. Како камења има више него крушака, нисмо се превдавали до посledње. Никада ниједну нисмо пуштили да сазрене. А за јело нису ваљале ни кад зрену, а камоли кад су зелене. Ваљао је само онај дебо који је поћођен каменом. Ту би се здробиле и омекнule. Најслађе је било оно мало сока што је остављало на камену. А то смо чинили са посебним умешком. Тако смо их ослемењивали и обогаћивали.

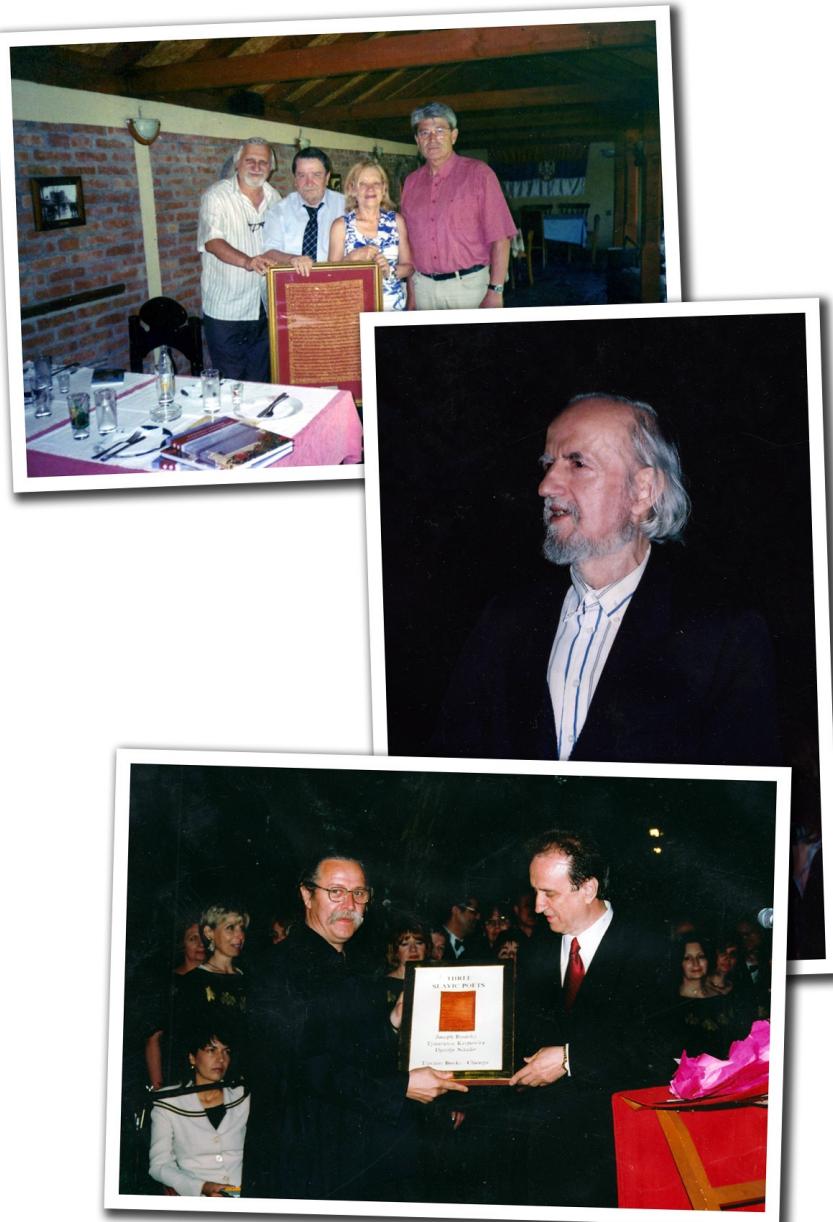
Причам вам ову причу о крушкама, што ми се чини да је шакав и човек. Само паѓају ћа ослемењују и одуховљавају. Без њих не би имао шта да каже. И послерадну књижевносћ нам причију сирочад, изашацана деца Другота свештској ратници. Само она знају ко их је, када и каквим каменом повредио.

ФОТО-ДОКУМЕНТАЦИЈА – ФРАГМЕНТИ

Беседили на „Јефимијиним данима“: Слободан Ракићић,
Мирослав Ејерић, Драјомир Брајковић

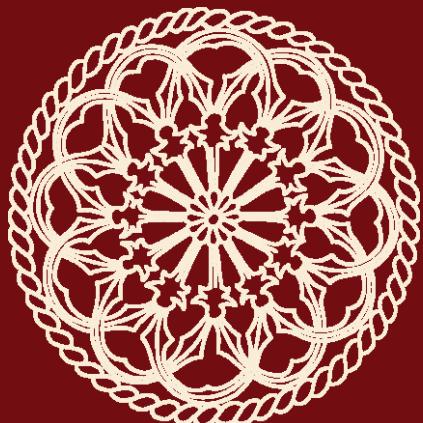
Сл. 1. Лауреат Радомир Андрић на повратку за Београд; сл. 2. Један од добитника највеће, Александар Вукадиновић; сл. 3. Десно, добитник највеће, Ђорђе Николић, уручује похвальни слику организаторима

Неки од добитника на прве „Јефимијин вез“ – Гојко Ђојо са учесницима (2015), Веролуб Вукашиновић и Зорица Арсић-Мандарић (2005), и Блајоје Баковић (2014)

Додела најrade „Јефимијин вез“ 1. јун 2021. године – сл. 1. Уводна реи – Верољуб Вукашиновић; сл. 2. Председник Одбора манифесације, Данило Вуковић, прегаје најраду Маштију Бећковићу; сл. 3. Председник жирија, Јован Пејчић, чија Одлуку жирија

Кефимијини ђани
Лиќовни прилози

ЛИКОВНИ ПРИЛОЗИ

У овом сегменту годишњака који је посвећен јубилејима манифестације објављујемо избор из две уметничке збирке манифестације „Јефимијини дани“, а које су у поседу Народног универзитета у Трстенику. То је збирка слика и икона и збирка под називом „Љубостињски запис“.

Поред тога, објављујемо и три зидне слике урађене у унутрашњости зграде Општине Трстеник седамдесетих година прошлога века. Две слике су урађене са десне стране у холу Општине ауторке Катице Чешљар, а трећа краси Свечану салу за венчање ауторке Десе Керечки. Обе су 1974. године узеле учешћа на „Данима песникиња и везиља“ у Трстенику.

У уводном тексту каталога збирке слика и икона, тадашњи уредник ликовног програма Народног универзитета Трстеник, Данило Вуковић, између остalog, рећи ће:

...збирка, чувана у просторијама Народног универзитета, пренутно броји тридесет уметничких дела од којих су мајом иконе рађене традиционалном сликарском техником темијера са јајчаним медијумом на липовој дасци, као и шеста слика, једна трафика и један цртеж који су добијени на поклон или откупом... налик Јефимијином везу, наша манифестација превлачи низи од прошлости до садашњости, стварајући простор креативној сусрети и осстављајући њетове највредније дарове у наслеђе, у име прве српске уметнице, Јефимије, као вечне инспирације.

А његова колегиница, сликарка Ана Величковић, у каталогу „Љубостињски запис“, рећи ће:

Ово је прича о лици љубостињске породе, која је векове превела памћењи пренутке исашине, цвейтајући поред троба монахиње Јефимије, гаривајући хлад и сушурност сваком ко је стигао отвореној срци...

Нека нам осликане, освештане шабле, покazuју шта који морамо да следимо, а то је шта на који нам је својим животом указала Јефимија.

Мирјана Поповић,
Богородица Тројеручица

Марија Гаровић,
Света Јефимија

Весна Биорац,
Свети Кирил Словенски

Маријана Поповић,
Свети Димитрије

Катица Чешљар,
Свети Јован Крститељ

Душанка Крупниковић,
Свети Симеон Богојемац

Јелена Марковић, Преподобна
Евгенија (Кнегиња Милица)

Ана Величковић, Свети Николај спашава
утопљеника на мору

Гордана Исидора Иvezић,
Света Матрона Московска

Зорка Стевановић,
Свети ратници

Јадранка Мишић-Пејовић,
Распеће Господа Исуса Христа

Слободанка Ракић-Шефер,
Кошница

РТ/14.12.

Даница Баста,
Јефимија

Монахиња Ефимија (Тополски),
Композиција

Јованка Владић, *Свети Јеванђелист Лука*
(из Чешворојеванађела јатаријарха Саве, XIV век)
и каталоги са изложби

Јадранка Мишић-Пејовић, Гроб малој
Уљеше Војихне у Хиландару

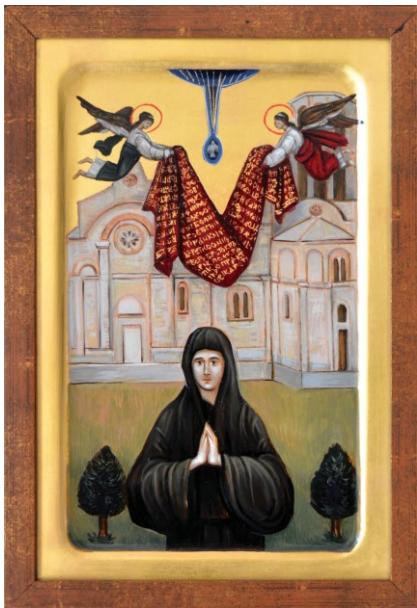
Мати Теодора (Спасојевић), Дар Завесе за
царске двери Хиландара

Мерима Бакић,
Јелена, десетошица у Сиру

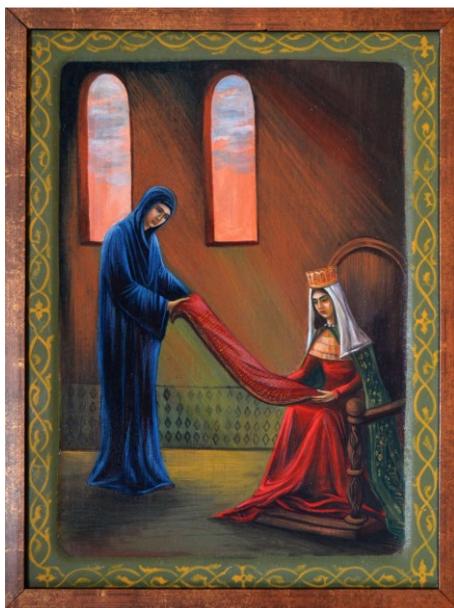
Слободанка Ракић-Шефер,
Евгенија и Јефимија у Љубосињу

Ана Величковић,
Похвала свећом кнезу Лазару

Мати Арсенија (Савић),
Монахиња Јефимија

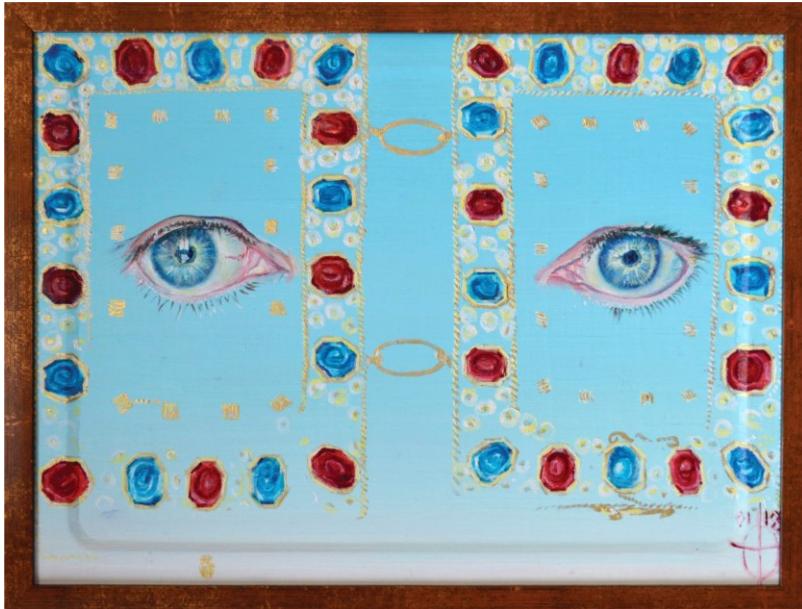
Мирјана Новковић, Милица и Јефимија
у кнежевом двору у Крушевцу

Зорка Стевановић,
Евгенија и Јефимија код Бајазита

Ана Величковић,
Јефимија везе Похвалу светом кнезу Лазару

Тијана Фишић,
Јефимија дарује иконицу Хиландару

Сл. 1. Деса Керечки, сл. 2. и 3. Катица Чешльар
(Зидне слике у зіради Ойшшине Трішеник)

САДРЖАЈ

„ЈЕФИМИИНИ ДАНИ“ 1971/1991/2021.

„ЈЕФИМИИНИ ДАНИ“

50 ГОДИНА ОД ОСНИВАЊА, 30 ГОДИНА ОД ОБНАВЉАЊА

7

„ЈЕФИМИИНИ ДАНИ“ 1971-1974.

- ОСНИВАЊЕ И ГАШЕЊЕ МАНИФЕСТАЦИЈЕ

„ЈЕФИМИИНИ ДАНИ“ 11

- СЕЋАЊЕ НА ПОЧЕТКЕ

- *Радомир Андрић* 17

ЉУБОСТИЊА НА РАМЕНУ РАДА НЕИМАРА

- ПОМЕНИК 23

- РАДОСЛАВ АГАТОНОВИЋ РАКЕ – 23

РОДОНАЧЕЛНИК „ЈЕФИМИИНИХ ДАНА“ 25

- МИЛУТИН ДЕДИЋ – СВЕДОК И САУЧЕСНИК

- ПРОГРАМ МАНИФЕСТАЦИЈЕ „ЈЕФИМИИНИ ДАНИ“ (1971-1974) 27

- ФОТО-ДОКУМЕНТАЦИЈА 1971-1974. 30

„ЈЕФИМИИНИ ДАНИ“ 1991-2020.

41

- ОБНАВЉАЊЕ МАНИФЕСТАЦИЈЕ „ЈЕФИМИИНИ ДАНИ“ 43

- „ЈЕФИМИИНИ ДАНИ“ ПЕРИОД 1991-2020. –
ПОЧЕЦИ, ПРЕГЛЕД 44

- ПРОГРАМ МАНИФЕСТАЦИЈЕ „ЈЕФИМИИНИ ДАНИ“ (1991-2020) 46

- ФОТО-ДОКУМЕНТАЦИЈА 1991-2020. 64

„ЈЕФИМИИНИ ДАНИ“ – ПУБЛИКАЦИЈЕ

77

- ПУБЛИКАЦИЈЕ 79

- „ЈЕФИМИЈА“ 79
ЧАСОПИС ЗА КЊИЖЕВНОСТ, УМЕТНОСТ И ДУХОВНОСТ

- „ЉУБОСТИЊСКА ПРИНОШЕЊА“ 81
ГОДИШЊАК „ЈЕФИМИИНИХ ДАНА“

- УЗ ПРВИ БРОЈ 83

- *Драгиша Бајоћанин*
„СВЕТ, СВЕТ И ПРЕСВЕТ СИ, ГОСПОДЕ“ 85

- „ЈЕФИМИИНИ ДАНИ“ – ПОЕЗИЈА – ПРИСЕЋАЊЕ	89
ФЛОРИКА ШТЕФАН, ДЕСАНКА МАКСИМОВИЋ, ИВАН В. ЛАЛИЋ, АЛЕК ВУКАДИНОВИЋ, СЛОБОДАН РАКИТИЋ, ВЕРОЉУБ ВУКАШИНОВИЋ, СВЕ- ТЛНА ГАЛИНОВ-НГО, ВЕРОСЛАВА ЈОВАНОВИЋ, ДРАГАН ЈОВАНОВИЋ ДАНИЛОВ, ЗОРАН МИЛИЋ, ДАРА ВУЧИНИЋ, МИЛОШ МИЛИШИЋ, МОМИР ВОЈВОДИЋ, ЉУБИЦА МИЛЕТИЋ, ОЛИВЕРА СИМОНОВИЋ, ЈЕЛЕНА ПРОТИЋ- ПЕТРОНИЈЕВИЋ, ЉИЉАНА ЛАЗАРЕВИЋ, ЈЕЛЕНА СТОЈСАВЉЕВИЋ, БАБКЕН СИМОЊАН, ЉУБИША ЂИДИЋ, БЛАГОЈЕ БАКОВИЋ, МИРОСЛАВ-ЦЕРА МИ- ХАЈЛОВИЋ, ВЕСНА ЕГЕРИЋ, ДРАГИША БАТОЂАНИН, САША ВОЛИНОВИЋ, МИЛИЦА ЈЕФИМИЈЕВИЋ-ЛИЛИЋ, ГОРДАНА БОРАНИЈАШЕВИЋ, ЗОРАН КОСТИЋ, МИРОСЛАВ МАКСИМОВИЋ, ЖИВОРАД НЕДЕЉКОВИЋ, ЗЛАТА КОЦИЋ, ИВАНА МИЛАНКОВ, РАДОМИР АНДРИЋ, ЂОРЂЕ НИКОЛИЋ, ДОБРИЦА ЕРИЋ, ЗОРИЦА АРСИЋ-МАНДАРИЋ, РАНКО Р. РАДОВИЋ, ВУ- КМАН ОТАШЕВИЋ, ЉУБИЦА ПЕТКОВИЋ, МАНОЈЛЕ ГАВРИЛОВИЋ, ОЛИ- ВЕРА ЦВЕТИЋ, ДРАГОМИР БРАЈКОВИЋ, МИОМИР ЈОВАНОВИЋ, СЛАВО- МИР ГВОЗДЕНОВИЋ, ДРАГАН ХАМОВИЋ, ТАЊА КРАГУЈЕВИЋ, АНДРИЈА РАДУЛОВИЋ, ОБРЕН РИСТИЋ, МИЛИЦА БАКРАЧ, МИЉУРКО ВУКАДИНО- ВИЋ, НЕБОЛША ЛАПЧЕВИЋ, ВАЛЕРИЈ ЛАТИЊИН, РАДОМИР УЉАРЕВИЋ, ЕЛКА ЊАГОЛОВА, МАТИЈА БЕЋКОВИЋ, КЛЕОПАТРА ЛИБЕРИ, АДАМ ПУ- СЛОЈИЋ, НОВИЦА СОВРЛИЋ, МИЛИЦА КРАЉ, ДАНИЦА-ДАНА ДОДИЋ, АНА МАРТИНЧИЋ, РАДОШИН ЗАЈИЋ, ЂОРЂО СЛАДОЈЕ, ВУКОСАВА АН- ДРИЋ, ДАРА СЕКУЛИЋ, ТАНАСИЈЕ МЛАДЕНОВИЋ, ДРАГАН КОЛУНЦИЈА, БОЖИДАР ШУЈИЦА, АЛЕКСАНДАР СЕКУЛИЋ, БУДИМИР ДУБАК	158
- ЉУБОСТИЊСКИ РАЗГОВОРИ – ИЗБОР	159
- Владика Николај (Велимировић)	
АЛФАВИТ НАРОДНЕ ОДБРАНЕ	159
- ЉУБОСТИЊСКЕ БЕСЕДЕ – ИЗБОР	165
- Маршија Бећковић	
ОБНОВЉЕНО ПАМЋЕЊЕ	165
- „ОД РОДА СВЕТЛА И СЛАВНА“	168
- Будимир Дубак	
ЛАЗАРЕВ ПЈЕСНИЧКИ РОД	168
- ФОТО-ДОКУМЕНТАЦИЈА – ПУБЛИКАЦИЈЕ	172
 „ЈЕФИМИИНИ ДАНИ“ – ФРАГМЕНТИ	179
- ДЕСЕТ ЉУБОСТИЊСКИХ БЕСЕДА	181
- Љубица Милетић	
БОГОСАДНИ ИЗДАНАК СТАРЕ ЛОЗЕ (Порта манастира Љубостиње, 14. јун 7212. године)	182
- Радомир Андрић	
СВЕТЛОЗАРНО ЈЕФИМИЈИНО СЛОВО (Порта манастира Љубостиње, 24. јун 2005. године)	185

- Александар Јовановић	
ПЕСНИКИЊА И ПЕСНИЦИ	
(Порта манастира Љубостиње, 16. јун 2006. године)	189
- Пејтар Пајић	
МОНАХИЊА ЈЕФИМИЈА	
(Љубостиња, 2007)	194
- Драгомир Брајковић	
ЈЕФИМИЈИНО НЕГДА	
(Љубостиња, 20. јун 2008)	197
- Милан Радуловић	
МОЛИТВЕНА ПРИНОШЕНИЈА МОНАХИЊЕ ЈЕФИМИЈЕ	
(Љубостиња, 12. јун 2009)	202
- Михо Цвијетић	
МАЛО ПРИНОШЕЊЕ	
(У порти манастира Љубостиње, 11. јун 2010)	207
- Ейской крушевачки Давид (Перовић)	
ЦАРА ЛАЗАРА СВЕТЛО ЦАРСТВО	
Архиепископу черниговском Филареју	211
- Милован Вишевовић	
ЦАР ИВАН IV, ЊЕГОВ МОНУМЕНТАЛНИ ЛЕТОПИС СВЕТА	
И КУЛТ СВЕТОГ САВЕ СРПСКОГ У РУСИЈИ	213
- Драган Лакићевић	
ПОХВАЛА ЈЕФИМИЈИНОМ ВЕЗУ	
(Манастир Љубостиња, 2013. године)	217
- НАГРАДА „ЈЕФИМИЈИН ВЕЗ“	221
- Драган Јовановић Данилов	
ОКЕАН СРЦЕ (Беседа)	223
- Ивана Миланков	
УТКИВАЊЕ СОПСТВЕНЕ ДУШЕ	227
- Ђорђе Николић	
БЕСРЕБРЕННИК	231
- Верољуб Вукашиновић	
ПРЕД КРИНОВИМА ЉУБОСТИЊЕ	233
- Зорица Арсић-Мандарић	
СУШТИНА ВЕЧНОСТИ	237
- АЛЕК ВУКАДИНОВИЋ	
У СЛАВУ СВЕТИЊЕ	241
- Милосав Тешић	
СОНЕТ ЧУВАРКУЊЕ	245

- <i>Радмила Лазић</i>	
НЕПОЗНАНИЦЕ	247
- <i>Злајша Коцић</i>	
ПОХВАЛА ЈЕФИМИЛИНОЈ ИГЛЕНИЦИ И ЂЕРЂЕФУ	249
- <i>Живорад Недељковић</i>	
ЗЕМЉА И НЕБО	253
- <i>Милован Маричић</i>	
ЗАУСТАВЉЕНО ВРЕМЕ	255
- <i>Јелена Ленјолд</i>	
ТОЛИКО ДУГО	257
- <i>Радомир Андрић</i>	
ПОХВАЛА ЈЕФИМИЛИНОМ СВЕТЛОЗАРНОМ СЛОВУ	259
- <i>Блајоје Баковић</i>	
ВАЗДУХ ОКУПАН МОЛИТВАМА	263
- <i>Гојко Ђојо</i>	
ЈЕФИМИЈИНА СУЗНА БИСТРИНА	267
- <i>Пејтар Цвејковић</i>	
БЕСЕДА	273
- <i>Мирослав Максимовић</i>	
ПЕСНИЧКИ ВЕЗ	276
- <i>Сунчица Денић</i>	
ДЕЛО ИZNАД РЕАЛНОСТИ	280
- <i>Гордана Ђилас</i>	
ЈЕФИМИЈА, НАЈМИЛИЈА	284
(Најрада „Јефимијин вез“ 2020. године)	
- ОДЛУКА ЖИРИЈА	290
- ОБРАЗЛОЖЕЊЕ ЖИРИЈА	291
- <i>Машија Бећковић</i>	
ЈЕФИМИЈИН ВЕЗ	292
- ФОТО-ДОКУМЕНТАЦИЈА – ФРАГМЕНТИ	299
 „ЈЕФИМИЈИНИ ДАНИ“ – ЛИКОВНИ ПРИЛОЗИ	
- ЛИКОВНИ ПРИЛОЗИ	303
МИРЈАНА ПОПОВИЋ, МАРИЈА ГАРОВИЋ, ВЕСНА БИОРАЦ, МАРИЈАНА ПОПОВИЋ, КАТИЦА ЧЕШЉАР, ДУШАНКА КРУПНИКОВИЋ, ЈЕЛЕНА МАРКОВИЋ, АНА ВЕЛИЧКОВИЋ, ГОРДАНА ИСИДОРА ИВЕЗИЋ, ЗОРКА СТЕВАНОВИЋ, ЈАДРАНКА МИШИЋ-ПЕЈОВИЋ, СЛОБОДАНКА РАКИЋ-ШЕФЕР, ДАНИЦА БАСТА, МОНАХИЊА ЕФИМИЈА (ТОПОЛСКИ), ЈОВАНКА ВЛАДИЋ, ЈАДРАНКА МИШИЋ-ПЕЈОВИЋ, МАТИ ТЕОДОРА (СПАСОЈЕВИЋ), МЕРИМА БАКИЋ, СЛОБОДАНКА РАКИЋ-ШЕФЕР, АНА ВЕЛИЧКОВИЋ, МАТИ АРСЕНИЈА (САВИЋ), МИРЈАНА НОВКОВИЋ, ЗОРКА СТЕВАНОВИЋ, АНА ВЕЛИЧКОВИЋ, ТИЈАНА ФИШИЋ, ДЕСА КЕРЕЧКИ, КАТИЦА ЧЕШЉАР	305
	306
	314

Издавачи

Народна библиотека „Јефимија“ Трстеник
Народни универзитет Трстеник

За издаваче

Верољуб Вукашиновић,
Данило Вуковић

Уредник

Драгиша Батоћанин

Ликовни и технички уредник

Иван Величковић

Уређивачки одбор

Драгиша Батоћанин, Верољуб Вукашиновић,
Данило Вуковић, Иван Величковић,
Душан Јовић, Ивана Илић

Лекцијор и корекцијор

Ивана Илић

Обрада фотографија

Владета Батоћанин

ISSN 2466-4553

Штампа

„Прид“, Трстеник

Тираж

500

Покровићељ
Општина Трстеник

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

82

ЉУБОСТИЊСКА приношења : годишњак
Јефимијиних дана / уредник Драгиша Батоћанин. -
2016, бр. 1- . - Трстеник : Народна библиотека
"Јефимија" : Народни универзитет Трстеник, 2016-
(Трстеник : Прид). - 24 см

Годишње.
ISSN 2466-4553 = Љубостињска приношења
COBISS.SR-ID 224153100

ISSN 2466-4553